

77. Keskiviikkona 10 päivänä kesäkuuta 1992

kello 14.15

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Ensimmäinen käsittely:

1) Ehdotukset kuntien valtionosuuslaiksi sekä siihen liittyviksi laeiksi 2268

Hallituksen esitys n:o 214/1991 vp
Toivomusaloitteet n:ot 181, 243, 249 ja 254/1991 vp
Hallintovaliokunnan mietintö n:o 5

2) Ehdotukset laiksi opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta sekä siihen liittyviksi laeiksi 2340

Hallituksen esitys n:o 215/1991 vp
Toivomusaloite n:o 221/1991 vp
Hallintovaliokunnan mietintö n:o 6

3) Ehdotukset laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta sekä siihen liittyviksi laeiksi ,,

Hallituksen esitys n:o 216/1991 vp
Lakialoitteet n:ot 4 ja 5
Hallintovaliokunnan mietintö n:o 7

4) Ehdotus laiksi valtionosuutta saavista liikunnan koulutuskeskuksista ,,

Hallituksen esitys n:o 23
Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 5

5) Ehdotus laiksi Venäjän federaation kanssa kaupasta ja taloudellisesta yhteistyöstä tehdyn sopimuksen, siihen liittyvän kirjeenvaihdon ja alkuperäsääntöjen eräiden määräysten hyväksymisestä ,,

Hallituksen esitys n:o 41
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 7

S. 6) Ehdotus laiksi Barbadosin kanssa tuloveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä 2341

Hallituksen esitys n:o 173/1991 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 23

7) Ehdotus laiksi Kanadan kanssa tuloveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi ja veron kiertämisen estämiseksi tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ,,

Hallituksen esitys n:o 174/1991 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 24

8) Ehdotus laiksi Tanskan, Islannin, Norjan ja Ruotsin kanssa perintö- ja lahjaveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ,,

Hallituksen esitys n:o 60
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 25

9) Ehdotus laiksi polttoaineverosta annetun lain verotaulukon muuttamisesta ,,

Hallituksen esitys n:o 71
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 26

10) Ehdotukset arpajaisverolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi 2343

Hallituksen esitys n:o 15
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 27

S.

S.

11) Ehdotus laiksi Autorekisterikeskuksesta 2345

Hallituksen esitys n:o 73
Liikennevaliokunnan mietintö n:o 3

12) Ehdotukset laeiksi lukiolain 15 §:n muuttamisesta sekä peruskoulun, lukion ja yleisen kirjaston valtionosuuksista ja -avustuksista annetun lain ja iltalukiolain 16 §:n väliaikaisesta muuttamisesta 2348

Hallituksen esitys n:o 64
Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 4

13) Ehdotukset ympäristöterveydenhuollon, terveyskasvatuksen ja tartuntatautien vastustamistyön keskushallinnon uudelleen järjestämistä koskeviksi laeiksi

Hallituksen esitys n:o 54
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 13

Puhetta johtaa puhemies Suominen.

Nimenhuudon sijasta merkitään läsnä oleviksi ne edustajat, jotka osallistuivat edelliseen täysistuntoon, sekä edustajat Jansson, Jouppila, Kuuskoski, Laakkonen, Laitinen, V. Laukkanen, Malm, Nordman, M. Pietikäinen, E. Rehn, Rynänen, Röntynen, Tykkyläinen ja Vähäkangas.

Täysistunnon kuluessa ilmoittautuvat toinen varapuhemies Pesälä sekä edustajat Kallis, Westerlund, Halonen, S-L. Anttila, Pekkarinen, Kalli, Ranta, Vihriälä ja Kohijoki.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Ehdotukset kuntien valtionosuuslaiksi sekä siihen liittyviksi laeiksi

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 214/1991 vp
Toivomusaloitteet n:ot 181, 243, 249 ja 254/1991 vp
Hallintovaliokunnan mietintö n:o 5

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on hallintovaliokunnan mietintö n:o 5.

Tämän asian yhteydessä sallitaan keskustelu myös päiväjärjestyksen 2) ja 3) asiasta.

Keskustelu:

Ed. M a t t i l a : Herra puhemies! Eduskunta lähetti 11.2.1992 hallituksen esitykset n:ot 214, 215 ja 216 eli kuntien valtionosuusuudistusta koskevat lait hallintovaliokuntaan valmisteluvasti käsiteltäväksi. Samalla eduskunta määräsi, että sivistysvaliokunnan sekä sosiaali- ja terveysvaliokunnan on annettava lausuntonsa valiokunnan toimialaan liittyvistä lakiesityksistä. Kaikkiaan 74:ää lakia koskeva uudistus on vaatinut kaikilta kolmelta valiokunnalta mittaamattoman määrän työtä ja asiakokonaisuuteen paneutumista. Tätä pitkään valmisteltua uudistusta voidaan hyvällä syyllä sanoa vuosisadan uudistukseksi, joka päästää kunnat valtionhallinnon pikkutarkasta ohjannasta. Itse asiassa voidaan puhua vuosikymmenien pannajulistuksen päättymisestä.

Haluan tässä yhteydessä lausua vilpittömät kiitokset hallintovaliokunnan puolesta sivistys- ja sosiaali- ja terveysvaliokuntien puheenjohtajille ja jäsenille ja sihteeille erinomaisesta valmistelutyöstä. Samalla osaltani kiitän lämpimästi kaikkia hallintovaliokunnan jäseniä ja sihteerii sekä kansliahenkilöstöä mittavan, osin jopa lähes mahdottomalta tuntuneen lakinipun asiallisesta, asiantuntevasta ja syvää asiaan paneutumista henkivästä käsittelystä, työstä, missä loppukiri veti meidän kaikkien voimavarat lähes äärimmilleen.

Näille kolmelle laille on eräitä yhteisiä nimitäjiä, jos tätä sanaa sallitaan käyttää.

Yhtenä tällaisena on kuntien toimintavapauden lisääminen. Nykyinen pitkän ajan kuluessa muotoutunut valtionosuusjärjestelmämme sisältää paljon yksityiskohtaisia säännöksiä hallinnon ja toiminnan järjestämisestä, henkilökunnasta ja palveluista perittävistä maksuista. Sääntely on ollut perusteltavissa koko maata kattavan palvelujärjestelmän rakentamiseksi. Nytemmin kuitenkin on ollut todettavissa yksityiskohtaisen sääntelyn rajoittavan kuntien mahdollisuuksia organisoida ja järjestää valtionosuustehtävien hoitaminen paikalliset olosuhteet huomioiden tarkoituksenmukaisimmalla tavalla. Näin kuntien toimintavapautta rajoittavien säännösten purkaminen on tullut välttämättö-

mäksi. Uudistus korostaa kunnallisen itsehallinnon ja luottamusjärjestelmän merkitystä. Lainlaatijoina meidän on syytä luottaa kunnalliseen päätöksentekokykyyn ja haluun hoitaa nykyiset valtionosuustehtävät niin, että turvataan palvelujen taso ja palveluille asetettavat laadulliset tavoitteet sekä kansalaisten oikeusturva. Hallintovaliokunta peräänkuuluttaa tässä yhteydessä valtionosuustehtävien hoitamista koskevien normien kokonaistarkastelua tavoitteena poistaa kuntien toimintavapautta tarpeettomasti rajoittavia normeja. Tämä velvoittaa peräänkuulutus on tarpeen siitäkin huolimatta, että normien purkua on osin jo tehtykin.

Toisena yhteisenä nimittäjänä haluaisin nostaa esille kaikissa kolmessa mietinnössä esiin tulleen tietojärjestelmien keventämisen niin, että kunnat joutuvat keräämään ja ylläpitämään vain tuiki välttämättömiä tietoja. Tiedot tulisi kerätä pääosin Tilastokeskuksen kautta. Saadun tiedon ja selvitysten perusteella ei vielä tällä hetkellä ole mahdollista päästä kuntien ja valtion viranomaisten tarpeita tyydyttävään yhteiseen tietojärjestelmään. Osin tämä johtuu siitä, että eri hallinnonaloilla tarvitaan vain vähän yhtenäisiä valtionosuuden määrittämiseen tai toiminnan seuraamiseen liittyviä tietoja. Tavoitteena tulee kuitenkin olla tietojen keräämisen rajoittaminen vain välttämättömien tietojen hankkimiseen sekä sen tapahtuminen Tilastokeskuksen kautta tai muutoin yleisesti käytettävistä tilastoista. Järjestelmää on syytä kehittää niin, että tietojen kerääminen perustuu vastaisuudessa kunnissa normaalisti laadittaviin asiakirjoihin kuten kuntasuunnitelmaan, talousarvioon, tilinpäätökseen ja kunnalliskertomukseen. Tässä yhteydessä hallintovaliokunta alleviivaa myös sitä, että valtion viranomaisten edellyttämien tietojen tuottamisen ja ylläpidon kunnille aiheuttamat välittömät työvoimakustannukset ovat äskeisen selvityksen mukaan noin 330 miljoonaa markkaa vuodessa. Kun mukaan lasketaan myös valtion ja seurakuntien työvoimakustannukset sekä automaattisen tietojenkäsittelyn aiheuttamat tiedonsiirtokustannukset, nousevat saman selvityksen mukaan yhteiskustannukset noin miljardiin markkaan vuositasona. Näin ollen on toki aiheellista ja välttämätöntä puuttua tietojen keräämiseen hallintovaliokunnan kannanottojen mukaisesti.

Kolmantena yhteisenä kannanottona on nähtävissä valtionosuusuudistuksen vaikutukset hallintoon. Kunnissa uudistus antaa mahdollisuuksia hallinnon keventämiseen, tehtävien ja toimivallan uudelleenjakamiseen, samalla kun

uudistus mahdollistaa johtamisjärjestelmien kehittämisen ja menetelmien luomisen palvelujen saatavuuden sekä laadun varmistamisen kehittämiseksi. Uudistus heijastuu myös valtionhallintoon sen toimintoja keventävän muun ohella valtionaputilitysten poisjäämisen myötä. Moninkertaista paperityötä siis karsitaan. Kehityksen pyörä on kääntymässä niin, että lääninhallitusten kouluosastojen sekä sosiaali- ja terveysosastojen työtehtävät joutuvat uudelleentarkasteluun. Saman kaltaista uudelleentarkastelun tarvetta heijastuu valtion keskushallintoonkin. Valiokunta korostaa samalla, että ”seurannan ja kehittämisen nimissä ei saa synnyttää uutta tarpeetonta byrokratiaa”. Seurannan osalta valiokunnat vielä yhteisesti korostavat uudistuksen merkitsevän periaatteiltaan uudenlaista järjestelmää, jonka soveltamisessa saattaa ilmetä odottamattomia ongelmia. Merkittävän uudistuksen toimivuutta tuleekin jatkossa arvioida tarkkaan ja valmiudet tulee olla järjestelmän nopeisiin parannuksiin ja korjauksiin, jopa järjestelmien yhdenmukaistamiseenkin pitkällä tähtäimellä ajatellen.

Asian käsittelyn yhteydessä on vakavasti pohdittu valtionosuuksien määräytymiseen vaikuttavia laskentaperusteita. On esitetty epäilyjä, että osa käytettävistä kertoimista aiheuttaisi satumanvaraisia ja epäoikeudenmukaisia vaikutuksia eikä asianomaisella tavalla kuvaisikaan kuntien erilaisuutta ja tuen tarvetta.

Kaiken edellä sanotun perusteella hallintovaliokunta edellyttää hallituksen antavan eduskunnalle selonteon valtionosuusjärjestelmän kokonaisuudistuksen vaikutuksesta kolmen vuoden kuluttua lakien voimaantulosta. Valiokunta kävi perusteellisen keskustelun sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausunnon mukaisesta kahden vuoden sisällä annettavasta selonteosta. Lopputulos oli kuitenkin kolme vuotta, lähinnä siksi että eduskunta saisi perusteellisemmat tiedot käytännön kohtaamisesta tilastotietoineen. Tämä nähtiin parhaiten toteutuvan kolmen vuoden periodilla.

Hallintovaliokunta on tehnyt hallituksen esitykseen eräitä muutoksia pääosin sivistys- sekä sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausuntojen pohjalta. Niin sanottuun yleislakiin tehdyt muutokset pohjaavat hallintovaliokunnan saamiin asiantuntijalausuntoihin, ja näissä muutoksissa on tarkasteltu lain toimivuutta kuntakentänkin näkökulmasta.

Koska myöhemmissä puheenvuoroissa näihin kolmeen lakiin tehtyihin muutoksiin puututaan

tarkemmin, en niitä tässä yhteydessä halua yksityiskohtaisesti käsitellä. Totean vain sen, että muutoksissa on pyritty pitämään sellaista linjaa, missä kunnille halutaan antaa toimintavapautta valtionosuusuudistuksen periaatteiden mukaisesti, ts. on pyritty karsimaan ylhäältäpäin annettava yleinen tai yksityiskohtainen ohjaus minimiin. Tätä taustaa vasten kaikkia lausunnoissa esitettyjä muutoksia ei ole hallintovaliokunnan käsittelyssä voitu siten hyväksyä.

Valtionapujen osuus kuntien taloudessa on keskeinen ja ymmärrettävissä sitä taustaa vasten, että valtio on säilyttänyt vuosien varrella kunnille toinen toistaan mittavampia tehtäviä. Vain kuntien verotulot ovat kunnissa valtionapuja suurempi osatekijä. Keskimäärin laskettuna kunnat rahoittavat toiminnoistaan verotuloin 40 prosenttia ja valtionosuuksin runsaat 32 prosenttia. Maksut ja korvaukset tuovat kunnille 17 prosenttia tuloista.

Valtionosuusuudistus ei kevennä kuntien taloutta, vaan se järkeistää hallinnointia ja toimintoja. Jos jollakulla on sellainen harhakuva, että näistä uudistuksista tulee kuntien talouden pelastaja, oikaistakoon tämä harhakuva. Kunnatkin ovat näet joka tapauksessa sen tosiasian edessä, että säästöjä on etsittävä mittavasta uudistuksesta huolimatta. Yhdessä säkissä ilman tiukkoja sitovuusmääräyksiä maksettava valtionosuus pakottaa kunnat pohtimaan, mitä tehdään ja mihin hintaan tehdään. Kun samanaikaisesti puretaan normeja ja määräyksiä, kuntien pelivara kasvaa, ja uskon myös, että yhteistyöhalukkuus kuntien kesken monien asioiden hoitamisessa oleellisesti lisääntyy, samalla kun harkitaan monien itsestään selvien palvelujen tarvetta uudelleen. Uskon säästömahdollisuuksia löytyvän kunnille juuri edellä mainituilta lohkoilta.

Vaikka tiedän, että lakiesityksiä ja hallintovaliokunnan mietintöjä kohtaan on voimakkaita muutospaineita, pidän kuitenkin välttämättömänä saada lait käsiteltyä niin, että valtionhallinnolla ja kunnilla on uudistuksesta tarvittavat tiedot riittävän ajoissa. Vuosisadan sanoisiko superuudistus on nyt hallintovaliokunnan mietintöjen ja siihen liittyvien sivistys- sekä sosiaali- ja terveysvaliokuntien lausuntojen kera eduskunnan arvioitavissa.

Näin suuren kokonaisuuden käsittelyssä tuli jälleen kerran esille, että eduskunta joutuu turvautumaan hallinnon sille antamiin tietoihin ja laskelmiin, vaikka halua olisi niiden tarkistamiseen eduskunnan sisälläkin. Kaikkein eduskun-

nassa olevat voimavarat eivät riitä. Tarkoitän tässä yhteydessä ennen muuta erilaisten kertomien kohtaantumista kuntiin; niistä me keskustelimme paljon hallintovaliokunnan sisällä, niiden oikeudenmukaisuudesta nimenomaan.

Herra puhemies! Mikäli eduskunnalla olisi oma pieni tutkimusyksikkö, eduskunta voisi omin voiminkin suorittaa tarkentavia selvityksiä. Ehkä joskus tällainenkin apuväline eduskuntaan saadaan valiokunnissa olevan henkilöstön avuksi. Henkilökohtaisesti pitäisin sitä välttämättömänä apuvälineenä valiokuntien tekemälle työlle.

Ed. O. O j a l a (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Hallintovaliokunnan puheenjohtaja Mattila puheenvuorossaan lausui vilpittömät kiitoksensa sosiaali- ja terveysvaliokunnan sekä sivistysvaliokunnan jäsenille ja sihteereille asiantuntevasta ja syvällisestä työskentelystä.

Itse puolestani haluaisin tässä yhteydessä jo todeta, että minä puolestani en voi lausua vilpittömiä kiitoksia hallintovaliokunnan enemmistölle siitä menettelystä, jota hallintovaliokunta noudatti käsitellessään sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausuntoa. Puheenjohtaja Mattila antoi ymmärtää, että kaikkia valiokunnan esittämiä asioita ei voitu ottaa huomioon, ja perusteli sitä osittain sillä, että kaikkalainen ohjaus, jota pyritään vähentämään, olisi tähän ollut syynä.

Kyllä, arvoisa puhemies, minusta on syytä miettiä, mihin eduskunnan työ on menossa, kun asiantuntijavaliokunta, joka on kuullut huomattavasti enemmän asiantuntijoita kuin hallintovaliokunta ja on todella hyvin perusteellisesti käynyt omaa työtänsä lävitse ja miettinyt esityksiään, sivuutetaan hallintovaliokunnassa hyvin ylimalkaisesti muutaman päivän käsittelyn jälkeen ollenkaan paneutumatta siihen problematiikkaan, jota esimerkiksi sosiaali- ja terveysvaliokunnassa on läpikäyty.

Arvoisa puhemies! Pidän menettelyä erittäin valitettavana, ja minusta on erittäin turhauttavaa, jos jatkossakin tämälampaisesti menetellään. Ymmärrän kyllä, että hallintovaliokunta olisi puuttunut sellaisiin valiokunnan lausuntoihin, jotka olisivat olleet ristiriidassa koko valtionosuusuudistuksen kanssa, mutta esimerkiksi perusturvalautakunnan tehtäviin puuttuminen ei ollut miltään osin ristiriidassa.

Aivan vastaavasti, vaikka ohjausta pyritään vähentämään, niin erikoissairaanhoidon 23 §:n poistaminen siinä muodossa kuin valiokunta sen esitti, oli erittäin epäviisasta, kun ottaa huomi-

oon, mikä taistelu aikoinaan käytiin erikoissairaanhoidollain tämän pykälän kohdalla, kun haluttiin nimenomaan hoitohenkilöstön asemaa vahvistaa ja heidän asiantuntemuksensa paremmin ottaa huomioon terveydenhuollon hallinnossa.

Tässä vain muutama esimerkki. Voin palata näihin myöhemmin, mutta menettelytapaa paheksun.

Aivan sama koskee sivistysvaliokunnan kantaa kirjastosta suoritettavaan lainaukseen; se oli valiokunnan enemmistön kanta. Haluttiin nimenomaan hyvin yksituumaisesti, että myös muita dokumentteja kuin kirjoja voitaisiin maksettua lainata. Täältäkin osin hallintovaliokunnan enemmistö katsoi omaavansa paremman asiantuntemuksen kuin sivistysvaliokunta. Minusta se on hyvin valitettavaa, ja pidän tätä tietynlaisena ennakkotapauksena myös tulevaisuutta ajatellen.

Ed. M e t s ä m ä k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Mattila ansiokkaassa puheenvuorossaan totesi myös kunnallistaloudesta, että valtionapujen merkitys kunnille on keskeinen, ja myös, että valtionosuusuudistus ei kevennä kuntien taloutta. Voin näihin hänen toteamuksiinsa yhtyä. Ottaisin silti sellaisen esimerkin, että kun lakien keskeinen periaate on ollut se, että kuntien ja valtion välistä kustannusjako-osuutta ei muuteta, niin niillä toimenpiteillä, joita hallitus on tehnyt esimerkiksi opetus-toimen kohdalla, kuntien ja valtion välinen kustannusosuus tulee merkittävästi muuttumaan. Esimerkiksi meillä hallintovaliokunnassa käyneistä asiantuntijoista monet totesivatkin saman asian.

Tästä johtuu se, että kun kunnat ovat hyvin ennakkoluulottomasti lähteneet mukaan valtionosuusjärjestelmän kokonaisuudistukseen ja todenneet sen myös omalta osaltaan tarpeelliseksi sekä kuntien itsehallinnon ja toiminnan kannalta välttämättömäksi, nyt kunnat eivät kuitenkaan voi luottaa hallituksen sanaan näiden toimenpiteiden jälkeen ja oikeastaan uudistukselta on viety pohja pois jo ennen kuin se on toteutunutkaan. Olisin odottanut, että hallintovaliokunnan puheenjohtaja olisi puuttunut myös tähän keskeiseen asiaan, millä tavalla uudistuksen uskottavuus säilytetään.

Ed. K o r v a (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ensinnä ed. O. Ojalalle voisin ehkä hallintovaliokunnan yhteisenä näkemyksenä —

ainakin omana näkemyksenäni — todeta, että ei varmasti ole perusteltua lähteä sektorikohtaisesti käsittelemään valtionosuusuudistusta, koska koko uudistuksen lähtökohta on ollut se, että perinteistä valtionapua siirretään sektoriviranomaisilta yleisen valtionavun nimissä jaettavaksi. Tässä on tapahtunut tällaista taloudellista jakamista. On tietysti aina mahdollista yhdestä reiästä katsottuna hyvin perustella, että juuri tämä asia on tärkeä, mutta kokonaisuus saattaa näyttää toisenlaiselta.

Omasta puolestani toteaisin, että koko uudistus on ilman muuta kunnallishallinnossa varmasti näiden vuosikymmenien keskeisin uudistus, mutta sen olen todennut valiokuntakäsittelyssä ja aion todeta yleiskeskustelussa vielä myöhemmin tarkemmin, että uudistus ei kohtele kuntia tasapuolisesti. Uudistusta on valmisteltu liian pitkään, ja siitä on tullut valmistelun aikana liian monimutkainen. Se on johtanut myös siihen, että kuntakohtaisesti valtionavun määrätymisessä on liikaa sattumanvaraisia tekijöitä. Siitä syystä saattaa kaksi saman tyyppistä kuntaa joutua tilanteeseen, jossa toinen kunta voittaa lähes 1 äyripennin valtionosuusuudistuksessa siirtymäkauden jälkeenkin ja toinen kunta vastaavasti häviää noin 1 äyripennin. Se ei ole ollut uudistuksen tarkoitus.

Siitä syystä on varmasti eduskunnassakin asennoiduttava sillä tavalla, että uudistus, kun se nyt hyväksytään, pitää mahdollisimman pian, viimeistään tuon kolmen vuoden siirtymäkauden jälkeen, ottaa uudelleen tarkasteluun ja korjata virheet, jotka kuntakohtaiseen kohdentumiseen nyt jäävät.

Ed. V e h k a o j a : Arvoisa puhemies! Ed. Mattila antoi aika ruusuisen kuvan valtionosuusuudistuksesta. Onhan siinä ruusuja, mutta on siinä myös hieman piikkejä. Hän ohitti tarkoituksella tietysti ne piikit. Kun itse istun sekä hallintovaliokunnan jäsenenä että olen voinut seurata myös asian käsittelyä sosiaali- ja terveysvaliokunnassa, niin joudun kyllä huolestuneena toteamaan, että ilmapiirieri asian ympärillä on ollut erittäin suuri näiden kahden valiokunnan välillä. Itse asiassa, ja tämä on uhkatekijä oikeastaan kansalaisenkin kannalta katsottuna, asiassa on tapahtunut juuri niin kuin siellä kunnan päässäkin voi tapahtua. Kun erityisasiantuntijat yrittävät asioita todistella, niin sitten tulee kunnanjohtaja tai kamreeri, joka toteaa, että pötyä sinä puhut, asiat ovat näin. Tämä on sitten sitä kunnallista itsehallintoa! Tämän asian

yhteydessä kannattaisikin miettiä, mitä kunnallinen itsehallinto on ja kuka sitä toteuttaa kunnissa, kun sitä valtaa nyt sinne tässä vyörytetään.

Mielestäni on silkkää hyväuskoisuutta väittää, ettei mitään palvelujen heikkenemistä tapahtuisi uudistuksen seurauksena. Näin hallintovaliokunta mietintönsä yleisissä perusteluissa kuitenkin väittää. Ei mielestäni tarvitse kuin katsella ympärilleen, mitä kunnissa nyt jo tapahtuu ja mitä ensi vuodeksi on suunnitteilla, kun tajuaa, että nyt annetaan myös työkalupakki hyvinvointipalvelujen purkamiseen. Uskon, että kun lakia on pitkään valmisteltu, niin sitä ei tehty laman aikaa ajatellen, ja sitä seikkaa on valmistelun yhteydessä aivan liian vähän arvioitu.

Ed. S k i n n a r i (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Minäkin haluan yhtyä siihen kritiikkiin, joka hallintovaliokuntaan kohdistuu. Kun puhemiesneuvostossa asiasta päätettiin, silloin itsekini toivoin, taikka olin toisella kannalla, että asia jaettaisiin hallintovaliokunnan, sivistysvaliokunnan sekä sosiaali- ja terveysvaliokunnan kesken. Mutta jos olisin tiennyt lopputuloksen, olisin vielä voimakkaammin sitä mieltä, että näin todella olisi pitänyt tehdä.

Aika usein eduskunnan ulkoasiainvaliokunta pyytää lausuntoja erilaisista asioista ja monet muutkin valiokunnat, mutta en koskaan ole tavannut tällaista menettelyä, johon hallintovaliokunta tämän asian yhteydessä on kompastunut. Kuten ed. Vehkaoja aika hyvin kuvasi, myös henki ja asian sisältö on muuttunut juuri sillä tavoin kuin kunnissakin on pelättävissä. Tässä tapauksessa kunnankamreeri on ollut hallintovaliokunta, jolla ei ole ollut aikaa eikä näköjään haluakaan kuunnella niitä valiokuntia, puhumattakaan niiden mielipiteiden huomioon ottamisesta, joille he ovat antaneet kuitenkin lausuntomahdollisuuden.

Minua ihmetyttää myös se, että hallintovaliokunnan kannanotossa ei nähdä sitä tosiasiaa, joka esimerkiksi sosiaali- ja terveysvaliokunnassa nähtiin, että ongelmahan ei ole valtion ja kuntien kustannusjako. Ongelma on se, että yleisavustus Tanskan, Norjan ja Ruotsin tapaan tulee Suomessa alenemaan, ja tämä tulee olemaan ongelma.

Toisaalta ihmettelen myös sitä, että selontekoa eduskunnalle vaaditaan vasta uuden eduskunnan aikana. Minusta tämän eduskunnan, joka on käsitellyt nämä lait, olisi pitänyt myös pystyä näihin muutoksiin reagoimaan. Kun

maailma edellyttää nopeampaa päätöksentekoa, hallintovaliokunta lähtee tällaisesta brezhneviläisestä asenteesta, jossa annetaan ajan ja asioiden kuluja ja velloa ja sitten joskus otetaan kantaa, kun se aika tulee.

Ed. P e r h o - S a n t a l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Vehkaojan puheenvuorosta totean sen, että hänen pessimismlleen tietysti nykyisissä taloudellisissa oloissa löytyy jonkin verran katetta mutta nyt ollaan siirtymässä ylhäältäpäin tapahtuvasta ohjauksesta kansalaisilta tulevaan ohjaukseen eli kansalaisyhteiskuntaan. Sen tähden niiden palautteiden ympärille, jotka ovat tulleet esimerkiksi kuntalisten poistamisesta tai koulupiirien yhdistämisestä tai muista vastaavista asioista, on syntynyt voimakkaita kansalaisliikkeitä, jotka ovat vaikuttaneet kunnallisten päätöksentekijöiden ratkaisuihin. Tähän toimintamalliin aika pitkälle valtionosuusuudistuksen logiikka perustuu.

Ed. V ä h ä n ä k k i (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! On annettu hallintovaliokunnalle ja myös sen puheenjohtajalle erikseen sekä risuja että ruusuja. Eräässä puheenvuorossa puhutaan hallintovaliokunnasta, eräässä puheenvuorossa hallintovaliokunnan jäsenten enemmistöstä, ja minusta jälkimmäinen on paremmin kohdennettu.

Jos risut mainitsen ensiksi, olisin ed. O. Ojalan puheenvuoroon yhtynyt nimenomaan perusturvalautakunnan osalta. Hallintovaliokunnan enemmistö poisti sen merkityksen, joka perusturvalautakunnalla olisi ollut, jos se alkuperäismuodossaan olisi esitetty. Toinen on kirjaston omien tallenteiden vapaa lainaus, jonka olisimme suoneet tulevan mukaan.

Mutta aika paljon erityisvaliokuntien lausunnoista on otettu huomioon, ja jos joku on vaivautunut vastalauseita lukemaan, voi todeta, että hallintovaliokunnan vähemmistö on myös ottanut esille niitä asioita, joita ei ole tullut valiokunnan mietintöön.

Pyydän tässä yhteydessä kiittää hallintovaliokunnan puheenjohtajaa erityisesti, joka erittäin jämäkästi ja demokraattisesti vei asian eteenpäin.

Ed. M a t t i l a (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Käytetyissä puheenvuoroissa on tullut esille näkemyksiä, ettei olisi otettu erikoisvaliokuntien lausuntoja huomioon. Minusta tämä on väärä näkemys. Toivoisin, että arvoisat sisa-

ret ja veljet lukisivat hallintovaliokunnan laatimat mietinnöt, kyllä niissä on sekä mietintöön että lakitekstiin otettu lausunnoista tekstejä.

Kertaan vielä sen, mitä yleisesti sanoin. Hallintovaliokunta on yksimielisesti päättänyt hallinnon uudistuksen osalta, että ei aseteta kunnille velvoitteita, minkälainen lautakunta on, minkä nimisiä viranhaltijoita on. Tämä on ollut yleinen linja kaikissa muissakin laeissa. Tältä pohjalta selittyy esimerkiksi ed. O. Ojalan esille nostama asia eli sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan lausunnossa esitetty erikoissairaanhoidon 23 §, joka otettiin siellä esille. Sen poistaminen liittyy tähän johdonmukaisesti. Tässä pykälässä tuodaan esille, että sairaanhoitopiirin tulisi päättää viranhaltijain tehtävistä ja vastuualueista. Hallintovaliokunta lähti siitä, että luotamme kuntiin ja ne pystyvät päättämään. Aivan samoin johtavien viranhaltijoiden osalta on menetely.

Kaiken kaikkiaan haluan todeta, että tiedän muutospaineita olevan mutta tiedän myös sen, että laista ei koskaan tule niin valmista kuin itse tykönmme haluaisimme. Sen vuoksi ei suinkaan ole vähäteltävää, että edellyttämme eduskunnalle annettavaa selontekoa kolmen vuoden kuluttua. Vielä korostan sitä, että kolmen vuoden kuluttua siksi, että ehditään saada tarvittavat tiedot.

Ed. P u i s t o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Mattilan tuoma näkökulma siitä, että erikoisvaliokuntien lausunnot olisi todella huomioitu, kumoutuu juuri erityisellä luotolla kuntiin. Erityisesti sosiaali- ja terveystieteiden ohjautuivat tietyt erityisryhmät: vammaisten ja muiden yhteiskunnan erityispalveluja saavien edustajat. Myös sosiaali- ja terveystieteiden edustajat myönsivät, ettei mainittujen ryhmien pelko syrjäytyä nyt kunnissa ja jäädä vähemmille palveluille tai palveluitta ole mustamaalauksia eikä pessimismia.

Ed. Perho-Santala sanoi, että valvonta jää nyt erityisille kansalaisryhmille. Se on totta: kuntalaisille ja kansalaisryhmille, koska mitään muuta valvonta- ja seurantajärjestelmäähän laissa ei ole kuin kulissiksi rakennettu perusturvalautakunta.

Olisi todella ollut vähintään, mitä olisi voinut odottaa, että seuranta olisi edes tullut selonteossa tämän eduskunnan aikana. Ymmärrän hyvin, että hallitus ei halua sitä ennen vaaleja, siitä huolimatta, että esimerkiksi ed. Korva toi esiin käsiteltyään asiaa myös hallintovaliokunnassa käsitteäkseni sanotusti, että ”tämä kohtelee

satunnaisesti kuntia”. Satunnaisuus lienee oikeutettua käsitellä eduskunnassa niillä voimilla, joilla satunnaisuutta kuntiin nyt heitellään.

Ed. Pullia i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Pyysin vastauspuheenvuoron ed. Korvan puheenvuoron perusteella. Hän aivan oikein kiinnitti huomiota satunnaisuuteen. Tunsin varsin suurta sielujen sinfoniaa ja sympatiaa sen puolesta, että olisi omalta vähäiseltä osaltani pystynyt esittämään jonkin sellaisen korjauskertoimen, että satunnaisuus ei toimisi niin kuin ed. Korva kuvasi sen toimivan, mikä on totta. Tässä oltiin harakkareaktion kanssa tekemisissä: Kun nokan saa irti, pyrstö tarttuu. Jos Kemijärven kuntaa kohdeltiin kohtuullisesti, joka on tietysti ed. Korvaa lähellä, välittömästi Helsingin kaupungille loksattiin lujasti lisämiljoonia. Kuulosti äärimmäisen kohtuuttomalta, että roistoille keskikaupungilla annetaan yhtään mitään lisää. Tässä katsannossa näillä eväillä homma ei tule kuntoon. Eduskunnalla pitäisi olla laskenta-aparaatti, jolla pystyisi välittömästi ja uudestaan laskemaan, mutta se onkin jo lainvalmistelutyötä eikä suinkaan sitä, mihin meidän pitäisi viime kädessä ottaa kantaa ja mistä päättää, eli valita vaihtoehdoista, jos niitä on olemassa.

Toiseksi totean, että esitys on eräiltä osin epäsosiaalinen. Se tuo mukanaan sellaisia piirteitä, jotka tuovat mukaan rajat, mihin voidaan normien purussa mennä ja mihin ei voida mennä. Tämä on varsin olennainen asia omassa katsannossani ja mm. silloin, kun on kysymys vammaisista ja erityisryhmistä. Normien purussa pitää olla erittäin varovainen, että ei mennä kohtuullisuusrajan huonommalle eli kohtuuttomuuden puolelle. Tässä suhteessa hallituspuolueiden taholta ei ole nyt täydellisesti onnistuttu, ja siitä pitää olla hyvin pahoillaan.

Ed. L i i k k a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Useissa puheenvuoroissa on arvosteltu sitä, että hallintovaliokunta ei ole ottanut huomioon nimenomaan muiden valiokuntien lausuntoja. Tässä asiassa yhdyin puheenjohtaja Kalevi Mattilaan siinä, että minusta riittävästi ja suurella antaumuksella hallintovaliokunta on lukenut ja kuunnellut asiantuntijoita, mutta kuten ed. Vehkaoja totesi, ilmapiiri on erilainen eri valiokunnissa. Se on ihan luonnollista, koska erikoisvaliokunnat ajavat omia asioitaan ja on aivan selvää, että hallintovaliokunnan täytyy ottaa kokonaisuus huomioon. Valio-

kunnan puheenjohtaja Kalevi Mattila totesi aivan oikein, että me olemme hallintovaliokunnassa pyrkineet siihen, että luotamme siihen, että kunnissa osataan asioita päättää, pääsemme tästä kontrollista, joka on ollut, pois ja kunnat voivat järkipäristää toimintojaan siellä. On aivan oikein, että kunnat saavat todella uudelleen laittaa palveluja tärkeysjärjestykseen, ja uskon, että lopputulos on parempi kuin nykyinen meno ja saamme palveluja ehkä paremmin, parempita-soisia ja halvemmalla.

Ed. Skinnari (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ensinnäkin korjaan aikaisempaa puheenvuoroa sen verran, että koko ajan tarkoitin hallintovaliokunnan enemmistöä silloin, kun sitä kritisoin.

Perusturvalautakunta on hallintovaliokunnan käsittelyssä säilynyt, mitä toisaalta kuitenkin ihmettelen siinä mielessä, minkä takia tällaista lautakuntaa yleensä tarvitaan. Meillä on eduskunta, joka on yleisdemokraattishallinnollinen viranomainen Suomessa, on valtioneuvosto ja lääninhallitus, kunnanvaltuusto, kunnanhallitus, on eri oikeusasteet, eduskunnan oikeusasiamies, oikeuskansleri. Mutta valtioneuvoston tarkastajien puheenjohtaja tarvitsee vielä perusturvalautakunnan, vaikka yleensä, niin kuin puhuttiin, luotetaan kuntiin. Mitä luottamista se on, jos tarvitaan vielä yksi elin käsittelemään kuntien luottamusta? Sitä varojen käyttöä en ymmärrä, koska valtionhallinnossa on selvästi havaittavissa se, että kun uusi elin perustetaan, siinä tehtävät ovat kasvavinaan. Kun ne ovat kasvavinaan, tarvitaan lisää henkilökuntaa.

Näin tapahtuu se, mikä valtionhallinnossa aina. Helsingin herroja ja rouvia ei vähennetä, vaan täällä virkamäärät pysyvät ennallaan, ja sitten paikallishallinto pannaan tappelemaan keskenään, ovat ne verovirastoja, nimismiespiirejä tai joitakin muita pienempiä yksiköitä. Siinä tietysti riittää riittä, kun on 460 kuntaa. Siinä menee ministeriöiden virkamiehiltä puolitoista vuotta aikaa, kun käyvät jokaisessa kunnassa katsomassa, mikä on tämän kiistan nykyinen tila.

Tämän tyyppiseen asiaan minusta hallintovaliokunnan olisi pitänyt puuttua, samaten tietokonejärjestelmien paljouteen Suomessa. On täysin käsittämätöntä, että eri Pohjoismaissa ja Suomen eri kunnissa on erilaisia tietokonejärjestelmiä. Jokainen aloittaa samasta A:sta, kun voitaisiin Pohjoismaiden kesken, Euroopan kesken käyttää saman tyyppisiä tietokantoja ja näin

säästää kustannuksia. Ja kun tähän lisätään vielä yksityisen sektorin tietokantajärjestelmä, meillä jää jokaisella porukalla ...

P u h e m i e s (koputtaa): Kaksi minuuttia!

Ed. Mattila (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Toisen keskustelukierroksen aikana tuli esille muutamia asioita, joihin vielä haluan puuttua.

Ed. Puisto totesi, että hän ymmärtää, että seurantaa ja selontekoa ei haluta tämän eduskunnan aikana, vaan se halutaan siirtää vaalien yli, että se on hallituksen näkemys. Hallituksella ei ole ollut tähän mitään sanottavaa. Valiokunta on itse tykönsä tämän asian harkinnut ja esittää hallitukselle, että tällainen selonteko annetaan, kun nämä tiedot ovat käytettävissä.

Ed. Skinnari puuttui perusturvalautakuntaan epäillen, tarvitaanko sitä vai ei. Hallintovaliokunnassa käytiin tästä perusteellista keskustelua. Kyllä näin on. Seurantaselonteko tulee selvittämään kolmen vuoden jaksolta, mikä merkitys on perusturvalautakunnalla, tarvitaanko sitä vai ei. Tämä asia tulee ratkeamaan aikanaan.

Ed. Skinnari puuttui myös tietokantojen yhdenmukaistamiseen. Kyllä se on hallintovaliokunnan mietinnöissä erittäin perusteellisesti tuotu esille. Me peräänkuulutamme tässä toimenpiteitä. Itse olen tätä asiaa ollut selvittämässä valtioneuvoston tarkastajien puolelta jo kuusi vuotta sitten. Silloin arvioimme, että rahaa palaa vuositasolla noin 600 miljoonaa markkaa. Nyt tehdyt laskelmat osoittavat, että julkisella sektorilla menee turhan tiedon siirtämiseen, kun koneet eivät pysty keskustelemaan keskenään, miljardi-luokkaa rahaa tavallaan hukkaan. Kyllä tässä täytyy tietojärjestelmiä ja tietopohjaa ruveta yhtenäistämään. Se on ihan selvä edellytys hallintovaliokunnan mietinnöissä.

Ed. Puisto (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Voisi sanoa, että sydäntä todella viiltää, kun tämän asian käsittelyssä saimme jo ensimmäisen demonstraation siitä, mitä tämä laki tulee käytännössä merkitsemään. Ed. Liikasen puheenvuoro oli todella kamreerin ääni. Hän esitti suurella rintaäänellä, että hallintovaliokunnassa on tieto ja viisaus opetustoimesta, sosiaali- ja terveydenhuollosta, ja ilmoitti, että erityisvaliokunnathan ajavat omia asioitaan. Näinkö tulee käymään kunnassa, kun sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat tuovat esiin niiden asiakasryhmien asioita, joiden asioiden aja-

minen on heidän tehtävänsä? Ilmoitetaan kunnankamreerin toimistosta, että tähän hoitelette omia asioitanne, mutta me tiedämme täällä, mikä on taloudellisesti viisasta. Hän päättikin puheenvuoronsa juuri kertomalla, että näin saamme uudenlaisia palveluja halvemmalla. Silloin kun korostetaan taloudellisuutta, kuten joidenkin kuntien talouspuolen ihmiset jo asiantuntijoina innokkaasti korostivatkin, pitää erityisryhmien puolustajien kaikkien hälytyskellojen soida.

Kuvaavaa on se, että hallintovaliokunta tyrnäsi asiantuntemuksen, jolla erikoissairaanhoidon lain 23 §:ää muutettiin samojen henkilöiden toimesta, jotka olivat viime kaudella käsitelleet sitä talousvaliokunnassa, nyt sosiaali- ja terveystalouden valiokunnassa, mutta hallintovaliokunnassa oli tähän asiaan parempi asiantuntemus.

Ed. Kaarilahti (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Ed. Liikkanen totesi kuten ed. Mattilakin hallintovaliokunnan puheenjohtajan ominaisuudessa kontrollista ja pääperiaatteesta valtionosuusuudistuksessa, jossa rajat ja normit puretaan. Ylhäältäpäin annettavan ohjauksen purku on periaatteessa aivan oikean suuntainen, ja sitä lämpimästi kannatan. Uskon, että kuntien päättäjät ja luottamushenkilöt, vaikuttajat, ovat kypsiä ja vastuullisia myös sosiaalisissa kysymyksissä. (Ed. Rajamäki: Porvarikunnissako?) Mutta voidaanko rajat yhteiskunnastamme kokonaan poistaa? Muistutan, miten kävi 70-luvulla, kun otimme mallia lasten kasvatukseen Ruotsista: vapaa kasvatusta, kaikki rajat pois. Nyt olemme päätyneet siihen, että täydellinen vapaa kasvatusta ei ollut oikean suuntainen, se meni liian pitkälle. Samaa pelkään, että myös valtionosuusuudistuksessa menemme liian pitkälle. Samalla kun annamme toimintavapautta ja vastuuta kunnille, (Ed. Laine: Rajat pois!) mikä on sinänsä oikean suuntaista, valtionhallinnon taholta myös lisäämme jatkuvasti kuntien maksuvelvollisuutta ja rasitteita.

Lopuksi haluan todeta, että kyllä tässä tietoyhteiskunnassa kahden vuoden seurannan jälkeen on hallituksen pystyttävä saamaan tilastoja aikaan.

Ed. Ukko: Arvoisa puhemies! Kun on kuunnellut asiasta alkukeskustelua, on suorastaan ihmeteltävä, miten ylipäänsä valtionosuusuudistus on voitu saada läpi valiokunnista, niin ristiriitaisia ajatuksia ja näkemyksiä uudistus

näköjään herättää. Eli niin sosiaalialan kuin koulu- ja kulttuurialan ihmiset pitävät niin eduskunnassa kuin ministeriöissä ja keskusvirastoissa tiukasti kiinni omasta alastaan ja asioistaan. Aivan varmasti tämä minun asiani ja tämä pykälä on sellainen, josta ei missään nimessä voida luopua tai josta kuntalaiset ja kunnat eivät voi päättää. Tämähän on ollut keskustelun henki. Olen oikein tyytyväinen, että sektorivaliokunnat eivät saaneet käsitellä omia lakiesityksiään, vaan että hallintovaliokunnalla oli mahdollisuus ottaa yhtenäinen linja ja katsella asioita kokonaisuutena. Siitä huolimatta, että näin tapahtui, yhtenäinen linja horjuu monessa asiassa.

Valitettavasti ed. Skinnari ei ole paikalla, mutta olen hyvin tyytyväinen, jos hän todellakin tukee niitä muutoksia, joita minä olen valiokunnan mietintöön esittänyt, eli perusturvalautakunnan kertakaikkista poistamista. Näinhän pitäisi tehdä. Sitä ei todellakaan tarvita. Mutta esimerkiksi sosialidemokraattien vastalauseessa on perusturvalautakunnan lisäksi aivan uusi byrokraattinen elin: asiamies. Herranenaika! Jos me nämä kaikki toteutamme, niin uudistus päinvastoin mutkistaa tilannetta kunnissa eikä selkeytä, niin kuin sen pitäisi.

Koko valtionosuusuudistuspaketilla on kaksi johtavaa ajatusta, johtavaa tavoitetta: Siirretään nimenomaan päätösvaltaa Helsingistä kuntiin ja samalla, kun siirretään valtaa, siirretään myös vastuuta. Toinen johtava ajatus on normien purku. Tässä todella olemme vasta alussa. Mahdollisimman pian nähdäkseni olisi päästävä yhteen ainoaan laskennalliseen valtionosuuteen, jonka kunnat saavat käyttää harkintansa mukaan. Eli ei tarvittaisi koulutoimelle tulevaa valtionosuutta, sosiaalitoimelle tulevaa valtionosuutta, yleistä valtionosuutta eikä harkinnanvaraista valtionosuutta, vaan yksi ainoa potti, jonka kunnat saavat käyttää niin kuin haluavat ja samalla käyttää tämän rahan kehittääkseen niitä painopistealueita, jotka kussakin kunnassa ovat tärkeimmällä tilalla.

Olen aivan samaa mieltä kuin ed. Korva omassa vastalauseessaan, jonka olen allekirjoittanut, että valtionosuusuudistuksen laskennalliset perusteet saadaan niin monen mutkan kautta ja hankalien kaavojen avulla, että kunnat, valtionosuuksien saajat, ovat ihmeissään siitä, millä perusteella valtionavut todella tulevat. Tässä suhteessa entinen menoautomaattiin perustuva järjestelmä oli tietenkin selkeämpi. Toimintojen järjestämisen suhteutettu valtion-

osuuksia kuitenkin johti pöhötäutiin: virkamiesten lisäämisintoon ja jäähallien ym. tarpeettomien laitosten ja rakennusten rakentamiseen. Nyt sitten ollaan ihmeissään, kun rahat eivät riitä. Tietenkään ne eivät riitä, kun aikoinaan on kasvatettu menoautomaatteja ja tehty uudistuksia valtionosuuksien toivossa ilman tietoa-kaan siitä, onko kunnalla varaa käyttää hienoja rakennuksiaan tai pitää palkkalistoillaan neurojen armeijaa.

Mihinkään ei pääse ed. Korvan laatimassaan vastalauseessa ilmaisemasta käsityksestä, että laskennalliset kaaviot on synnytetty miten sattuu. Niitä on ollut hyvä rakennella, kun niiden salaisuudet eivät ole avautuneet kuin rakentajille itselleen. Tämän vuoksi olenkin yhtynyt ed. Korvan ideoimaan vastalauseeseen eli näkemykseen, että uudistuksessa hyväksytyt valtionosuuksien laskentajärjestelmä on mielivaltainen eikä kohtele kuntia tasapuolisesti. Muuten eivät voittajien ja häviäjien erot olisi niin suuria kuin millaiseksi ne näyttävät nyt muodostuvan. Jos toinen kunta joutuu uudistuksen vuoksi nostamaan äyriä hintaa pennillä ja toinen voi laskea sitä pennillä, niin erot eivät voi johtua pelkästä tilastollisesta sattumasta. Jotakin on näissä kaavioissa pielessä.

Aivan kuten ed. Pulliainen sanoi, laskenta-kaavioiden kertoimien avaamiseen ei valiokunnassa ollut kerta kaikkiaan minkäänlaista mahdollisuutta. Jos rakennelman yhtä osaa olisi ryhdytty muuttamaan, niin olisi pitänyt muuttaa koko lakinipun kaikkia nippeleitä. Muuten tämä korttitalo olisi hajonnut, romahtanut kasaan.

Esimerkiksi opetustoimen laskentakaava on monimutkaisuudessaan niin käsittämätön, että sellainen hakee varmasti vertaansa. Minä en kerta kaikkiaan pysty ymmärtämään, miten kunnat opetustoimeen rahansa saavat. Mutta ilmeisesti opetusministeriössä on virkamiehiä, jotka ymmärtävät.

Sekavien kertoimien määrittelyä on ohjannut valmistelijoitten taholta keskimääräisajattelu. Eivät kaikki ne kunnat, jotka voittavat tässä valtionosuusuudistuksessa, ole hoitaneet taloutaan erinomaisesti eivätkä kaikki häviävät huonosti. Molempien joukossa on molempia. Onnetonta kuitenkin on, että uudistuksen tuloksena kuntien taloudellinen eriarvoisuus kasvaa, aivan kuten ed. Korva sanoo vastalauseessaan. Esimerkiksi kymmenen eniten menettävän kunnan joukossa on seitsemän pohjoisesta: viisi Oulun läänistä ja kaksi Lapin läänistä. Harkinnanvaraista avustusta toki luvataan, mutta sehän on

vastoin juuri tätä uudistuksen henkeä. Tarkoitushan on, että näistä nippelituista päästään eroon. Tulevaisuudessa menettävät kunnat joutuvat jatkossakin lakki kourassa anelemaan ja rukoilemaan almuja Helsingin virastoilta, Helsingin herroilta. Juuri tällaisesta alamaiskulttuurista piti valtionosuusuudistuksella päästä eroon, vaan eipä päästy.

Huomiota vaille on jäänyt myös kuntien todellinen valtionosuuksien tarve. Vastalauseessa on mainittu esimerkkinä Kauniainen. Vaikka kunnassa on jo nyt maan halvin veroäyri hinta, niin se voittaa uudistuksessa 400 markkaa asukasta kohden. Selittyköhän tämä sillä, että Kauniainen olisi niin erinomainen kunta, että se olisi hoitanut asiansa niin hyvin, että sitä palkitaan siitä? Ilmeisesti suurin selittäjä on kuitenkin se, että Kauniaisissa eli täällä etelän kunnissa on aivan erilaiset olosuhteet, joissa palveluja on tuotettava, kuin esimerkiksi Pohjois-Suomessa.

Herra puhemies! Vaikka uudistus siirtää valtaa kunnille, niin epäluottamus kunnallisia päätöksentekijöitä kohtaan henkiä niin opetus- ja kulttuuritoimia kuin sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevilla lakiesityksissä. Näin siitä huolimatta, että tässä salissa on jo ehditty sanoa, että liian paljon annetaan näissä asioissa valtaa kunnille. Edelleenkin kun lukee lakiesitykset tarkkaan, niin halutaan kohtuullisen yksityiskohteisesti valvoa kuntien toimintaa. Kunnat ovat edelleenkin lapsia, joita vanhemmat pikkuhiljaa ryhtyvät opettamaan itsenäisen aikuisen tavolle.

Eritoten tämä koskee opetus- ja kulttuuritoiminta. On vahinko, että opetusministeri Uosukainen ei ole täällä nyt paikalla. Ilmeisesti hänen ministeriössään ei uskota, että kunnat pystyvät turvaamaan tai haluavat turvata yhtäläiset koulutus- ja kulttuuripalvelut. Hiukan näin asia onkin, jos kunta ennen kuin uudistus on tullut voimaan ilmoittaa, että näkövammainen opettaja saa lähteä, että hänelle ei palkata avustajaa. Ehkä jonkinlaisia pelkoja toki on. Eli toki normien purussakin kunnilla on tulevaisuudessa huomattavasti enemmän vastuuta kuin tähän asti on ollut. Jos kunnat eivät tätä vastuutaan pysty kantamaan, niin se on todella surkea asia kuntalaisen kannalta.

Vaikka tietynlaisesta pikkutarkasta sääntelystä ollaankin pääsemässä eroon, niin lupaviidakon romuttamisessa ollaan vasta aivan alussa. Ministeriössä ei noin vain olla valmiita luopumaan vallasta ja ohjailun halusta. Vaikka hallin-

tovaliokunta korostaa mietinnössään luottavan-
sa kuntien kykyyn ja haluun hoitaa nykyiset
tehtävät turvaten palvelun tason ja palveluille
asetettavat laadulliset tavoitteet sekä kansalais-
ten oikeusturva, kuitenkin esitetään uutta byro-
kratiaa holhoamaan kuntaa.

Sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevassa laki-
esityksessä on ns. perusturvalautakunta, joka on
ed. Kuuskosken turvalauseke, kukkanen, jonka
hän väenväkisin ilmeisesti änkesi lakiesitykseen
ministerinä ollessaan. Mitä muuta se on kuin
selkeä osoitus halusta holhota ja kahlita kuntien
toimintaa, samalla kun se merkitsee epäluotta-
musta kuntien päättäjiä ja sitä kautta myös
kuntalaisia kohtaan. Vieläkään ei siis luoteta
siihen, että kuntalaiset kunnallisvaaleissa vaihta-
vat sellaiset päättäjät, jotka tekevät huonoja
ratkaisuja ja heikentävät palveluja.

Hallituksen esityksen mukaan lautakunnan
tehtävänä olisi selvittää, ovatko kunnan tarjo-
amat palvelut asianmukaisia. Se voi myös antaa
kunnille suosituksia puutteiden korjaamiseksi.
Hallintovaliokunta ei sentään hyväksynyt sitä
lakiesityksen lähtökohtaa, että lautakunnalla
olisi oikeus esittää sosiaali- ja terveysministeriöl-
le kunnan saaman valtionavun perimistä takai-
sin. Jos tämä esitys toteutuisi, voitaisiin kysyä,
miten paljon kunnille jää ns. vapautta. Mikäli
olen ymmärtänyt, niin tässä salissa on haluk-
kuutta näitten kahden momentin palauttami-
seen, jotka hallintovaliokunta tästä lakiesityk-
sestä veti pois.

Perusturvalautakunta on mielestäni kuitenkin
aivan tarpeeton virkavallan ja virkavaltaisuuden
ilmentymä, jota ei kerta kaikkiaan tarvita. Toi-
vottavasti ed. Skinnari on omissa lausunnois-
saan jatkossa johdonmukainen. Sosiaali- ja ter-
veysministeriölle jää nimittäin, aivan kuten ed.
Skinnari sanoi, uudistuksen jälkeenkään riittävästi
keinoja vaikuttaa kuntien harjoittamaan palve-
lupolitiikkaan, ja näistäkin olisi jatkossa päästä-
vä eroon, kunhan valtionosuusuudistukseen
kunnat tottuvat. Enää ei tarvita uusia elimiä eikä
raskaita organisaatioita.

Siksi olen myös syvästi hämmästynyt siitä,
että mietintöön jätetyssä vastalauseessa elikkä
hallituksen esitykseen n:o 216 jätetyssä vastalau-
seessa esitetään erityiseen palveluasiamiehen pe-
rustamista. Tässä maassa on totta vieköön val-
tuutettuja ja asiamiehiä aivan riittävästi. Niitä
on joka lähtöön ja joka tarpeeseen. Yhtään uutta
ei tarvita, vaan entisistäkin pitäisi päästä eroon.
Jos kunta tekee kehoja päätöksiä eli päättäjät
heikentävät palveluita, kuntalaisilla on oikeus

vaihtaa päättäjät. Tämän oikeuden pitäisi riittää
myös eduskunnalle.

Arvoisa puhemies! Tulen lakiesitysten yksi-
tyiskohtaisessa käsittelyssä esittämään, että hal-
lituksen esitykseen n:o 216 sisältyvän ensimmäi-
sen lain 35 ja 36 § poistetaan. Muilta osin olen
ilmoittanut yhtyväni mietintöön. Tämä ei ihan
sanatarkasti pidä paikkaansa. En hyväksy sitä
hallituksen esityksen lähtökohtaa, että hoitolai-
toksissa olevilta vanhuksilta ja lapsilta kunta vie
viimeisetkin pennit, tuhkatkin pesästä. Tämä jäi
kiireessä kirjaamatta varsinaiseen vastalausee-
seeni. Sen vuoksi tulen jatkossa äänestämään
hallituksen esityksen n:o 216 kohdalla opposi-
tion vastalauseen mukaisesti toisen lain 4, 7 ja
14 §:n sekä neljännen lain 38 §:n kohdalla. Sen
sijaan olen yhtynyt hallituksen esitykseen n:o
215 elikkä lakiin opetus- ja kulttuuritoiminnasta
jätettyyn vastalauseeseen.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro):
Arvoisa puhemies! Ed. Ukkola oli taas tänään
tätä mieltä, huomenna ehkä toisin. Hän ihasteli
kunnallisen päätöksenteon demokraattisuutta
erityisesti siinä vaiheessa, kun kuntien päätök-
senteko saa lisää vapautta, kun se kirmailee kuin
villit varsat keväällä.

Mutta en puutu tässä muuhun asiaa, kuin
siihen, että hän arvosteli palveluasiamiehen vi-
ran perustamista. Suomessa on kaikenlaisia
asiamiehiä ja valtuutettuja, tasa-arvovaltuute-
tut ym. En katso, että tasa-arvovaltuutetun
tehtävä olisi ollenkaan vähäinen. Kuitenkin
katson, että tällaisten sosiaalisten palvelujen ja
etuuksien jakamisen puolella Suomessa, jos
millään alueella, on epäarvoisuutta, väärinkäy-
töksiä ja epäoikeudenmukaisuutta. Näin ollen
kun puhutaan, että oikeusasiamies olisi mm.
yksi sellainen, joka puoleen voitaisiin kääntyä,
niin oikeusasiamiehen virasto on näissä asioi-
sa täysin huuhaa. Sen sijaan eri asia on tällai-
nen erikoisasiamies, jonka tehtävänä on sosiaa-
lisen ulottuvuuden valvominen. Minä katsoin,
että on erinomaisen tärkeä ja hyvä asia,
jos sellainen saadaan aikaan, sillä tänä päivänä
ihmiset eivät tiedä, kenen puoleen hädässään
kääntyvät silloin, kun he ovat joutuneet epäoi-
keudenmukaisen kohtelun kohteeksi. Sitten he
tietävät, että on olemassa sellainen instanssi,
missä heidän asiaansa voidaan ajaa ja ottaa
siihen kantaa. Minä katsoisin tästä lautakun-
nasta niinkään välittämättä, että tällainen asia-
miehen virka on ehdottomasti tarpeellinen. Tu-
len äänestämään sen puolesta.

Ed. M u t t i l a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Ukkola on siinä suhteessa aivan oikeassa, että tässä kokoonpanossa kuin hallitus ehdottaa perusturvalautakuntaa perustettavaksi, sen kokoonpano on aivan väärä eikä perusturvalautakunta voi silloin toimia niillä edellytyksillä, mitä sillä pitäisi olla. Perusturvalautakunnan kokoonpanossa tulisi olla ehdottomasti käyttäjänäkökulma, jonka tulisi siinä korostua. Näin ollen huomattavasti joustavampi tapa hallita näitä asioita olisikin hoitaa niitä palveluasiamiehen kautta.

Toinen asia, joka hankaloittaa perusturvalautakunnan työtä, on se, että valitusmenettely ja valituksen saaminen vireille siellä on myöskin erittäin monimutkainen eikä varmasti kansalaisilta onnistu kovin helposti. Olen todellakin sitä mieltä, että palveluasiamies olisi parempi valvomaan, että kansalaiset ja kuntalaiset näitä palveluja tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti saisivat.

Ed. Ukkolan puheenvuorossa ilahduttavaa oli se, että hänkään ei hyväksy sitä, että kunta todellakin vie viimeisetkin pennit henkilöiltä, jotka ovat laitoshoidossa. Tämä on ehdottomasti väärin. Maksua tulee periä enintään kustannusten osuus.

Ed. K e m p p a i n e n (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Ukkolan ennakkoluvottomiin puheenvuoroihin ja mielipiteisiin voi usein yhtyä, ja juuri tämä byrokratian purkutoivoite on hyvä. Mutta minusta hän tässä perusturvalautakunta-asiassa kyllä erehtyy. Nimenomaan tähän ei ole mikään pysyvä elin. Tämä on lähinnä pelote ja sellainen elin, joka tarkastelee, jos jossakin ilmenee keskiarvosta poikkeamia. Se on mahdollinen kanava, jolla epäoikeudenmukaisuuksiin puututaan ja nimenomaan pienen, heikon ihmisen puolella semmoisessa kunnassa, jossa hänet unohdetaan, eikä sillä olisi yhtään pysyvää työntekijää. Sen sijaan kaikki nämä palveluasiamiehet olisivat sellaisia, jotka toisivat lisää byrokratiaa eivätkä uskoisi kunnalliseen itsehallintoon.

Nimenomaan tässä muodossahan tämä perusturvalautakunta ei ole byrokratian mukainen, mutta täytyy valittaa, että siltä hallintovaliokunta on ottanut sanktio-oikeuden pois. Jos ajatellaan, ketkä siinä tilanteessa olisivat vastakkain, niin siinä ovat vahva kunnanjohtaja ja kunnan alueella olevat heikot ihmiset, ja tässä asiassahan perusturvalautakunta mahdollisesti on erotuomarina. Nimenomaan tällaisia

tapauksia vartenhan tämä on tarpeellinen lain uudistuksen alkuvaiheisiin, ja minä kyllä pahoitelen, että täältä on otettu näitä valtuuksia pois.

Sen sijaan en ymmärrä sosialidemokraattien näkemystä, että he olisivat tätä lautakuntaa poistamassa, mutta siitä huolimatta arvostelevat, että tällaista toimintaa ei harrasteta.

Ed. M e t s ä m ä k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Ukkola puheenvuorossaan käsitteli perusteellisesti problematiikkaa perusturvalautakunnasta ja palveluasiamiehistä, ja olen hänen kanssaan aivan samaa mieltä. Tällaista järjestelmää ei tarvita. Kunnat pystyvät aivan hyvin hoitamaan asiansa ja kunnallisen demokratian puitteissa myös valvomaan sitä, että palvelujen taso, palvelujen saatavuus ja määrä ovat riittävällä tasolla, mitä laki edellyttää. Turhan byrokratian luominen tähän viereen on mielestäni aivan turhaa.

Vielä puuttuisin ed. Kemppaisen puheenvuoroon niiltä osin, kun hän sanoi, että perusturvalautakunta on pelote. Ei se ole enää mikään pelote, kun siltä vietiin syömähampaat, jos näin voidaan sanoa. Kun valiokunnan enemmistö päätti poistaa 35 §:n 3 ja 4 momentit, niin ei silloin enää ole edes sanktiomahdollisuutta. Ei sellaista pelotetta kukaan pelkää.

Tulen asian yksityiskohtaisessa käsittelyssä kannattamaan ed. Ukkolan tekemiä esityksiä 35, 36 ja 37 §:n kohdalla.

Ed. P u l l i a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Ukkola totesi, että voimassa olevassa järjestelmässä on ollut se heikkous, että se on innoittanut kunnat rakentamaan tarpeettomia rakennuksia kuten jäähallit. Olen samaa mieltä siinä, että jäähallit saattavat todella olla tarpeettomia rakennuksia varsin monessa katsannossa, mutta jos ajatellaan tämän uudistuksen luonnetta, niin taitaa olla aika hullu tilanne sikäli, että nyt kun on kokonaispotit käytettävissä, niin joku hulvaton kunnanisä-joukkio saattaakin niitä rakentaa vaikka kuinka monta kappaletta. Siinä mielessä tämä vastuu kyllä kasvaa aivan potensseissa kuntatasolla, että tämän laatuista tyhmyyksiä ei enää jatkossa tehdä.

Ed. Ukkola oli siinä suhteessa aivan oikeassa, että juuri tämän uuden järjestelmän heikkoudesta johtuen alamaiskulttuuri säilyy harkinnanvaraisten tukien osalta. Tämä ilmeisestikin on sellainen tekijä, joka tekee tästä sellaisen lainsäädännön, jota tullaan ehkä tiheämpään kuin

monta muuta lainsäädäntöä lähivuosien aikana korjaamaan. Voisinpa veikata, että joka ikinen vuosi syksyisin, kun on budjettilait esillä, näihin kolmeen lakipakettiin tulee aina muutoksia olemaan esillä sen takia, että rakenteelliset heikkoudet ovat jo nyt nähtävissä.

Ed. Vehkaja (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tämäkin laki on tehty kansalaisia varten eikä virkamiesten tai poliitikkojen onneksi. Jos tämä näkökulma pidetään mielessä, niin kannattaakin puhua siitä, miten kansalaisten palvelut voidaan jatkossa turvata.

Ed. Ukkola aika pitkään viipyi perusturvalautakunta-asiassa. Täällä on jo sitä osin kommentoitu. Kun itse olen puolestani ollut esittämässä palveluasiamieskysymystä, niin olen lähtenyt jopa siitä ajatuksesta, että se voisi täysin korvata perusturvalautakunnan, koska tässä asetelmassa, mikä meillä nyt on käsissämme, ei ole otettu esille sitä kysymystä, miten yksittäinen kansalainen voisi panna vireille asioita, joiden käsittelyssä on mitä ilmeisimmin tullut esiin räikeitä epäkohtia käsittelyn ollessa vielä kesken omassa kunnassa.

Kun minun ja varmaan monien muidenkin edustajien tietoon on tullut paljon tapauksia tältä alueelta, niin ei voi välttyä toteamasta sitä seikkaa, että näissä asioissa päätösvaltaa on viety virkamiehille kuntiin. Muutoksenhakua on kunnassa toki mahdollisuus nykyisinkin harjoittaa, mutta sitä ei vain tapahdu siitä syystä, minkä minullekin monet lautakuntien puheenjohtajat ovat todenneet: He eivät oikease virkamiesten tekemiä päätöksiä, että siitä syntyy niin helposti luottamuskysymys. Näihin virkamiehiin taas luottamushenkilöiden täytyy luottaa. Näin tämmöinen riippumaton palveluasiamies, joka ei olisi minkään organisaation osa eikä riippuvuus-suhteessa mihinkään suuntaan, voisi tuoda sitä tarvittavaa näkökulmaa, joka tästä nyt puuttuu. Se ei ole byrokraattinen. Perusturvalautakunta on todella byrokraattinen. Nyt kun siellä ei asiakkaan näkökulmaa ole juurikaan esillä, se on todella byrokraattien keskinäinen seurusteluareena, jossa yksittäisen asiakkaan kysymykset eivät koskaan tule pöydälle ja kaikki asiat suodattuvat ...

P u h e m i e s (koputtaa): Kaksi minuuttia!

Ed. P u i s t o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen erittäin iloinen siitä, että ed. Ukkola on sosialidemokraattien vastalauseen

kannalla, jonka olemme jättäneet sosiaali- ja terveysvaliokunnassa, eli olemme juuri sitä mieltä, että tämän perusturvalautakunnan pelotearvo on aivan sama kuin tänä päivänä variksenpelättimellä pellolla, varsinkin sen jälkeen kun sanktiot otettiin pois. Tosin oli esillä mahdollisuus valtioneapua ottaa takaisin, mutta sitä ei ole koskaan tässä maassa käytetty, eli ei sillä pelotteella ole kovinkaan suurta merkitystä ollut.

Sen sijaan ed. Ukkolalle toteaisin, että tämä palveluasiamies varmasti olisi asiallinen tänä päivänä siitä syystä, että jo nyt meidän oikeusaputoimistomme, eri vammaisjärjestöjen asiantuntijat jne. ovat erittäin työllistettyjä, kun kunnat ovat leikanneet kohtuuttomasti palvelujaan ja asianomaiset joutuvat uutena väsäämään jatkuvasti valituksia. Ehkä tähän todella konkreettisesti tarvitaan asiantuntija, joka auttaa näitä henkilöitä.

Ed. Ukkola sanoi, että keskustelu on epämääräistä ja ristiriitaista, kun jokainen ajaa omia etujaan. Minä en pidä sitä yksisilmäisenä enkä ainakaan häpeä, että ajan niiden ihmisten etuja, joiden perustarpeet ovat nyt uhattuina. Toivon, että ed. Ukkola voi tavata sellaisen henkilön, joka elääkseen tarvitsee palveluja ja on nyt jäänyt niistä paitsi, elävänä luonnossa.

Ed. Kallis merkitään läsnä olevaksi.

Ed. L a h i k a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minäkin haluan puuttua ed. Ukkolan puheenvuoroon ja keskusteluun perusturvalautakunta-asiasta. Tässä näyttää toteutuvan vanha perinne meidän lainsäädäntötyössämme, että kun me olemme luomassa uutta lainsäädäntöä, olemme samalla kertaa luomassa uutta byrokratiaa. Näyttää siltä, että sitä on juuri perusturvalautakunta ja myös tähän liittyvä byrokratia, joka tässä nyt näyttää olevan syntymässä. Se ei mielestäni edusta sitä kulttuuria, mihin me olemme menossa ja mihin tällä valtionosuusuudistuksellakin pyrimme, eli kevennämme hallintoa, puramme byrokratiaa ja keskitymme palveluiden tuottamiseen.

Minä kyllä henkilökohtaisesti näen, että meidän tulisi voida luottaa kuntiin ja kuntien päättäjiin sekä niihin virkamiehiin, joita kunnissa ovat luottamushenkilöt itse olleet valitsemassa. He ovat ihan yhtä lailla asiantuntevia kuin kuka tahansa meistä täällä. Siinä mielessä

en näkisi kovin suurena peikkona sitä, että annetaan kunnille itsenäistä päätösvaltaa näissä asioissa.

Meillä on jo byrokratiaa siitä huolimatta aivan riittävästi. Meillä on kunnissa sosiaali- ja terveyslautakunnat, meillä on lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosastot, joskin ne tulee ehdottomasti saattaa uuteen syyniin, koska näyttää siltä, että niille ei jää tehtäviä ja voisi olla parasta miettiä, tarvitaanko niitä laisinkaan. Mutta minusta tässä tilanteessa, missä me elämme, on erityisen tärkeää huolehtia siitä, että uutta byrokratiaa ei synnytetä ja hallinto kevenee mahdollisimman pieneen: minimiin.

Ed. K e m p p a i n e n (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Tässä keskustelussa menee puurot ja vellit sekaisin byrokratian ja valvonnan suhteen. Kun tässä lainsäädännössä koko keskushallinnon apparaatin ohjaus, nykyinen isoveli valvoo -sanktio, poistetaan, niin kyllä vapaaehtoisin sihteerivoimin sen tilalle tuleva perusturvalautakunta, jonka kokoontuminen on tarpeen mukaista, on todella pientä byrokratiaa, mutta kuitenkin oleellinen kunnallisen itsehallinnon tahdon vartija, jos se ei toteudu. Jos se toteutuu, niin ei sitä silloin tarvita.

Sen sijaan on virheellistä se ajattelu, että tällä lainsäädännöllä vaikutettaisiin yksittäisten palvelujen saamiseen. Sitähän tällä ei millään tavalla tehdä, koska resurssit pyritään pitämään samoina. On täysin eri asia, että nyt oltaisiin toisin perustein tekemässä tähän lisäksi uusia muutoksenhaakukanaavia, uusia valituskanavia, yksittäisille henkilöille. Tämä on minusta ihan eri asia, ja tämä on todella lisäbyrokratian tekemistä, ei tämä perusturvalautakunta.

Ed. U k k o l a (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Minä en ole uskoa korviani, kun kuuntelen ed. Metsämäen ja kumppaneiden puheenvuoroja sosialidemokraattien piiristä. Olen tähän saakka pitänyt sosialidemokraatteja ohjaukseen, sääntelyyn ja valvontaan ihastuneina byrokratteina ja nyt huomaan hämmästykseni, miten ainakin tässä yksittäisessä asiassa ollaan todella ennakkoluulottomia, rohkeita ja uuteen kansalaisyhteiskuntaan pyrkiviä. Olen siitä erittäin tyytyväinen.

Minä valitettavasti en voi kyllä yhtyä ajatuksen palveluasiamiehestä. Minusta kuluttajajärjestelmä on kertakaikkinen esimerkki byrokratiasta, niin että sen tyyppistä järjestelmää ei tähän maahan enää voi luoda.

Ed. Skinnari toi esiin hyvin monta sellaista instanssia, joihin yksittäinen kansalainenkin voi valittaa, ottaa yhteyttä, jos tuntee itseään loukatuksi tai ei saa palveluja. Kyllä tähän täytyy pystyä luottamaan. Esimerkiksi mikä estää nimenomaan kuntia, kun niillä on nyt vapaus päättää asioista, mihin varat käytetään, vahvistamasta oikeusaputoimistoa ja tätä kautta saamasta sinne sellainen ihminen, joka huolehtii ihmisten palveluista tekemistä valituksista?

Ed. S a a r i o : Herra puhemies! Jottei kuuli-joille jäisi väärää käsitystä siitä, miten syvä harrastus ed. Vehkaojalla on ollut paitsi huolehtia kansan asiasta niin myös hallintoviranomaisen asiasta, niin minä todistan veljenä oikealta, että kyllä hänen yrityksensä saada lääninhallituksen rooli nykyistä kirikkaammaksi oli kunnioitettava, vaikkei se aivan loppuun saakka onnistunutkaan. Tämä on pakko ikään kuin alkusanoiksi todeta.

Samalla pyydän huomauttaa, että uudistus ei ole asia, joka on viemässä palveluita. Jos suomalaisesta yhteiskunnasta katoaa joukko palveluita, niin osasyllinen on epäilemättä talous ja osasyllinen se, että palveluja ei välttämättä ehkä juuri siellä tarvita.

Sen estämättä voi sanoa, että koko uudistus on talousvetoinen. Jollei jo muutamia vuosia sitten olisi havaittu, että julkisen talouden ongelmat tulevat ennen pitkää kestävämmiksi, ei varmaankaan olisi lähdetty käynnistämään tämän kaltaista uudistusta. Epäilemättä on ollut ja on edelleen monia muita syitä, minkä vuoksi kuntien ja valtion välistä suhdetta paitsi muutoin myös rahan osalta olisi ollut ja nyt viimeistäänkin on välttämättä ryhdyttävä uudelleenarviointiin. Kaupungistumisen seurauksena maailma ja ihmisten tarpeet ovat siinä määrin muuttuneet, että se vanha perusviritys, jolla tähän saakka on ajettu, on ehdottomasti kestämaton, toimimaton ja liian kallis.

Tehtävän vaikeusastetta lisää se, että valtion ja kuntien välinen suhde janalla, jonka toisessa päässä on täydellinen ohjaus ja toisessa täydellinen itsenäisyys, on vähintäänkin kompleksinen. Suomalainen kuntajärjestelmä sijoittuu epämääräisesti jonnekin tänne välille. Itse asiassa voisi sanoa kunnallisen itsehallinnon olevan käytännössä monien kuntien kohdalla varsin akateeminen kysymys, näennäinen järjestelmä, jonka puolesta on kuitenkin tavattomasti taitettu peistä. Nyt se järjestelmä jota olemme kovin puolus-

taneet, on taloudellisen ahdingon aikana osoitautunut sellaiseksi systeemiksi, että se itse asiaansa on eräs suurimpia esteitä pyrittäessä alentamaan julkisen talouden kustannuksia.

Toisin päin tarkasteltuna ns. hyvinä aikoina se taas on voinut, paradoksaalista kyllä, kasvaa lähestulkoon ohjauksetta. Mitä muuta johtopäätöstä voidaan vetää tilanteesta, jossa kunnat ovat voineet kasvattaa esimerkiksi palvelukseensa olevaa henkilökuntaa noin 200 000:lla viimeisen kymmenvuotisjakson aikana tai jossa kuntien talouksien kasvu on ollut puolitoistakerertainen esimerkiksi tuottavuuden kasvuun nähden.

Me olemme ruokkineet sellaista järjestelmää, joka ei hyvinä aikoina olekaan varautunut siihen, että se olisi vahvistanut peruspalvelujen pohjaa, vaan on ryhtynyt rönsyilemään eri suunnille. Sen seurauksena nyt, kun ensimmäiset vaatimukset säästöistä joko järjen tahi muun rohkaistun ymmärryksen seurauksena ovat tulleet, niin säästötoimet kohdistuvat aivan väärin paikkoihin. Niitä ei ole ollut tarkoitukseen kohdistaa siihen perusrakenteeseen, joka on kallis ja jähmeä, vaan ne osuvat kohtiin, joissa media ne huomaa kaikkein helpoimmin.

Meillä on ollut erittäin pitkä vaihe, jonka aikana olemme voineet rakentaa voisiko sanoa äärimmäisyyksin tarkastellen eräänlaisia pikkuruhtinaskuntia, jotka ovat voineet elää omassa maailmassaan liiemmästi muusta yhteisöstä välittämättä ja joiden taloudet tällä tavalla ovat menneet erinomaisen huonoon suuntaan.

Nyt kuntien talousvaikeudet ovat siinä tilanteessa, että tarve tämän kaltaisen uudistuksen aikaansaamiselle olisi jo ollut tänä vuonna. Kuntien rahoitusvaje näyttäisi tietojen mukaan kasvavan yli 10 miljardin ensi vuonna. Se merkitsee äyripenneinä tarkasteltuna 3,5 pennin lisäystä äyriin hintaan. Sivumennen sanoen ehkä olisikin ollut viisainta, että kunnissa olisi enemmän askarreltu äyriin hinnan kimpussa kuin pelleilytällä sinänsä aika yksinkertaisella asialla ja peitetty alhaista äyriin hintaa massiivisella lainantolla, joka ennemmin tai myöhemmin tulee maksettavaksi. Vaikkei asia tietysti ole näinkään yksinkertainen kuin sen juuri totesin.

Periaate on kuitenkin oikea tässä järjestelmässä, jonka yksityiskohtia en käy luettelemaan. Vallalla ja vastuulla on nyt ensimmäistä kertaa pitkään aikaan tilaisuus kohdata toisensa. Saa nähdä, osaavatko kunnat sen ottaa oikein vastaan. Niin ikään kustannustietoisuuden on pakko tätä kautta levitä kuntiin. Muutaman

esimerkin valossa voitaneen todeta se mahdottomuus jossa tänä päivänä eletään. Kun konserttikäynti maksaa 800 markkaa ja konserttilippu 100—150 markkaan ja kun päivähoitopaikan kustannukset ovat 5 000 markkaa, niin tämä osin kertoo järjestelmän mammuttimaisista virheistä.

Uudistus säilyttää lukuisia harhoja. Sen estämättä, että olen uudistuksen puolella, näen siinä muutamia virheitä joihin on pakko puuttua.

Ensinnäkin se ylläpitää mieletöntä harhakäsitystä siitä, että olisi olemassa ns. keskimääräinen kunta, jonka mukaan kaikki suomalaiset palvelut voitaisiin arvioida. Itse asiassa tämä kaiken tasoittava järjestelmä on ollut yksi suuri syy siihen, että meidän kuntataloutemme on kokonauskustannuksiltaan vinoutunut.

Niin ikään se, että valtion ja kuntien riippuvuusuhde taloudellisilta osilta mutta muutoinkin tässä ehdotuksessa selvästi naulitaan kiinni, on asia, joka on pitkin hampain nieltävä. Kysymys on sikäli vaikea, että kun otamme huomioon, kuinka tavattoman pitkä ja vaikea prosessi kunnan ja valtion suhteiden uudistaminen on, niin pelkään, että kestää varsin pitkään, ennen kuin ryhdytään ottamaan uusia askeleita asian selvittämiseksi. Tosiasia on, että Suomessa on ehdottomasti liian suuri kuntien joukko toteuttamassa niitä palveluita, joita ihmiset tarvitsevat. Näin ollen uudistustyötä on viety eteenpäin ja viedään vastakin yhä liiaksi byrokratian ehdoin, olkoonkin että raikasta ilmaa on jo liikkeellä. Täytyy sanoa, että niin kauan kuin ikävakioitu kuolleisuus ja vastaavat termit ovat määrittelyn keskeisinä kohteina pyrittäessä selvittämään, minkälaisia käyttötalouden avustuksia kunnille tarvitaan, se kertoo siitä, että jotakin peräti elämälle vierasta systeemissä on. Tässä mielessä yhdyin mielihyvin liberaalisen kansanpuolueen eduskuntaryhmän arvoisan puheenjohtajan esittämään mielipiteeseen tästä ja monesta muustakin kysymyksestä. (Ed. Laine: Entä jäsenten?)

Herra puhemies! Keskeinen seikka siinä, onnistuuko tämä prosessi, on riippuvainen siitä, kykenemmekö avaamaan kunnan ja valtion suhteen nykyistä avaramman ja laajemman tarkastelun. Se merkitsee sitä, että tavoitteena pitää olla ei pelkästään se, mihin ed. Ukkola viittasi eli yksi rahasumma, vaan voisiko sanoa, että lopulta kuntien ja valtion suhde on oikeastaan valtion osalta kunnille maksettavan verotulojen täydennysosan suuruinen. Otanpa esimerkin.

Kuntien veroäyrellä kerättävät tulot ovat suurin piirtein 45 miljardia, valtion progressiivinen vero noin 45 miljardia ja valtionosuudet kunnille 45 miljardia. Tuleeko kysyneeksi: Tarvitaanko tätä kummallista kierrosta? Onko mitään järkeä siinä, että raha veronmaksajalta veronmaksajan kotikuntaan kulkee valtion kautta? Siksi paljon tärkeämpää kuin voisiko sanoa eräiden teknisten — sinänsä tärkeiden, koska niissähän rahaakin usein kysytään — yksityiskohtien vääntely olisi nyt avattava keskustelu siitä, mitä kunnat todella tekevät ja millä tavoin voitaisiin raikastaa niiden tekemisen mahdollisuuksia. Uskon järjestelmään, jossa kunta kerää rahansa joko jakoveron, progression tai eräänlaisen yhdistelmäjärjestelmän kautta ja hoitaa asiansa, valtio hoitaa omansa. Näin pitkälle emme ole vielä päässeet, vaikka toivon visioni toteutuvan.

Tämän nyt läpi menevän valtionosuusjärjestelmän rinnalla vaaditaan, jotta se onnistuisi, muutamia edellytyksiä.

Yksi on se, että meidän on päästävä yhteen palvelussuhdejärjestelmään, joka mahdollistaa tehtävien joustavat siirrot. Meidän on luotettava kunnallisiin päättäjiin siinä määrin, että pätevyysvaatimuksia, jotka asetustasolla jähmettävät monia toimia, voitaisiin lieventää. Meidän on päästävä keskitetystä sopimusjärjestelmästä. Se asettaa SAK:lle ja KTV:lle, jotka yhden kerran asian ovat romuttaneet, erinomaisen suuren haasteen.

Kunnallislain tarkistus varsin pian pitäisi saada aikaan, jotta voidaan luoda sellainen asetelma, jossa valtionosuuslain ja kunnallislain yhteisvaikutuksena oltaisiin tilanteessa, jossa esimerkiksi virkapaikan ja valtionavun välinen suhde totaalaisesti katkeaisi.

Me tarvitsemme myös kunnallislain kokonaisuudistusta liikkeelle varsin nopeasti ja selaista kokonaisuudistusta, joka ottaisi syvällisesti huomioon vallan ja vastuun suhteen. Voisin kuvitella sellaisen kunnallisen järjestelmän toimivan hyvin, jossa kaupunginjohtajat palautettaisiin jälleen kunnanhallitusten tai kaupunginhallitusten puheenjohtajiksi. He olisivat määräaikaisia virkamiehiä. Näin romuttaisimme tarpeettoman kaupunginhallituksen puheenjohtajainstituution ja lisäksi valtuustojen valtaa ottaa ja erottaa keskeisimmät johtajansa. Se merkittäisi sitä, että monikerroksista organisaatioista päästäisiin järjestelmään, jossa joku, joka vastaa, omaisi myös välineet vallankäyttöön mutta kantaisi siitä myös totaa-

lisen vastuun. Nykymuotoinen vilske, jossa kymmeniä ja suurissa kunnissa tuhansia henkilöitä askaroi suhteellisesti kuitenkin pienten asioiden kimpussa, on mieleton, harhainen ja tulevaisuudessa toimimaton.

Herra puhemies! Uudistusta on pyydetty kunnille. Voisi sanoa, että nyt se on tulossa, ja tästä eteenpäin asiat ovat hyvin pitkälle kuntien omalla vastuulla. Sitä voi täydentää toteamalla, että eihän terveen järjen käyttäminen tähänkään mennessä ole ehdottomasti kiellettyä ollut. (Naurua)

Ed. Pulliainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen varsin monessa asiassa ed. Saarion kanssa samaa mieltä, mutta kun hän nyt kunnallislain uudistamisen, joka tietysti liittyy rakenteellisesti tähän aika läheisesti, vei niin pitkälle, että pitäisi palauttaa kunnanjohtajat kunnanhallituksen puheenjohtajiksi, niin täytyy sanoa, että olen tässä asiassa eri mieltä. (Ed. Saario: Määräaikaisina!) — Mutta sen sijaan olen sitä mieltä, että määräaikaisiksi nuo virkamiehet pitää saada.

Toiseksi suuresti arvostamani ed. Saario totesi, että systeemi ei toimi, jos meillä on paljon viranhaltijoita kunnissa. Kyllä minusta tuntuu, että se toimii, mutta se tulee niin armottoman kalliiksi nykyisellä tehottomuudella, että meillä ei ole varaa tätä byrokratiaa maksaa. Kun veli veljeä ja sisko siskoa vartioi, niin kyllä siinä jonkinlaisia päätöksiäkin syntyy, ja kun on parisataa kasassa, niin he työllistävät jo toinen toisensa oikein mukavasti. Mutta se tulee niin armottoman kalliiksi, että siihen huvitukseen meillä ei varallisuutta ole, eli pikkuisen eri mieltä olen perusteluista. Olen todellakin sitä mieltä, että erittäin räväkkä kunnallislain uudistus on tarpeen ja mahdollisimman pian. Esitys, mikä nyt eduskunnan käsiteltäväksi on saatettu, ei ole riittävän pitkälle mennyt.

Ed. Westerlund merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Vehkajoki (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Saario otti esille puheenvuorojani valiokunnasta, niin hän syyllistyi vääristelemään esitystäni, joka koski lääninhallitusten tulevaisuuden tehtäviä ja järjestelyjä. Minulla sattuu olemaan kädessä esitykseni ja voin sen lukea: "Valtionosuusjärjestelmän uudistaminen vähentää lääninhallitusten sosiaali- ja terveys-

osastojen sekä kouluosastojen tehtäviä. Valiokunta katsoo, että on tarpeen selvittää, kuinka lääninhallitusten sosiaali- ja terveysosastojen sekä kouluosastojen jäljelle jäävät tehtävät tulevaisuudessa järjestetään." Ainoa ero valiokunnan enemmistön kantaan oli se, että he halusivat mainita valmiiksi lakkauttamisen. Olin siitä mm. sen takia eri mieltä, että valiokunta ei pitänyt kuunnella asiasta yhtäkään asiantuntijaa, kunhan nyt oli valmiiksi tätä mieltä. Kyllä lakkauttamisen aika voi tulla myöhemminkin, mutta mielestäni asioiden valmisteluun kuuluu, että asiantuntijoita on hyvä kuunnella.

Mitä tulee säästöihin hallinnossa, niin olisi tosiaan ollut suotavaa, että asian yhteydessä eri valiokunnat olisivat pohtineet, missä suurimmat säästöt voidaan saavuttaa. Mielestäni kuntien hallinnossa säästöt voidaan parhaiten saavuttaa. Siitä olisi voinut olla pohdiskeluja näissä pape-reissakin, mutta aina pysähdytään mieluummin aluetasolle. Niin tässäkin.

Ed. **L i i k k a n e n** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Saarion puheenvuoroon on helppo yhtyä, sillä hän piti erittäin tervehkisen puheen. Siinä oli paljon sellaista, että jos Suomessa olisi niitä periaatteita noudatettu, niin me emme olisi tässä tilanteessa. Meillä todennäköisesti olisi tasokkaampia palveluja ja halvemmalla hinnalla.

Mutta siinä suhteessa ed. Saarioon en voi yhtyä, kun hän totesi, että uudistuksen olisi pitänyt olla voimassa jo tänä vuonna. Mielestäni uudistuksen olisi pitänyt olla voimassa jo viisi vuotta sitten. (Ed. Saario: Kannatan!) Tällä tavalla me olisimme nyt ihan eri tilanteessa. Nimenomaan se olisi ollut tilanteen ennakoimista siinä mielessä, että kiihkeimpinä aikoina lääninhallitukset ja valtiovalta kävivät kunnissa tarjoamassa virkoja. Kuntien olisi pitänyt olla myös itse vähän viisaampia ja ottaa huomioon, mihin ollaan ajautumassa. Pelkästään valtionosuusuudistus ei ole syytä vaan syytä on myös peruskunnissa. Toiset kunnat ottivat tilanteen huomioon ja toiset eivät. Näin ollen myös tilanne on erilainen kentällä.

Ed. Vehkaojalle totean, että ed. Saario on ihan oikeassa siinä, että ed. Vehkaojan puheet lääninhallitusten sosiaali- ja terveysosastojen säilyttämisestä olivat todella mainitun suuntaiset. Hän näki, että ne ovat tarpeellisia, tehtäviä on edelleen riittävästi ja on edelleen kontrolloitava kuntien toimintoja. Olen aivan eri mieltä. Nyt nimenomaan meidän pitää antaa kunnille pää-

tösvaltaa ja antaa kuntien itse rationalisoida ja organisoida hallintoaan.

Ed. **M e t s ä m ä k i** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Saarion puheenvuoron johdosta totean, että hän hyvin ansiokkaalla tavalla analysoi nykyistä tilannetta ja kehitystä, millä tavalla tähän on jouduttu. Kun hän esitti tulevaisuudenkuvia, mielenkiintoisia sinänsä, niin hän totesi jotenkin tähän tapaan, että hän pitää valtion ja kuntien välistä rahaliikennettä turhana ja että kunnat ja valtio voisivat hoitaa kumpikin omat asiansa. Hän käytti puheessaan myös lukuja 45 miljardia, mikä on kuntien saama verotulo, ja myös 45 miljardia, mikä olisi valtionosuus kunnille. Mikäli näin on, että kunnat pystyisivät hoitamaan tehtävänsä, niin kuntien veropohjaa pitäisi laajentaa noin 45 miljardilla markalla. Koska kunnat hyvin erilaisia — meillä on ensimmäisen ja kymmenennen kantonkykyluokan kuntia — ja veropohja on hyvin erilainen, me saisimme erittäin epätasa-arvoisia kuntia ja epätasa-arvoisia palveluja. En usko, että tämä visio tulevaisuudesta on sellainen, joka voidaan toteuttaa. Siinä yhdyin häneen, että rahaliikennettä voitaisiin kyllä järkiperaistaa, mutta kokonaan valtionosuuksista luopuminen ei ole mahdollista.

Ed. **U k k o l a** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minunkin vastauspuheenvuoroni oli tarkoitus käsitellä aivan samaa asiaa, mihin ed. Metsämäki puuttui, eli kuntien ja valtion välistä rahaliikennettä. Vaikka ed. Saario ei olekaan paikalla, niin toivottavasti hän saa nämä terveiset perille: Sellaiseen järjestelmään emme kerta kaikkiaan Suomessa voi mennä. Kunnista tulee niin eriarvoisia, että sitä ei voi hyväksyä. Se olisi hyväksyttävissä vain, jos jokaisessa kunnassa asuisi yhtä paljon ihmisiä, jokainen kunta olisi keskuksesta yhtä kaukana ja jokaisessa kunnassa olisi samanlaiset palvelut valmiina. Eli tällainen ajattelu ei kyllä valitettavasti tähän asiaan sovi. Ei Suomessa voi tällä tavalla eriarvoistaa kuntia kuin ed. Saario sinänsä varsin hyvässä ja analyttisessä puheessaan toi esille.

Ed. **K a s u r i n e n** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Yhdyin niihin arvioihin, joita ed. Saario erinomaisella ja analyttisellä ja myös rehellisellä puheenvuorollaan ansiokkaasti lausui käsiteltävänä olevasta asiasta. Hän kiinnitti mielestäni huomiota eräaseen hyvin tärkeään ja

keskeiseen asiaan, kun puhumme kuntien tarpeesta säästää, joka tosiasia on olemassa. Hän kiinnitti huomiota siihen, että meillä on liian suuri kuntien joukko toteuttamassa näitä palveluita. Olen asiasta täysin samaa mieltä puhujan kanssa.

Esitänkin toivomuksena, että koska ed. Saario on hallituspuolueen vaikutusvaltainen kansanedustaja, niin hän omalta osaltaan vaikuttaisi siihen, että toinen suuri hallituspuolue keskusta muuttaisi ajatuksiaan tältä osin niin, että me voisimme päästä järkevään kuntajakoon tässä maassa ja tätä kautta suunnata yhä niukkenevia voimavaroja peruspalveluiden tuottamiseen, jotka käsitykseni mukaan ovat kunnan päätehtävä.

Ed. R ä t y (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Saario piti erittäin laaja-alaisen puheen ja varmasti ihan oikean. Mutta henkilökohtaisesti olen sitä mieltä, että tällä hetkellä se valtionosuusuudistus kokonaisuudessaan, mikä kunnille on tulossa, luo todella suurta huolta, miten tulee käymään sen kaltaisissa kunnissa, joissa ei arvosteta vähäosaisia, vammaisia tai heihin kohdistuvaa koulutusta jne. jne. Tämä jälleen kerran kävi hyvin ilmi tänä päivänä sivistysvaliokunnan kokouksessa, jossa hallituspuolueen edustajat jääräpäisesti vievät hallituksen esitystä eteenpäin, jonka virkamiehet ovat valmistelleet, eikä edes anneta mahdollisuutta asiantuntijan tulla kertomaan, mistä tässä todellisuudessa on kysymys, puhumattakaan että olisi kutsuttu ministeri paikalle kertomaan, mitä tämä laki todella sisältää.

Toisin sanoen henkilökohtaisesti olen sitä mieltä, että kun kunnille tulee vastuuta, mistä löydetään kuntiin ne hyvät ihmiset, joilla on sydäntä jakaa sitä valtiolta tullutta könttäsummaa tasa-arvoisesti niin, että niitä peruspalveluja, mitä kunnissa on tähän saakka pystytty toteuttamaan, jatkettaisiin samalla ellei paremmalla linjalla.

Nyt näyttää kuitenkin olevan niin, että valtio antaa erittäin hyvät raamit mutta ei rahaa, ja senhän me kaikki tiedämme, jolloinka joudumme keskusteluun, mikä on meidän arvomaailmamme, mille arvoille laskemme ja minkälaiseen yhteiskuntaan olemme menossa ja mihinkä näitä rahoja ja varoja käytetään. Jos täällä käytetään varoja hävittäjähankintoihin ja koulutuksesta, sivistyksestä leikataan, voidaan vain kuvitella, mitä tapahtuu niissä kunnissa, missä kuvitellaan rakennettavan valtion varoilla golfkenttiä ja siten pannaan vammaiset pois koulutuksesta.

Olen todella pettynyt, jos valtionosuusuudistus kokonaisuudessaan johtaa tämän kaltaiseen kehitykseen.

Ed. V e h k a o j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Päätoivon delegointi on toteutettu sosiaali- ja terveystieteiden huomattavan paljon pitemmälle jo nyt kuin koulupuolella. Tätä hallintovaliokunnan mietinnössä ei oikeastaan ole lääninhallitusten kohdalla oivallettu, ja tämä on se, missä tulee tavoitella parempaa tasapainoa.

Lääninhallitusten osastojen tulevia tehtäviä on selvitetty erilaisissa työryhmissä. Toisin kuin edustajat Liikkanen ja Saario luulevat, valtionosuusuudistuksen jälkeenkin tehtäviä jää jäljelle, ellei viedä läpi koko suuri nippu paljon muitakin lakimuutoksia tai kumota niitä.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriökin on muuten ehtinyt ottaa asiaan jo kantaa, tosin vasta löyhänlaisesti, mutta se toteaa, että tämän asian hoito liittyy aluehallinnon tulevaisuuden kehittämiseen yleensäkin. Se näkee, että sosiaali- ja terveydenhuollossa tehtävien hoitaminen edellyttää jatkossakin kunnan ja aluetason antamien palveluiden yhteensovittamiseksi myös aluetason toimintoja. Tässä on koko joukko juuri niitä asiantuntijoiden perusteluja, joita vailla olimme ja joita kaipasimme.

Ed. K e m p p a i n e n (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Saarion ja ed. Kasurisen puheenvuoroissa otettiin paljon väitetty kuntakokoasia esille. On esitetty varsin vähin perustein kritiikkiä ja sanottu, että kuntakoko olisi ratkaiseva. Ne kriittiset tutkimukset, jotka on tehty, osoittavat, että pienemmissä kunnissa on yhtä hyvin ja tehokkaasti järjestetty palveluja kuin suurimmissa, itse asiassa Helsingissä kaikkein tehottomimmin. Joidenkin palvelujen järjestämisessä 2 000 asukkaan kuntayksikkö on liian pieni, siihenkin syntyy jo byrokratiaa, ja joidenkin palvelujen järjestämisessä tai etujen ajamisessa Helsingin kokoinen on liian pieni.

Minusta tämä lakiesitys antaa mahdollisuuden käytännössä näyttää, mikä on tehokkain ja tarkoituksenmukaisin tapa, varsinkin kun se edistää kuntien yhteistyötä. Minusta ainakin tämän jälkeen, kun tämä laki on muutaman vuoden voimassa, tällaiset puheet pitäisi lopettaa.

Ed. K o r v a (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Kasurisen puheenvuoron johdos-

ta haluan myös kommentoida kuntakokokysymystä. On selvää, että kunnan koko ei ratkaise sitä, onko toiminnat hoidettu tehokkaasti vai tehottomasti, vaan yleensä tehon ratkaisee tehokas toiminta kullakin alalla. Tästä voi esimerkiksi todeta vaikka Ranskan. Siellä on 32 000 sellaista kuntaa, joissa asukasluku on alle 2 000, mutta sieltä on myöskin todettavissa, että tehtävät ovat kunnilla hyvin erilaiset.

Nyt kun käsiteltävänä oleva valtionosuusudistus saadaan hyväksytyä ja kun siihen liitetään kunnallislain osittaisuudistus, joka vielä tekee helpommaksi kuntien keskinäisen yhteistyön joko kahdenvälisesti tai monenvälisesti, sen jälkeen siinä tilanteessa on entistä enemmän sivuseikka se, minkä kokoisia ovat kunnat. Ratkaisevampaa on aluekohtaisesti ja olosuhteiden perusteella miettiä sitä, minkälaista yhteistyötä missäkin asioissa kunnat tekevät. Siis pitäisi pienemmälle huomiolle jättää jo se, että automaattisesti sanotaan, että suurempi kunta on tehokkaampi kuin pienempi. Kaikki esimerkit käytännöstä osoittavat, että tämä ei ole toiminnan tehokkuuden mitta.

Ed. Liikkanen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Olen erittäin hämmästynyt ed. Kasurisen puheenvuorosta sikäli, että hän yhtyi ed. Saarion puheenvuoroon, koska minulla on ollut kuva, että sosialidemokraatit ja ed. Kasurinen mukana olette olleet nykyneon kannalla ja olette olleet kehittämässä siihen, että todella olemme tässä maassa vaikeuksissa.

Olen samaa mieltä ed. Korvan kanssa siinä, että ei kuntakoko ratkaise sitä, minkälaisia palveluja, minkä tasoisia ja minkä hintaisia saadaan. Tilastot osoittavat aivan muuta. Keskkokoiset kunnat todennäköisesti ja mielestäni ovat parhaita, koska ne hallitaan ja siellä myöskin kustannukset pysyvät kurissa.

Ed. Vehkaojalle vielä lääninhallituksen roolista: En itse ole sanonut, että lääninhallituksille ei jää mitään tehtäviä. Olen vain sanonut samoin kuin hallintovaliokunta, että pitää tutkia välittömästi, onko mahdollisuutta siirtää jäljelle jäävät tehtävät jonnekin muualle ja näin ollen lakkauttaa lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosastot.

Ed. Rädylle sen verran, että vähän vaikuttaa puheenvuorosta, että ed. Rätty ei ole ollut kunnallishallinnossa mukana. Totesitte, että annetaan raamit muttei rahaa. Minusta nimenomaan tässä annetaan tietty potti ja pannaan kunnat ajattelemaan, mikä on kiireellisyys- ja tärkeys-

järjestys palveluissa. On aivan varmaa, että vuosien saatossa on syntynyt sellaisia palveluja, joita voidaan vähentää, mutta on palveluita, joita pitää lisätä, niiden tasoa nostaa. Tämä on ainoa oikea tapa, että välillä teemme supistuksia ja toisaalta taas parannuksia.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan ensimmäinen varapuhemies Paakkinen.

Ed. Kasurinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Vanha sanonta kuuluu, että se koira älähtää, johon kalikka kalahtaa. Se pätee myöskin tällä erää, elikkä kun pienten kuntayksiköiden puolustajina esiintyvät tässä keskustelussa nimenomaan kunnanjohtajat, tämä sanonta erityisesti korostuu.

Haluan todeta sen, että nimenomaan keskustan kansanedustajien Kemppaisen, Korvan ja Liikkasen puheenvuorot edustavat minusta taantumusta ja vanhakantaisuutta. Jos vertaate ja ihmettelette sitä, miksi minä ryhdyin arvioimaan myönteisesti ed. Saarion käyttämää ensimmäistä puheenvuoroa, se perustuu siihen, että hän edustaa järkeviä käsityksiä ja käsityskantoja. Ei tarvitse olla sen kummempaa selvitystä.

Edelleen olen sitä mieltä, jos puhutaan kuntayksiköiden koosta ja kuntien lukumäärästä, että jos esimerkiksi hallinto- ja palveluverkosto voidaan toteuttaa mielekkäällä tavalla, se tulee vaikuttamaan kuntien kustannuksiin ja myöskin siihen, että kustannuksia voidaan suunnata niihin perustehtäviin, jotka kunnilla tällä hetkellä kunnallislain mukaan ovat.

On totta, että valtionosuusudistus mahdollistaa kuntien järkevän yhteistyön. Mutta pelkään, että näin ei kuitenkaan käytännössä tapahdu, jos halutaan esimerkiksi valtapoliittisista syistä säilyttää kunta hyvin itsenäisenä yksikkönä.

Ed. Suhonen (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Kun kuuntelee tätä valtionosuuskeskustelua, niin ed. Liikkanen sanoi ed. Rädylle, että tämä niin vähän aikaa on ollut mukana. Minä olen ollut 30 vuotta kunnallispolitiikassa mukana ja silti minä pelkään. Minähän voisin siirtyä pois. Minä olen nuorempi kuin ed. Liikkanen, minä voisin siirtyä pois.

Sanoisin Turku esimerkkinä, että meillä on erittäin suuri vaara ollut, että kaikki valtionosuudet ja kaikki muu olisi lähtenyt urheilun

puolelle. Meillähän oli erittäin vahvasti kokoomuksen urheiluvoittoinen valtuustoryhmä kaikille viemässä. Minäkin henkilökohtaisesti olin juuri ed. Maija Perho-Santalán ajamassa sosiaalijohtajaksi sen takia, että kokoomuskin olisi sosiaalista mielenlaatua löytänyt Turkuun, ja onnistuttiin. Hän on nyt valitettavasti täällä. Saa nähdä, kuinka käy.

Tämä on erittäin paljon kunnan päättäjistä kiinni, valtuutetuista, mihinpäin painotukset lähtevät menemään ja arviot. Siellä voi tulla tosiaan jokin golfbuumi, niin että kaikki ovat golfiin innostuneita, tai jokin muu. Päättäjistä on kiinni, eli tulevat kunnallisvaalit ovat tärkeitä, että siellä tulee sen verran valittua ihmisiä, joilla on myöskin sosiaalista mielenlaatua, että myöskin vammaiset, vanhuksat ja sairaat tulevat pärjäämään. Vaara on olemassa, mutta pitää tarkkaan vahtia, ettei tule käymään niin kuin ilmeisesti pelko monella on ja itsellänikin vähän.

Ed. V ä h ä n ä k k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ettei ryhmätoverini ed. Kasurinen saisi väärää käsitystä siviiliammattitaitaan kunnanjohtajana olevista, haluan lausua muutaman sanan.

Olen nimenomaan sitä mieltä, että Suomessa on melkein pä sadoissa mitattavissa määrin liian pieniä kuntia. Monet yhteiskuntatieteelliset tutkimukset osoittavat, että kunnat ovat elinkelpoisimpia, kun ne ovat 8 000 tai siitä ylöspäin väkiluvultaan.

Ed. Liikkaselle olisin todennut, että hänen poliittinen toimintansa ja poliittisen historian tuntemuksensa muutenkin nähtävästi on niin nuorta ja vielä oraalla, keskustalaista ilmausta käyttäkseni, että hän ei muista, mikä ja kuka tässä maassa, mitkä poliittiset ryhmät, peruskoulujärjestelmän erittäin hyvällä yhteistyöllä ja kansanterveystyön loivat. Ne olivat nimenomaan maalaisliitto-keskustapuolue sekä sosialidemokraatit. Meillä sosialidemokraateilla ei ole tässä huoneessa ollut valitettavasti yli sataa kansanedustajaa, joilla olisimme pystyneet nämä asiat sanelemaan, muutoin kuin Ilmari Kiannon kirjoittaman Punaisen viivan aikana.

Sen sijaan ihmetyttää, että vaikka keskusta jatkuvasti puhuu kaiken hallinnon säästämistä ja byrokratian purkamisesta, se on tähän maahan rakentamassa maakuntaitsehallintoa. Siis läänien ja kuntien väliin pitäisi vielä vaa-leilla valita joku maakuntavaltuusto, perustaa byrokratiaa, virastoja, ehkä ed. Liikkasellekin

sopiva maakuntajohtajan virka ja vieläpä kaiken päälle verotusoikeus. Tätä ajaa maalaisliitto.

Ed. K o r v a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Vähänäkin puheenvuoro meni jonkin verran viihteen puolelle loppuosassa, mutta pitää yrittää asiallisesti vastata.

Ensinnä ed. Kasurisen puheenvuoron johdosta. Häinkin käyttää tavallisesti hyvin asiallisia puheenvuoroja, mutta viime puheenvuorossaan hän sortui selvästi fraasin toistamiseen, ja niitten fraasien takaa ei sitten löydykään yhtään tosiasiaa, jolla hän nyt sitten erityisesti osoittaa, että pieni kunta on epäedullisempi kuin suurempi kunta.

Ed. Vähänäkki totesi, että on tutkimuksin selvitetty se, että noin 8 000 asukasta on paras kuntakoko. Ei se välttämättä ole näinkään. Tietyissä olosuhteissa 8 000 asukasta voi olla sopiva, mutta nyt, kun kunnallinen lainsäädäntö muuttuu, kuntien yhteistoimintaedellytykset tulevat aivan toisenlaisiksi. Silloin pitää lähteä palvelujen tuottamisolosuhteista, kun määritellään tehokkainta kunnan kokoa. Viitataan vain siihen, että saaristossa saattaa olla aivan erityyppinen kunta tehokas kuin on jossakin Manner-Suomessa ja pohjoisimmassa Suomessa Utsjoella ja Enontekiöllä on puhuttava aivan erityyppisestä asiasta kuin jossakin Lahden ympäristössä asukaskeskittymässä. Kuntakoko ei ole, toistan sen vielä, pelkästään asukaslukukysymys, vaan se on kysymys siitä, miten päätetään organisoida palvelujen tuotanto, ja silloin erityisesti hallintokysymys ei ole se keskeisin asia vaan palvelujen organisointia yhteistyössä koskeva kysymys.

Se on myös todettava, että ei myöskään kunnan itsenäisyys ja olemassaolo ole sellainen peruskysymys kuin tähän saakka se on ollut vaan minä uskon, että kunnalliset päättäjät tästä eteenpäin herkemmin tekevät yhteistyösopimuksia ja sen jälkeen toteavat, että mm. yleishallinnon purku on sitten helpompi tehdä, kun todetaan, että palvelutuotanto pelaa muutenkin.

Ed. K e m p p a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kyllä se, ed. Kasurinen, niin on, että se koira älähtää, johon kalikka kalahtaa. Te onnettomat heitätte ihan väriä koiria. Teidän pitäisi heittää kunta-asiassa suurimpia koiria ja Helsinkiä, niin sekini voisi älähtää. Mutta vasta ilmestyi väitöskirja viime vii-

kolla, jossa todistettiin, että kuntakoko ei ole ratkaiseva tekijä vaan muut asiat.

Itseeni ei kalikka kalahtanut, koska tulen 36 000 asukkaan kaupungista, jota jo ed. Vähänäkki mielestään taas esitti liian isona kuntana, kun hän sanoi, että 8 000 asukasta on oikea. Mutta ed. Vähänäkin mielipide osoitti juuri sitä sosialidemokraattista ajattelua, jota te ette halua tunnustaa, että te luulisitte ylhäältäpäin katsovanne, mitä pitäisi olla ja millä tavalla asiat pitäisi järjestää.

On tosiasia, että keskusta sosialidemokraattien kanssa on ollut rakentamassa tähän maahan hyvin kattavaa ja hyvää palvelujärjestelmää. Mutta siltä osin minusta on hyvin sanottu, että me haluamme olla rakennustelineitä myös purkamassa, mutta teillä ei siihen näy olevan valmiutta silloin, kun rakennustelineet eivät ole enää tarkoituksenmukaisia ja ovat vanhoja.

Ed. Liikkane (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kasurinen varmaan tietää ihan hyvin, ei tarvitse kai kaupunkien tai kuntien nimiä mainita, että Kymen läänissä on selvästi osoitettavissa se, että ne palvelut, joista nyt puhutaan, ja yleensä palvelut ovat suurissa kaupungeissa ja taajamissa huomoin hoidetut kuin pienissä ja ne on tuotettu kalliimpaan hintaan. Tätä osoittavat ja todistavat myös kaikki tilastot, joita maassa on julkaistu, joten ed. Kasurinen puhuu vastoin parempaa tietoa.

Ed. Vähänäkille vielä sen verran, että maakuntahallintoon en lähde ottamaan kantaa mutta yleensä ottaen kyllähän kunnissa tiedetään, mitä siellä pitää tehdä. Myös Vehkalahti, jota ed. Vähänäkki edustaa, ei varmaan ole parhaiten asioitaan hoitanut, joten ed. Matti Vähänäkin puheenvuoro jääköön sikseen.

Ed. Lahikainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! En malta olla puuttumatta kuntien lukumäärakeskusteluun. Olen eri mieltä siitä, että kuntien koko ei ratkaise tehokkuutta tai tuloksellisuutta. Kun itse olen reikäleipäkunnasta ja olemme kuntaliitoskysymystä pohtineet, voin todeta, että me olisimme tuossa yhteisössä selvinneet yhdellä kunnanjohtajalla, yhdellä sihteerillä, yhdellä liikuntatoimen johtajalla, yhdellä sosiaalijohtajalla, yhdellä kulttuuritoimen johtajalla jne. Siinä olisi kysymys todella useista kymmenistä miljoonista markoista rahaa, isopalkkaisia virkamiehiä, joita nimenomaan olisi voitu hallinnosta poistaa. Tämähän ei tietenkään ole onnistunut, koska poliittiset erimieli-

syydet ovat enemmänkin painamassa päälle kuin terve järjenjuoksu ja terve järkiajattelu, toisin sanoen tietty valtapolitiikka, mihin ed. Kasurinen jossakin vaiheessa viittasi.

Toisaalta kuntien erilaisuutta on myös tasoitettu. Kyllähän valtionosuudet eli yhteiset verorahat on myös ohjattu vähän eri tavoin tässä maassa kunnille tähän saakka. Ne, joilla on mennyt huomoin, jotka ovat vähän huomoin tulleet toimeen, ovat saaneet tiettyjä apuja yhteisistä verovaroista. Minusta tätä asiaa ei voi noin mustavalkoisena kysymyksenä käsitellä eikä pitää yllä.

Itse koko uudistukseen totean vielä ed. Saarion puheenvuoron jälkeen, että olisin itse valmis vielä radikaalimpiinkin uudistuksiin kunnallislain osalta. Meillä on iso määrä kunnanhallituksia ja niiden ympärillä keskushallintoa. Entäpä jos purkaisimme koko kunnanhallitusjärjestelmän ja antaisimme valtuustoille val-

Ensimmäinen varapuhemies (koputtaa): Vastauspuheenvuoroon varattu aika on päättynyt!

Ed. Kasurinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Lähestyn kuntayksikköä ja kuntakokokysymystä saman suuntaisesti kuin ed. Lahikainen puheenvuorossaan jo totesi. Jos meillä on kaksi esimerkiksi 4 000 asukkaan kuntaa, niissä on suunnilleen yhtä suuri hallintokoneisto, saman suuruiseksi mitoitettu palveluverkosto jne. Jos nämä kaksi kuntaa yhdistetään, olen aivan varma, että yhdistämisen jälkeen tulee säästöjä. Kun ed. Liikkane mainitsi mm. Kymen läänin osalta joidenkin kuntien tilanteesta ja antoi ymmärtää, että näissä tapauksissa ei säästöihin olisi päästy, itse edustan kaupunkia, jossa toteutettiin kolmen kunnan yhteenliittymä, ja on varmasti numeroilla osoitettavissa, että tämä yhteenliittymä on ollut järkevää. Se on ollut järkevää palvelujen tuottamisen suhteen. Se on ollut järkevää hallinnon järjeistämisen suhteen, ja myös, jos ajatellaan kunnan kokonaisukehitystä, se on ollut järkevää toiminta. Tältä osin en voi päätyä mihinkään muuhun johtopäätökseen kuin siihen, jonka jo edellä totesin, että motiivit ovat jotkin muut kuin järkevää kuntakoko ja palvelujen turvaaminen kansalaisille.

Ed. Halonen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. P e r h o - S a n t a l a : Arvoisa puhemies! Kunnat ovat nyt saamassa pitkään kaipaamaansa liikkumavapauden lisäystä ja edellytyksiä itsehallinnon vahvistamiselle. Nähtäväksi jää, kuinka tämä vapaus tulee käytetyksi. Sitä on ehditty epäillä. Kuitenkin uudistuksen lähtökohdat ovat ne, että vapaus käytetään oikein. Uudistuksen henki on se, että kunnat voivat varsin vapaasti päättää siitä, millä tavoin ne kunnan erityisolosuhteiden ja kuntalaisten erityistarpeiden pohjalta hallinnon ja palvelut järjestävät. Kunnilla on lainsäädäntöön perustuva palvelujen järjestämisvelvoite. Sen sijaan uuden lainsäädännön myötä palvelujen tuottamistapa on kunnan itse päätettävissä. Kunta voi tuottaa palvelut itse, ostaa ne kuntainliitoilta, yhteisöiltä tai yksityisiltä.

Oleellista on tietysti muistaa, että lisääntynyt liikkumavapaus ei merkitse vapautta vastuusta eikä oikeutta laadun laskemiseen sillä perusteella, että valitaan kaikkein halvimmat vaihtoehdot. Tämän eettisesti velvoittavan tosiasian painottaminen on tärkeää erityisesti juuri nyt, kun taloudellisten vaikeuksien puristuksessa on houkutus sortua hyvin lyhytnäköisiin ja myöhemmin kustannuksia aiheuttaviin ratkaisuihin.

Tähän mm. hallintovaliokuntakin on kiinnittänyt huomiota mietinnössään ja todennut mm., että uudistuksen tavoitteet kustannustietoisuuden ja tulosvastuun merkityksestä korostuvat erityisesti taloudellisesti vaikeina aikoina ja ne saattavat jopa ylikorostua. Tästä syystä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen laatuun, niiden aloittaiseen saatavuuteen, kansalaisten yhdenvertaisuuteen ja maan eri osien asukkaiden tasa-arvoisiin mahdollisuuksiin saada palveluja on kiinnitettävä erityistä huomiota. Näin toivottavasti tulee tapahtumaan.

Koska valtionosuusmarkat eivät enää tule korvamerkittyinä tiettyihin tarkoituksiin ja koska opetus- ja kulttuuritoimen ja sosiaali- ja terveydenhuollon nykyisin saamista rahoista osa siirtyy osaksi yleistä valtionosuutta, paikallisten päättäjien ja viranhaltijoiden vastuu korostuu huomattavasti nykyisestään. En usko sellaiseen kauhukuvaan kuin ed. Rätty mm. toi esille, että kaikki rahat menisivät golfkenttiin, palloiluhalleihin ja jääkiekkokaukaloihin. Eivät toki kaikki äänestäjät ole pelkkiä urheilun harrastajia, eli tullaan nimenomaan siihen, mikä uudistuksen kohdalla on ydinkysymys, eli siihen, että näin vahvistetaan kansalaisyhteiskuntaa. Jos tällaisia lyhytnäköisiä painopisteen siirtoja tehtäisiin,

niin palaute tulisi viimeistään seuraavissa kunnallisvaaleissa. Näin uskoisin.

Kun jatkossa taistellaan kuntien voimavaroista, tukena eivät ole enää valtakunnallisten suunnitelmien ehdottomat sitovat määräykset, normit ja ohjeet, vaan palaute tulee, niin kuin totesin, valtion viranomaisen sijasta kansalaisilta, palvelujen käyttäjiltä. Kun esimerkiksi taloudellisissa paineissa ollaan yhdistämässä koulupiirejä tai esimerkiksi päiväkodeissa sijaistenottokiellon vuoksi turvallisuus vaarantuu tai kun kunnissa ollaan leikkaamassa kuntaliisiä, paikallisia kotihoidon tukia, niin lasten vanhemmat ovat lähteneet liikkeelle, osin lapset itsekin, herättämään keskustelua näiden toimenpiteiden perusteista ja oikeellisuudesta. Tämä liikehdintä on selkeästi vaikuttanut päätöksentekoon. Riittääkö tämä kansalaispalaute turvaamaan peruspalvelut ja niiden laadun, jää luonnollisesti nähtäväksi, ja siitä syystä seuranta on tavattoman tärkeää. Päätöksentekijöiden arvoista viime kädessä tietysti riippuu, miten niukkuus jaetaan, oikeudenmukaisesti vai eriarvoisuutta lisäävästi.

Tässä yhteydessä puutun hieman perusturvalautakuntakeskusteluun. Olen sitä mieltä kuin useissa puheenvuoroissa on jo oltu, että sen merkitys kokonaisuudessa on vähäinen ottaen huomioon, että meillä on jo tässä maassa toimivat valituskanavat, meillä on tietysti ennen kaikkea paikalliset luottamushenkilöt ja luottamushenkilöelimet, lääninoikeudet, sosiaali- ja terveyshallitus, sosiaali- ja terveysministeriö, eduskunnan oikeusasiamies jne. Näiden pitäisi toimia ja näiden pitäisi riittää.

Jos ajatellaan, että perusturvalautakunnan käsittelyyn on saatettu jonkin kunnan toimenpiteet siinä mielessä, että kunnassa joidenkin peruspalvelujen järjestäminen on vakavasti laiminlyöty, on vaikea ajatella, että vakava laiminlyönti johtuisi muusta kuin kunnan ylipääsemättömistä taloudellisista vaikeuksista. Tätä kuntaa voitaisiin sitten rangaista sillä tavoin, että siltä pidätetään osa valtionosuuksista tai kokonaan valtionosuudet, jolloin kunta olisi entisestään köyhempi. Lopputulos olisi se, että kunta pitäisi lakkauttaa ja asukkaat siirtää naapurikuntiin. Ei tässä oikein ole kovasti logiikkaa. (Ed. Stenius-Kaukonen: Eikö se ole ennalta ehkäisevä pykölä pikemminkin?) — Näin täällä on todettu mm. Kempvaisen suulla.

Pääosin tervetulleeseen valtionosuusuudistukseen ja sen pohjalta annettaviin normien purkua koskeviin asetusehdotuksiin liittyy kui-

tenkin joitakin jossain määrin arveluttavia yliohteja. Eniten kritiikkiä on saanut osakseen sosiaalihuollon ammatillista henkilökuntaa koskevien kelpoisuusehtojen väljentäminen siihen mittaan, että voidaan perustellusti olla huolissaan esimerkiksi päivähoiton laadusta tulevaisuudessa. On varsin aiheellista ottaa huomioon lausuntokierroksen aikana esille tulleet muutostoihmukset, näin kaiketi osittain on käymässä, mm. siltä osin, että jokaisessa päiväkodin lapsiryhmässä tulisi ja tulee myös jatkossa olla vähintään yksi kasvatus- ja ohjaushenkilöstöön kuuluva työntekijä. Koska tulevaisuudessa paineet selvitä niukemmin voimavaroin kasvavat, ammattikoulutetun henkilökunnan merkitys tulevaisuudessa vain entisestään korostuu.

Työntekijä- ja työyksikkökohtainen ongelmanratkaisukyky ja luovuus nousevat arvoonsa. On täysin nurinkurista paikallisissa ratkaisuissa, että tilanteesta, jossa vallan ja vastuun vieminen mahdollisimman alas on selviytymisen ehto, liikkumavaraa sen sijaan esimerkiksi henkilöstöhallinnossa työyksikkö- tai hallintokuntatasolla kavennetaan ja siirretään takaisin ylöspäin eli keskitetään päätöksentekoa. On tilanteita, joissa esimerkiksi sairaalassa osastonhoitaja joutuu sijastentokiellon vuoksi teettämään ylitöitä siinä määrin, että säästön sijasta syntyykin lisäkustannuksia ja vakinainen henkilökunta ylirasittuu. Eli tämän uudistuksen myötä on tajuttava myös se, että kuntien johtamisjärjestelmiä on uudistettava ja päätöksentekoa delegoitava niin alas kuin mahdollista, mihin puolestaan kunnallislain osauudistus antaa ensi vuoden alusta mahdollisuuden.

Eräs voimavara, joka tähän uudistukseen liittyy, on luonnollisesti sosiaali- ja terveydenhuollon entistä tiiviimmän, saumattomamman, joustavamman yhteistyön mahdollisuudet, joita tarvitaan mm. oikeassa hoidon porrastuksessa ja mm. erityisryhmien kohdalla, sellaisten henkilöiden kohdalla, jotka tarvitsevat paljon hoitoa ja paljon palveluja. Tulevaisuudessa täytyy voida toimia siten, että turhilta päällekkäisiltä toiminoilta ja käynneiltä voidaan välttyä, voidaan osoittaa hoitovastuu selvästi yhdelle tasolle ja voidaan palvelujen saajan kannalta toimia inhimillisemmin ja kunnan talouden kannalta tehokkaammin.

Kunnallisen päättäjän ja viranhaltijan asema on nyt ja varmaan myös tulevaisuudessa äärettömän hankala verrattuna 80-luvun lihaviin kasvun vuosiin. Siksi tarvitaan kykyä ja halua selvittää erilaisia ongelmien ratkaisuvaihtoehto-

ja, niiden inhimillisiä ja taloudellisia seurausvaihtoehtoja. Tätä työtä on tehtävä yhdessä henkilöstön kanssa ja siten, että kokonaisuus on hallinnassa kaikilla päätöksentekotasolla. Valtionosuusuudistus on parhaimmillaan suuri mahdollisuus luovien ja vastuullisten luottamushenkilöiden ja virkamiesten käsissä. Se tarjoaa uusia ratkaisuvaihtoehtoja, antaa mahdollisuuden paremmalle hallintokuntien yhteistyölle ja mahdollisuuden yhdistää yksityistä ja julkista palvelutoimintaa nykyistä paremmin ja joustavammin. Se antaa myös iloisen oikeuden käyttää tervettä talonpoikaisjärjettä, jonka käyttö, niin kuin jo todettiin, ei ole toki ollut kielletty tähänkään asti, mutta sen käyttämiselle on ollut kyllä aivan turhia esteitä.

Pahimmillaan valtionosuusuudistus voi merkitä, jos se käsitetään väärin, menemistä ali siitä, mistä aita on matalin: laatutason laskua uusajattelun sijasta. Itse haluan uskoa ensimmäisen vaihtoehtoon toteutumiseen.

Ed. Stenius-Kaukonen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Perho-Santalalla on todella hyvää uskoa luovien ja vastuullisten virkamiesten haluun ja myös mahdollisuuteen tehdä hyviä päätöksiä kunnassa. Mutta tämän lakiesityksen käsittely eduskunnassa on jo osoittanut, että hyvään tahtoon ei voi luottaa, ainakaan mikäli on kysymys poliittisista päätöksentekijöistä. Nämä päätöksentekijät, jotka ovat eduskunnassa näistä päättämässä, ovat hyvin usein myös kunnissa päätöksenteossa.

Minua kiinnostaisi erityisesti tietää, koska en ed. Perho-Santalallaan puheista päässyt perille, miten hän itse aikoo käyttäytyä niiden pykälien ja esitysten kohdalla, joita hän sosiaali- ja terveysvaliokunnassa oli kannattamassa ja jotka sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausunnoissa tulivat hyväksytyiksi. Muun muassa sosiaalihuollon henkilöstön kelpoisuusehtoja koskeva pykälä oli yksi niitä, missä ed. Perho-Santala oli mukana muotoilemassa muutosta, joka valiokunnassa tuli enemmistön kannaksi. Kaikki meidän ehdotuksemmehan on poistettu hallintovaliokunnan toimesta.

Mielestäni on hyvin erikoista, että hallintovaliokunta, joka ei ole paneutunut tähän asiaan sillä perusteellisuudella kuin sosiaalivaliokunta — puhun nimenomaan sosiaalihuollon valtionosuuslaista — katsoo olevansa riittävän asiantunteva tekemään muutokset sosiaalivaliokunnan todella pitkän ja perusteellisen käsittelyn jälkeen. Meidän työollemme ei jää mitään merki-

tystä, kun nämä näin kevyesti voidaan poistaa. Meillä on kyllä tarkka tieto siitä, miten hallintovaliokunta asioita käsitteli. Toivoisin, että ed. Perho-Santala voisi vastata esittämiini kysymyksiin.

Ed. V e h k a o j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Perho-Santala pohti, miten kunnat joutuvat uudelleenarvioimaan palvelujaan ja mitä ne mahdollisesti tekevät niiden osalta, mutta hänen luettelostaan puuttui sellainen mahdollisuus, joka kunnalla tämän lain tultua voimaan myös on. Kunnilla on todella mahdollisuus lopettaa toimintoja. Tämä täytyy tiedostaa myös niiden kansalaisten, jotka odottavat lain käyttöönottoa.

Valoisa suhtautuminen lakiuudistukseen on tietysti yksi tapa käsitellä sitä eduskunnassa, mutta tavallaan sen valoisa lähtökohdat ovat meillä valmiiksi tiedossamme jo alun perin. Me olemme uskoakseni yli ryhmien hyväksymässä pääpuitteiltaan tämän uudistuksen, ja siitähän ei ole tässä yhteydessä ollut missään vaiheessa kysymys eikä erimielisyyksiä, vaan on paneuduttu aivan pienimpiin yksityiskohtiin ja turvalausekkeisiin tai reunaehtoihin. Tällaisia asioita on tullut esiin tosiaan esimerkiksi pienten ryhmien kohdalta. Siellä demokraattinen kontrolli ei pelaa sillä ihanteellisella tavalla kuin edustajat ovat kertoneet. Sen takia olisimme toivoneet, että turvalausekkeet olisi saatu tähän sisältymään. Valituskanavat ovat kallis ja aikaa vievä tapa hoitaa yksinomaan epäselvyyksiä.

Sitten sanoisin vielä, että mahdollisista lainmilyönneistä löytyy historiasta paljonkin esimerkkejä. Alueilla, joilla kunnilla on vain yhden puolueen jäsenistä koottu valtuusto, nämä voivat olla suuriakin huolenaiheita sen väestöosan osalta, joka ei saa ääntään kuuluviin myöskään demokraattisen kanavan kautta, mutta kuitenkin kokee palvelujen tarvetta runsaasti olevan.

Ed. U k k o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun on kuunnellut keskustelua, sekä sosialidemokraattien että myös kokoomuksen taholta on esitetty epäilyjä perusturvalautakunnan tarpeellisuudesta. Olen hyvin tyytyväinen siihen, koska eihän tämän uudistuksen tarkoituksena ole luoda uutta kontrollijärjestelmää, uutta valvontaorganisaatiota, kun tarkoituksena on nimenomaan päästä entisistäkin eroon ja antaa todella valta ja vastuu kunnille ja kansalaisille. Ihmettelen päätöksentekijöitä tässä salissa, jotka eivät usko, että kansalaiset pystyvät omalla

käyttäytymisellään vaikuttamaan siihen, minkälaisia valtuutettuja kuntiin tulee. Ihan varmasti edustajat tietävät, että kunnallislaki muuttuu, jolloin virkamiehet on pakko saattaa määräaikaisiksi ja tätä tietä heidän valtansa tässä suhteessa kapenee.

Vetoan todella vakavasti keskustaan, jonka entisen ministerin Kuuskosken ideoima perusturvalautakunta on, eikä sitä todella saada pois laista. Sitä ei siinä tarvita, koska sekä ed. Perho-Santala että ed. Skinnari toivat esille niitä monia keinoja, joilla kuntalainen voi saada asiansa tutkittavaksi. Miksi me emme luota niihin keinoihin, joita meillä on? Miksi me tarvitsemme uusia organisaatioita kansalaisten vaivoiksi ja vastuksiksi, koska eiväthän he edes tiedä nykyisiä, mitä on olemassa?

Ed. M u t t i l a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Perho-Santalalan puheenvuoro oli hyvin valoisa, ja hän uskoi kuntien vastuuseen siitä, että kunnat hoitavat palvelut hyvin ja elleivät hoida, niin palaute tulee kunnallisvaaleissa ja päättäjät vaihdetaan. Hyvin paljon pahaa ehtii tapahtua sitä ennen, kun kunnallisvaalit ovat neljän vuoden välein. Valitettavasti jo tällä hetkellä kunnissa näkyy se, että leikataan palveluita ja leikataan nimenomaan heikommin toimeentulevilta ryhmiltä. Se näkyy siitä, että läheteitä ei saa turvakotiin, vaikeavammaisten kuntoutuspalveluja on vähennetty, läheteitä päihdehuoltoon ei saa juuri ensinkään, sekä monissa muissa asioissa.

Ed. Perho-Santala uskoi, että kuntalaiset antavat palautetta päättäjille. Toivon sitä toki myös itse. Mutta jos me ajattelemme tämänhetkistä koko valtakunnan politiikkaa ja niitä leikkauksia, mitä on tehty, niin onko kansalaisten palautetta kuunneltu? Suuria joukkoja kansalaisia on käynyt kertomassa mielipiteensä, mutta ei heitä ole kuunneltu. Pelkään sitä, että myöskään kunnissa ei kuunnella. Mutta toivon toki, että näin ei tapahdu, ja toivon myös sitä, että koko valtakunnan tasolla otetaan huomioon kansalaisten antama palaute ja että palveluissa toteutuu kansalaisten näkökulma ja kansalaisten tarpeet ja ne ohjautuvat sieltä eivätkä hallinnon lähtökohdista.

Ed. P e r h o - S a n t a l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ensin vastauksena ed. Stenius-Kaukoselle sosiaali- ja terveysvaliokunnan muutoksista, jotka hallintovaliokunnassa on palautettu alkuperäiseen asuunsa, totean

lähinnä sosiaalihuoltolain 10 §:stä, että sen kohdalla tulen pitäytymään siinä kannanotossa kuin valiokunnassa.

Mitä tulee puheenvuoroni liialliseen valoisuuteen, niin minusta toisin päin lähestymistapa olisi aika vahingollinen ja haitallinen. Pitäisikö meidän ripottaa tuhkaa päällemme, ennen kuin valtionosuusuudistus on edes voimassa, pukeutua säkkiin ja nostaa kädet pystyyn? Minusta nyt on nimenomaan katsottava, mitä mahdollisuuksia tämä tarjoaa, mitä sellaisia toimintamalleja, jotka eivät ole olleet mahdollisia aikaisemmin, minkälaisia yhteistyökuvioita jne.

En toki usko, että kaikissa Suomen noin 450 kunnassa uudistus menee kivuttomasti läpi, mutta kun täällä viitattiin niihin säästöihin ja leikkauksiin, joita on tehty, niin ei niitä sitä varten ole tehty, että valtionosuusuudistus on tulossa. Niitä on tehty valitettavasti yksinkertaisesti siitä syystä, että kuntien verotulopohja monilta osin on romahtanut, ja silloin on ollut pakko tehdä leikkauksia. Ovatko ne kaikki olleet viisaita, näin ei varmasti ole. Mutta nyt ei pidä sotkea lamaa ja valtionosuusuudistusta. Minusta on jo näyttöä siitä, että kansalaisyhteiskunta tietyiltä osin on pelannut, kun leikkauspäätöksiä on peruttu palautteen takia.

Ed. R ä t y (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Vastaan ed. Perho-Santalalle siihen, mitä valtuutetut saavat kunnanvaltuustoissa aikaan. Kahden vuoden kokemuksella, minkä itse olen ollut valtuustossa, kaikkiin hyviinkin valtuustoaloitteisiin tulee vastaus hallitukselta: ei anna aihetta enempään toimenpiteisiin. Se on se vastaus. Mitä oppositio saa aikaan eduskunnassa? Mitä oppositio saa aikaan valiokunnissa? Tässä sitä ollaan. Tässä sitä ollaan. Sitten kun valtuustoissa ovat päättämässä rahoista sellaiset henkilöt, joiden arvomaailmaan eivät kuulu vähävaraiset eivätkä työttömät eivätkä vammaiset tai heidän elinolosuhteistaan huolehtiminen, vaan heidän arvomaailmaansa kuuluu, että rakennetaan mieluummin golf-kenttä näillä varoilla, niin siinä sitä ollaan. Siinä ollaan. Siitä, että valtionosuusuudistus kokonaisuudessaan on hyvä, olen täysin samaa mieltä, mutta on kai meillä oikeus olla huolissaan, mihin se saattaa johtaa, koska nyt jo täällä on päätetty supistuksista. Kunnat jo toteuttavat supistuksia ja sanovat, että vammaisille ei anneta kuljetusta, hoitaa itse. Toisin sanoen ne, joilla on varaa, kouluttavat, ja ne, joilla ei, eivät.

Ed. V e h k a o j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Nyt tekee mieli ed. Ukkolalle hieman valottaa taikka ottaa vähän enemmän esille vielä valitus- ja kantelujärjestelmää, joka yksittäisellä kansalaisella on. Nehän ovat tällä hetkellä oikeastaan hyvää päivää kirvesvartta -systeemejä monella tapaa sen vuoksi, että sosiaali- ja terveystieteillä on siirrytty puitelainsäädäntöön, jossa kunnalla on harkintavalta. Nämä kansalaiset juuri saavat näitä vastauksia odotettuaan vuoden tai kaksi, että koska kunnalla on ollut harkintavalta, niin tämä asia ei ole antanut aihetta moitteeseen. Näin tämä elämä jatkuu, tai sitten jos tulee jostakin harvinaisesta syystä toisenlainen päätös ja kunnan päätös näytetään moitteenalaiseksi, niin kunta on useissa tapauksissa siitä huolimatta jatkanut entisenlaista menettelyä ja samat asiakkaat ovat joutuneet uudelleen valituskierteeseen saadakseen oikeuksiaan. Näistä syistä olisi luontevampaa luoda sellainen mekanismi, jolla voidaan räikeimpiin tapauksiin puuttua käsittelyn ollessa vielä kesken ja näin myös puoltaa kansalaisen oikeutettuja vaatimuksia saada palvelut.

Tämä valoisuus ja ei-valoisuus mielestäni liittyy juuri meidän maamme taloudelliseen tilanteeseen, ed. Perho-Santala. On hieman ehkä falskia kauhean valoisasti nyt puhua tästä uudistuksesta, koska sen toteuttaminen osuu laman hetkeen. Tästä menee se terä pois, mikä sille oli tarkoitettu silloin, kun uudistusta on suunniteltu. Valitettavasti. Minäkin olisin mieluummin puhunut vain valoisista puolista, mutta tämä lama on sotkenut minunkin suunnitelmani.

Ed. K e m p p a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minusta on väärin, että erityisesti sosialidemokraattien taholta esitetään pessimismia ja mustamaalaamista näistä leikkauksista tähän lakipakettiin liittyen. Itse asiassa han tämä lakipaketti mahdollistaa meidän paremmin sopeutua tähän tilanteeseen, jossa varmasti sosialidemokraatit ovat eräitä suurimpia syyllisiä tässä maassa, ja aivan samalla tavalla ja ehkä enemmänkin juuri niissä kunnissa on leikattu ja nostettu maksuja, missä heillä on ollut valta.

Ei tämä laki lopeta kamppailua, oman edun ajamista eikä hamuamista julkisista voimavaroista. Tämä norminpurku on ollut kaikkein tiukin — korostan muutamille vasemmistolaisille puhujille — nimenomaan vahvojen ammattiryhmien osalta, he ovat vastustaneet omiin etuihinsa puuttumista. Mutta erityisesti minä näki-

sin positiivisena sen, että tämä mahdollistaa, että näitä varoja, joita on käytössä, voidaan käyttää järkevämmin juuri pienten ryhmien ja heikkojen puolella. Minusta se on tämän lakiuudistuksen paras asia, ja sen takia näiden keskeisten periaatteiden, joita tämä lakipaketti sisältää, tulisi olla nimenomaan arvossa tässä keskustelussa ja niitä käsitellä.

Ed. Perho-Santala (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Yritin kyllä omassa puheenvuorossani korostaa niitä seikkoja, jotka aiheuttavat epäilystä. Totesin mm., että on oleellista muistaa, että lisääntynyt liikkumavapaus ei merkitse vapautta vastuusta ja että tämän eettisesti velvoittavan tosiasian painottaminen on tärkeää juuri nyt vallitsevina aikoina, jotta taloudellisten vaikeuksien puristuksissa ei sorruttaisi lyhytnäköisiin ja myöhemmin kustannuksia aiheuttaviin ratkaisuihin. Tämä on yksi osa tätä kokonaisuutta.

Mutta toistan vielä, että kyllä tämän uudistuksen voimaan astuessa on otettava siitä irti kaikki, mitä se tarjoaa. Se on pääasia. Totta kai kunnalliset päättäjät ovat avainasemassa. Lohdutan kyllä kaikkia epäilijöitä sillä, että jo tänä syksynä äänestäjät voivat vaihtaa päätöksentekijät sillä tavalla, että ei yhtään golfkentän rakentajaa eikä yhtään yösuunnistuksen sisähalin rakentajaa valita väärine arvoineen valtuustoihin, vaan ainoastaan niitä, jotka ovat valmiit huolehtimaan niistä peruspalveluista, jotka kuntalaisille ovat välttämättömiä.

Ed. Laakkonen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Rätty mainitsi aikaisemmassa puheenvuorossaan jo, että valtio antaa tässä valtiosuusuudistuksessa raamit, mutta ei rahaa. Tämä ei minun mielestäni pidä ihan paikkaansa. Nimittäin valtion ja kuntien välinen kustannustenjako ei muutu, mutta yleisen valtionosuuden ja verotulojen täydennyksen merkitys kasvaa ja vastaavasti hallinnonaloittaisen tuen määrä vähenee.

Ed. Rätty on kuitenkin oikeassa siinä, kun hän arvelee, että ns. vähäosaisten asema saattaa huonontua kunnissa. Minä itse olen myös huolissani heidän asemastaan, koska on ollut jo nähtävissä nykyiselläänkin, että jos jotain asiaa ei ole laissa sanottu, niin kunta ei taloudellisten vaikeuksien keskellä halua välttämättä hoitaa asiaa kuntoon.

Ed. Rätty mainitsi mm. vammaisten kuljetuspalvelukset. Aikaisemmin kun nämä eivät olleet

lakisääteisiä siinä määrin kuin nykyään — nykyäänhän muistaakseni 18 matkaa yhden-suuntaisena on annettava vammaiselle kuukaudessa — siis kun tätä sääntöä ei vielä ollut, oli erittäin vaikeaa kunnassa saada läpi näitä vaikeavammaisten kuljetuspalveluja. Tämä on hyvä esimerkki siitä, että kunnissa halutaan karsia kaikkea sellaista, mihin ei ole välttämättä lakisääteisyttä. Tämän takia tämä perusturvalautakunta mielestäni onkin hyvin tarpeellinen. Sen tulee koordinoida koko valtakunnan tasolla, että kunnat hoitavat nämä asiat. Mutta jos perusturvalautakunnalla ei ole mitään sanktioita, se on hampaaton ja sillä ei ole paljon merkitystä. Minä toivon, että tähän löytyy nämä sanktiot uudelleen, mitkä hallintovaliokunta on toisessa käsittelyssä poistanut.

Ed. Ukkola (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Laakkoselle sanoisin, että perusturvalautakuntaa ei tarvita. En viitsi enää ryhtyä toistamaan niitä omia perusteluitani, minkä vuoksi sitä ei tarvita.

Varsinaisesti pyysin puheenvuoron ed. Kempaisen vastauspuheenvuoroon. Hän on aivan oikeassa ihmetellessään sitä, minkä vuoksi nimenomaan tämän lain yhteydessä luodaan pessimismiä vasemmalla, koska eihän tällä lailla leikata yhtään mitään. Ei tämä mikään leikkauslaki ole, vaan tämä on puitelaki, jolla luodaan kunnille mahdollisuus päättää itse asioistaan.

Ihmettelen niitä kannanottoja, että meidän oikeusjärjestelmämme ja hallintojärjestelmämme olisivat hyvää päivää kirvesvartta, kuten ed. Vehkaoja puheenvuorossaan sanoi. Ne on luotu kansalaisten keinoiksi, kansalaiset niitä myös käyttävät, ja uusia asiamiehiä ei totisesti kyllä enää tarvita eikä uusia organisoijia. Näillä systeemeillä vesitetään koko tämän lain idea, eikä se ollut tarkoitus. Elikkä tärkeintä on nyt, että saadaan kunnille vapaus ja valta. Te pessimistit, menkää ja kampanjoikaa kunnallisvaaleissa, että nyt on kerta kaikkiaan vuosisadan vaaleista kysymys, että nyt on saatava valtuustoihin lämpimiä, inhimillisesti ajattelevia, sydän paikallaan olevia valtuutettuja. Tämä on se keino, jota teidän pessimistien tulee käyttää ja meidän muidenkin.

Ed. Vähänäkkä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ihmettelen sitä, että ed. Laakkonen on täällä ainoa muukalainen jerusalemmissä, joka ei tiedä sitä totuutta, että Ahon hallitus on nimenomaan jo etukäteen ensi vuotta

ja tätä vuotta koskevana lähtenyt kaventamaan opetustoimen valtionapuja. Kuntien laskelmien mukaan liikkuu 250 miljoonan tai miljardin välillä summa, mikä kuntien vahingoksi kustannusten jako muuttuu.

Ed. Ukkolalle sanoisin, että me pidämme lakia sinänsä hyvänä perusteiltaan, mutta meiltä puuttuu usko ja luottamus niihin kuntiin, missä on kova porvarikomento. Juuri tämä Ahon hallituksen esimerkki valtionhallinnon puolelta osoitti, että tästä laista tulee kuollut kirjain pahimmassa tapauksessa.

Siihen viitaten mitä ed. Vehkaoja sanoi — hyvää päivää kirvesvarrtta — siinäkin pitäisi ed. Ukkolan tietää, että kyllä paljolti juuri on niin, että ainoastaan laillisuusvalitus yleensä menestyy, ei tarkoituksenmukaisuusharkintavalitus. Sen vuoksi perusturvalautakunta kaikkine sanktioineen olisi minusta välttämätön ja vielä lisätynä palveluasiamiehellä. Meillä on erilaisia asiamiehiä ulkomaalaisia varten yhden lain puitteissa. On tasa-arvolain puitteissa tasa-arvovaltuutettu, kuluttaja-asiamies jne. Tässä on kymmeniä lakeja, joiden kohdalla pitäisi katsoa, miten kunnat vähäväkisiä hoitavat. Semmoinen toki pitäisi olla. Vähennettäköön byrokraatiaa lääninhallituksista!

Ed. Kuuskoski (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Täytyy hyvin valittaen todeta, että ed. Ukkola ei lainkaan nyt ilmeisesti ymmärrä perusturvalautakunnan ajatusta. Täällä on jo hänelle yritetty selvittää, että sosiaali- ja terveydenhuollossa on sittenkin hyvin vähän lakiin ja asetuksiin perustuvia subjektiivisia oikeuksia, jotka ovat tiukasti määriteltäviä ja joiden osalta asiakas voi myös oikeuksiaan perätä. Nämä ovat puitelakeja, ja on hyvin pitkälle kunnan harkinnassa, mitä järjestetään. Kyllä elävä elämä on tarpeen osoittanut. Kun ed. Ukkolakin on hyvin kokenut ihminen, juuri ihmettelenkin, että hän ei näe, että tarvitaan tiettyjä varokeinoja sen vuoksi, että ei lähdetä näistä velvollisuuksista ja vastuista luistamaan.

Perusturvalautakunta sanktioineen varmasti takaisi sen, että ne velvollisuudet, jotka ovat tämän lainsäädännön pohjana, silloin myös toteutetaan. On hyvin tärkeätä, että korostetaan luottamuksen merkitystä. Minäkin luotan kuntiin, mutta ihminen on kuitenkin aika puutteellinen olento, ja sen vuoksi on hyvä varautua myös niitten tilanteitten varalle, että aina ei asianmukaisesti toimita.

Ed. Vehkaoja (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Oikeastaan ed. Vähänäkki jo täällä asiaa painottikin. Ed. Ukkola ei kuunnellut minun edellistä vastauspuheenvuoroani. Tosiaan puitelain luonne tekee tilanteen sosiaali- ja terveydenhuollossa hyvin erilaiseksi kuin se, mitä on ehkä totuttu muussa lainsäädännössä näkemään. Olisikin hyvä varmaan tutustua varsinaiseen lainsäädäntöön näillä alueilla, niin sen sitten paremmin huomaisi.

Täällä on korostettu eettisen keskustelun tarpeellisuutta ja myös arvoja, kun arvioidaan, miten tätä lakia tullaan jatkossa toteuttamaan. Siinäkin mielessä palveluasiamiesidea on ehkä aika hyvä, että riippumaton ja arvostettu instanssi voi toimia eettisen keskustelun hyvänä virittäjänä yhteiskunnassa, sillä kyllä sellaista tarvitaan, ja oikeastaan ilman sitä ei kerrassaan edes selvitä.

Subjektiivisten oikeuksien lisääminen voisi olla toinen tie edetä sillä suunnalla, että kansalaisten perustarpeet todella voitaisiin turvata.

Historiasta on aika hauskojakin esimerkkejä. Voisin kertoa yhdenkin monen vuoden työskentelyn, joka tarvittiin erään kunnan kohdalla, joka ei halunnut mistään hinnasta perustaa ensimmäistä päiväkotia, vaikka päivähoitolaki oli olemassa, kun siihen ei tämä laki heidän mielestään velvoittanut. Siihen tarvittiin melkoinen ulkopuolisten järjestämä rumba päälle, että kansalaiset siinä kunnassa saivat myöskin päiväkotivaihtoehdon itsellensä. Onneksi se on nyt olemassa.

Ed. Ukkola (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Vähänäkki toi esille, että ei tämä palveluasiamies niin kummoinen asia olisi, kun meillä on näitä asiamiehiä joka lähtöön. Niin meillä kyllä on asiamiehiä joka lähtöön, lähes joka lakiin. Minun mielestäni tästä järjestelmästä kyllä on jo päästävä eroon elikkä olisi kyllä syytä käydä tämä asiamiesverkosto niin läpi, että katsottaisiin, tarvitaanko näitä ja mihiin. Siinähan se pulma juuri onkin, että tällaisia hallinnollisia asiamiehiä on tähän yhteiskuntaan organisaatioineen luotu. Niihin nyt menee se raha laman aikana, kun sitä pitäisi käyttää palveluihin.

Ed. Kuuskoskelle sanoisin, että todellakin varokeinoksiko tämä perusturvalautakunta on luotu. Näinkö on? Eikö ministeriöllä ole mahdollisuus millään muulla keinolla kuin tällaisella uudella byrokraatialla valvoa? Onko jo sosiaali- ja terveysministeriössä päätösvaltaa ja nor-

meja purettu niin paljon, että todellakin on jo tällä hetkellä huomattu, että me tarvitsemme uuden valvontajärjestelmän? Vakuutan, ed. Kuuskoski, että en tässä perusturvalautakunnan poistamisasiassa ole yksin eduskunnassa. Samalla tavalla ajattelevia on niin sosialidemokraattien kuin kokoomuksenkin puolella, ja ehkä he ovat yhtä tyhmiä kuin minä, mutta näin on. Meitä on useita tässä eduskunnassa.

Ed. L a a k k o n e n (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Haluan ensin vastata ed. Vähänäkille. Olen kyllä täysin tietoinen siitä, että tämä hallitus on joutunut tekemään kipeitä ratkaisuja mm. opetustoimen alalla, ja varmasti ed. Vähänäkkikin on tietoinen, että Ahon hallitus painiskelee hyvin suurten taloudellisten ongelmien kanssa. Mutta nämä ongelmat eivät ole välttämättä syntyneet tällä hallituskaudella vaan juontavat juurensa paljon pidemmältä ajalta, mm. siltä ajalta, jolloin ed. Vähänäkin edustama puolue oli hallitusvastuussa.

Ed. Ukkolalle haluaisin sanoa siitä, kun hän sanoi, että tulevissa kunnallisvaaleissa tulee valita sydän paikallaan olevia ihmisiä. Olen aivan samaa mieltä. Tämä valtiosuus uudistus korostaa kuntien itsenäistä päätösvaltaa, mutta tämä uudistus on samalla hyvin suuri mullistava uudistus, ja tässä ylimenovaiheessa on tarpeen, että on tällainen perusturvalautakunta, jolla on oikeus puuttua asioihin, jos kaikki ei menekään suunnitellulla tavalla. Mutta ilman sanktioita sillä ei paljonkaan ole merkitystä. Varmasti perusturvalautakunta myöhemmin vuosien mitaan poistuukin tarpeettomana, kun kunnat ovat oppineet systeemin, millä tavalla asioita tulee hoitaa, vaikka samanlaista valvontaa ei olekaan kuin nykyisellään.

Olisi aika turhauttavaa kansalaistenkin odottaa seuraavia vaaleja, jolloin valittaisiin uudet luottamusmiehet, jotka ehkä paremmin hoitavat kansalaisten, kuntalaisten, etuja. Neljä vuotta on aika pitkä aika odottaa, mutta jos perusturvalautakunta on olemassa, niin sen kautta voidaan ongelmat nopeammin ratkaista.

Ed. K u u s k o s k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Vielä totean ed. Ukkolan puheenvuoron johdosta vain sen, että nythän on kysymys kansalaisten hyvinvoinnista ja niiden keinojen etsimisestä, joilla päästään parhaaseen mahdolliseen tulokseen. Siinä suhteessa ilmeisesti olemme samaa mieltä, että lähialvelun periaate tuottaa hyvän tuloksen. On tietysti myös

toisenlaisia järjestelmiä, mutta minä ainakin uskon, että näin päästään parhaiten perille. Mutta on välttämätöntä, että voidaan pitää huolta siitä, että nämä velvollisuudet hoidetaan. Nyt ei ole kysymys minkään valvontabyrokratian rakentamisesta. Tämän perusturvalautakunnan keskeinen idea on, silloin kun puutteita havaitaan, yhteistyössä pyrkiä näiden puutteiden poistamiseen, mutta tietysti myös hampaat täytyy olla tällaisella elimellä, jotta se voi tehokkaasti työskennellä silloin, kun siihen on tarvetta. Tähän sisäänrakennettu yhteistyönäkökohta on jäänyt aika vähälle huomiolle.

Minä olisin tietysti itse toivonut, että tämän lainsäädännön alkupykäliin olisi selkeämmin kirjattu velvollisuus järjestää peruspalveluja. Nythän niitä on lain perusteluissa korostettu. Se olisi tietysti aivan eri tavalla vahvistanut sitä, että valtiosuutta maksetaan sen vuoksi, että kunnat näitä perustehtäviä hoitavat.

Ed. S-L. Anttila merkitään läsnä olevaksi.

Ed. R e n k o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen pitkään kuunnellut tätä leiriytymistä, mitä ihan selvästi tässä tapahtuu. On ihmisiä, jotka näkevät valtiosuus uudistuksen kunnanhallinnon teknisenä toimenpiteenä ja samalla byrokratian purkuna. On leiri nousemassa ja olemassa, joka näkee sen kuntalaisia eli ihmisiä palvelevana organisaationa, jota kevennetään niin, että siinä myöskin ihmisen oikeudet taataan. Tässä suhteessa perusturvalautakunnan olemassaolo arvoista ja ihmisten tarpeista lähtien on erittäin tärkeää. Minä en ymmärrä vain, miten se tulee toimimaan näin vesitettyinä, niin kuin se tässä viimeisessä versiossa on.

Totean, että kunnallisvalitus, johon täällä on vedottu valituskanavana lääninoikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden kautta on kyllä teoriaa tavallisen heikon, pienen, sorretun ihmisen kannalta. Se on ensinnäkin hidas eikä se siihen apuun ehdi, eikä sitä tavallinen ihminen rohkene ja osaa edes käyttää ilman apureita, ja siinä tulee oma byrokratiensa lisäksi.

Valtiontarkastusviraston asiantuntijat kiinnittivät samaan asiaan huomiota: Kun tulee raamibudjetointi ja valtiosuus uudistus, niin ajaudumme uuden ongelman eteen, millä tavalla kontrolloidaan, että se raha menee ja käytetään siihen tarkoitukseen, mihin sen valtio on tarkoittanut. Nyt esillä olevassa valtiopäiväjärjestyksen

uudistuksessa me joudumme myös saman asian aatteellisen puolen kanssa tekemisiin, ja nyt heti, jopa samoina päivinä, eduskunta joutuu konkreettisesti tekemään päätöksiä käytännössä kuntalaisten näkövinkkelistä, millä tavalla tämä peruspalveluiden oikeus taattaisiin.

En ole vakuuttunut siitä, onko perusturvalautakunta loppujen lopuksi pysyvänä tarkoitukseenmukainen ja miten se toimii, mutta jotain turvaa tavalliselle kansalaiselle kuitenkin tarvitaan, ja minusta tämä lähtöidea siinä on ollut ihan oikea.

Ed. K e m p p a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Toteaisin vielä vain tästä perusturvalautakunnasta, että se on varmasti kevein, yksinkertaisin, halvin julkisen seurannan tai kontrollin menetelmä, jos yleensä sellaista tarvitaan. Eihän tämä toimi, jos sille ei ole tarvetta. Minusta tätä pitäisi korostaa, ja oikeastaan se toimisi sitä vähemmän, mitä selvemmin sillä olisi valtuuksia. Tietenkin voi kysyä, niin kuin täällä moni on kysynyt, onko tämä pitemmän päälle tarpeellinen, mutta kyllä tässä siirtymäkaudessa tämä olisi varmasti erityisen tarpeellinen nimenomaan heikompien ryhmien puolustajana.

Ed. V e h k a o j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minä pyysin tämän vastauspuheenvuoron ed. Rengon puheenvuoron johdosta siinä mielessä, että näyttää siltä, että hänellä olisi sellainen käsitys, että perusturvalautakunnassa yksittäinen kansalainen voisi ottaa asiansa jotenkin esille. Saatujen selvitysten perusteella asiat tulevat esille kuitenkin hyvin raskaan ja moniportaisen hallinnon kautta ja suodattamana ainoastaan, ja tämä tekee sen yksittäisen kansalaisen kannalta katsottuna aika lailla huuhaahommaksi ja etäiseksi. Se ei tuo tähän peruspulmaan, mitä ed. Renko ansiokkaasti sinänsä käsitteli, vastausta juuri mainitusta syystä. Ongelmista on pitänyt toisin sanoen ensin tulla nippu ongelmia, ennen kuin ne tavallaan edes pääsevät suodattamaan perusturvalautakunnan käsittelyyn. Jollei tämän toimintaideaa kokonaan muuteta, niin näin meille kerrotun mukaan suunnilleen perusturvalautakunta tulisi työskentelemään.

Ed. U k k o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Renko oli aivan hyvin hoksannut, että tietyllä tavalla tässä onkin kaksi linjaa, jotka molemmat kyllä lähtevät kansalaisten nä-

kökulmasta. Toinen linja on tämä, millä tavoin kontrolloidaan, kuten ed. Renko puheessaan sanoi, eli ei luoteta. Toinen linja on se, että pitäisi antaa kunnille entistä enemmän vastuuta eli päästä sektorikohtaisesta valtionavusta kokonaan eroon, kuten omassa puheenvuorossani sanoin. Tulevaisuudessa pitäisi olla tähtäin siinä, että valtionosuus on kunnille yksi ainoa könttä, jonka ne jakavat oman harkintansa mukaan, ja silloin ne pystyvät painottamaan sen rahan sinne, mihin sitä todella tarvitaan. Tämä on tietenkin pitkän tähtäimen asia, mutta tämän täytyy olla lähtökohta. En kiistä, etteikö molemmissa linjauksissa ole kansalaisten etu etualalla, myös tässä holhouslinjassakin eli siinä, miten kontrolloidaan kuntia, kuten ed. Renko sanoi.

Ed. Kuuskoskelle sanoisin, kun hän painotti perusturvalautakunnan yhteistyönäkökohtaa: Eivätkö ministeriö ja kunnat ilman lautakuntiakin voi olla yhteistyössä ja keskustella näistä asioista? Onko siihen pakko tämmöinen byrokrattinen elin laatia? Mitä se sosiaali- ja terveyshallitus oikein tekee? Eikö siellä ole joutilaita virkamiehiä, jotka voivat alkaa kuntien keinoemoiksi?

Ed. Pekkarinen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. R e n k o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Toteaisin edellisiin puheenvuoroihin, että jos ei perusturvalautakuntaa ole ja kuitenkin on yksittäinen tapaus tai nipuksi kertyneitä tapauksia, joita kunta on laiminlyönyt ja jättänyt hoitamatta kuntalaisten kannalta, niin mitkä ovat vaihtoehdot. Lakaistaan maton alle, ja me tiedämme, mitä siitä seuraa ajan kanssa: luokkayhteiskuntaa ym., johon me emme halua Suomea varmasti kukaan tässä talossa.

Toinen kysymys on se, että lähdetään ennakkoivasti hoitamaan niin, että kunnat toteavat, että heitä valvotaan ja tarkkaillaan ja tarvittaessa ohjataan konsulttimaisesti. Minä oletan, että tämän lautakunnan eräs funktio olisi ollut tällainen ennalta ohjaava ja auttava, ei mikään kyttävä ja kontrolloiva.

Mutta jotain siinä kuitenkin tarvitaan, sillä useimmat meistä ovat valtuustoissa, ja nyt kun budjettirahat ovat hukassa, niin ei ole yksi eikä kaksi kertaa, kun vallankin me naisvaltuutetut saamme olla puolustamassa, että ei ensikotia lakkauteta ja päihdehuoltoa lopeteta. Se on nyt jo totista totta. Toisaalta myös vahvat vir-

kamieskoneistot ottavat raamibudjetoinnin myötä kaupungeissa ja kunnissa helposti valtaa, jolloin tavallinen luottamushenkilö antautuu. Täytyy olla aikamoinen taistelija tässä suhteessa. Kuitenkin meillä on semmoisia signaaleja, että täytyisi varovaisesti tämä vuosisadan uudistus viedä läpi. Ainakin tässä siirtymävaiheessa näkisin, että perusturvalautakunta puoltaa paikkaansa.

Ed. K u u s k o s k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tässä on kaksi linjaa, mutta minä näen, ed. Ukkola, nämä kaksi linjaa niin, että osa kuntalaisia selviytyy arjesta kohtalaisesti omin voimin. He eivät tarvitse kovin paljon yhteisiä palveluja tai voivat etsiä niitä myös vaihtoehtoisia kanavia myöten. Sitten on niitä kuntalaisia, jotka tarvitsevat hyvin paljon näitä palveluja ja ovat hyvin voimattomia ja heillä ei ole mahdollisuuksia etsiä muita keinoja. Ennen kaikkea näistä henkilöistä olen huolestunut, ja pitää olla tiettyjä varokeinoja sellaisten tilanteiden varalta, että heidän ääntään ei lainkaan kuulla.

Minä uskon ja toivon, että tulevaisuudessa hyvin pitkälle sosiaali- ja terveydenhuolto ja myöskin koulutuspuoli rakentuu ministeriöiden ja kuntien yhteistyöhön ja että viisivuotissuunnitelmia, jotka tulevat olemaan enemmän periaatelinjauksia, valmistellaan yhteistyössä. Elämässä tulee varmasti tilanteita, joissa ei enää päästä eteenpäin yhteistyöllä, vaan täytyy hiukan jämmämmän puuttua asioihin, ja sitä varten tarvitaan myös työväline.

Ed. V e h k a o j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Renko kuvasi mielestäni varsin oivallisella tavalla sitä taistelutilannetta, joka kuntien sisällä ilmenee otettaessa kantaa erilaisten palvelujen tulevaisuuteen, kehittämiseen tai jopa lopettamiseen. Tämä on todella pala elävää elämää. Tässä taistelutilanteessa on usein tosiaan käynyt ja käy niin, että arvostusten painopiste on muualla kuin pehmeissä arvoissa.

Ed. Rengolle haluan todeta, että palveluasiamiesvaihtoehto olisi systeemi, joka tarjoaisi samanaikaisesti vastauksen yksittäisen kansalaisen räikeästi kokemaan epäkohtaan kuin myös eettiseen keskustelupuoleen ja pehmeään ohjaustarpeeseen, mistä hän puheenvuorossaan mainitsi.

Ed. U r p i l a i n e n : Arvoisa puhemies! Ed. Laakkoselle totean tässä yhteydessä perusturva-

lautakunnasta, että hyvin pitkälti voin yhtyä niihin ajatuksiin, mitä hän omista puheenvuoroissaan äsken totesi. Hän hyvin ponnekaasti puolusti perusturvalautakunnan tarvetta. Olisi ollut tietenkin hyvin suotavaa, että ed. Laakkonen olisi ollut hallintovaliokunnan varsinaisena jäsenenä silloin puolustamassa kantaansa valiokunnassa, kun päätöstä tehtiin. Nythän kävi niin, että nimenomaan hallituspuolueiden edustajat toteuttivat uhkauksensa ja poistivat 3 ja 4 momentin. Se käytännössä merkitsee sitä, että perusturvalautakunnasta tehtiin turha byrokratian väline, valitettavasti. (Ed. Vähänäkki: Ed. Laakkosen tilalle tuli uskollisempi sotilas!)

Arvoisa puhemies! Käsittelyssä oleva lakipaketti kuntien valtionosuusjärjestelmän uudistamiseksi on yksi mittavimmista, mitä julkisen hallinnon ja rahoituksen järjestelmissä on vuosikymmeniin maassamme tehty. Voidaan sanoa, että uudistuksella muutetaan perinpohjaisesti kunnille myönnettävien runsaan 40 miljardin markan suuruisten valtionosuuksien määräytymisperusteita. Ei siis ihme, että maamme kuntakenttä pitää juuri valtionosuuslainsäädännön uudistamista ylivoimaisesti merkittävämpänä kunnallishallintoomme kohdistuvana yksittäisenä kehittämishankkeena.

Tältä uudistukselta odotetaan paljon. Kuntien odotuksiin sisältyy myös tietoisuus siitä, että niiden itsemääräämisoikeus laajenee ja vapaus päättää niille kuuluvien tehtävien hoitamisesta lisääntyy. Nykyiset valtionosuudet lakisääteisten tehtävien suorittamiseksi määräytyvät kunnille prosenttisena osuutena valtionosuuteen oikeuttavista menoista. Tästä kustannusperusteisesta valtionosuudesta on tarkoitus siirtyä laskennalliseen valtionosuuteen. Laskennallisen järjestelmän myötä pyritään kannustamaan kuntia säästämään. Samalla kunnille annetaan mahdollisuudet nykyistä vapaammin järjestää lakien edellyttämät palvelut sekä periä niistä maksuja. Uudistus korostaa kunnan vastuuta palvelujen taloudellisesta sekä tehokkaasta järjestämisestä.

Valtionosuuksien määräytymisessä otetaan kuntakohtaiset erot nykyistä paremmin huomioon mm. siten, että valtionosuuden perusteena käytetään mm. väestön määrää, väestön määrää eri ikäryhmissä, oppilaiden määrää, kielisuhteita, asutusrakennetta kuvaavia tekijöitä kuten asukastiheys tai saaristoisuus, kunnan pinta-alaa, työttömyyttä tai sairastavuutta.

Eittämättä tähän uudistukseen sisältyy paljon hyvää ja kannatettavaa. Toki uudistuksella on

omat varjopuolensakin. Olennaista uudistuksen toteutumisen kannalta on luonnollisesti se, millä tavalla valtio sopimuskumppanina tulee käyttäytymään kuntakenttään nähden. Perusteltu kysymys kuuluukin: Pysykö valtiovalta eli maan hallitus lupauksissaan ja sitoumuksissaan vai vetääkö se välistä?

Juuri tällä hetkellä kuntakentän piirissä koetaan hyvin syvää epäluottamusta valtiovaltaa kohtaan. Eräänä vahvana perusteena epäluottamukselle on maan hallituksen yksipuolinen ratkaisu opetustoimen säästöpäätökseksi, joka muuttaa kuntien ja valtion välistä kustannusjakoa kunnille tappioksi. Tämä päätös hyvin olennaisella tavalla liittyy myös tähän valtionosuus-uudistukseen. Valtionosuuden yleislain peruste-
luosassa hallitus näet ilmoittaa, että kustannusjakoa ei tulla muuttamaan kuntakentän ja valtiovaltan välillä. Opetustoimen säästöpäätökset muuttavat kustannusjakoa kunnille tappioksi hallituksen ilmoituksen mukaan vähintään 224 miljoonaa markkaa vuositasolla. Kuntien keskusjärjestöjen laskelmien mukaan kustannusjaon muutos voi nousta jopa 800 miljoonaan markkaan vuodessa. On luonnollista, että tämän kaltaiset yksipuoliset toimenpiteet tulevat jatkossa vakavasti vahingoittamaan kuntien ja valtiovaltan luottamuksellista yhteistyötä.

On myös korostettava sitä, että valtionosuuden rakenteessa tapahtuva merkittävä uudelleenpainotus — pois tehtäväkohtaisesta valtionavusta ns. harkinnanvaraiseen yleiseen sekä erityisperusteiseen valtionapuun — antaa valtiovalle nykyistä enemmän mahdollisuuksia ohjailta valtiolta kunnille menevän rahavirran määrää. Erityisesti valtiovarainministeriöllä tulee tältä osin olemaan merkittävä rooli, kun vuosittain päätetään asukaskohtaisen valtionavun markkamäärän tasosta.

On syytä painotetusti korostaa, että juuri eduskunnan tulee tältä osin harjoittaa tiiviistä seuranta valtionosuuslain täytäntöönpanossa. Jo nyt on todettava, että valtiovaltan taloudellisia vaikeuksia ei tule ratkaista niin, että talousongelmat siirretään kuntakentälle. Kuntien rahoituskriisi on jo tällä hetkellä mittava jopa niin, että eräiden lakisäästeisten palveluiden tuottaminen on vaarantunut.

Uudistuksen terveenä peruslähtökohtana on usko kunnalliseen demokratiaan ja itsehallintoon. Kunnallisilla päätöksentekijöillä on tänä päivänä hyvät valmiudet ottaa lisää vastuuta kansalaisille tarkoitettujen palveluiden järjestämiseksi. Uudistuksen myötä käyneeikin niin, että

kuntakentässä alkaa tapahtua erikoistumista sekä erimuotoista yhteistoimintaa palvelujen tuottamiseksi.

Todetusta huolimatta ei mielestäni voi olla uudistuksen hengen vastaista, että eduskunta tulevaisuudessa arvioi uudistuksen vaikutuksia. Mielestäni onkin välttämätöntä järjestää eduskunnalle mahdollisuus seurata uudistuksen toteutumista sekä kuntien että kansalaisten näkökulmasta. Tämän vuoksi on ehdottoman tärkeää, että hallitus antaa selvityksen tälle eduskunnalle, joka on uudistuksista päättäessään perehtynyt varsin perusteellisesti sen tarkoituksiperiin ja arvioituihin vaikutuksiin. Ensisijainen vastuu uudistuksesta lankeaakin nimenomaan tälle eduskunnalle. Tältä osin tulemme esittämään kolmannessa käsittelyssä hyväksyttäväksi ponnin, jolla eduskunta velvoittaisi hallitusta antamaan selonteon valtionosuusjärjestelmän kokonaisuudistuksen vaikutuksista jo kahden voimassaolovuoden jälkeen.

Arvoisa puhemies! Lakien yksityiskohtaisessa arvioinnissa kiinnittäisin huomiota muutamaan kohtaan.

Ensin kuntien valtionosuuslain 16 §:ään. Tasauskertoimen ja siirtymäkauden säätäminen hallituksen esittämässä muodossa merkitsee käytännössä sitä, että siirtymäaika on liian pitkä korjatakseen riittävän nopeasti ja tehokkaasti nykyisestä kantokyykyluokituksesta aiheutuvat epäoikeudenmukaisuudet ja vinoutumat eri kuntien välillä. Seitsemän vuoden aikana kuntakohtainen muutos saa olla korkeintaan 60 markkaa asukasta kohden laskettuna vuodessa eli seitsemän vuoden aikana korkeintaan 420 markkaa asukasta kohden. On arvioitu, että se vastaa yhden kantokyykyluokan muutosta kuntakohtaisesti. Jos olisi haluttu oikaista vallitsevat epäoikeudenmukaisuudet, olisi nimenomaan siirtymäaika tullut merkittävästi lyhentää.

Kuntien valtionosuuslain 13 §:ssä säädetään kaksikielisten kuntien valtionosuuteen saamista korotuksesta. Mielestämme tämä säännös on muotoiltu huonosti. Se ottaa lähtökohdaksi kaksikielisen kunnan koko väestön, kun tosiasiallisesti kunnan menojen lisääntyminen ainakin kielivähemmistölle suunnattavien palvelujen osalta on riippuvainen vähemmistön suuruudesta peruskuntayksikössä. Mitä suurempi vähemmistökielen osuus on, sitä tiheämpi vähemmistökieltä palveleva verkosto on kuntaan myös rakennettava. Tämän vuoksi katsomme, että valiokunnan olisi tullut esittää mainitun säännöksen muuttamista siten, että kaksikieliselle kunnalle ja kun-

nalle, jossa palveluja järjestetään myös saamen kielellä, yleinen valtionosuus myönnetään 35 prosentilla korotettuna kutakin vähemmistökielen kuuluvaa asukasta kohden. Muutos ei vaikuttaisi valtionosuuden kokonaismäärään, mutta jakaisi valtionosuuden oikeudenmukaisemmin kuntien kesken kuin nyt on hallituksen esityksessä.

Esitykset sisältävät useita kuntien toiminnan vapauttamista koskevia uudistuksia. Erityisesti kuntien hallinnon järjestämistä väljennetään luopumalla pakollisista lautakunnista. Myös kuntien päätösvaltaa lisätään henkilökunnan kelpoisuusehtojen ja virkarakenteen määräämisessä. Tältä osin onkin hyvin ristiriitaista, että opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuuslainsäädäntöön liittyvä opetustoimen hallintoa koskeva lakiesitys pitää sisällään tarkkaa normitusta kunnallisten toimielinten osalta. Säännökset, joilla kunnille asetetaan velvollisuus perustaa erillisiä toimielimiä tai niiden osastoja, ovat ristiriidassa kuntien hallinnon vapaan järjestämisen periaatteen kanssa. Tästä syystä esitämme, että opetustoimen hallintoa koskevasta laista poistetaan kaksikielisiä kuntia koskevat erityissäännökset. Katsomme, että kunta voi itse arvioida toimielintensä kokoonpanon. Uskomme myös, että kaksikielisissä kunnissa molempien kieliryhmien edustus kunnan opetustoimen hallinnossa turvataan ilman tätä velvoittavaa säädöstä.

Kirjastolain muuttamisen osalta pidämme erittäin arveluttavana hallintovaliokunnassa tehtyä muutosta sivistysvaliokunnan yksimieliseen lausuntoon lakiesityksen 7 §:stä, jossa säädetään maksuttomista kirjastopalveluista. Sivistysvaliokunta lausui perusteluinaan mm., että hallituksen esityksessä ehdotetaan laajennettavaksi kunnan mahdollisuutta periä maksuja kirjastopalveluista. Lakiehdotuksessa esitetään vain kirjojen lainaamisen säätämistä maksuttomaksi. Kirjastojen audiovisuaalinen tarjonta on tärkeää sekä yleisen kulttuuri- ja koulutuspolitiikan että erityisesti niiden ryhmien kannalta, jotka eivät esimerkiksi vammaan, sairauden tai muun syyn takia pysty käyttämään kirjoja tai muuta painettua materiaalia. Näillä ryhmillä on muutenkin erityisiä vaikeuksia tiedon saannissa.

Sivistysvaliokunta viittaa myös valtioneuvoston selonteosta eduskunnalle EY-jäsenyyden vaikutuksista 16.3.1992 antamansa lausunnon kirjastotointa koskevaan osaan. Valiokunta katsoo, että tallennemuodosta riippumatta kirjaston omien kokoelmien käyttö ja niiden lainaus

tulisi säätää maksuttomaksi, ja ehdottaa tätä koskevaa muutosta 7 §:ään. Sivistysvaliokunta olisi siis halunnut laajentaa kirjaston maksuttomia palveluja. Hallintovaliokunnassa hallituspuolueiden edustajat tyrmäsivät sivistysvaliokunnan yksimielisen esityksen ja palauttivat pykälän hallituksen esittämään muotoon. Tähän hallituspuolueiden linjanvetoon emme voi yhtyä vaan tulemme esittämään muutosta, joka on sisällöltään sivistysvaliokunnan esityksen mukainen.

Opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusta koskevassa lainsäädännössä sen 27. lakiehdotus tulee merkitsemään yksityisten valtionapulaistosten noin 7 000 työntekijän poistamista toimiehtosopimusjärjestelmästä. Emme voi hyväksyä hallituksen yksittäistä esitystä, jonka näemme liittyvän olennaisesti työehtosopimuslainsäädäntöön. Asian tarkastelun ja arvioinnin tulisi tapahtua toisaalla eikä tämän lain yhteydessä. Siksi ehdotammekin, että lakiehdotus hylättäisiin.

Arvoisa puhemies! Tulemme lakiehdotusten toisessa käsittelyssä tekemään pykäläkohtaiset muutosehdotukset.

Sosiaali- ja terveysministeri H u u h t a n e n :
Arvoisa puhemies! Laaja uudistuslakipaketti on keskustelultaan hyvin paljon kulminoitunut perusturvalautakunta-asiaan. Kun se koskettaa nimenomaan omaa ministeriötäni, teen muuttaman havainnon: Olen voinut todeta, että kaiken kaikkiaan asia todellakin jakaa mielipiteitä. Se varmasti kertoo juuri siitä, että sosiaali- ja terveydenhuollon asiat ovat ns. herkkiä asioita ja pienet yksityiskohdatkin käydään hyvin tarkasti läpi.

Eduskunnan hallintovaliokunta on käsitellessään sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuus-uudistusta päättänyt esittää perusturvalautakuntaa koskevien säännösten muuttamista siten, että peruspalvelujen laiminlyöntien johdosta ehdotetut valtionosuussanktiot poistettaisiin. Sosiaali- ja terveysvaliokunta ei ole lausunnossaan hallintovaliokunnalle esittänyt tällaista muutosta, niin kuin varmasti hyvin laajalti onkin tiedossa. Hallintovaliokunnan ehdottamaa muutosta ei voi pitää tarkoituksenmukaisena. Perusturvalautakunnan tarpeellisuudesta on käyty keskustelua paitsi nyt myös valtionosuus-uudistuksen lähetekeskustelussa ja sosiaali- ja terveysvaliokunnassa. Olemme sosiaali- ja terveysministeriön puolelta korostaneet sitä, että ehdotuksen tulee toteutua hallituksen esityksen sisältämässä muodossa. Haluan vielä kertaalleen toistaa ne

perusteet, joihin ehdotus perusturvalautakunnasta pohjautuu.

Perusturvalautakuntamenettelyn avulla on tarkoitus saattaa yksittäisen kunnan palvelujärjestelmän riittävyys puolueettoman elimen tutkittavaksi silloin, kun on aihetta vakavasti epäillä, että kunta ei ole järjestänyt asukkailleen välttämättömiä sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluja. Lautakuntaa ei ole tarkoitettu yleiseksi kuntien toimintaa arvioivaksi elimeksi vaan tavoitteena on pyrkiä ennalta ehkäisemään mahdolliset laiminlyönnit. Tätä tukee se, että samanaikaisesti on riittävän vakavasti otettava taloudellinen uhka, joka toteutetaan äärimmäisen vakavissa tilanteissa. Lautakunnan perustamista on pidettävä tarpeellisena tilanteessa, jossa sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaan ja peruspalveluihin keskeisesti vaikuttava lainsäädäntö muuttuu perusteellisesti ja tällä hetkellä käytävissä olevat keinot palvelujen saatavuuden turvaamiseksi poistuvat.

Uuteen valtionosuusjärjestelmään sisältyy myös mahdollisuus asettaa kunnalle tai kuntainliitolle uhkasakko, jos kunta on laiminlyönyt lakiin tai sen perusteella annettuun alemman asteiseen normiin perustuvan veloitteen. Uhkasakkomenettely soveltuu hyvin yksittäisten ja selkeiden säännösten laiminlöyntien sanktioksi. Se ei ole taas käyttökelpoinen silloin, kun ei ole löydettävissä yksiselitteistä normia uhkasakon asettamisen perusteeksi. Sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä ei ole olemassa yksiselitteistä normia peruspalvelujen laajuudelle, eli uhkasakkomenettelyä ei yksinkertaisesti voida käyttää.

Perusturvalautakuntaa koskeva ehdotus sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annettavan lain 35 §:ssä on yksi kokonaisuus, jota ei voida eikä pidä muuttaa hallintovaliokunnan ehdottamalla tavalla. Hallintovaliokunnalla ei tietääkseni ole ollut mitään erityisiä perusteita perusturvalautakuntaa koskevan kokonaisuuden pilkkomiseksi tavalla, joka rampauttaa uudistusta.

Täällä on myös vedottu siihen, että perusturvalautakunta aiheuttaa uutta byrokratiaa. On kuitenkin aika mahdollonta perustella asiaa, kun kyseessä on yksi lautakunta, jossa on seitsemän jäsentä, joista kolme on kuntien, kolme valtion edustajaa ja yksi palvelujen käyttäjän edustaja. Lautakunnalla on vain sivutoiminen sihteeri. Koko lautakunta tulisi toimimaan sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä.

Oma käsitykseni on, että tämä lautakunta on

tarpeellinen juuri ylimenovaiheen vaikeuksien voittamiseksi. Uskon, että mikäli tämä tilanne sosiaali- ja terveydenhuollon osalta hallitaan, se vaikuttaa myönteisesti koko valtionosuusudistuksen yleiskuvaan. Jos epäonnistumme sosiaali- ja terveydenhuollon osalta, koko valtionosuusjärjestelmä saa kielteistä leimaa.

Kun puheenvuoroja on vielä hyvin paljon jäljellä, vetoan täältä käsin arvoisiin edustajiin nimenomaan siinä asiassa, että vielä kertaalleen ne, jotka epäilevät tämän lautakunnan tarpeellisuutta, tarkastelisivat käsityksiään ja toimisivat asiantuntijalausuntojen ja asiantuntijavaliokunnan mukaan. Ja lasken näitten asiantuntijoitien joukkoon myös sosiaali- ja terveysministeriön, joka tätä asiaa on kovasti jo valmisteluvaiheessa pohtinut eikä vielä tässä vaiheessa löydä mitään perusteita sille, että perusturvalautakuntaa koskien on tehty nämä muutokset, jotka kertakaikkisesti rampauttavat tämän järjestelmän.

Ed. K o r v a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Urpilainen toisti puheenvuorossaan sosialidemokraattisen ryhmän valiokunnassa esittämän kannanoton uudistuksen seurannasta. Sosialidemokraatit lähtevät siitä, että hallituksen tulisi antaa uuden lainsäädännön oltua voimassa kaksi vuotta eduskunnalle selonteko järjestelmän kokonaisuudistuksen vaikutuksista. Tähän ajatukseen periaatetasolla mielellään yhtyy, mutta niin kuin valiokunnassa jo tuotiin esille, tämä ei ole käytännössä mahdollista siitä syystä, että tämä uudistus, kun se tulee voimaan vuonna 93, on voimassa vuonna 93 sillä tavalla, että uusia valtionosuuksia ei sovelleta, vaan valtionosuudet maksetaan entisen suuruisina. Uusi valtionosuus alkaa toimia vasta vuoden 94 alusta tasoituskertoimien mukaisesti. Tästä seuraa se, että meillä on varsinaisesti tietoa uudesta valtionosuudesta vasta sitten, kun vuoden 94 tilinpäätökset valmistuvat, parhaassa tapauksessa kesällä 95. Tämä tietysti tarkoittaa sitä, että ei ole mahdollista käytännössä tehdä niin kuin sosialidemokraattisen ryhmän ehdotus on, antaa kahden vuoden jälkeen tälle eduskunnalle perusteltua tietoa uudistuksesta. Minusta olisi pitänyt jo tunnustaa, että näin on.

Ed. L a a k o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Haluan vastata ed. Urpilaiselle. Hän puhui kirjaston palvelujen maksuttomuudesta/maksullisuudesta. Nythän sivistysvaliokunta oli ottanut kannan, jonka

mukaan kirjastopalvelut olisivat täysin maksuttomia. Hallintovaliokunta oli toisessa käsittelyssä muuttanut lakia niin, että kirjat ja äänikirjat ovat maksuttomia ja muista palveluista kunnat voivat itse päättää, ottavatko maksua. Nämä muut palvelut, ns. av-palvelut, ovat noin 8 prosenttia kirjaston kaikista palveluista.

Tähän tulee kyllä sellainen ongelma, että Teosto perii tekijänoikeuspalkkiot, jos kunta ryhtyy perimään maksuja kuntalaisilta esimerkiksi videoiden lainaamisesta. Sen takia tuskin kunnat taloudellisista syistä ryhtyvät ottamaan maksua näistä av-palveluista.

Toisaalta kirjastonjohtajat ovat sitäkin mieltä, että esimerkiksi atk-tiedustelut ovat niin kalliita, että he haluaisivat ottaa maksut, ja jopa asiakkaat haluaisivat maksaa näistä, mutta se ei ole nykyisellään ollut mahdollista.

Kuitenkin henkilökohtainen kantani on, että kirjastopalvelujen tulisi olla kokonaisuudessaan maksuttomia. Tästä on syntynytkin kovasti keskustelua hallituspuolueiden sisällä. Henkilökohtaisesti toivon, että hallituspuolueiden kesken löytyisi sopu niin, että tämä asia saataisiin sivistysvaliokunnan saattamaan muotoon eli että kirjastopalvelut olisivat täysin maksuttomia.

Ed. M e t s ä m ä k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Perusturvalautakunnasta näyttää nousevan keskeinen kysymys koko tämän uudistuksen osalta, vaikka se on todella hyvin vähäpätöinen merkitykseltään tässä suuressa kokonaisuudessa. Ministeri Huuhtasen puheenvuoron johdosta kuitenkin toteaisin, että hänen näkemyksensä edustaa tyypillistä holhousmentaliteettia, josta jo olisi luullut päästävän eroon tällaisen lainsäädännön yhteydessä. Se on vastoin lain kaikkia muita periaatteita ja myös vastoin lain henkeä, jossa kunnille pyritään antamaan laajemmat mahdollisuudet ja suurempi vapaus mutta myös samalla suurempi vastuu palvelujen tuottamisesta ja järjestämisestä. En ymmärrä, kuinka näin tiukasti ministeri puolustaa tällaista järjestelmää, jossa kuntia edelleenkin holhottaisiin eikä annettaisi niille sitä vapautta, mitä laki muilta osin merkitsee.

Ed. U k k o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Huuhtanen tietyllä tavalla vetosi, että ne kansanedustajat, jotka nyt vastustavat perusturvalautakunnan perustamista, ottaisivat kantansa takaisin. Vakuutan, ministeri Huuhtanen: en ota, en varmasti ota.

Kiinnitin tähän asiaan huomiota jo silloin, kun lakinippu oli lähete keskustelussa. Jo silloin edellytin, että valiokunta tämän omassa käsittelyssään poistaa. Kun se ei poistanut, tein siitä vastalauseen ja aivan varmasti vien sen äänestykseen. Jos olisi vapaat kädet, uskon, että se jopa voittaisi äänestyksessä.

Kun asiantuntijoilta perusturvalautakunnasta kysyttiin, kovin moni ei ollut sen kannalla, vaan piti sitä tosiaankin lain hengen ja periaatteiden vastaisena ja holhousta ja byrokratiaa lisäävänä ja tarpeettomana. Mutta oli toki sellaisia pienryhmiä, jotka katsoivat, että heidän palvelunsa eivät tule muuten turvatuiksi. Tämä on tietyllä tavalla ehkä joidenkin valiokunnan demarijäsenten kannan kääntänyt käsittelyssä.

Vielä vähemmän kannatettiin palveluasiamiehen perustamista, johon en sen enempää halua puuttua.

Mielestäni tässä on ongelmana se, että jos todellakin kunta on niin köyhä, että se yhtäkkiä joutuisi esimerkiksi valtion holhoukseen — se voi olla näin köyhä joskus — ja huomattaisiin, että se ei pysty järjestämään palveluita ja sille määrättäisiin sanktiot, niin minusta se on väärin kuntaa kohtaan. Sehän joutuu vielä suurempaan ahdinkoon sen takia, että se ei saa niitä valtionapuja. Tämä periaate on kyllä minun mielestäni kyllä väärin.

E n s i m m ä i n e n v a r a p u h e m i e s (koputtaa): Kaksi minuuttia!

Ed. P u i s t o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Huuhtaselle: Teitte minut entistäkin vakuutuneemmaksi siitä, että perusturvalautakuntaa ei tarvita. On erittäin totta, että se ei lisää byrokratiaa. Ei varmasti, koska se ei tule toimimaan. Ne virkamiehet, jotka toimivat STM:ssä ja itse voivat päättää, ottavatko käsittelyyn itse valmistelemaan asioita, tuskin työllistävät itseään.

Sakkorangaistus ja yleensä sanktiot tässä, joiden poistoa pahoittelitte, tekivät sen vain entistä tarpeettomammaksi; se on ollut pelkkä muodollisuus. Jos sillä on jotain merkitystä, niin miksi, ministeri Huuhtanen, ette nyt, kun valtio on kovassa taloudellisessa pulassa, ota kunnilta valtionapuja takaisin, kuten lakisääteisesti voisitte tehdä, koska kunnat eivät noudata lakisääteisiä velvoitteitaan sosiaali- ja terveydenhuollossa? Milloin viimeksi on otettu näitä takaisin? Miksi ette nyt ota, jos tämän lain voimaan tultua tätä noudatettaisiin?

Se, että jotkut vähemmistöryhmät ovat kuvitelleet, että perusturvalautakunnan avulla he voisivat saada asiansa hoitoon, osoittaa sen, että tämä on keksintö, jonka silloinen ministeri Kuuskoski, hänen erityisavustajansa Parvinen ja kunnallisliitot yhdessä keksivät, jotta eivät ne, jotka tietävät, mitä tämä laki tulee vaikuttamaan, estäisi tätä. Keksittiin tällainen kulissi, ja jotkut raukat jopa uskovat siihen.

Ed. V a r p a s u o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Huuhtanen oli yllättävän rehellinen, kun hän puheenvuorossaan paljasti sen, mistä itse asiassa perusturvalautakunnassa on kysymys. On kysymys ministeriöiden ja kuntien välisestä arvovallasta ja ministeriöiden vaikeudesta luopua kuntien yksityiskohtaisesta ohjaamisesta, joka tähän asti on ollut.

Hän tuli myös sanoneeksi juuri sen, että uhkasakossa on oltava normi, kun sitä käytetään: Kun kuntaa sanktioidaan, pitää löytyä jokin laki ja velvoite, joka on jätetty täyttämättä. Se ei saa olla vain ministeriön keksimä, yksin päiten ajattelema asia, joka ei perustu mihinkään lakiin vaan arvioon. Tähän on koko uudistuksessa pyritty, että jokaisessa asiassa olisi selvä pykälä, selvä normitus ja tarpeettomat normit puretaan. Nyt olisi kaksi päällekkäistä järjestelmää: sekä uhkasakko, jonka lääninhallitus voi määrätä, että sosiaali- ja terveysministeriön erityinen kurinpitomenettely kuntia kohtaan, valtionosuuden takaisinperintä, joka ei ollenkaan sovi järjestelmään. Minusta on aika mielenkiintoista, että valtion virkamiesten luopumisen tuskatulee näin räikeällä tavalla tässäkin yhteydessä esiin.

Ed. R a j a m ä k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Uudistus vahvistaa edustuksellista demokratiaa, lisää toimintavapautta, mutta lisää todella myös kuntien vastuuta, ja perusturvalautakuntaan liittyvä keskustelu on monelta kantilta hyvin pulmallinen.

Tällä hetkellä on selvästi jo nähtävissä sairaanhoitopalveluissa, terveyskeskuspalveluissa, että taloudellisesti tiukkana aina ollaan iskemässä aika sattumanvaraisesti säästöinä toimintaan esimerkiksi nimenomaan vanhusten, vammaisten ja erityisesti lasten palveluihin. Itse olen sitä seurannut mm. sairaanhoitopiirin osalta, jossa on selkeästi syntymässä ongelmia. Esimerkiksi juuri samaan aikaan, kun lasten ja nuorten kohdalla kriisitilanteet kärjistyvät ja

käyttäytyminen tulee yhä vaikeammaksi ja tarvittaisiin palveluja, sillä puolella on tällä hetkellä päinvastoin säästöä, kun pitäisi lisätä panostuksia.

Perusturvalautakunta on hyvin heikko tässä suhteessa. Mitä se auttaa, jos sinun peruspalvelusi jätetään hoitamatta? Ei terveyttä tai henkeä takaisin saada. Samalla tavalla on myös psykisten vaikeuksien laita, jotka jätetään hoitamatta. Ei niiden vahinkoja juuri jälkikäteen enää pystytä korjaamaan. Se on tyhjää parempi tietysti, mutta parempi olisi korvamerkitty raha sellaisiin palveluihin, jotka terveydenhuollossa voidaan selvästi osoittaa kriisikohteiksi. Esimerkiksi juuri lapset ovat hyvin keskeisesti sellainen ryhmä, jonka erikoissairaudet, psyykkiset ym., vaatisivat hoitoa.

Ministeri on hiljattain vastannut kirjalliseen kysymykseen toteamalla, että ministeriö seuraa sairaaloissa ja terveyskeskuksissa toteutettuja säästötoimia. Olisi kiva tietää, millä tavalla ministeriö tältä pohjalta pyrkii vaikuttamaan asiaan, kun se ilmoittaa, ministeri Huuhtanen, puuttuvansa siihen käytettävissä olevin keinoin. Sehän on hyvin olennaista myös tässä asiassa.

Ed. V ä h ä n ä k k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On vähän erikoista, että vuosisadan uudistuksen, joka nyt on tekeillä, pääasioista ollaan täysin yksimielisiä mutta suhteellisen pieniin asioihin nyt takerrutaan.

Minä pidän valitettavana sitä, että ministeri Huuhtanen ei ollut paikalla silloin, kun ed. Saario kokoomuksesta piti erittäin yliolikaisen puheen koskien sosiaali-, terveys- ym. kunnallisia palveluita. Se osoittaa meille konkreettisesti, minkälaisia palveluja ja millä tavalla ajettaisiin kokoomusjohtoisissa kunnissa. Kylmät tuulet tulivat päällemme, ja usko ja luottamus kuntiin ainakin siltä osin on horjunut.

Vaikkei ed. Kuuskoski ministerinä ollessaan saanutkaan monesti tai useimmiten tahtoaan läpi, toivon, että ministeri Huuhtanen kuitenkin perusturvalautakunnan osalta saisi oman ryhmänsä ja erityisesti keskustan hyppysissä olevan kokoomusryhmän myös kääntymään alkuperäisen hallituksen esityksen puolelle ja mieluummin vielä niin, että turvalautakuntaa täydennettäisiin ed. Vehkaojan erinomaisella esityksellä palveluasiamiehestä. Silloin tavallinen kuntalainen ympäri Suomea, vammainen, sairas, vähävarainen, lapsiperheet jne., voisi kääntyä, kun ei kotikunta järjestä palveluja, jonkun puoleen. Tavallinen

kunnallisvalitus lääninhallitukseen ei tässä asiassa ole auttamassa.

Ed. Kalli merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Pulliainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun otetaan huomioon, että on kysymys 42,5 miljardin markan valtionosuuspaketin uudesta järjestämisestä, käyty keskustelu perusturvalautakunnasta on ehkä pikkuisen suhteeton tältä kannalta.

Olen kuitenkin sitä mieltä, että jos perusturvalautakuntaan lopullisesti päädytään, silloin arvoisan ministeri Huuhtasen äskeinen puheenvuoro ja vaatimukset siitä, että 35 §:ään palauteaan 3 ja 4 momentti, ovat paikallaan tässä vaiheessa, alkuvaiheessa, kun siirrytään uuteen järjestelmään, jota hallintovaliokunnan arvoisa puheenjohtaja kutsui vuosisadan uudistukseksi kuntahallinnon puolella. Jos käy niin, että kokemus osoittaa, että tämä on täysin tarpeeton, sitten 35 § kokonaisuudessaan kumotaan ja asia on silloin pois päiväjärjestyksestä. Olen siis arvoisan ministerin kanssa samaa mieltä, että nimenomaan alkuvaiheessa olisi paikallaan, että hallituksen esitys kokonaisuudessaan hyväksyttäisiin.

Ed. Vehkaja (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tulkoon nyt selväksi, että sosialidemokraattien mielestä, ellei perusturvalautakunnan kokoonpanoa saada muutetuksi, SDP ei halua koko perusturvalautakuntaa vaan palveluasiamiehen sen sijaan. Palveluasiamies on suora lenkki kansalaisiin.

Sama koskee käsittääkseni sanktiopykälää, jotka ovat tulleet poiston kohteeksi aivan viimeisillä minuuteilla. Pahoittelen sitä, että siinä yhteydessä, kun hallintovaliokunnassa asia tuli esille, ei enää uudestaan kuunneltu asiantuntijoita, niin kuin mielestäni hyvän tavan mukaan olisi voinut odottaa.

Olisin halunnut vielä sanoa siitä, että koko asiakimpussa, valtionosuusuudistuksessa, seurannan puoli on jäänyt erittäin vähälle keskustelulle. Kun puhutaan tulostavasta, silloin minusta pitää puhua myös seurannasta. Millä muuten voidaan mitata, onko tuloksiin päästy? Aion jäljempänä puuttua vielä paremmin tähän asiaan.

Eräs asia on myös tuotava tässä yhteydessä esiin. Jotta pienten ryhmien palvelutarpeet voi-

daan todellakin tyydyttää, tarvittaisiin tasausrahaston tai joidenkin muiden tasauskeinojen käyttöönotto. Hallituksen esityshän on tältä puolelta ollut puutteellinen, ja on oikeastaan ihmeteltävää, että sellainen puute on jäänyt ja asiassa joudutaan näin jälkijättöisesti etsimään vastauksia nyt jo etukäteen tiedossa oleviin ongelmiin.

Sosiaali- ja terveysministeri Huuhtanen: Arvoisa puhemies! Käytettyihin vastauspuheenvuoroihin myös omat arvioni.

Ed. Metsämäki lähti puheenvuorossaan liikkeelle siitä, että kannattaisin holhousmentaaliteettia enkä ymmärtäisi vastuun ja vapauden yhteyttä. Olen arvioinut itseni aivan eri lailla. En ole mikään holhouksen kannattaja. Mielelläni yhdistän sekä vastuun että vapauden. Mutta kyseisessä nimenomaisessa tapauksessa perusturvalautakuntajärjestelmä on tarkoitettu ääritapauksia varten. En uskokaan, että näitä tapauksia syntyy kovin paljon. Periaatteessa olen hyvin luottavainen järjestelmän toimivuuteen, mutta erityisesti nyt hankala taloudellinen tilanne, jossa elämme, ja hyvin merkittävä — voim yhtä hallintovaliokunnan puheenjohtajan arvioon, että jopa vallankumouksellinen — uudistus yhdessä luovat tilanteen, jossa voi tulla vääriä arvioita kunnallisille päättäjillekin. Ei ole mikään häpeä, että asia selvitetään puolueettomassa perusturvalautakunnassa. Tämä saattaa olla jopa kunnan etukin joissakin tapauksissa. Jos kunnan ei todeta syyllistyneen mihinkään peruspalvelujen laiminlyöntiin, se toki on tutkimuksen arvoinen ja myönteinen asia kunnalle.

Ed. Ukkola totesi, että perusturvalautakunnan ehkä kuristavalla otteella olisi kunnan ja kuntatalouden kannalta vain pahentava vaikutus. Tässä suhteessa en voi yhtyä siihen, että jos yksittäiset peruspalvelut halutaan järjestää — ja uskon, että aina on kyse vain siitä, että jokin osa peruspalveluista on jätetty tai jäänyt hoitamatta — se ei ole niin suuri taloudellinen kysymys, ettei kunta talouden erilaisilla järjestelyillä sitä voisi suorittaa. Tätä argumentointia en hyväksy.

Ed. Puisto totesi, että lautakunta tulisi koostumaan sosiaali- ja terveysministeriön virkamiehistä. Siitä ei ole millään tavoin kyse. Niin kuin totesin, lautakunta koostuu kolmesta kuntajärjestöjen edustajasta, kolmesta valtion puolen edustajasta, ja yksi on käyttäjien edustajana. Lautakunnalla olisi sivutoiminen sihteeri,

ja se toimisi sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä eli sille tavallaan luotaisiin ministeriön puolesta toimintaedellytykset.

Ed. Puisto ihmetteli, minkä vuoksi tässä vaiheessa jo ei lakisääteistä valtionosuutta peritä takaisin, kun hänen tietämänsä mukaan peruspalvelujen tasolla tapahtuu laiminlyöntejä. Itse en ole saanut tämän tyyppisiä valituksia ministeriöön, ja jos niitä tulisi, pidän luonnollisena, että ne selvitettäisiin.

Ed. Varpasuo totesi, että kyseessä on vain sosiaali- ja terveysministeriön luopumisen tuskaa, mitä tulee valtaan. Ei siinä suhteessa sosiaali- ja terveysministeriölle mitään valtaa perusturvalautakunnan kautta jää, ja se riipe, joka jää, ei tätä tuskaa helpota vähäisimmässäkään määrin.

Toinen asia liittyi hänen arvosteluunsa sanktiomenettelyn tarpeettomuudesta. Hän ei yhdistä sanktioita asiaan, joka on yhteydessä palveluihin. Valtionosuuden takaisin ottamisessahan on kyse vain siitä, että valtio puoleltaan ei anna sitä rahaa valtionosuutena, jota vastaavaa palvelua ei ole järjestetty. Tästä on kyse.

Ed. Rajamäki kyseli, miten sosiaali- ja terveysministeriö voi seurata tilannetta, miten palvelut järjestyvät nykyisellään lääneissä, ja molempien tiedossa meillä on toki vastaus. Sosiaali- ja terveysosastot lääninhallinnossa seuraavat niin terveyskeskusten kuin kuntien sosiaalitoimen ja erikoissairaanhoidon palveluja. (Ed. Rajamäki: Jatkossa?) — Jatkossa tämä valvonta ylimenovaiheessa tapahtuu hyvin pitkälti samojen keinojen kautta, plus sitten toivon, että valvonta perusturvalautakunnan kautta täydentyy.

Ed. Pulliaisen puheenvuoroon voin vain yhtyä. Meidän ajattelumme on tässä suhteessa yksi yhteen. Ei minullakaan ole mitään halua olla ylläpitämässä instituutiota, jolla ei olisi jatkossa mahdollisesti käyttöä, ja koko asia olisi kuollut kirjain. Mutta näen tämän murrosvaiheen ylittämisen valvotuissa olosuhteissa erittäin tarpeellisena.

Täällä oli vielä ed. Vehkaojan esille ottama asia palveluasiamiehestä tavallaan perusturvalautakunnan osana ja sen täydennyksenä. Itse en ole kovin ihastunut asiamiesten lisäämiseen, eikä se todellakaan liity hallituksen esitykseen. Tässä kyllä voimme puhua, jos tämä käytäntö toteutettaisiin, byrokratian ja kustannusten lisäämisestä.

Ed. Lehtinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Haluan tehdä vain pienen

tarkennuksen ed. Laakkosen puheenvuoron johdosta.

Sivistysvaliokunnan lausunnon kohdassa 21, laki kirjastolain muuttamisesta, todetaan: ”Valiokunta katsoo, että tallennemuodosta riippumatta kirjaston omien kokoelmien käyttö ja niiden lainaus tulisi säätää maksuttomaksi, ja ehdottaa tätä koskevaa muutosta 7 §:ään.” Siis valiokunnan ehdottama muutos olisi kyllä sallinut sen, että mm. kaukolainoista ja eräistä atk-palveluista olisi peritty maksu sivistysvaliokunnan lausunnonkin mukaan.

Asiassa voi tietysti olla monta näkökulmaa: Onko edes joitakin palveluita, joista voidaan periä maksu? Oma arvioni on se, että atk-palvelut ovat varsin kalliita ja paine niiden laajentamiseen on kuitenkin kunnissa ja kunnallisissa kirjastoissa suuri. Mahdollisuus periä maksu näistä voisi toimia myös siten, että kunnat olisivat kiinnostuneempia kehittämään palveluita, kun niistä voitaisiin periä omakustannuskorvaus käyttäjältä. Kuitenkin käyttäjällekin tietopalvelusta peritty maksu olisi kohtuullinen, jos verrataan vaihtoehtona tilannetta, ettei palvelua olisi lainkaan saatavilla tai käyttäjä joutuisi hankkimaan laitteet ja oheistarpeet itse tai ostamaan samat palvelut markkinoilta.

Ed. L a h i k a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kuulun siihen joukkoon, jotka ovat epäileviä tuomaita perusturvalautakunnan tai palveluasiamiehen suhteen, sillä tämä ei ole mielestäni looginen lakiuudistuksen kanssa. Uskon hyvin pitkälle siihen, että kunnilla on kykyä harkita palvelunsa ja palvelujen tuottamisensa. Valta ja vastuu lain osalta siirtyy sinne, ja todella toivon, että myös täällä salissa voitaisiin luottaa kuntien omiin harkintoihin näissä kysymyksissä.

Ministeri totesi, että kun on aihetta epäillä, että kunta ei ole järjestänyt tarpeellisia sosiaali- ja terveydenpalveluja, asia voidaan tuoda perusturvalautakunnan käsittelyyn. Tämä merkitsee sitä, että olemme luoneet tietyn byrokratian tässä yhteydessä. Huolimatta siitä, että ministeri vakuuttaa, että palkataan yksi sivutoiminen sihteeri, en jaksaa uskoa tähänkään. On valtava määrä esimerkkejä siitä, että olemme luoneet erilaisia lautakuntia. On aloitettu pienellä virkamiestyövoimalla, ja sitten se paisuu kuin pullataikina. En kerta kaikkiaan voi olla vakuuttunut siitä, ettei tässäkin kävisi niin.

Jos on ajatus, että tämä olisi esimerkiksi määräraikainen ylimenokauden valinta tai rat-

kaisu, se pitäisi myös selkeästi kirjata. Mutta nyt sitä ei kirjata, vaan tämä on pysyvä järjestely, joka mielestäni kyllä luo byrokratiaa eikä ole looginen valtionosuusuudistuslainsäädännön kanssa.

Ed. R e n k o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Varpasuon ja ministeri Huuhtasen välinen keskustelu vallanjaon mustasukkaisuudesta on aiheeni, miksi pyysin puheenvuoron.

Mielestäni ed. Varpasuon puheenvuoro toisaalta osoitti sen, että on tulossa uusi isäntä. Kunnallista itsehallintoa tulevat erittäin tarkasti valvomaan kunnalliset keskusjärjestöt. Nyt on kysymys siitä, onko sillä joka rahan osoittaa, eli tässä tapauksessa valtiolla, joka antaa valtionosuutta sosiaali- ja terveystalouteihin ja koulupalveluihin, oikeutta rahan antajana myös kontrolloida, mihin se käytetään. Mielestäni vastaus on eduskunnasta käsin yksiselitteisesti se, että on. Se on suorastaan velvoite. Jos kontrollointia, sanktiota ei ole silloin, kun selvästi laiminlyöntejä on, silloin tietenkin voidaan kysyä, mikä muu korvaa tämän. Tulohajautukseen mennään, niin kuin on puhuttu, raamibudjettiin mennään, valtion tarkastusjärjestelmät hallinnonaloilla muuttuvat täysin, ja meillä ei ole mitään luotuna. Kun vuosisadan uudistus nyt viedään läpi, siirtymävaiheessa ei varmasti uuden lain tarvitse ollakaan kaikilta osin vielä niin teknisesti linjassa.

Mielestäni ed. Pulliaisen näkemys, että katsotaan ja pidettäisiin lautakunta sanktioineen väliajan, on oikean suuntainen, ja sitä sopii tukea. Otetaan koko pykälä pois sitten, kun nähdään, että homma on puissa ja meillä on muita maksajan taholta olevia kontroleja niin, että raha tulee suunnattua siihen tarkoitukseen, mihin se todella eduskunnan tahdon mukaan pitäisi suunnata. Ihmettelen sosialidemokraattien kantaa, että joku neuvotteleva virkamies tämän hoitaisi.

Jos koulupuolella erityisopetus jätetään hoitamatta, niin sitä ei auta Akavan luottamusmiehen yksin hoitaa, kyllä valtiovallan tehtävänä on huolehtia ...

Toinen varapuhemies (koputtaa):
Kaksi minuuttia!

Puhetta on ryhtynyt johtamaan toinen varapuhemies Pesälä.

Ed. U k k o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Huuhtasen äskeisessä puheenvuorossa oli onneksi sentään yksi asia, josta voin olla samaa mieltä: palveluasiamiestä ei tarvita. Sen byrokratian luonteesta onneksi olemme samaa mieltä.

Ed. Rengon puhe selvästi paljastaa sen asian, että perusturvalautakunta on luotu kontrollielimeksi, kun ei voida luottaa. Ministeri Huuhtanen sanoi saman asian paljon, paljon lempeämmin ja peitetymmin ja ehkä vaarallisemminkin. Täällä on nyt puhuttu, että jos kokemus osoittaa, ettei tätä elintä, perusturvalautakuntaa, tarvita, se poistetaan. Milloin tässä maassa on mitään tällaista asiamiestä tai valtuutettua tai jotakin elintä, joka on luotu, poistettu? Kyllä on työn ja tuskan takana, että jotain byrokratiaa on saatu puretuksi. Tällaiseen ei eduskunnan pidä retkahtaa.

Olen yrittänyt miettiä pääni puhki, olisiko minulla tarjota ministeri Huuhtaselle jokin vaihtoehtoinen ratkaisu, jolla hänen ajatuksensa puolueettomasta tutkintaelimestä toteutuisi. Meillä on puolueeton oikeuslaitos. Ehkä voisi harkita samaa järjestelmää kuin työtuomioistuimien. Sehän kokoontuu vain tarvittaessa ja tekee päätöksensä nopeasti. Käytettäisiin hyväksi oikeuslaitosta ja jo olevia instansseja, jos halutaan todella puolueeton elin arvioimaan, onko kunta järjestänyt palvelut asianmukaisesti vai ei.

Ed. V e h k a o j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Hallituksen esityksen perusteluissa korostetaan asiakkaan entistä parempia mahdollisuuksia valvoa etujaan. Tähän kuuluu tietysti hallituksen omaan esitykseenkin liittyvä ajatus perusturvalautakunnasta. Se on se keino, minkä hallitus on nähnyt tähän asiaan hyvin liittyväksi. Mutta kun ministeri Huuhtanen tuomasi palveluasian lisäävän byrokratian kustannuksia, vastaisin siihen, että mielestäni olisi paljon tähdellisempää, että mahdolliset lisäkustannukset ohjattaisiin sellaisiin toimintoihin, jotka suoraan palvelevat kansalaisten parempia oikeuksia saada palveluja, eikä tällaiseen byrokrattiseen systeemiin, mikä hallituksen esityksen sisältö perusturvalautakuntineen tällä hetkellä on.

Oivallus kunnallisten keskusjärjestöjen tulevasta vahvasta ja vahvemmassa asemasta on mielestäni oikea. Tässä on käymässä niin, että tavallaan yksi byrokratia vaihdetaan toiseen ja ehkä vielä entistä kovempaan isäntään.

Suhtautuminen uudistuksen seurantaan on

mielestäni ollut tosi heikkoa ja suorastaan melkein pävihamielistä. Olenkin sitä ihmetellyt, koska nyt, kun toimintojen järjestämistä koskevien vapausasteiden osalta kuntien mahdollisuuksia lisätään, mielestäni vastaavasti seurantaan on kiinnitettävä erityistä huomiota. Onhan meidän tulevaisuutemme ratkaisujen pohjaksi saatava niin paikallisella kuin kansallisella tasolla mutta myös kansainväliset sopimustarpeet huomioon ottaen analysoitua tietoa omasta sosiaali- ja terveydenhuollostamme sekä myös opetus- ja kulttuuritoimesta ja sen kehityksestä. Tämä uskomaton pelko seurannasta ja siitä, että jos kerätään tilastoja, se on samalla valvontaa ja holhousa, on aika käsittämätöntä.

Ed. Ranta merkitään läsnä olevaksi.

Ed. R y y n ä n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minusta ministeri Huuhtanen sanoi ihan oikein, kun hän totesi, että toimiva perusturvalautakunta on kunnankin etu. Näin todella on silloin, kun tajutaan, että kunnan ja kuntalaisten etu on sama asia. Minua on kovasti vaivannut keskustelussa tällainen asenne, jossa vaaditaan voimakkaasti sitä, että kunnan pitää voida toimia kaikissa asioissa sujuvasti, vapaasti ilman minkäänlaista sääntelyä, ilman minkäänlaista seurantaa ja kontrollia, ja unohdettu kuntalaisten etu ja turva. Nimittäin perusturvalautakunta toimintakykyisenä antaisi mielestäni juuri kunnallisille päättäjille tukea toimia kuntalaisten parhaaksi eikä se suinkaan kerro mistään epäluottamuksesta.

Täällä on tavattoman herkkänahkaisesti suhtauduttu luottamusasiaan, että heti on osoitus epäluottamuksesta, jos turvallisuutta luova ja ennalta ehkäisevä tukeva elin on olemassa. Minusta on päinvastoin kyse siitä, että tuetaan sekä kunnallisia päättäjiä että kuntalaisia tätä kautta. Totta kai perusturvalautakunta parhaiten tehtävänsä täyttää silloin, kun sitä ei varsinaisesti tarvita eli se on ennalta ehkäisevä instituutio. Jos tavoitteista ollaan yhtä mieltä, tuntuu kovin oudolta vastustaa sitä pelkästään sen takia, että se olisi olemassa, kun hyväksytään tavoite, minä vuoksi lautakunta perustetaan.

Ed. L a h t i - N u u t t i l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Laakkonen pohjasi puheenvuoronsa Suomen Kirjastoseuran kirjeeseen, joka hyvin perustelee kirjastopalvelu-

jen maksullisuuden rajoittamisen jo kirjastolaisissa. Me kaikki tiedämme, että tietoa ja elämyksiä antavaa aineistoa on kirjastojen kokoelmissa muutakin kuin kirjat. Ed. Lehtinen täydensi mielestäni asiantuntevasti ed. Laakkosen puheenvuoroa.

Ongelmammehan on nyt se, että hallitus esitti vain kirjojen lainaamista maksuttomaksi valtionosuusuudistuksessa. Hallintovaliokunta puolestaan katsoo, että se, mitä sanotaan kirjasta, koskee myös äänikirjoja. Minä todella toivon, että hallituspuolueet nopeasti ja tiiviisti neuvottelevat siitä, että valtionosuusuudistukseen tulee juuri se muoto, mitä sivistysvaliokunta on esittänyt. Se on meidän yleisen kulttuuri- ja koulutuspolitiikkamme kehittämisen ja kehittymisen kannalta ja myös erityisryhmien kannalta todella välttämätöntä.

Samalla pyydän sosiaali- ja terveysministeri Huuhtaselta anteeksi, että me puhumme muustakin kuin hänen toimialueestaan, mutta ehkä se johtuu siitä, että opetusministeri ja kulttuuriministeri eivät ole suvainneet tulla paikalle keskustelemaan valtionosuusuudistuksesta.

Ed. L a a k k o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Pyysin puheenvuoroni ed. Lehtisen puheenvuoron jälkeen. Haluan kiittää häntä tarkennuksesta kirjaston palvelujen maksullisuudesta. Tarkka sanamuoto oli sivistysvaliokunnan lausunnossa juuri hänen mainitsemansa. Valtaosa lainauksista koskee todella omia kokoelmia, ja vain minimaalisen pieni osa on ulkopuolisten lainausten välittämistä. Kirjaston palvelut ovat kehittyneet myönteisesti, vaikka maksuja ei ole ollutkaan. Ulkomailta saatujen kokemusten mukaan maksullisuus on vaikuttanut lainausten määrään tuntuvaan vähentymiseen.

Ed. Lahti-Nuutilalle haluan sanoa, että myös minä henkilökohtaisesti toivon, että kirjastojen palvelujen maksuttomuudesta päästään sopimukseen hallitusryhmien kesken.

Ed. V a r p a s u o : Arvoisa puhemies! Kuntien valtionosuusuudistuksen käsiteltävänä oleva kokonaisuus on monivuotisen valmistelutyön tulos. Se on luonnollisesti kompromissi, jossa useista alun perin hyvistä tavoitteista on matkan varrella jouduttu tinkimään, jotta koko järjestelmän muutos yleensä saataisiin liikkeelle. Asiantuntijoiden kuulemisen yhteydessä tämä olikin useimmin toistettu asia. Riippumatta siitä, kuinka kriittisiä kantoja asiantuntijat eri yksityiskoh-

tiin ottivatkin, oli kaikkien yksimielinen loppu-toteamus: Uudistus on nyt saatava liikkeelle, ja uuteen järjestelmään on siirryttävä niin pian kuin suinkin eli käytännössä ensi vuoden alusta.

Nykyinen valtionosuusjärjestelmä on koettu hankalaksi, monimutkaiseksi ja työlääksi. Se ei ole kannustanut kustannustietoiseen toimintaan kunnissa vaan pikemminkin palkinnut byrokrattisen järjestelmän rakentajia ja tukijoita. Tilanne on käynyt niin kestävämmäksi, että järjestelmän uudistamisen välttämättömyydestä ollaan hyvin yksimielisiä.

Julkisen talouden kannalta käsittelemme nyt erittäin suurta asiakokonaisuutta. Valtionosuudet kunnille ovat tämän vuoden talousarviossa noin 42,5 miljardia markkaa eli neljännes kaikista valtion menoista. Lyödessään lukkoon valtionosuusjärjestelmän lukuisat lakimuutokset eduskunta toisin sanoen päättää jo yksityiskohtaisesti koko valtion budjetin neljäsosasta. Jo yksistään tästä syystä käsiteltävänä olevat asiat ovat suuria. Lisäksi voidaan todeta, että valtionosuusjärjestelmän uudistaminen myös tavoitteidensa ja koko sisältönsä kannalta on merkittävin julkistalouden ja hallinnon uudistus vuosikymmeniin.

Toisaalta kun tiedämme koko maamme julkisen talouden tilanteen, niin valtion kuin kuntienkin pienenevät verotulot ja taloudellisen liikkumavaran jyrkän supistumisen, antaa uudistus kunnille todella tervetulleita mahdollisuuksia järjestää palveluitaan järkipäisemmin, tehokkaammin ja paikalliset olosuhteet paremmin huomioon ottaen. Toisin sanoen kunnat saavat ensi vuoden alusta käyttöönsä uusia välineitä, joilla edistää toimintojensa taloudellisuutta.

Lakiesityksiä käsitellessään hallintovaliokunta on kuitenkin joutunut toteamaan, että tässä vaiheessa ei vielä ole riittävässä määrin saavutettu kaikkia uudistukselle asetettuja tavoitteita ja siitä syystä on selvää, että uudistustyötä on syytä jatkaa. Tavoitteena tulee olla, aivan kuten ed. Ukkola aikaisemmin puheenvuorossaan totesi, siirtyminen tulevaisuudessa yhteen valtionosuuteen ja samalla kaikilta osin suoraan kunnille maksettavaan valtionosuuteen.

Kolmesta erillisestä hallituksen esityksestä muodostuvan valtionosuusjärjestelmän kokonaisuudistuksen tarkoituksena on järjestelmää yksinkertaistamalla ja yhtenäistämällä lisätä kuntien itsenäistä päätösvaltaa, luoda toimivampia palveluja ja lisätä kaikilla tasoilla toimintojen tehokkuutta ja taloudellisuutta. Uu-

distuksen peruslähtökohtina olivat myös valtion ja kuntien kustannustenjaon säilyttäminen ennallaan ja siirtyminen laskennallisuuteen valtionosuuksien kuntakohtaisissa määräytymisperusteissa.

Nykyinen kustannusperusteinen valtionosuusjärjestelmä siirtää aina automaattisesti kunnan toimenpiteiden kustannusvastuita suurelta osin muiden maksettavaksi eikä suinkaan palkitse taloudellista ja tehokasta toimintaa. Uusi järjestelmä puolestaan lähtee siitä, että yksittäisen kunnan kalliit ratkaisut ja ylisuuret kustannukset eivät vaikuta sille tuleviin valtionosuuksiin. Kunta ei siis voi itse vaikuttaa valtionosuuden määräytymisperusteisiin niitä lisäävästi.

Määräytymisperusteet on hallinnonaloittain pyritty määrittelemään niin, että ne kuvaavat sen alan palvelujen tarvetta ja kustannuskehitystä yleensä samoin kuin kunnan valtiontuen tarvetta yleensä. Uudistusesityksessä valtionosuudet jakaantuvat edelleenkin tehtäväkohtaisiin valtionosuuksiin ja yleisiin valtionosuuksiin. Markkamääräisesti yleisiin valtionosuuksiin ja verotulojen täydennyksiin osoitettavia summia kasvatetaan 4,4 miljardilla markalla vuoden 1989 tasossa laskettuna. Tämä on tarpeen, jotta kyetään riittävästi tasaamaan kuntien välisiä taloudellisia eroja. Siirrot otetaan sosiaali- ja terveydenhuollon sekä opetustoimen käyttökustannusten valtionosuuksista.

Vaikka yleinen valtionosuus, käyttökustannusten valtionosuus sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä opetus- ja sivistystoimissa myönnetään erikseen, ei se kuitenkaan tarkoita, että valtionosuudet olisivat sidottuja tiettyjen valtionosuustehtävien hoitamiseen. Toisaalta kuntien velvollisuus huolehtia asianmukaisesti kaikista nykyisistä valtionosuustehtävistä säilyy entisellään.

Valiokunta onkin korostanut kaikissa eri mietinnöissään sitä, että kunnan velvollisuus huolehtia eri toimintalakien mukaisista tehtävistä säilyy entisellään. Aivan yhtä painokkaasti valiokunta on myös tuonut esiin sen seikan, että kuntatasolla tunnetaan parhaiten kansalaisten palvelutarpeet ja toisaalta tiedetään myös mahdollisuudet tehtävien asianmukaiseen hoitamiseen. Hallintovaliokunta uskoo kuntien kykyyn ja haluun hoitaa valtionosuustehtävät siten, että palvelujen taso ja laatu turvataan sekä taataan kansalaisten oikeusturva.

Tältä osin mietinnöissään valiokunta myös torjuu painokkaasti ne epäilykset, joita on esitetty sen suhteen, että uudistus antaessaan kunnille

lisää valinnan mahdollisuuksia johtaisi palvelujen heikkenemiseen. Lisääntyvä päätösvalta lisää ilman muuta myös kuntien omaa vastuuta kuntalaisiinsa päin. Hinta- ja kustannustietoisuuden kunnissa on lisääntyttävä. Poliittisilta päätöksentekijöiltä vaaditaan entistä jämäkämpää toimintaa. Erilaisia käyttäjädemokratian malleja ryhdytään varmasti soveltamaan kunnissa entistä laajemmin, kun kuntatasolla on päätettävä, mitä palveluja lisätään, mitä vähennetään, tai keskustellaan siitä, onko joku toiminnon muoto jäänyt kokonaan tarpeettomaksi. Sekin todella on mahdollista.

Palveluiden käyttäjien vaikutusmahdollisuuksien lisääntymisen myötä lisääntyvät myös henkilöstön vaikutusmahdollisuudet. Henkilöstöllä nykyisissä kunnissa on sellaisia tietoja ja taitoja, jotka voivat tulla nyt esiin ja antavat mahdollisuuksia aiempaa tarkoituksenmukaisempaan palveluiden järjestämiseen.

Valtion virkaholhouksen päättyessä kunnissa havaitaan, että terveen järjen käyttö ei enää olekaan yhtä laajasti kielletty johonkin valtionosuusnormiin vedoten kuten se nyt on ollut. Pikkupiirteiset hallinnon järjestämistä koskeneet säännökset eivät ole aikaisemminkaan tuoneet mitään lisää tarjolla olleisiin palveluihin, mutta ovat voineet kyllä yksittäistapauksissa haitata itse valtionosuustehtävän hoitamista ja koko kunnan palvelujärjestelmän järkipäristä kehittämistä.

Nyt esillä olevassa uudistuksessa on lakitaisoisten normien purku saatu varsin hyvälle alulle. Lainsäädäntöön jää vielä kuitenkin runsaasti uuteen järjestelmään huonosti sopivia säännöksiä ja lupia. Myös asetuksissa on paljon kuntien toimintaa tarpeettomasti rajoittavia normeja. Kun kaikkia näitä normeja ei ehditä eikä aina halutakaan purkaa, niin kuin tässäkin keskustelussa on käynyt ilmi, ennen uuden valtionosuusjärjestelmän voimaantuloa, on hallintovaliokunta mietinnössään ponnien muodossa edellyttänyt hallituksen huolehtivan siitä, että ensi tilassa käynnistetään valtionosuustehtävien hoitamista koskevien normien kokonaistarkastelu, jonka tavoitteena on mahdollisimman nopeasti ja laajalti poistaa kuntien toimintavapautta tarpeettomasti rajoittavia normeja.

Uudistukseen liittyvässä tietojen keräämisessä valtion viranomaisille ei vielä valitettavasti päästy järkeviin, viranomaisten tarpeita tyydyttäviin yhtenäisiin tietojärjestelmiin. Erityisesti opetusministeriön tietotarpeet näyttävät edelleenkin olevan niin yksityiskohtaiset, että ne edellyttävät

kunnilta aina erityistoimia. Vaarana on, että opetushallinnossa tietojen keruu tapahtuu entisenlaisena, jolloin tietojen keräämistä voitaisiin vastoin uudistuksen periaatteita käyttää kuntiin kohdistuvana tosiasiallisena valvonnan ja ohjauksen muotona. Kyse ei sinänsä ole mistään pienestä asiasta, sillä valtion viranomaisille toimitettujen tietojen tuottaminen maksaa yksistään kunnille yhteensä noin 330 miljoonaa markkaa vuodessa. Tästä syystä valiokunta halusi myös ponnien muodossa vaatia hallituksen huolehtivan siitä, että tietojärjestelmiä kevennetään ensi tilassa ja että tietoja kerätään keskitetyksi Tilastokeskuksen kautta.

Koko uudistuksen periaatteiden kannalta kovin arveluttavana esityksenä on ollut sosiaali- ja terveysministeriön vaatima kuntien toimintoja tarkkailevan perusturvalautakunnan asettaminen ja erityisesti sille kaavailtujen valtionosuuksien takaisinperinnän mahdollistaminen. Kuntien keskusjärjestöt ovat alusta alkaen vastustaneet tällaisen järjestelmän synnyttämistä ja päällekkäisten sanktiomahdollisuuksien käyttöönottoa, mikä tarkoittaa siis takaisinperintää ja nyt laissa olevaa uhkasakon mahdollisuutta. Valiokunta katsoi, että uhkasakon määräämismahdollisuus on riittävä keino saada velvoitteitaan mahdollisesti laiminlyönyt kunta järjestykseen, ja sen todella pitäisi olla riittävä keino. Sosiaali- ja terveysministeriön mahdollisuus periä kunnan jo saama valtionosuus takaisin ei oikein hyvin sovi nykyaikaiseen palvelujen tuottamisen motiivintiin. Pikemminkin siitä ajatukset palautuvat muinoiniin koulukotien kurinpalautusjärjestelmiin tai sisäpalvelusohjesääntöihin. Valiokunta poistikin valtionosuuden takaisinperinnän mahdollisuuden. Sen sijaan lautakunta voi edelleenkin antaa kunnille suosituksia.

Arvoisa puhemies! Esitykset uudeksi valtionosuusjärjestelmäksi muodostavat erityisen laajan kokonaisuuden, jonka yksityiskohtiin joudutaan varmasti melko piankin puuttumaan. Uudistuksen käytännön vaikutuksia on siitä syystä seurattava erityisen tiiviisti ja tehtävä nopeasti ne muutokset, joita uudistuksesta saadut kokemukset edellyttävät. Valiokunta edellyttääkin mietinnössään, että hallitus antaa kolmen vuoden kuluttua lainsäädännön voimaantulosta eli vuoden 96 alussa eduskunnalle selonteon uudistuksen kokonaisvaikutuksista. Tällöin uudistusta on erityisesti arvioitava siihen sisältyvien tasausjärjestelmien ja kuntakohtaisten vaikutusten kannalta. Aikataulu on teknisesti kireä. Se on asiantuntijoiden kuulemisen myötä selvin-

nyt, mutta suurten kustannussiiirtymien vaikutusten selvittäminen on kuitenkin välttämättöntä.

Kunnat ovat nyt entistä vastuullisemmassa asemassa järjestäessään peruspalveluita kuntalaisilleen. Valtionosuusuudistuksella annetaan kunnille lisää mahdollisuuksia vastata näistä tehtävistä myös taloudellisesti tiukkoina aikoina. Kun päätösvaltaa siirretään alaspäin, lähemmäs itse palveluiden käyttäjiä ja itse palveluiden käyttäjille, on selvää, että sen yläpuolella olevaa turhaa hallintoa puretaan. Kansalaiset tarvitsevat entistä parempia ja yksilöllisempiä palveluita eivätkä turhaa hallintoa. Siitä tässäkin uudistuksessa on viime kädessä kysymys.

Ed. Vihriälä merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Pulliainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Varpasuo puhui varsin kauniisti ja suorastaan ylevästi tämän uudistuksen pyrkimyksistä ja perimmäisistä tavoitteista, ja niihin voi tietysti hyvinkin lämpimästi yhtyä, kun on ollut tämän perusluonteeltaan hyvinkin vihreän uudistuksen takana. Tässähän siirretään päätösvaltaa aivan oikein ylhäältä alaspäin.

Mutta en voi olla kiinnittämättä tässä yhteydessä huomiota siihen, että jotta tämä arvokas tavoite toteutuisi todella viimeiseen saakka, niin silloin tietysti täytyisi myöskin ajatella ehkä niin, että tällaisen ylimenokauden aikana mahdollistettaisiin sellainen ohimenevä kontrollijakso ja -järjestelmä, joka auttaa poliittisen ja virkamieskontrollin kautta tämän perimmäisen tavoitteen toteutumista, sillä poliittiseen järjestelmään kuuluu heiluriliike, joka tahtoo aina eräänlaisena feedbackina iskeä takaisin ja vaatia voimakkaita siirtoja taaksepäin. Juuri kun olemme ed. Varpasuonkin kanssa perimmäisestä pyrkimyksestä aivan samaa mieltä, silloin näen niin, että ylimenokauden aikana, sisäänajovaiheen aikana, pitäisi olla tällaisia varmistuskonsteja, ja silloin en niin voimakkaasti puhuisi perusturvalautakuntaa vastaan kuin ed. Varpasuo puhui.

Ed. Varpasuo (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Keskustelussa on jo aiemmin tullut moneen kertaan ja painokkaasti esiin se, että kunnille annetut tehtävät määräytyvät erityislaeissa ja tehtäväkohtaiset valtionosuudet

tältä osin myös säilyvät tehtäväkohtaisina, joten perusrakenne siltä osin on jatkossakin sama. En voi uskoa sellaiseen täydelliseen romahtamiseen, joka tämän uuden järjestelmän myötä voisi pahimpien kuvitelmien mukaan tulla, että kunnat yhtäkkiä toteaisivat, että me emme annakaan mitään niitä palveluita, mitkä me olemme normaalisti ilman muuta järjestäneet kuntalaisille. Minä uskon todella siihen, että kunnissa on järjeä ja palvelutahtoa edelleenkin ja jopa palveluiden parantamisen halua tämän uudistuksen myötä, kun kerran kuntiin uskotaan ja annetaan niille myös todella vastuuta.

Ed. Hacklin: Arvoisa puhemies! Puutun tässä puheenvuorossa muutamaan asiaan lähinnä sivistysvaliokunnan hallintovaliokunnalle antaman lausunnon perusteella.

Tämä valtionosuusuudistus merkitsee huomattavaa muutosta opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusyhteisöissä. Sitä, miten tämä uudistus käytännössä kunnissa ja kuntien ja valtion välillä toimii ja toteutuu, ei mielestäni voida tarkasti ennakoita. Sen vuoksi nopea ja tarkka seuranta uudistuksen alkuvaiheessa on minusta oleellista. Siitähän tässä keskustelussa on moneen otteeseen puhuttu.

Sivistysvaliokunnassa seurantajaksoksi hyväksyttiin kompromissina kolme vuotta. Hallituspuolueiden edustajat ehdottivat peräti viittä vuotta, joka on aivan liian pitkä aika. Sinä aikana ehtii jo moni ongelma moninkertaistua, jos niihin ei aikanaan päästä puuttumaan. Hallintovaliokunnan mietinnön vastalauseessa ehdotettu kahden vuoden tarkastelu-aika on kyllä myöskin perusteltu, vaikka sitä täällä on moitittu. Tämä eduskunta tuntee valtionosuusuudistuksen, ja olisi hyvä, että se voisi myöskin tämän seurannan suorittaa. Uudelle eduskunnalle seurantatehtävä voisi olla paljon hankalampi. Mutta kuten sanottu oleellista on nopea ja tarkka seuranta. Toivon mukaan siihen tämän hallintovaliokunnan mietinnönkin perusteella päästään. Sivistysvaliokunta oli yksimielinen lausunnoissaan myöskin siitä, mitä asioita erityisesti tulee seurata ja niiden etenemistä katsoa. Tässä listassa on parikymmentä asiaa, ja nostan niistä esille vain muutamia.

Ensimmäisenä on koulutuksen tason säilyttämisen ja koulutuksen kehittämisen seuranta. Se, että tällainen kohta otettiin tähän seurantaan ensimmäiseksi, johtuu siitä huolesta, että nyt kun koulutuksessa ja kulttuurissa rahat eivät ole korvamerkittyjä, saattaa näiden rahojen

jaossa painopiste kenties siirtyä johonkin muuhun kuin koulutuksen kehittämiseen ihan tämän sektorin sisälläkin. Sen takia haluttiin nimenomaan painottaa koulutuksen tasoa ja kehittämistä.

Toiseksi käsitelimme hyvin paljon niitä asioita, jotka koskevat kaikkein heikoimmassa asemassa olevien koulutusta. Vammaisten koulutusta halutaan erityisesti seurattavan niin, että se toteutuisi peruskoululain 3 §:n mukaisella tavalla eli vammaiset lapset ja nuoret voisivat saada edellytystensä mukaista opetusta eikä mitä tahansa opetusta tai samaa opetusta, mitä normaalit oppilaat; sehän ei siis vammaisille sopisi. Erityisopetukseen, oppilaanohjaukseen, koulunkäyntiavustajien tarpeellisuuteen ja vammaisen opettajan avustajan tarpeellisuuteen halutaan myös painotetusti kiinnittää huomiota. Se, miksi näin halutaan, johtuu niistä ratkaisuksista, mihin valtion ja kuntien koulutoimeen kohdistuneet säästötoimet ovat johtaneet. Leikkaukset ovat kohdistuneet juuri näihin asioihin, eli opetusta tukeva ja vahvistava toiminta ensimmäisenä leikataan pois, ja tämä valtionosuusuudistus ei saisi tukea tämän suuntaista kehitystä.

Kolmanneksi nostan tästä listasta vielä esille ammatillisten oppilaitosten ongelmat, erityisesti sen, että ammatillisten oppilaitosten yksikköhinta saattaa muodostua epäoikeudenmukaiseksi suurissa oppilaitoksissa, siis tulla liian alhaiseksi ja nämä oppilaitokset kokevat saamiemme tietojen mukaan suuria menetyksiä. Valtionosuusuudistuksessa jäi myös ratkaisematta se, miten ammatillisten oppilaitosten investointikustannukset jakautuvat. Nythän ylläpitäjät maksavat investointikustannukset, vaikka ammatillisissa oppilaitoksissa saattaa olla oppilaita hyvin monista kymmenistä eri kunnista.

Sosialidemokraattien kannalta viittaa lausunnosta ilmenevään eriyvään mielipiteeseen ja hallintovaliokunnan vastalauseeseen.

En voi olla tässä puheenvuorossa myöskään puuttumatta siihen, miten koulutoimeen äskettäin hallituksen tekemät säästöpäätökset toimivat tätä valtionosuusuudistusta vastaan tai sen periaatteiden vastaisesti eli osa valtionosuusuudistuksesta vesitetään ennen kuin se on voimassa. Viittaa vain siihen, että valtionapujen maksatusta viivytetään, taikka siihen, että valtionosuusuudistus ei tunne jälkirahoitus-sanaa ja nyt kuitenkin säästöpäätösten perusteella jälkirahoitusyhteimiä aiotaan jatkaa, tai siihen, miten nämä 8 prosentin leikkaukset todella muuttavat kuntien ja valtion välistä kustannus-

jakoa, mitä ei valtionosuusuudistuksen mukaan pitäisi tapahtua.

Viimeisenä asiana haluan puuttua kirjastolain 7 §:ään, josta täällä on jo aika paljon puhuttu. Voimassa olevassa kirjastolain 7 §:ssähän todetaan, että kirjastojen palvelut ovat maksuttomia. Ainoastaan myöhästymissakkomaksuja on voitua peria ja joitakin ilmoitusmaksuja.

Hallitus oli esityksessään sitä mieltä, että kirjaston omien kokoelmien käyttö kirjastossa ja kirjojen lainaus on maksutonta. Minusta tämä rajausta lakitekstissä on hämmästyttävä nykyaikana, jolloin kirja ei ole ainoa tallennemuoto, ei läheskään ainoa tietojen tallennemuoto. Miten tämän jälkeen suhtauduttaisiin vaikkapa lehtiin taikka nuotteihin puhumattakaan monipuolisista av-aineistoista: levyistä, kaseteista ja videoista?

Toiseksi tällainen rajausta syrjisi niitä käyttäjiä, joille kirjaston omissa kokoelmissa juuri nämä muut tallennemuodot kuin kirjat ovat oleellisia. Ajatellaan vaikka suurta musiikin opiskelijoiden joukkoa taikka elokuva-alan opiskelijoita, yleensä kuvataiteen opiskelijoita, joille kuvamateriaali on oleellista, taikka vammaisia ja sokeita, eli kirjaston käyttäjät asetettaisiin tämän rajauksen perusteella eriarvoiseen asemaan.

Kuitenkin, vaikka kirjasto-sana viittaa kirjaan, niin kirjasto on kehittynyt maailman muutoksen mukana kaikenlaisten tallenteiden säilytyspaikaksi. Siellä on kokoelmia erilaisina tallenteina, eikä minusta voida nykyaikana enää erottaa kirjoja ja muita tallenteita eri tavoin käytettäviksi.

Jos tämä hallituksen esitys jää voimaan ja jos kunta sitten päättää peria maksua näiden muiden tallenteiden käytöstä, niin silloin tulee eteen esimerkiksi tekijänoikeuskorvausten nouseminen. Jos nimittäin näistä av-materiaaleista peritään vuokraa eli maksua, tekijänoikeusmaksut nousevat ja se tulo, mikä tästä on aiottu saada kunnalle, valuu hukkaan, tai sitten kunta joutuu määräämään niin korkeita maksuja, ettei kellään ole näitä tallenteita varaa käyttää.

Haluan vielä todeta sen, että av-materiaali, mitä kirjastojen kautta lainataan ja levitetään, poikkeaa kaupallisesta levityksestä huomattavasti. Lyhytfilmejä ja taidefilmejä esimerkiksi ei juuri kaupallisessa levityksessä tapaa, vaan kirjastot ovat ainoa keino levittää ja tehdä tunnetuksi näitä tuotteita, ja av-materiaali on hyvin merkittävä koulutusmateriaali. Mitä tapahtuu aikuisopiskelijoille tai lapsille tai nuorille, jotka opiskelevat, jos he eivät voi kirjastos-

ta lainata ilmaiseksi opiskeluun liittyvää avomateriaalia?

Minusta hallituspuolueiden menettely tässä asiassa on peräti merkillinen. Sivistysvaliokunta teki muutosehdotuksen tähän pykälään yksimielisesti, siis siten, että kirjaston omien kokoelmien käyttö kirjastossa ja niiden lainaus, siis kaikkien omien kokoelmien lainaus, on maksutonta. Esityksen valiokunnassa teki hallituspuolueen edustaja, keskustapuolueen edustaja, ja olimme tästä muutoksesta yksimielisiä. Hallintovaliokunnassa samojen puolueiden edustajat pyörsivät tämän kannan äänestyksessä 9—8, ja nyt kun tämä asia on täällä salissa käsittelyssä, olemme siinä tilanteessa, että aiotaan rajoittaa kirjaston kokoelmien maksutonta käyttöä tai tehdä se rajoitus mahdolliseksi kunnille.

Tässä ei voi muuta kuin toivoa hartaasti, että tämä sali palauttaisi kirjastolain 7 §:n sivistysvaliokunnan esittämään muotoon. Se on täällä ollut useiden hallituspuolueidenkin edustajien toive, ja toivon todella, että se toteutuu. En voi ymmärtää, jos sivistysvaliokunnassa mukana olleet hallituspuolueiden edustajat äänestävät omaa esitystään vastaan täällä salissa. Toivon, että tällaiseen tilanteeseen ei jouduta ja tämä pykälä korjataan sivistysvaliokunnan esittämään muotoon.

Ed. K u s k o s k i : Arvoisa puhemies! Tätä valtionosuusuudistusta on markkinoitu suurena muutoksena. Joku on sen täällä ristinyt vuosikymmenen muutokseksi, taisipa joku puhua jopa vuosisadan uudistuksesta. Suuri muutos se kiistatta onkin. Toisaalta täytyy myöntää, että uudistuksen loppuvaiheessa siihen liitetty pitkä siirtymäaika monin tavoin tulee hidastamaan niitä muutosvaikutuksia käytännön elämän tasolla.

On paikallaan kuitenkin korostaa, että valtionosuusremontti on osa pitkäaikaista kansallista ja kansainvälistä kehitystä. Kun uudistusta tarkastellaan osana kansainvälistä ja kansallista sosiaali- ja terveyspolitiikkaa, lähinnä nyt näitä sosiaali- ja terveydenhuollon kysymyksiä tässä käsittelen, sen merkitys selkiytyy.

Kansallisen kehityksen kaareissa valtionosuusuudistus liittyy 15 viime vuoden aikana toteutettuun päätösvallan delegointiin. Päätösvaltaa on siirretty valtion keskushallinnosta lääninhallintoon ja kuntiin. Käytännössä valtio on asteittain luopunut siitä yksityiskohtaisesta kuntien ohjauksesta, jota 1970-luvun alussa ryhdyttiin toteuttamaan tuon ajan hengessä. Minua on

hiukan ihmetyttänyt joissakin puheenvuoroissa se, että kuvitellaan, että elettäisiin edelleen tätä aikaa.

Jo tänä päivänä kunnat ja kuntainliitot voivat päättää voimavarojen käytöstä ja toiminnan järjestämistä hyvin vapaasti, paljon vapaammin kuin käytännössä tapahtuu. Valtion ohjaus on suurimmaksi osaksi suositusten luonteista. Sen vuoksi minua onkin ihmetyttänyt, että kunnat eivät ole osanneet tai halunneet käyttää kaikkia niitä mahdollisuuksia, joita jo tähän asti on ollut. Tässä yhteydessä täytyy vain toivoa, että kun tätä ohjausta on purettu, sitä ei sitten esimerkiksi kuntajärjestöjen taholta uudelleen rakenneta.

Kansainväliseen kehitykseen valtionosuusuudistus liittyy ns. markkinavoimien asemasta käydyn keskustelun kautta. Kymmenen viime vuoden aikana kansainvälisessä keskustelussa on korostettu vapaiden markkinavoimien hyödyllisyyttä. Sanotaan, että kun kysyntä ja tarjonta saavat vapaasti vaikuttaa, päästään pienemmällä panoksella samaan tuotokseen tai samalla panoksella parempaan tuotokseen. Selityksenä on kilpailu, joka pakottaa toimimaan taloudellisesti ja vastaamaan herkästi kysyntään.

Valtionosuusuudistuksen myötä on kysynnän ja tarjonnan lakeja pyritty soveltamaan valtio — kunta-suhteeseen. Otaksutaan, että kunta käytetään kuin tuotantoyksikkö vapaiden markkinavoimien vallitessa, kun se saa lisää vapautta. No, voidaanko näin yksinkertaista tarkastelua toteuttaa, niin hiukan sitä epäilen, sillä kunta — valtio-suhde on kuitenkin hieman erilainen.

Uudistukseen liittyy, niin kuin kaikkiin uudistuksiin, vahvuuksia ja mahdollisuuksia, mutta siihen liittyy myös uhkia ja heikkouksia. Hyvän lopputuloksen saavuttaminen edellyttää, että me uskallamme katsoa niin valoja kuin varjojakin.

Valtionosuusuudistus ohjaa kunnan harkitsemaan entistä huolellisemmin, mihin se rahat käyttää. Kun valtionosuus on laskennallinen, kunta harkitsee kaikkia toimenpiteitä ikään kuin samalta lähtörudulta. Kun kunta hyötyy taloudellisuudesta aikaisempaa selvemmin, se punnitsee asioita perusteellisesti. Tätä pidämme varmasti kaikki uudistuksen vahvana puolenä.

Vahvuutena voi pitää myös sitä, että vastuu on nyt selkeästi kunnallispoliitikoilla ja kunnan virkamiehillä. Valtionosuus ohjautuu kunnalle, joka on vastuussa kuntalaisille tarjottavista palveluista. Kuntalaisten kiinnostus ja vaikuttamis-

mahdollisuudet saattavat parantua, kun vaikutamisen osoite on entistä selvempi. Jonkin verran on jo nyt näkynyt ilahduttavasti kansalaisten ja kuntalaisten aktiivisuuden lisääntymistä. Se on minusta erityisen tärkeää suurissa kuntayksiköissä, suurissa kaupungeissa. Niissä ihmisten on tarvetta kokea entistä selkeämmin, että todella on kysymys meidän terveyskeskuksestamme ja meidän päivähoitopalveluistamme.

Uudistus tarjoaa selkeästi myös uusia mahdollisuuksia. Ne voi tiivistää yhteen sanaan: joustavuus. Kun valtionosuus ei ole sidottu toimintaan, kunnalle avautuvat joustavat mahdollisuudet järjestellä asioitaan. Varmasti monet kunnat punnitsevat uudestaan palvelujen ja hoitotuen suhdetta, omien palvelujen ja yksityisten palvelujen sekä omien ja kuntainliittojen palvelujen suhdetta. Uskon, että ennakkoluulottomuus saa uutta voimaa uudistuksen myötä. Toivottavasti kuntalaiset myös saavat entistä enemmän valita erilaisten vaihtoehtojen välillä. Kaavamaisuus on ollut yksi palvelujärjestelmämme heikkouksista. Joustavuutta on myös luvassa maksujen määrittelemisessä, henkilöstön valinnassa ja käytännön työn toteuttamisessa. Mahdollisuudet on avattu entistä parempien palvelujen turvaamiseksi ja hyvän palvelutason ylläpitämiseksi.

Mutta minä kuulun kyllä niihin, jotka näkevät, että uudistukseen liittyy uhkia, ja jotka pitävät tärkeänä sitä, että myös asian tähän puoleen uskalletaan paneutua. Tämä kysymys monta kertaa koetaan ärsyttävänä. Iltapäivän keskustelu mielestäni tässäkin salissa sitä osoitti. Jotkut haluavat, että emme käsittele mahdollisia uhkia lainkaan. Itse uskon, että mitä aikaisemmassa vaiheessa uskallamme myös niitä pohtia ja tarkastella, sitä paremmin voimme mahdollisen hankalan tilanteen varalle valmistautua. Meidän on mielestäni muistettava, että mitään täydellistä ihminen ei pysty tekemään, eikä tämäkään uudistus ei tule sitä olemaan. Varmasti syntyy aika yllättäviäkin asioita, joita ei ole valmistelun ja päätöksenteon yhteydessä osattu ottaa huomioon ja joihin täytyy myöhemmin löytää ratkaisuja.

Enkä kaikkein selkein uhka, joka mieltäni painaa, liittyy sanapariin ”eriarvoisuuden kasvu”. Taloudellisuuden korostaminen uhkaa johtaa siihen, että palvelujen tarjonta vähenee. Jos kunta toimii puhdasoppisesti yrittäjänä, sen pitäisi laskea palveluvolyymiä siten, että valtionosuus kattaa toiminnasta aiheutuvat kustannukset. Vaihtoehtona on maksujen korottaminen

siten, että kunta saa voittoa palvelujen järjestämisestä.

Tämän sanomisella en tarkoita sitä enkä usko siihen, että kunnat ajattelevat näin markkinahenkisesti. Tällä haluan selkeästi osoittaa, mikä ristiriita markkinavoimien ja kunnan yhteiskuntapoliittisen tehtävän välillä on. Viime kädessä vastuu uhkan torjumisesta jää kunnan poliittiselle johdolle, sillä sen on edelleen toimittava sosiaali- ja terveystalouden tavoitteiden mukaisesti. Se tarkoittaa yhteisvastuullista toimintaa niin, että turvataan heikoimmassakin asemassa olevien väestöryhmien ja kuntalaisten palvelut.

Väitetään, että kunnan palvelut pelaavat jatkossakin, koska poliittinen johto on vastuussa kuntalaisille. Väite on tietysti pääpiirteissään oikea, mutta pulmana on se, että vaaleissa ei äänestetä erikseen sosiaali- ja terveydenhuollosta tai koulutuksesta. Äänestäjä ottaa yleisesti kantaa asioiden hoitamiseen, ja silloin on vaarana, että pienten vähemmistöjen ja vähemmän suosittujen toimenpiteiden vaatimat rahat ja huolenpito unohtuvat.

Meillä on jo nyt säästötoimenpiteiden seurauksena havaittu, että leikkauksia tehdään helposti pienten ryhmien palveluista ja epäpopulaareista asioista kuten päihdehuollosta tai ongelmanuorten palveluista. Säästöjä etsitään herkästi myös ennalta ehkäisevästä toiminnasta, jolloin unohdetaan pitkä aikajänne eikä päästä puretumaan pahoinvoinnin syihin.

Uudistuksen yhteydessä on myös näihin kysymyksiin pyritty varautumaan ja torjumaan uhkia. Yksi tapa on mielestäni se, että sitovia määräyksiä on edelleen mahdollista antaa, mutta oikeus määräysten antamiseen on sidottu laissa säädettyyn valtuuteen. Näin myös näen, että eduskunnan rooli korostuu ja eduskunta joutuu ottamaan kantaa siihen, mitkä epäkohdat tai asiat ovat niin merkittäviä, että niihin tarvitaan selkeät säädökset.

Samaan asiaan liittyy myös keskustelu varoimista eli perusturvalautakunnasta, jota olemme koko iltapäivän ajan käyneet. Kun jo aikaisemmin viittasin siihen, että ihminen ei pysty tekemään mitään täydellistä, on paikallaan ottaa huomioon myös se tilanne, että joissakin kunnissa ei kaikkia asioita asianmukaisesti hoideta. Silloin täytyy valtion viranomaisella olla sellainen työrukkanen, jonka avulla voidaan yhteistyötä tiivistää, ja jos asiat eivät senkään jälkeen asetu kohdalleen, on mahdollisuus sanktioinnin saada asia hoidettua. Sen vuoksi on välttämätöntä, että sanktioon liittyvät momentit palaute-

taan ja rakennetaan sellainen kokonaisuus, että se myös voi toimia elävässä arjessa.

Koko valtionosuusuudistuksen lähtökohtana on selkeästi ollut vahva luottamus kuntiin, niin päättäjiin kuin viranhaltijoihin. Toinen raken-
nuspalikka on ollut yhteistoiminta kuntien ja valtionhallinnon välillä. Uudistuksella halutaan laajemminkin korostaa yhteistyötä kuntien, jär-
jestöjen ja yksityisen palvelutoiminnan kanssa.

Uudistus kannustaa säästämään, mutta uu-
distus ei kannusta tuloksen tekoon. Sitä pidän
uudistuksen heikkoutena. Sen sisään ei ole pysty-
tty rakentamaan sellaista mekanismia, joka
selkeästi palkitsisi niitä, jotka tekevät hyvän
tuloksen. Silloin on tietysti vaarana, että sääste-
tään, mutta säästetään väärästä päästä ja unoh-
tuu, mitä piti saada aikaan.

Ongelmana on tietysti se, että joidenkin asi-
oiden kohdalla emme kovin selkeästi pysty
määrittelemään — tämä koskee erityisesti sosi-
aali- ja terveydenhuollon kysymyksiä — mikä
tulos on. Se on minusta erittäin suuri haaste.
Meidän on pystyttävä selkeämmin määrittele-
mään tulos, meillä täytyy olla paremmat mittari-
tulosten mittaamiseksi, ja meillä täytyy olla
myös erittäin hyvä tietopohja. Tietopohjan
tuottaminen on hyvin tärkeitä. Aika usein vä-
hätellään tilastojen merkitystä. Varmasti on
ongelmana, että meillä kerätään turhaakin tie-
toa, mutta tässä yhteydessä minusta korostuu
se, että hyvää ja asianmukaista tietoa täytyy
olla kehityksen sekä kansalaisten palvelutason
ja laadun arvioimiseksi.

Arvoisa puhemies! Valtionosuusuudistus
avaa tien uudistuksille, luovuudelle ja järkeistä-
miselle. Se antaa mahdollisuuden paikallisen
energian liikkeelle lähtöön. Toivon, että uudistus
todella näin toimii. Velvoittavana lähtökohtana
on kuntien vastuu asukkaitensa peruspalveluis-
ta, oli sitten kysymys sosiaali- ja terveydenhuol-
lost, koulutuksesta tai kulttuurista. Tätä var-
tenhan valtio kunnille osuutensa maksaa. Itse
olisin toivonut, että uudistuksen yhteydessä pe-
ruspykäliin olisi selkeämmin kirjoitettu velvolli-
suus peruspalveluiden järjestämisestä. Sitähän
on perusteluosassa korostettu ja painotettu. Ai-
nakin haluan uskoa, että selkeästi olemme yhtä
mieltä siitä, että kunnat ovat tulevaisuudessa
todella paljon vartijoita.

Uudistuksen yhteydessä, kun sitä on todella
pitkään valmisteltu, on käyty myös paljon kiis-
taa kuntien ja valtion edustajien kesken. Kiista
on käyty ennen kaikkea vallasta ja rahasta.
Minusta nyt vihdoin on aika keskittyä palvelu-

jen, sosiaali- ja terveystalvelujen ja sivistystoi-
men palvelujen, sisältöön: niiden uudistamiseen
ja kehittämiseen. Viime kädessä tietysti tavoite
tämän uudistuksen osalta on edesauttaa sitä, että
Suomessa kaikilla kansalaisilla olisi mahdolli-
simman hyvät palvelut ja että perustehtävät,
joiden osalta olemme sopineet, että ne yhteisvas-
tuullisesti hoidetaan, se myös käytännössä toteu-
tuu. Silloin meillä täytyy olla hyvin selvä käsitys,
mihin pyrimme, millä tavalla tulostamme mit-
taamme. Tätä kautta annetaan myös palautetta
ja kiitosta niille, jotka tehtävän hyvin hoitavat.

Ed. E n e s t a m : Talman, puhemies! Reformen av statsandelssystemet kommer i grevens tid. Samtliga av de många sakkunniga som förvaltningsutskottet hört har, oberoende av kritiska anmärkningar i övrigt, bedyrat nödvändigheten av reformen.

Det är säkert överflödigt att konstatera att reformen är gigantisk. Omläggningen av ett system som bygger på kostnadsbaserade statsandelar till ett kalkylbaserat system är både tekniskt och mentalt dramatiskt. Det är därför så gott som ofrånkomligt att reformen kommer att visa sig innehålla en del tekniska brister, som som senare bör korrigeras. Det är heller ingen överraskning om reformen innebär mentala omställningssvårigheter i kommunerna.

Medvetet om inboende tekniska brister har förvaltningsutskottet förutsatt att regeringen tre år efter att lagen trätt i kraft lämnar en redogörelse över hur reformen förverkligats, så att nödvändiga korrigeringar då kan vidtas.

Ett välkommet resultat av reformen är att den kommunala självstyrelsen stärks. De kommunala beslutsfattarna kommer att både kunna och vara skyldiga att göra prioriteringar på ett helt annat sätt än hittills. För de förtroendevalda som träder till efter nästa kommunalval innebär reformen en stor utmaning och borde i sig vara ägnad att höja intresset för att delta i skötseln av den egna kommunens angelägenheter.

Arvoisa puhemies! Hallintovaliokunta teki joitakin periaatteellisesti merkittäviä muutoksia lakiehdotuksiin. Yleisessä valtionosuuslaissa valiokunta on saaristolakiin viittaamalla kiinnittänyt huomiota myös saaristo-osakuntien asemaan. Näille kunnille ehdotetaan verotulojen täydennyksessä omaa, yhtä prosenttia korkeampaa tasoitusrajaa. Muutos on periaatteellisesti merkittävä, koska se korjaa saaristolain nykyisessä soveltamisessa olevan ilmeisen puutteen.

Valtiontaloudellisesti muutos on merkityksetön, mutta useimmille asianomaisille kunnille, jotka valtaosin sijaitsevat Järvi-Suomessa, se on tärkeä.

Även i betänkandet har skärgårdslagen uppmärksamrats. Upprätthållandet av elevhem i skärgården förutsätts vara en sådan omständighet som berättigar till understöd enligt prövning.

I lagpropositionen om undervisnings- och kulturväsendet har förvaltningsutskottet hörsammat kulturutskottet och föreslår att Svenska Teaterns i Helsingfors och Tampereen Työväen Teatteris statsandel höjs från 50 procent till 60 procent. Tyvärr var det inte möjligt att nå enighet om Skolteaterns och Teatteri Pieni Suomen berättigade önskemål skulle ha beaktats, men i betänkandet har utskottet erkänt dessa teatrar viktiga betydelse genom att hänvisa till undervisningsministeriets betänkande, där det föreslås att Skolteatern och Teatteri Pieni Suomi får status av nationella barnteatrar.

I utskottets betänkande förutsätts att regeringen ser till att de kommuner som inte har eget högstadium inte försätts i en oskäligt sämre situation än de kommuner som har sådant. Förutsättningen har tillkommit, eftersom beräkningarna kan tolkas så att kommunerna utan eget högstadium skulle hamna i en oskäligt sämre situation.

I lagarna rörande social- och hälsoväsendet har utskottet strukit andra och tredje momenten i paragraf 35 rörande bastygghetsnämnden. Strykningen innebär att sanktionsmöjligheterna utgår. Strykningen bör anses vara i linje med statsandelsreformens anda, både resurser och ansvar överförs till kommunerna.

Herr talman! Regeringens propositioner var resultatet av årtal av förhandlingar. Förslagen innebär på många punkter historiska, politiska och administrativa kompromisser. Förvaltningsutskottet har dock i sin behandling varit lyhört till de många sakkunniga som hörts. De ändringar som utskottet gjort är förankrade i verkligheten och därför ägnade att underlätta lagarnas tillämpning. Trots detta kommer praktiken att visa på många brister, varför den redogörelse om tre år som utskottet förutsätter är nödvändig.

Ed. K o r v a : Herra puhemies! Olen ollut valiokunnassa käsittelemässä tätä valtavan isoa valtionosuusuudistuspakettia ja olen siellä osal-

listunut työhön tarkoituksena saada uudistus etenemään siinä aikataulussa, kuin kaikki hallituksesta alkaen ovat alun perin uudistusta tavoilleet.

Haluan aluksi kuitenkin korostaa sitä, että jotta valtionosuusuudistus toimisi tarkoitettulla tavalla, kunnissa täytyy tapahtua myös ne kunnallishallintokulttuurin liittyvät uudistukset, joita vapaakuntakoikeilulla on pyritty edistämään ja joita mahdollisuuksia tulee lisäämään kunnallislain osittaisuudistus samoin kuin kunnallislain kokonaisuudistus, joka on hyvin tarpeellinen tässä yhteydessä. Vielä erittäin tarpeellisenä osana koko hankkeen toteutumiselle pidän sitä, että kunnallinen virka- ja työehtosopimusjärjestelmä uudistetaan nykyistä kunnalliskulttuuria vastaavaksi. Kaikki nämä kolme suurta asiaa vasta voivat toteuttaa yhdessä ne tavoitteet, joita osittain on pantu myös valtionosuusuudistuksen toteuttamiselle.

Kun siis olen ollut mukana uudistusta tässä hengessä tekemässä, olen myös valiokunnassa yhtynyt enemmistön kantaan mietinnön sisällön osalta. Mutta haluan siitä huolimatta esittää myös omasta mielestäni oikeutettua kritiikkiä uudistuksen keskeisimmän asian osalta eli sen osalta, että uudistus ei kohtele kuntia tasapuolisesti.

En ole voinut hyväksyä ja yhtyä valiokunnan arvioon siitä, että uudistuksessa hyväksytyt valtionosuuksien laskentajärjestelmä olisi oikeudenmukainen kuntien osalta. Mietinnön keskeisin virhearvio on se, että laskentajärjestelmä on liian monimutkainen ja sen mukanaan tuomia kunnittaisia satunnaisvaihteluja ei valiokunta ole tahtonut ottaa riittävän vakavaan tarkasteluun. Ymmärrän kyllä, että valiokunnalla on ollut aikatauluongelmia. Mutta sitä en ole voinut ymmärtää, että valiokunnallekin on riittänyt se keskimääräisyys, mitä valiokunnassa kuullut asiantuntijat ovat esittäneet asian osalta, keskimääräisyys siitä, että kunhan luvut kohtelevat keskimäärin kuntia tasapuolisesti, riittää.

Lakipakettiin liittyy ns. tasauserroin, mutta omien selvitysteni mukaan ja tietämykseni mukaan tosiasiaksi tulee jäämään se, että siirtymäkauden jälkeen tasauskertoimen käytöstä huolimatta kaksi saman tyyppistä kuntaa voivat joutua ja tulevat tilanteeseen, jossa toinen saa uudistuksen seurauksena noin yhden äyripenнин tuottoa vastaavan nettohyödyn ja vastaavasti toinen samanlainen kunta voi menettää yhden äyripenнин. Tästä tulee yhteenlasketuksi eriarvoisuus-

deksi noin kaksi äyripenniä, ja se on kyllä ehdottomasti liian paljon hyväksyttäväksi minikään keskimääräisen tasapainon nimissä.

Koko asiaan on syynä se, että laskentajärjestelmä on liian monimutkainen. Väitän, että valtiokunnastakaan ei löydy vielä tällä hetkelläkään yhtään henkilöä, joka kykenee laskemaan yhdelle kunnalle valtionosuuden määrän uusien lakien perusteella. Erityisesti on sanottava, että opetus-toimen laskentajärjestelmästä tuli niin monimutkaisen käsittämätön, että sitä ei osata kuin opetusministeriössä ja sielläkin muutamat virkamiehet.

Laskentajärjestelmän monimutkaisuuden tulos on se, mitä täytyy arvostella, kun se kohtelee kuntia epäobjektiivisesti. Sen todistamiseksi aion lyhyen laskentaesimerkin esittää yhdestä Lapin läänin kunnasta ja kahdesta saman kokoisesta Oulun läänin kunnasta, jotka asukasluvultaan ja osin kuntarakenteeltaankin ovat hyvinkin yhdenmukaisia.

Ongelmaksi laskentajärjestelmässä on muodostunut selvästi se, että lukuisia kertoimia käytetään yksi asia kerrallaan ilman, että kertoimien yhteisvaikutusta on jaksettu pohtia riittävästi missään valmistelun vaiheessa. Tämä järjestelmä osoittaa, että kaksi kuntaa voivat pelkästään pinta-alakertoimien ja asukastiheyskertoimien vuoksi saada näistä kertoimista hyötyä, toinen voidaan merkitä tasolla 0 ja toinen saman tyyppinen kunta saa hyötyä 844 markkaa asukasta kohti, tämä kunta on Oulun läänistä, ja toinen saman tyyppinen kunta 537 markkaa asukasta kohti. Nämä muutettuna rahaksi tarkoittaa sitä, että tämä kunta yksi saisi noin 2 000 neliökilometristä hyötyä 11 miljoonaa markkaa, joka vastaa kahta äyripenniä, ja toinen hieman vähempi.

Oleellinen asia uudistuksessa on se, että tämä laskentajärjestelmä ei mittaa objektiivisesti kuntakohtaisia palvelujen tuottamisolosuhteita ja -kustannuksia. Järjestelmän pinta-alakertoimet ja asukastiheyskertoimet on laskettu vain suhteessa maapinta-alaan tutkimatta ollenkaan sitä, minkälainen on kunnan kuntarakenne, minkälaiset olosuhteet kunnassa ovat palvelujen tuottamisen osalta jne. Jos sattuu jossakin kunnassa olemaan sellainen kuntarakenne, että kuntarakenne painottuu vaikka kunnan keskustaan tai vaikka toiseen osaan ja väestö asuu vain muutamassa paikassa kunnassa ja loppu on asumaton erämaata, niin tämä asumaton erämaa tuottaa kunnalle voisi sanoa hyviä tuloksia tässä valtionosuusjärjestelmässä.

Ihmettelen sitä, että tässä järjestelmässä ei ole otettu pinta-alan laskentaperusteeksi vesistön osuutta. Nimittäinen sellainen kunta, joka tulee vesistön jakamaksi, on kuntarakenteeltaan ja palvelujen tuottamisolosuhteiltaan erittäin vaikea, mutta tällaista ongelmaa uudistus ei tunnusta. Toisaalta voidaan kyllä todeta, että esimerkiksi vesistöjen pirstoma saaristo otetaan erittäin hyvin huomioon. Nimittäin lähtökohtaisesti jo ongelmat tunnustetaan sillä tavalla, että yleistä valtionosuutta korotetaan kertoimella 1,6. Jää kyllä kysymään, miksi sisämaan kunnissa ei tällaista oleellista, jopa oleellisinta kuntarakenteeseen vaikuttavaa tekijää kuin vesistö ole voitu ottaa huomioon.

Olen tullut siihen tulokseen, että mietinnön valmistelun yhteydessä ei ole kiireen tai sitten halun puuttumisen vuoksi riittävästi paneuduttu näihin asioihin.

Kun valtiokunnassa esitin näitä asioita ja esitin myös asiantuntijoille käsityksiäni kerroinjärjestelmän monimutkaisuudesta ja huonosta kohdentumisesta, esitettiin väite, että laskentajärjestelmä on sellainen, että se palkitsee ne kunnat, joissa asioita on hoidettu hyvin, ja rankaisee niitä, joissa on hoidettu huonosti. Vähäininkin järjestelmän kerroinrakenteeseen tutustuminen kyllä osoittaa, että näillä kahdella asialla ei ole sitä yhteyttä, mitä on tavoiteltu. Laskentaesimerkkien mukaisista listoista löytyy selvästi ja hyvin pinnallisella tarkastelulla kuntia, jotka menettävät paljon ja joissa on voitu hoitaa asioita huonosti tai jotka saavat paljon ja joissa on hoidettu asioita hyvin, ja sitten päinvastoin. Eli tällaista loogista riippuvuutta ei laskentajärjestelmässä ole.

Minun käsitykseni mukaan tosiasiaksi jää, että uudistuksen sekavaa kertoimien määrittelyä on todella johtanut juuri tämä keskimääräisajatelu, jossa erilaisia kertoimia on sovitettu siedettävälle keskimääräisyyden tasolle ja vasta jäljestäpäin on ryhdytty miettimään luonnollisia selityksiä kuntakohtaisille eroille. Kertoimet osuvatkin keskimäärin kohdalleen, mutta keskiarvon ääripäät joutuvat keskenään täysin epäoikeudenmukaiseen asemaan, ja näitä ääripäitä ainakaan siellä menettävässä päässä ei lohduta se, että uudistus on keskimäärin ottaen kunta-kohtaisesti tasapuolinen ja hyvä.

Toki tämän hallituksen ja samalla myös valtiokunnan kunniaksi on se sanottava, että nyt eduskuntaan annettu esitys on parempi kuin edellisen hallituksen esitys sikäli, että tähän sentään sisältyy tasauskerroin, joka tarkoittaa, että

seitsemän vuoden aikana menetyksiä ja hyötyjä tasoitetaan. Edellinen esityshän lähti siitä, että kerralla tehdään laskennalliset leikkaukset ja sillä selvä.

Haluan esiintuoda myös sen, että uudistuksen tavoite ei ollut siirtää maan alueelta toiselle valtionosuuksia, koska siihen ei ole perusteita. Kolmen pohjoisimman läänin valtionosuudet vähentävät laskennallisesti 124 miljoonaa markkaa vuoden 90 tuloksen perusteella. Myös tämän vinoa rakennetta kuvaa se, että kymmenen eniten menettävän kunnan joukossa on viisi Oulun läänin ja kaksi Lapin läänin kuntaa.

Myös pitäisi katsoa tosiasioita silmiin eräitten jo nyt vaikeuksissa olevien kuntien osalta. Lapsista tunnistan mm. Utsjoen, Muonion, Pelkosenniemen ja tiedän, että tällaisia kuntia on muualakin Suomessa, jotka ovat menettäjiä kärjessä, joista tiedetään, että näitä kuntia ei pelasta mikään muu kuin valtion rahananto tai kuntien palvelujen romahtaminen. Kuitenkin uudistus tehtiin luottaen siihen, että kun se keskimäärin kohdentuu hyvin, niin se riittää.

Valiokunta kuunteli sen verran näitä näkemyksiä, että sisällytti mietintöönsä kaksi pontta, joilla näitä asioita yritetään parantaa. Toinen ponsi kuuluu: "Valiokunta edellyttää, että harkinnanvaraisia avustuksia voidaan käyttää myös uuden valtionosuusjärjestelmän mahdollisesti aiheuttamien kohtuuttomien kuntakohtaisten taloudellisten vaikeuksien helpottamiseen." Tämähän on hyväkuuloista tekstiä. Toinen ponsi on: "Valiokunta edellyttää, että selonteon yhteydessä arvioidaan perusteellisesti uudistuksen vaikutuksia muun muassa yleisen valtionosuuden määräytymisperusteiden kunkohtaisten vaikutusten tasausjärjestelmän näkökulmasta."

Jos voisi uskoa, että nämä ponnet johtavat johonkin, voisi olla osittain tyytyväinen siihen, että valiokunta kuitenkin on vakavasti ongelman tunnistanut. Mutta kun tiedetään toisaalta, että näitä ponsia tulkitsee ministeriössä ja myös keskusjärjestöissä juuri se porukka, joka on valmistanut lainuudistuksen, voi olla täysin varma, että se porukka näitä ponsia tulkitessaan lähtee siitä, että se pyrkii todistamaan itselleen ja muille, että ovat oikein tehneet tämän monimutkaisen järjestelmän, ja myös selittämään epäilyjä järjestelmän sekavuudesta toisin päin. Tämä tulee johtamaan siihen, minkä ennustuksena sanon, että nämä ponnet eivät tule johtamaan mihinkään kunkohtaisten tasa-arvoisuuden löytämisessä.

Nähdäkseni huomiotta on jäänyt myös kuntien todellinen valtionosuuden tarve, mistä selvin esimerkki on Kauniaisten valtionosuus, äyrin hinta 14 penniä, ja kuitenkin laskennallisesti järjestelmä tuottaa noin 400 markkaa asukasta kohti. Myönnän, että tämä on kohta liian triviaali esimerkki, mutta tämän kaikki tietävät ja tuntevat. Kuitenkin tämä esimerkki minusta antaa ymmärtää sen, että järjestelmä ei ole tarkastellut ollenkaan sitä puolta, mikä on kuntien kantokyky näissä asioissa. Tietenkin voidaan sanoa, että sehän on kantokykyluokituksen tehtävä. On sanottu, että kantokykyluokitus tullaan nopealla aikataululla uudistamaan ja tämä asia siellä korjataan. Mutta jään kysymään, mikähän on sen uudistuksen aikataulu, kun kantokykyluokitus tavallaan osittain jo on muutettu nyt annettavassa lakipaketissa sillä tavalla, että tässähän ei kantokykyluokitus vaikuta enää ollenkaan samalla tavalla kuin se alun perin on vaikuttanut. Jään epäillen odottamaan sitä uudistusta, joka kunnolla ottaa valtionosuuden tarpeen uuden kantokykyluokitusjärjestelmän kautta huomioon.

Lopuksi vielä haluan todeta sen, että kuntien keskusjärjestöjen roolia myös ihmettelen niiltä osiltaan, että siellä on kuitenkin valmistelussa tyydytty siihen, että mennään lopulta kuitenkin yli siitä, missä rima on matalimmalla. On lähdetty siitä, että kun keskimääräisyys saavutetaan, ei ole haluttukaan riittävästi paneutua nimenomaan menettävien kuntien ongelmiin, mistä ne johtuvat. Se on ollut hyvin kunnianhimoitonta menettelyä, jonka asenteen ei pitäisi sopia kuntien etujärjestöille, kuntien asioiden valvojille. Voisiko tehdä siitä sellaisen johtopäätöksen, että näitä järjestöjä nyt on ainakin liikaa ja siellä on liikaa työntekijöitä ja kilpailu ja kunnianhimo on kaukana tämän päivän kuntien tarpeista?

Yliä lyhyesti lopuksi totean, että kaikesta kriitikkistä huolimatta täytyy minunkin tyytyä siihen ajatukseen, että pakko on nyt mennä siitä, missä on aita matalin, koska uudistusta tarvitaan. Mutta olen syvästi pahoillani siitä välinpitämättömyydestä, jota valiokunta osoitti ja jota muuten on osoitettu sen suhteen, että olisi todella mietitty, onko uudistus kuntien kohtelun kannalta tasapuolinen. Mielestäni se ei sitä ole.

Opetusministeri U o s u k a i n e n : Arvoisa puhemies! Haluan vastata ed. Korvalle, oikeastaan jatkaa hänen ajatustaan mutta myös vastata. Olen täsmälleen samaa mieltä siitä, että

meillä suhtaudutaan eduskunnan ponsiin liian kevyesti eri puolilla. Kiinnitin tähän asiaan huomiota, kun meillä oli äskettäin välikysymyskeskustelu, mutta haluan vielä yhtyä tähän näkemykseen ja myös pyrkiä toimimaan ja kehottaa arvoisia kollegoja toimimaan kansanedustajina niin, ettei oteta vastaan sellaisia repliikkejä, että mitäs ne lausunnot ja ponnet, niitähän eduskunta ja valiokunnat tekevät. Niitä ei oteta vakavuudella eri puolilla niin kuntien keskusjärjestöissä kuin eräissä ministeriöissäkään. Rohkenen olettaa, että omassa ministeriössäni ainakaan minun kuulteni ei tällaista uskalleta sanoa. Mutta toivon, että jokainen edustaja pitää tästä huolen. Eduskunnan yli ei saa kävellä, ja parlamentin arvoa pitää nostaa. Tässä mielessä myös tässä kuviossa jatketaan tällä linjalla.

Ed. Liikkane (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen ollut ed. Korvan kanssa hallintovaliokunnassa valmistelemaan asiaa. Olen pannut merkille sen, että ed. Korva on hyvin perusteellisesti asiaan paneutunut, ja itsekin voin monissa kohdin yhtyä ajatuksiin, joita hän esille toi.

Kuitenkin esimerkiksi laskennan monimutkaisuudesta totean: On totta, että ei ole kovin monta henkilöä, joka pystyisi laskennan suorittamaan. Itse kuitenkin lähdin siitä, että laki on niin tärkeä sekä valtiontaloudelle että kunnallistaloudelle, että meidän täytyy se viedä läpi ja ensi vuoden alusta saada voimaan, jotta yhteiskunta selviäisi pälkähästä, missä nyt olemme. Siinä mielessä, jos me kaikki hallintovaliokunnassa olisimme lähteneet siitä, että olisimme omia parannusehdotuksiamme tuoneet esille ja niitä ajaneet, minä huulen, että aikataulu ei olisi pitänyt ja näin ollen iso uudistus olisi vaarantunut. Siinä mielessä juuri aikataulu on sellainen, jota ei tietysti saisi verukkeena käyttää ison asian kohdalla, mutta varmasti näin olisi tapahtunut, elleimme olisi asiaa vieneet eteenpäin.

Täytyy vain lohduttaa ed. Korvaa siinä, että toivon samoin kuin hän, että ponsia otetaan vakavasti huomioon. Myös minusta on hyvä nähdä vuoden 96 alussa, kun asiaan palataan täydellä voimalla, millä lailla tämä on kentällä toteutunut. Siinä vaiheessa meillä pitää olla halua ja taitoa tehdä uudistuksia ja muutoksia.

Ed. Metsämäki (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Korvan keskeinen sanoma puheenvuorossa oli epäoikeudenmukai-

suus, jolla uudistus kohtelee erilaisia kuntia. Kun olen myös ollut hallintovaliokunnassa yhdessä hänen kanssaan tekemässä sitä, olisin odottanut, että ed. Korva olisi myös hieman analysoinut sitä, mistä mahdolliset erot johtuvat. Ne eivät ole pelkästään käytetyistä laskentaperusteista ja kertoimista johtuvia, vaan eräs suuri syy siihen, minkä takia kunnat joutuvat nyt eriarvoiseen asemaan, on se, minkälainen palvelurakenne kunnassa tänä päivänä on. Varsinkin sellaiset kunnat, joilla on raskas palvelurakenne, käytetään paljon laitoshoitopaikkoja, käytetään paljon sairaalapalveluita avopalvelujen sijasta, joutuvat tällä kertaa kärsimään.

Mutta minä olen ymmärtänyt, että lainlaatija on myös tarkoituksella tehnyt näin, koska myös kuntia pyritään lainsäädännöllä ohjaamaan käyttämään halvempia palveluja, ohjaamaan avopalvelujen käyttöön, jotka tulevat huomattavasti halvemmiksi kuin laitospaikat. Tämän ed. Korva unohti muuten ansiokkaassa puheenvuorossaan.

Ed. Korva (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Metsämäen puheenvuoron johdosta haluan todeta sen, että uudessa järjestelmässä oleellisin asia käsitykseni mukaan on se, että paneudutaan siihen, ovatko laskennalliset perusteet ja käytetyt kertoimet sellaisia, että ne oikeudenmukaisesti mittaavat kunkin kunnan palvelujen tuottamisolosuhteita ja kustannuksia. Siis se on tärkein puoli, joka uudistuksesta jää elämään.

Tietysti nyt, kun muutoksia mitataan, toinen puoli ilman muuta on se asia, onko kunnissa käytetty tavallaan maksimaalisesti valtionosuuslakeja hyväksi ja onko siellä tuotettu palveluja kalliimmalla kuin jossakin toisessa kunnassa. Ilman muuta tämäkin on totta. Mutta kun asiaa käsiteltiin valiokunnassa, yksikään asiantuntija ei miltään taholta pystynyt antamaan tässä suhteessa minkäänlaisia selviä esimerkkejä kunnittaisista palvelujen tuottamisen olosuhteitten laskentajärjestelmistä, ei myöskään vertailuja siitä, onko selviä eroja tänä päivänä palvelujen tuottamisen tasossa jne. Tämä asia on vain keskimääräisellä tasolla valmistelun yhteydessä todettu, ja tämä on mittaamatta. Juuri tässä piilee se vaara, että on todella sisällä joittenkin kuntien osalta suuria epäoikeudenmukaisuuksia, eikä niitä lohduta ollenkaan se, että periaatteessa asiat saattavat olla oikeinkin.

Ed. Virrankoski: Herra puhemies! Nyt käsitteilyssä oleva kuntien valtionosuuslainsäädännön uudistus koulutus- ja kulttuuritoimen osalta on ollut sivistysvaliokunnan suurin työkohte keväätistuntokaudella. Lakipakettiin on kuulunut kaikkiaan 27 eri lakiesitystä, ja näiden lisäksi eduskuntakäsittelyssä tuli vielä yhden lain muutos lisää. Valiokunta on käsitellyt oman osuutensa perusteellisesti ja kuullut mm. lähes 120:tä asiantuntijaa.

Lakiuudistusten yleisenä periaatteena on ollut, kuten on jo monesti tullut esille, kuntia koskevien normien ja säästösten purku ja toisaalta siirtyminen laskennallisiin valtionosuuksiin todellisista menoperusteisista valtionosuuksista. Vanha käytäntö on ollut paitsi työläs ja byrokrattinen myös eräänlainen menoautomaatti. Kohtuullisen hyvien valtionosuuksien saamiseksi kunnat ovat mielellään kasvattaneet valtionosuuteen oikeuttavia menojaan. Uusi järjestelmä suosii keskimääräistä taloudellisemmin toimivia kuntia ja rankaisee epätaloudellisesti työskenteleviä, koska valtionosuudet on sidottu keskimääräisiin kustannuksiin. Tästä on seurauksena, että nimenomaan epätaloudellisemmin toimivat kunnat tullevat säästämään toiminnoissaan, jolloin myös valtakunnalliset keskimääräiset menot pienenevät. Tästä taas on seurauksena, että valtionosuuden perustana olevat menot ja tätä kautta valtion raha vähenevät. Tämä taas lisää kuntien pyrkimystä uusiin säästöihin. Uusi valtionosuusjärjestelmä on siis enemmän säästöautomaatti, jos vanha oli menoautomaatti.

Opetustoimen kannalta uudistus sisältää kaksi tärkeää periaatetta. Ensinnäkin kuntien ja valtion välinen kustannustenjakko on tarkoitus säilyttää muuttumattomana opetus- ja kirjasto-toimessa taiteen perusopetusta lukuun ottamatta. On pidettävä saavutuksena kirjastolaitoksemme kannalta, että myös sen toimintaan tämä kustannusjaon pysyvyys on tarkoitus ulottaa. Valtion ja kuntien välinen kustannustenjakko on tarkoitus tarkistaa neljän vuoden välein.

Toinen tärkeä periaate on, että lakiuudistuksella ei ole tarkoitus harventaa kouluverkon rakennetta. Onkin painokkaasti todettava, että jos kunnat lakkauttavat pieniä kouluja, perusteeksi ei kelpaa valtionosuuslainsäädännön uudistus. Itse asiassa uuden lainsäädännön mukaan kunnat säästävät hiukan vähemmän kyläkoulun lakkauttamisessa kuin vanhan järjestelmän vallitessa.

Herra puhemies! Niin hyvä kuin uusi valtionosuusjärjestelmä onkin, siihen jää eräitä epä-

selviä kohtia ja myös seurattavia yksityiskoh-
tia.

Varsin pulmalliseksi on osoittautunut lukio-
laisten ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoi-
den koulukuljetusten rahoituksen järjestely.
Meillä on nykyisin pääsääntöisesti järjestetty
lukiolaisille ja ammatillisissa oppilaitoksissa
opiskeleville maksuton koulukuljetus. Tätä on
pidettävä erittäin tärkeänä yhteiskunnallisena
saavutuksena, koska se tuo tasa-arvoiset koulu-
tumahdollisuudet kaikille kansalaisille varalli-
suudesta ja asuinpaikasta riippumatta. Samalla
se kannustaa hakeutumista opiskelemaan ja am-
mattitaidon hankkimiseen. Edelleen se luo hen-
kilökohtaista turvallisuuden tunnetta ja ehkäisee
sosiaalisia ongelmia, kun opiskelijoiden ei kovin
varhain tarvitse lähteä kotoaan pois asumaan
opiskelupaikkakunnalle. Koulukuljetukset vah-
vistavat myös haja-asutusalueiden joukkoliiken-
nettä, jota muuten jouduttaisiin tukemaan muul-
la tavoin.

Nyt esillä olevan lakiesityksen mukaan op-
pilaiden maksuttomasta koulukuljetuksesta
päätäisi oppilaitoksen ylläpitäjä. Tämä järjes-
telmä toimii hyvin ns. normaaliolosuhteissa,
jos oppilaiden kotikunta tai kotikunnat ovat
oppilaitoksen ylläpitäjiä. Mutta vaikeuksia voi
tulla ja on jo tullutkin, jos ylläpitäjänä on
valtio tai myös kaupunki, jonka omilla oppi-
lailla ei ole pitkiä koulumatkoja. Tällöin yllä-
pitäjällä ei ole kovin suurta intressiä järjestää
kuljetusta. Tästä joutuu laskun maksamaan
kaukana asuva oppilas.

Koska valtionosuusjärjestelmän uudistuksen
keskeinen periaate on lisätä peruskuntien pää-
tätäntävaltaa, olisi tarkoituksenmukaista pyrkiä
järjestelmään, jossa nimenomaan oppilaan koti-
kunta voisi päättää kuljetuksen järjestämisestä.
On selvää, että samassa oppilaitoksessa ei saisi
olla erilaista kohtelua saavia oppilaita: Toisilla
olisi maksuton koulumatka, toisilla maksullinen.
Mutta päämääränä tulee olla, että jokainen pit-
kän koulumatkan kulkeva oppilas saisi maksut-
toman koulumatkan, varsinkin jos hänen koti-
kuntansa niin haluaa, kuten yleensä haluaakin.
Siksi sivistysvaliokunta samoin kuin hallintova-
liokunta pitävät mietintöjen mukaan tärkeänä
nyt säädettävän lainkohdan toimivuuden seu-
raamista.

Toinen opetustoimen asianmukaisen hoitami-
sen kannalta vaikea ongelma on sairaiden ja
vammaisten lasten opetus. Tähän saakka saira-
laopetuksessa sekä 11-vuotiseen oppivelvollisuu-
teen perustuvassa vammaisten opetuksessa valti-

onisuus on ollut kunnan kantokykyluokasta riippumatta 86 prosenttia todellisista kustannuksista. Tällaisen opetuksen ja tällaisten oppilaitosten oppilaskohtaiset menot voivat olla huomattavastikin tavanomaisia peruskoulun oppilaskohtaisia menoja suuremmat.

Uudessa järjestelmässä tällaisen opetuksen kustannukset sisältyvät kuntien laskennallisten valtionosuuksien pohjiin, joten kunnat saavat saman rahan kuin ennenkin. Kun valtionosuusprosentti luonnollisesti on kuitenkin aikaisempaa pienempi, koska osa valtionosuuksista siirtyy yleisiin valtionosuuksiin niissä maksettavaksi, kunnan nettomeno näyttää tällaisen oppilaan koulunkäynnistä nousevan jopa kymmeniä tuhansia markkoja vuodessa.

Vaikka näin todellisuudessa ei käy, on perusteltua pelätä, että joissakin tapauksissa kyseistä opetusta pyritään järjestämään olennaisesti halvemmissä, mutta myös epätarkoitukseenmukaisemmissa puitteissa. Siksi on voimakkaasti painotettava peruskoululain 3 §:n säädöstä, jonka mukaan peruskoulun opetus ja kasvatusta on järjestettävä oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti. Valtionosuusuudistus ei saa johtaa sairaiden ja vammaisten lasten koulunkäyntimahdollisuuksien heikkenemiseen. Tähän kohtaan myös sivistysvaliokunta ja hallintovaliokunta kiinnittivät lausunnoissaan huomiota.

Herra puhemies! Käsittelyssä oleva lakipaketti sisältää myös muita koulutuksen järjestämiseen liittyviä lakiesityksiä.

Opetustoimen hallintoa lakiesitykset yksinkertaistavat ja selkeyttävät. Kunnan opetustoimen hallinnosta todetaan, että kunnassa on yksi tai useampi monijäseninen toimielin, joka hoitaa tämän sektorin. Tämä valitaan voimassa olevan kunnallislain mukaan. Se merkitsee, että maassamme ollut lähes satavuotinen traditio, jonka mukaan koululautakuntaan on kuulunut myös opettajajäseniä, nyt päättyy. Kokemukset ovat vanhasta käytännöstä olleet voittopuolisen myönteisiä niin kunnan, sen koululaitoksen kuin oppilaidenkin kannalta. Siksi esitetty muutos on kieltämättä menetys koulutoimen hoidolle, ja se perustuukin kunnallislainsäädännön uudistuksen yleisiin periaatteisiin eikä käytännön vaatimuksiin.

Sen sijaan esimerkiksi useiden kuntainliittojen ammattikoulujen osalta hallinnon uudistus ja yksinkertaistaminen on tervetullut ja hyvä. Nykyinen käytäntö, jossa mainitunlaisen ammattikoulun johtokunta on ensin kokoontunut ja

käsitellyt asiat, minkä jälkeen saman ammattikoulun kuntainliiton hallitus on istunut muuttaman henkilövaihdoksen jälkeen lähes samassa kokoonpanossa kuin johtokunta ja käsitellyt lähes samat asiat uudelleen, on ollut joutavanpäiväinen ja byrokraattinen.

Herra puhemies! Niin hyvin kuin hallintovaliokunta ottikin mietinnössään huomioon sivistysvaliokunnan lausunnossaan esittämät näkökohdat, eräässä kohdin mielipiteet menivät ristiin. Näin kävi kirjastolain 7 §:n kohdalla. Siinä hallitus esitti, että kirjastossa omien kokoelmien käyttö ja kirjojen lainaus olisi maksutonta. Sivistysvaliokunta pohti asiaa perusteellisesti ja päätyi yksimielisesti ratkaisuun, jonka mukaan kirjaston omien kokoelmien käyttö ja lainaus on maksutonta. Muun aineiston kuin kirjojen lainaus kirjastoista on nykyisin hyvin vähäistä, keskimäärin 8 prosenttia. Jos näin pienestä lainavolyymista aletaan periä vuokria, sen taloudellinen merkitys on olematon. Joissakin tapauksissa tuotot voivat hukkaa lisääntyneeseen työmäärään. Tällaisen materiaalin vuokraus voidaan kunnissa vallan hyvin hoitaa muun organisaationa kuin kirjastotoimen kautta.

Sen sijaan maksullisen palvelun tielle lähtemisen sisältää monia riskejä. Ensinnäkin maksujen ulottaminen muuhun kuin kirjojen lainaamiseen saattaa johtaa erityisryhmien kuten vammaisten, lasten ja opiskelijoiden palvelujen heikkenemiseen. Nythän sanamuoto sallii mm. oppimateriaalin lainauksen maksulliseksi muiden kuin kirjojen osalta. Materiaalin vuokraus saattaa tuoda mukanaan myös vaikeita tekijänoikeuskysymyksiä, joiden ratkaisua Euroopan yhdentymisen ei ainakaan tule helpottamaan. Lisäksi maksullinen palvelu ei ole valtionosuuteen oikeuttavaa toimintaa, joten kirjaston materiaalin vuokrauksesta aiheutuneet kulut eivät tule valtionosuuteen oikeuttavaan kustannuspohjaan ja näin kirjastojen käyttömenot tulevat byrokraattisesti jaettaviksi maksullisen ja maksuttoman palvelutoiminnan suhteen. Suomalainen kirjastolaitos on maailman parhaita, ja olisi hyvin tärkeää ja toivottavaa, että sen toimintaa ei vaarannettaisi millään toisarvoisilla toimenpiteillä.

Herra puhemies! Käsillä oleva kuntien valtionosuuslainsäädännön kokonaisuudistus on historiallinen. Se luo kunnallishallinnolle poikkeuksellisen laajat puitteet toteuttaa perinteistä paikallishallintoa. Samalla se tuo entistä suuremman vastuun palvelujen tuottamisesta ja taosta kunnille.

Valitettavasti valtionosuusuudistuskeskustelu on tuonut esille vastakkainasettelua kuntien ja kuntalaisten välille. Tällainen ajattelutapa on käsittääkseni perusteellisesti virheellinen. Kunnan etu on kuntalaisten etu, ja henkilökohtaisesti uskon, että kuntalaiset voivat nyt esitetyissä puitteissa hoitaa yhteisiä asioitaan kaikkien kuntalaisten parhaaksi.

Ed. Lahti-Nuutila (vastauspuheen- vuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Virrankoski kantoi perusteellisessa puheenvuorossaan aivan oikein huolta mm. lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten oppilaiden koulukuljetusmaksuista. Hän itse kuitenkin oli tämän vuoden tulo- ja menoarviosta äänestettäessä eduskunnassa hallituksen kannalla. Hän äänesti pois tämän vuoden budjetista valtion osallistumisosuuden mm. valtion, kuntien ja yksityisten ammatillisten oppilaitosten koulukuljetusmaksuihin. En tiedä, onko tämä menettely nyt varsinainen neuvon uuden valtionosuusuudistuksen soveltamiseen. Vähän siltä tuntuu.

Ihmeellistä on, että hallituspuolueen edustajat käyttävät tällaisia toivomuspuheenvuoroja, kun he ovat luoneet kuitenkin aivan toisenlaisen arjen. Lähes päivittäin koko kevätkauden tuli tietoja siitä, millä tavalla esimerkiksi terveydenhuolto-oppilaitoksissa ei enää osallistuttu oppilaiden koulukuljetuskustannuksiin, koska valtionosuudet oli leikattu pois. Näin monille nuorille syntyi hyvin suuria vaikeuksia suoritua elämisestään, koska monella koulukuljetusmaksut nousevat useampaan sataan markkaan kuukaudessa ja opintotuki oli vain alle 500 markkaa kuukaudessa.

Ed. Virrankoski (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Käsittääkseni lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten oppilailla on edelleen mahdollisuus maksuttomaan koulukuljetukseen ja se useimmissa oppilaitoksissa myös järjestetään.

Ed. Lahti-Nuutila (vastauspuheen- vuoro): Arvoisa puhemies! Tuntuu ihmeelliseltä, kun ajatellaan tätä taloudellista tilannetta ja esimerkiksi kuntien vaikeuksia tältä osin, että todella te hallituksen veditte valtionosuudet koulukuljetuskustannuksista pois. Kyllä minulla on se käsitys, ed. Virrankoski, että todella luke- mattomat ammatilliset oppilaitokset ovat jättäneet korvaamatta oppilailleen koulukuljetuskustannuksia juuri siitä syystä, että te otitte valtion-

osuudet niiltä pois tämän vuoden budjetista eduskunnassa päätettäessä.

Ed. Virrankoski (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tällä hetkellä voimassa oleva laki, joka edelleenkin pysyy voimassa, sallii sen, että oppilaitoksen ylläpitäjä järjestää maksuttoman koulukuljetuksen ja saa siihen nyt ja saa uudenkin lain mukaan valtionosuuden.

Ed. Vehkaja: Arvoisa puhemies! Äskeseen debattiin tekee mieleni todeta, että kun tein samasta asiasta kirjallisen kysymyksen koskien valtion terveydenhuollon oppilaitoksien matkakustannusten korvauksia, sain ministeriltä vastauksen, jossa todettiin, että se on oppilaitoksen asia sen jälkeen, kun sille on annettu raamirahat. Kun raamirahoja on vähennetty, oppilaitokset ovat joutuneet todella tekemään tällaisia ratkaisuja kesken lukuvuotta ja näin vaarantaneet oppilaiden opintojen jatkumisen. Siitä on siis ministerin sana, ihan mustaa valkoisella.

Arvoisa puhemies! Valtionosuusuudistus on edessämme, enkä ole havainnut minkäänlaista erimielisyyttä siitä, ettei uudistus menisi eduskunnassa läpi. Keskustelua on herättänyt toki moni yksityiskohta ja niistä kukin on tuonut esiin mieleisänsä painotuksia. Kunnat saavat siis jatkossa varsin itsenäisesti päättää, millaisia palveluja ja miten tarjoavat. Mahdollista on myös ostaa palveluja yksityisiltä, mutta myös mahdollista on lopettaa kokonaisia toimintoja.

Uudistus suunniteltiin hyvänä taloudellisena aikana, mutta sen toteutuminen osui kunnallistaloudellisen laman aikaan. Tätä seikkaa ei mielestäni ole pohdittu riittävästi. On silkkaa hyväuskoisuutta väittää, ettei uudistusta käytettäisi aktiivisesti myös palvelujen heikentämiseen tässä taloudellisessa tilanteessa. Julistamalla, ettei ongelmia ole, ongelmia ei voida poistaa. Ei tarvitse kuin katsella ympärilleen, niin huomaa, että kunnissa on ilmapiiri jo valmiiksi vallalla, että vetäytymisiä tulee tapahtumaan. Muistan tavanneeni eräänkin kunnanjohtajan, joka hekotteli ja sanoi, että hän tässä nyt vain odottelee valtionosuusuudistusta, jotta voitaisiin toteuttaa irtisanomisia esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon alalla. Hän perusteli tätä sillä, että suorittamalla irtisanomiset vasta sitten, kun laki on voimassa, koko taloudellinen hyöty jää kunnalle. Jos hän toteuttaisi irtisanomiset nyt, siitä hyödystä menisi puolet valtiolle, ja se ei tätä kunnanjohtajaa tippaakaan kiinnostanut.

Kunnat joutuvat karsimaan palvelujaan sen takia, että porvarihallitus pakottaa ne siihen. Elleivät kunnat karsi palveluja valtionosuuden vähetessä, ne joutuvat kustantamaan osan palveluistaan kokonaan itse. Näin kustannustenjako valtion ja kuntien kesken muuttuisi nykyisestä. Itse maksamiseen olisi vain harvoilla kunnilla mahdollisuus. Hallitusherrat siis sanelevat ehdot aikaisempaa paljon tiukemmin, mutta jättävät kunnille ns. vapauden tehdä käytännön likaiset työt. Mitähän kunnallista itsehallintoa tämä on?

Kansalaisten kannalta keskeinen kysymys on, millä keinoin palvelut voidaan uudessakin tilanteessa heille taata. Kustannuksiin perustuva valtionosuus on ollut palvelujen rakentamisvaiheessa tosi hyvä juttu, sillä palvelujen rakentaminen on kiinnostanut niitäkin kuntia, joissa ei olisi ehkä muutoin ollut hyvinvointipalvelujen laajentamiselle myönteistä ilmapiiriä.

Haluun kiinnittää eräaseen asiaan huomiota tässä yhteydessä, ja se on subjektiiviset oikeudet ja tämä valtionosuusuudistus. Kun valtionosuusuudistus on ollut pitkään hankkeilla, muistan vuosia sitten, että siihen oikeastaan kaikilla arviointitasoilla liitettiin ajatus subjektiivisten oikeuksien laajentamisesta ja siitä, että tätä kautta ikään kuin kansalaisille itselle siirrettyillä oikeuksilla voidaan myös luopua kontrolloivasta sistemistä. Kun taloudellinen tilanne nyt on kuitenkin muuttunut, keskustelu subjektiivisten oikeuksien laajentamisesta on täysin pysähtynyt, ja tavallaan tästä rakennelmasta lähtee toteutumaan ainoastaan valtionosuusuudistus. Se on tuottanut varmasti suuren määrän niistä kysymyksistä, jotka tänään yksityiskohtiin on esitetty.

Ed. Kuuskoski toi minusta hyvin analysoivassa puheenvuorossaan esille tärkeitä asioita, mm. sen ohitetun seikan, että jo Valtava-uudistus viime vuosikymmenen alkupuolella on ainakin sosiaali- ja terveydenhuollossa avannut aivan uuden aikakauden ja hyvinkin vapaan systeemin toteuttaa toimintoja oman mielen mukaan kuntien ja paikallisten ajatusten mukaisesti. Myös vapaakuntakokeilut ovat lisänneet kuntien vapausasteita järjestää tarvitsemansa palvelut haluamallaan tavalla.

Olen hiukan pohtinut kysymystä siitä, että kun päätösvaltaa siirretään kuntiin, mitä se oikein mahtaisi tarkoittaa. Keille se siis siirtyy? Ketkä valtaa kunnissa käyttävät? Me tiedämme, että kunnat ovat ehtineet jo siirtää päätösvaltaa poliittisilta päättäjiltä varsin painotetusti virka-

miehille. Kun ensi vuoden alussa on tarkoitus toteuttaa myös valtionosuusuudistuksen kanssa yhtä aikaa kunnallislain osittaisuudistus, se merkitsee sitä, että poliittisten vähemmistöjen vaikutusmahdollisuudet kunnissa edelleenkin vähenevät. Tämä on merkillepantava muutos ja miksei haastekin etenkin niissä kunnissa, joissa yksinkertainen enemmistö on yhden ainoan puolueen hallussa. Vaikuttamisen mahdollisuus monokulttuurisessa ympäristössä, poikkeavien ajatusten läpiajaminen, on todella vaikea asia. Uudistuksen mukaan valtuustoissa tullaan päättämään siis jatkossa myös taloudesta yksinkertaisella enemmistöllä. Hieman maalailen voisi sanoa, että päätösvaltaa siirretään Helsingin herroilta erityisesti kuntien virkamiesherroille.

Valtionosuusuudistus vapauttaa kunnat käytännössä huolehtimaan hyvinvointipalveluista haluamallaan tavalla, mutta se antaa myös varkaalle tilaisuuden. Valtionosuudet tulevat, vaikka palveluja ei järjestettäisikään. Paikalliset poliittiset yksinkertaiset enemmistöt päättävät jatkossa siitä, rakennetaanko valtionosuuden turvin sosiaali- ja terveys- tai opetus- ja kulttuuripalveluja vai käytetäänkö valtionosuuksien antama kunnallistalouden liikkumavara matkailuvieheisiin, pienlentokenttiin tai jäähalleihin. Itse asiassa valtionosuusuudistuksen perusrakenteen, jossa erityisvaltionosuuksien rahoja on osittain siirretty yleiseen valtionosuuteen, on kunnille vihje siitä, että niillä on lupa ottaa uusia arvoja käyttöön. Se raha ei ole korvamerkittyä, joka laskennallisesti tulee tuosta lähteestä. Tällaista perustelua odotan ja olen melkein varma, että sitä tullaan kamreerien tai yleensä toisinaijattelijoiden puolelta tarvittaessa käyttämään.

Minua ei tyydytä pelkästään sellainen ajatus, että vaaleilla vaihdetaan päättäjät, jos entisten tekemät päätökset eivät menettele, niin oikea ajatus kuin tämä demokratiasta onkin. Tässäkin uudistuksessa ensisijaisesti kysymys on kuitenkin palveluja tarvitsevista kansalaisista. Kysymys ei ole virkamiesten tai poliittisten päättäjien onnesta. Neljän vuoden aika on varsin pitkä kitkutella palvelujen puutteessa odottelemassa, josko linja muuttuisi. Sen vuoksi tarvitaan tiettyjä turvajärjestelmiä, joko perusturvalautakunta tai, niin kuin olemme ajatelleet, palveluasiamies-systeemi, joka olisi tätäkin nasevampi instrumentti juuri kansalaisten asiaa ajatellen.

Muistan aiemmissa työtehtävissäni tavanneeni kunnanjohtajia, jotka antoivat sosiaalitoiminta pitkälle sitovia ohjeita siitä, mihin menoihin toimeentulotukea saa antaa, mihin taas ei. Vain

siirtyminen ns. laajaan lakisääteiseen perusosaan on pelastanut näissä kunnissa kuntalaiset siitä mielivallasta, jonka kohteena he olivat. Vastaa-
via muitakin ongelma-alueita on, esimerkiksi vammaispalvelut on tänä päivänä tuollainen esimerkki. Sen takia haluan alleviivata sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausunnossaan esiintuomaa asiaa eli sitä, että sosiaali- ja terveydenhuollon kysymykset tulee jatkossakin pysyttää ammattiosaamisen piirissä eli meidän pitää oikein terävästi torjua ne pyrkimykset, joita ehkä kamreerien tai kunnanjohtajien suunnalta tulee ottaa valta ammatti-ihmisiltä substanssi- eli sisältöasioissa. Se on aika tärkeä seikka, enkä tiedä, kuka sitä kuntien sisällä valvoisi, mutta toivon, että siihen kiinnitettäisiin huomiota.

Hallintovaliokunnan mietintöihin en ole yleisperustelujen osalta tyytyväinen, sillä niissä aika pitkälle vähätellään valtionosuusuudistuksen sisältämiä ongelmia. Mietinnössä olisi pitänyt erikseen arvioida laman vaikutuksia. En voi mitenkään yhtyä myöskään sellaiseen ajatukseen, että samalla kun annamme kunnille toimintavapauden, osoitamme piittaamattomuutta seurantaa kohtaan. Tulostavastuu edellyttää mielestäni seurantaa. Olen myös sitä mieltä, että Tilastokeskus olisi tullut velvoittaa saumattomaan yhteistyöhön sektoriviranomaisten kanssa samalla, kun ehdotettiin tilastojen keruuvallan kokoamista Tilastokeskukselle.

Paljon pohdintaa uudistuksen yhteydessä aiheuttaa myös se, että valtionosuusraha jaetaan jatkossa suoraan peruskunnille. Kuntainliittojen tai jatkossa kuntayhtymien tulevaisuus on merkittävä kysymys. Tähän erilliseen kysymyksen työskentelyssä esimerkiksi hallintovaliokunnan puolellakaan ei ole oikein riittävästi paneuduttu. Kysymys on siitä, ketkä kunnissa tekevät päätökset siitä, mihin kunnan rahoja osoitetaan, kuka päättää hoitoon pääsystä, kuka päättää koulutukseen pääsystä, kuka päättää näistä asioista esimerkiksi terveydenhuollon osalta silloin, kun kunnassa ei ole ainuttakaan tämän alan asiantuntijaa. Toivoisi, että voitaisiin jatkaa nykyisillä systeemeillä. Sairaalan lääkäreillä esimerkiksi on vielä erikoissairaanhoitolain perusteella melkoisen tärkeä valta ottaa hoitoon ja päästää hoidosta.

Arvoisa puhemies! Haluan vielä puuttua muutamiin yksityiskohtiin.

Lakiesityksessä n:o 214 on kysymys yleisistä valtionosuuksista. Siinä puhutaan väestön kielisuhteiden mukaan määräytyvistä kertoimista, jotka on hallituksen esityksen mukaan laskettu 5

prosentiksi koko kaksikielisen alueen väestöstä. Omassa kotikunnassani, joka on vahvasti kaksikielinen, innostuttiin tekemään rinnakkaisia laskelmia tästä asiasta ja todettiin, että tämä on varsinainen ryöstö etelän suurimmille kaupungeille, joissa toiskielisen väestön osuus kuitenkin jää varsin minimaaliseksi. Tämä laskentaperuste ohittaa sen tosiasian, että vahvasti kaksikielisissä kunnissa molemmilla kielillä on rakennettava paljon vahvemmat palveluvarustukset kuin niissä, joissa vähemmistön osuus on varsin pieni. Olisimme toivoneet ja vastalauseemme sisältöönkin se liittyy, että olisi voitu toteuttaa vaihtoehtomalli, jossa kielillisä olisi laskettu vähemmistökieleen kuuluvaa asukasta kohden, niin että se olisi 35 prosenttia korotettu. Tämä ei ole kiinnostanut enemmistöä siitäkään huolimatta, että se ei lisää valtionosuuden kokonaismäärää tässä maassa.

Sitten haluan tuoda esiin vielä muutaman lisäperustelun palveluasiamiehestä, arvoisa puhemies, siinä mielessä, että ne taustat, jotka ovat johtaneet tällaisen esityksen tekemiseen, ovat ehkä tärkeitä tunnistaa silloin, kun pitäisi ottaa kantaa kysymyksen lähemmin.

Sosiaali- ja terveydenhuollossa asiakasta koskeva päätöksenteko on useimmiten delegoitu viranhaltijalle. Palvelujen ulkopuolelle jättämisestä voi pyytää muutosta kunnan lautakunnalta. Käytännössä ja varsinkin pienissä kunnissa saattaa olla niin, ettei lautakunta jälkikäteen puutu viranhaltijan tekemiin päätöksiin, koska tästä aiheutuisi helposti luottamuspuula. Kunnalliset lautakunnat ovat luoneet valtion normien sijalle paikallisia normeja helpottamaan viranhaltijoiden työskentelyä. Tässä muuten kannattaisi huomata, että ilman normeja ei näistä töistä selvitä. Samalla on kuitenkin tapahtunut se, että tämä työ on kaavamaisesti eivätkä asiakkaiden yksilökohtaiset elämäntilanteet välttämättä tule riittävästi huomioiduksi päätöksenteossa niin kuin erityislainsäädäntö on kuitenkin tarkoittanut. Tämä siitä syystä, että viranhaltijat joutuvat vaikeassa tilanteessaan tasapainottelemaan yksilökohtaisen harkinnan ja asiakkaiden tai asiakasryhmien välisen tasa-arvovaatimuksen välillä. Näyttää siltä, että tasa-arvotavoite painaa yksilöllistä harkintaa enemmän. Ilmeisen virheellisissäkin päätöksissä oikaisumenettely, esimerkiksi virkamiehen itseoikaisu, on osoittautunut täysin harvinaiseksi menettelyksi. Myöskään lautakunnat eivät ole halunneet puuttua tai eivät ole kyenneet puuttumaan havaittuihin virheisiin. Täällä on puhuttu lääninoikeuksista ja

muista valitusinstansseista, joista en enempää mainitse. Totean vain, että puitelakeja toteuttavassa sosiaali- ja terveydenhuollossa niiden mekanismien arvo ei ole niin suuri kuin on totuttu muista yhteyksistä näkemään.

Tässä on koko joukko syitä, minkä takia, niin kuin hallitus on muuten omassa esityksessäänkin todennut, asiakkaan entistä parempia mahdollisuuksia valvoa omia etujaan on korostettava. Tähän ilmastoon ja ilmapiiriin, mitä hallituskin on toivonut, soveltuu täysin hyvin ajatus palveluasiemiehen perustamisesta. Meillä on erinomaisia kokemuksia, näin väitän, esimerkiksi tasa-arvovaltuutetun työskentelystä tässä maassa. Hän on hoitanut yksittäisten henkilöiden kysymyksiä, mutta ollut myös erittäin tärkeänä yhteiskunnallisen keskustelun virittäjänä omaan toimialaansa kuuluviin kysymyksissä. Tämän tyyppistä aloitteellisuutta tarvitaan myös sosiaali- ja terveydenhuollossa, sillä kaikki päätökset tälläkin alueella ovat arvoihin perustuvia päätöksiä.

Ed. J o u p p i l a : Arvoisa puhemies! Tämä valtiosuusuudistus, joka on nyt ensimmäisessä käsittelyssä niin sanotusti suurella salilla, on erittäin odotettu. Se on hyvin mullistava siinä mielessä, että se on osa sitä lainsäädännön muutosprosessia, joka todella vie päätösvaltaa ja myös vastuuta kuntien päättäjäille silloin, kun erilaisia palveluja halutaan järjestää.

Tämä valtiosuusuudistus on ollut lausunnolla sivistysvaliokunnassa koskien sen opetus- ja kulttuuritointa koskevaa valtiosuusuusjärjestelmää. Nykyinen valtiosuusuusjärjestelmään on hyvin monimutkainen, vaikeaselkoinen, ja se on johtanut todella hyvin tarkkaan ja yksityiskohtaiseen sääntelyyn sekä myös päällekkäiseen hallintoon. Se ei ole kannustanut, kuten kaikki hyvin tiedämme, kuntia taloudellisuuteen, mikä on ollut nähtävissä kuntien menokehityksessä ja mikä on osittain syynä siihen, minkä takia olemme tällaisessa julkisenkin talouden rahoitus- ja talouslamassa, mikä meillä on meneillään. Tämän uudistuksen keskeinen tarkoitus, kuten monissa aikaisemmissa puheenvuoroissakin on jo todettu, on yksinkertaistaa ja yhtenäistää järjestelmää, vahvistaa kunnallista itsehallintoa ja korostaa kuntien kustannusvastuuta.

Opetus- ja kulttuuritoimen ehdotetut valtiosuusuus- ja suunnittelusäännökset sekä erityislakien hallinnollisten normien poistaminen ja väljentäminen tukevat myös samalla niitä tavoitteita, joita tällä hetkellä opetusministeriössä on ope-

tushallinnon suhteen siten, että esimerkiksi koulutuksessa samoin kuin kulttuuri- ja sivistystyössä voitaisiin saada valinnan vapautta ja joustoa, ja tämä etenkin koulupuolella etenee toivottuun suuntaan. Samalla siihen liittyy hallinnon purkum. johtokuntien osalta.

En halua tässä puuttua näihin asioihin enempää, mutta kun sivistysvaliokunta, kuten aikaisempi puhuja, ed. Virrankoski jo totesi, kuunteli toistasataa asiantuntijaa ja perehtyi asiaan tarkoin, niin tässä yhteydessä kuten muussakin yhteydessä on herännyt hyvin paljon epäilyä siitä, käyttävätkö kunnat tätä oikeutta ja tätä vastuuta tai velvollisuutta, mikä annetaan, oikealla tavalla hyväksi ja ovatko palvelut, joita tämän jälkeen saadaan, sitä tasoa, mitä ne ovat tähän asti olleet. Vaikka tosiaan tämä esitys on meistä sivistysvaliokunnan jäsenistä hyvä, yksimielisesti näin katsoimme, ja kunnan päättäjiin meidän on luotettava, koska kunnan päättäjät tähän valitaan myös joka neljäs vuosi pidettävillä vaaleilla, niin kuitenkin sivistysvaliokunnan mielestä nimenomaan asiantuntijoitteinkin kuulemisen perusteella todettiin muutampia epävarmuustekijöitä etenkin tässä tilanteessa, kun meillä on valtiosuusuusjärjestelmä syntyessä silloin, kun valtion ja etenkin kuntien taloudellinen tilanne on kireä.

Kumminkin sivistysvaliokunta katsoi, että on erittäin välttämätöntä, että koulutuksen taso Suomessa ei tingitä ja voimassa olevan peruskoululain 3 §:n 1 momentin mukaisesti peruskoulun kasvatusta ja opetusta järjestettävä oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti.

Senpä takia valiokunta halusi oikein ponneen muodossa esittää tässä lausunnossa näkemyksiä siitä, että hallitus huolehtisi opetus- ja kulttuuritoimen valtiosuusuudistuksen toteuttamisen seurannan opetustoimen osalta ja siinä seurannassa kiinnittäisi huomiota mm. siihen, järjestetäänkö koulutus kunnissa niin, että ei koulutuksen taso todella vaarannu ja koulutusta kehitetään nimenomaan oppilaan tarpeita ja edellytyksiä vastaavasti, järjestetäänkö vammaisten koulutus niin, että peruskoululain 3 §:n edellytykset toteutuvat ja turvataan erityisopetuksen järjestäminen sitä tarvitsevalle ja oppilaanohjauksen. Opiskelijan valinnan mahdollisuuksien lisääntymisen myötä oppilaanohjauksen tullessa yhä tärkeämmäksi opiskelijan tulee saada tarvitsemaansa ohjausta valintoja tehdessään. Tämä on mielestämme hyvin tärkeää, koska nyt todella opetuksessa ja koulutoimessa tapahtuvat muu-

tokset lisäävät valinnaisuutta, ja silloin opilaanohjaajan merkitys korostuu.

Myös vammaisten lasten kannalta on hyvin tärkeää, että koulunkäyntiavustajan palkkaaminen myös jatkossa näille lapsille turvataan. Samoin tiedämme, että meillä on vammaisia opettajia, joille on tarvittaessa palkattu avustaja; myös tähän kunnissa tulisi kiinnittää jatkossakin huomiota.

Sitten meillä on erityistehtäviä saaneita lukioita. Niidenkin asemaan haluamme kunnissa myös jatkossa kiinnitettävän huomiota.

Samoin sairaaloiden samoin kuin vankiloiden koulujen jne. opiskelijoiden asema tulee turvata.

Täällä on jo puhuttu koulukuljetuksista ja ammatillisten oppilaitosten yksikköhintojen oikeudenmukaisesta laskemisesta jne.

Kaiken kaikkiaan tämä luettelo, jonka sivistysvaliokunta otti lausuntoonsa, se on sivulla 5, johtui siitä, että valiokunnan enemmistön mielestä me emme luonnollisesti voineet muuttaa näitä asioita pykälissä, koska se olisi romuttanut koko tämän järjestelmän, vaan todella meidän on luotettava, että kuntien päättäjät huolehtivat, että mainitut asiat ja jotkut muutkin, mitä tuossa luettelossa vielä lisäksi on, turvattaisiin ja oppilaan asema todella tässä maassa olisi sellainen, että koulutus veisi yhtä hyviin saavutuksiin kuin se on tähänkin asti vienyt.

Kulttuuritoimen osalta on myös seurantaa järjestettävä samantapaisesti.

Hallintovaliokunta on mietinnössään ottanut nämä asiat huomioon, mutta ei ole esittänyt niitä ponnien muodossa, niin kuin sivistysvaliokunta tämän seurannan edellytti. Täällähän kuulumme äsken ministeri Uosukaisen suulla, että nämä ponnit ovat siinä mielessä tärkeitä, että niitä todella toivottavasti nykyisen hallinto- ja ministerikulttuurin mukaan myös kunnioitetaan siten, kun näitä lakeja täytäntöön pannaan.

Kuten totesin, valiokunnan enemmistön mielestä pykälämuutoksia näissä asioissa ei voitu toteuttaa, koska tämä järjestelmä olisi sillä tavalla todella romuttunut, koska se olisi sitten vienyt pohjan ja perusajatuksen tästä, että kunnat asiat järjestävät ja kuntien päättäjiin on näin ollen luotettava.

Mutta kahteen kohtaan valiokunta teki yksimielisesti päätökset. Ed. Virrankoski äskeisessä puheenvuorossaan mainitsi kirjastojen asian, jossa hallituksen esityksessä esitettiin kirjojen lainaus maksuttomaksi, mutta valiokunta laajensi sitä niin, että kirjojen lainaamisen ohella kirjaston omien muiden kokoelmien lainaami-

nen olisi maksutonta, mikä silloin juuri takaisi erikoisryhmille, vammaisille jne., mahdollisuuden saada äänikirjoja, kasetteja ja muuta tammöistä ja myös varmistaisi sen, että opiskeluun ja muuhun av-materiaalit olisivat jatkossakin maksuttomia. Sivistysvaliokunnan näkemys tästä asiasta oli yksimielinen. Samoin korotimme valtakunnallisesti tärkeiden teattereiden, Tampereen Työväen Teatterin ja Svenska Teaternin, valtionosuutta 50:stä 60 prosenttiin.

On hyvin valitettavaa, että sivistysvaliokunnan kirjastoa koskevan päätöksen osalta hallintovaliokunta on supistanut näkemystä, minkä sivistysvaliokunta asiantuntijavaluokuntana ja asiantuntijoita kuunneltuaan, kuten totesin, omaksui. Toivon, että jatkossa pääsisimme tässä asiassa johonkin oikeudenmukaisempaan ratkaisuun.

Kaiken kaikkiaan sivistysvaliokunta on todennut, että tämä lakiesitys on tässä ajassa välttämätön. Sitähän on pitkän aikaa valmisteltu, ja se tulee varmasti luomaan opetus-, sivistys- ja kulttuuritoimelle uusia mahdollisuuksia. Nämä mahdollisuudet vain niiden kunnan päättäjien, jotka nyt näissä asioissa saavat nykyistä laajemmat päätösvaltuudet, on todella hyödynnettävä ihmisten ja suomalaisen yhteiskunnan parhaaksi.

Ed. Lahti-Nuutila (vastauspuheen-vuoro): Arvoisa puhemies! Sivistysvaliokunta on todella erinomaisella tavalla käsitellyt tätä hallituksen esitystä. Joudun kuitenkin toteamaan, että yli kymmenen vuotta sitten 23.3.1982 Suomen valtio ja Tampereen kaupunki allekirjoittivat sopimuksen Tampereen Työväen Teatterin uuden teatteritalon rakentamisesta ja valtion osallistumisesta toimintamenoihin, joihin kuuluvat myös kiinteistömenot, mutta eivät pääomamenot. Eduskunta oli sitä ennen hyväksynyt valtion osalta sopimuksessa edellytetyt toimenpiteet.

Teatterilaki muuttaa nyt valtionavun laskentapohjaa valtion ja Tampereen kaupungin välissä sopimuksessa määritellystä. Asian on tiedostanut hallitus esittämällä Työväen Teatterin valtionavustukseksi 50 prosenttia käyttökustannuksista. Sivistysvaliokunta ja hallintovaliokunta ovat aivan oikein havainneet, että tuo prosentti ei täytä sopimuksen ehtoa, ja korottaneet valtionosuusprosentin 60:ksi. Valitettavasti kuitenkin minun tietojeni mukaan tämäkään ei vielä kata valtion ja Tampereen kaupungin välisen sopimuksen edellyttämää määrää, vaan pro-

sentin pitäisi olla 65. Toivon mukaan me Suomen eduskuntana toisen sopimuskumppanin valtion puolesta voimme huolehtia siitä, että valtio pitää, minkä sopii. Vai onko esimerkiksi sivistysvaliokunta tullut sopimusta tarkastellessaan ja laskelmia tehdessään todella siihen lopputulokseen, että tuo 60 prosenttia täyttää tehdyn sopimuksen ehdot?

Ed. Kasurinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Sivistysvaliokunnan puheenjohtaja, kansanedustaja Jouppila luetteli sivistysvaliokunnan edellyttämiä asioita pitkän rivin. Käsitakseni mukaan ajateltaessa meidän koulutus-, sivistys- ja kulttuuripolitiikkaamme nämä sivistysvaliokunnan linjaukset ovat aivan oikeasuuntaisia. Siitä ei valliinne erimielisyyttä.

Sen sijaan haluan todeta, että sanat ja teot ovat valitettavan syvässä ristiriidassa, jos palautamme mieliin muutaman päivän takaiset hallituksen tekemät säästöpäätökset, jotka tulevat kaventamaan nimenomaan tämän sektorin toimintaedellytyksiä 2,5 miljardilla markalla. Valtionosuusuudistuksen on tarkoitus astua voimaan saman budjettivuoden aikana. Haluan tiedustella sivistysvaliokunnan puheenjohtajalta: Millä tavoin hallitus aikoo turvata kaikkien näiden hyvin asioiden toteutumisen, jotka sivistysvaliokunta lausunnossaan ansiokkaasti on linjannut? Onko nämä tarkoitus toteuttaa kuntien taloudellisen vastuun perusteella vai pelkät sanatko meidän koulutuspolitiikkaamme jatkossa auttavat?

Ed. Gustafsson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Odotimme mielenkiinnolla sivistysvaliokunnan puheenjohtajan puheenvuoroa tässä tärkeässä asiassa, ja kosketellen tässä nyt vain kahta seikkaa eli niitä muutoksia, joita valiokunta itse lakiesityksiin teki.

Minusta valiokunnan puheenjohtajan, kaikella kunnioituksella, tavattoman varovaisesti toi puheenvuorossaan esille sen tavallaan paheksunnan, joka ainakin valiokunnan jäsenillä on hallintovaliokunnan niukkaa enemmistöä kohtaan, kun se tämän merkittävän kirjastolainauksen maksullisuuspykälän meni muuttamaan. Toivoisin tässä asiassa myös valiokunnan puheenjohtajalta vielä vähän rajummin tsemppiä, jotta tämä asia nyt vielä, kun se on kesken, saataisiin palautettua oikeaan asentoon.

Mitä tulee Tampereen Työväen Teatterin avustusprosentin nostamiseen, niin on tietysti oltava tyytyväinen siitä, että se nyt nousi 60

prosenttiin. Mutta aivan niin kuin ed. Lahti-Nuuttila totesi, niin tämäkin merkitsee tasoltaan sitä, että Työväen Teatteri on jäämässä noin 1,4 miljoonaa markkaa vaille sitä avustusta, jota valtiovalan ja Tampereen kaupungin välinen sopimus edellyttäisi. Haluaisin itse uskoa, ettei Suomen eduskunta halua olla tehtyä sopimusta rikkomassa. Tältäkin osin toivomme tukea vielä valiokunnan vähemmistön ehdotukselle, että tämä tukiprosentti voisi olla 65.

Ed. Hacklin (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Sivistysvaliokunnan puheenjohtaja totesi täällä, että sivistysvaliokunnan mielestä tämä uudistus on hyvä. Omasta puolestani olisin valmis toteamaan, että se on oikean suuntainen, mutta ei täydellinen taikka hyväkään. Eli mehän emme tiedä tämän uudistuksen vaikutuksia ennen kuin käytännössä nähdään, miten se toimii. Erityisesti haluan todeta sen, että ne kohdat, joissa sosialidemokraattien ja muun opposition mielestä olisi korjaamisen varaa, on yksilöity tähän lausuntoon liittyvässä eriävässä mielipiteessä. Toteaisin näistä sellaisia, mitä en maininnut varsinaisessa puheenvuorossani.

Esimerkiksi kansalaisopistojen ja musiikkioppilaitosten toimialueet ovat yleensä yhtä kuntaa laajempia ja kuitenkin valtionosuuden perusteella on vain yhden kunnan alue.

Toiseksi tämän lain voimaan tullessa on kunnille maksamattomia valtionosuuksia hyvin suuret summat. Tämän lakiesityksen mukaan näitä maksuja maksetaan viiden vuoden kuluessa ja niistä vielä vähennetään osa. Me ehdotamme, että tämä pitäisi muuttaa ja nämä maksamattomat valtionosuudet välittömästi hoitaa.

Huomautan vielä siitä, että eriävässä mielipiteessä todetaan myös painokkaasti se ristiriita, mikä on opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuuslainsäädännön ja hallituksen päättämien koulutoimen säästöpäätösten välillä.

Ed. Lehtinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Sivistysvaliokunnassa oli todella esillä ed. Lahti-Nuuttilan esittelemä sopimus Tampereen Työväen Teatterista. Käsitakseni näkemyksenä on ollut, että valtion on täytettävä sopimusvelvoitteensa ja mikäli 60 prosentin valtionosuus ei riitä, on ymmärtääkseni käytettävä lisäksi teattereiden harkinnanvaraista määrärahaa, jotta sopimuksen velvoitteet voidaan täyttää. Valiokunta korotti tätä valtion-

osuusprosenttia juuri sen vuoksi, jotta Tampereen Työväen Teatterin osalta ei tarvitsisi vaaraisuutta ottaa ainakaan kokonaan harkinnanvaraisista teattereiden rahoista.

Sinänsähän tähän koko asiaan liittyy aika suurikin problematiikka nimenomaan koskien uusia kokeilevia teatteriryhmiä ja vierailuteatteritoimintaa. Tavallaan se on nyt joutunut vastakkain vanhan sanottaisiinko laitosteatteri-instituution kanssa. Näenkin, että meidän on jatkossa mietittävä, millä tavalla voidaan paremmin turvata kokeilevien ja uusien teattereiden toiminta ja millä tavalla voidaan myös vierailuteatteritoimintaa tukea, koska sehän osaltaan myös auttaa laitosteattereiden toimintaa ja tukee sitä osuudeltaan.

Ed. J o u p p i l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Lehtinen oikeastaan käytti jo Tampereen Työväen Teatterista ja siihen liittyvästä problematiikasta puheenvuoron. Sanoin kuitenkin ed. Gustafssonille, että 60 prosenttia, mikä tähän tuli, minun mielestäni on jo aika suuri saavutus tässä valtionaloudellisessa tilanteessa. Minusta siihen voisi siltä osin olla tyytyväinen.

Sitten tästä kirjastoasiasta: Todella koetetaan pitää tsemppiä ja meininkiä yllä, että sivistysvaliokunnan kanta, minkä me olemme ilmaisseet, mahdollisuuksien mukaan voisi myös todeksi tulla.

Ed. Kasurille: On todella valitettavaa, että valtionosuusuudistus sattuu nyt tähän ajankohtaan, kun me olemme toisaalta joutuneet säästöjä tekemään. Mutta toisaalta valtionosuusuudistus on paljon kauaskantoisempi asia kuin vain tätä päivää ja tätä talouslamaa varten. Tällä osittain tullaan jatkossa mielestäni myös niihin epäkohtiin saamaan korjausta, jotka ovat osaltaan syynä julkisen sektorin taloudelliseen vaikeuteen, missä me tänä päivänä olemme. Eli tässä nyt toivotaan syntyvän tulosvastuullista ja kustannusvastuullista ajattelua kunnan päättäjiin ja sitä kautta saatavan todella tehoa myös taloudenhoitoon.

Haluaisiin vielä sen todeta, että kun me olemme kirjanneet näitä ajatuksia, niin ne on todella tarkoitettu vähän pitemmälle tähtäimelle kuin ihan tähän tilanteeseen. Eli jatkossa sitä hyvää, mitä on saatu aikaan tähän mennessä, ei ainakaan tämän järjestelmän takia tarvitse romuttaa.

Ed. L a h t i - N u u t t i l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Lyhyesti ed. Lehtisel-

le: Tähtäsin juuri puheenvuorollani ja myös sitä ennen tapahtuneella toiminnallani siihen, että ei asetettaisi vastakkain kiinteätä teatteria ja esimerkiksi kokeilevia teattereita, lasten teattereita ja teatteriryhmiä. Meidän tehtävämme eduskunnassahan on ennalta juuri ehkäistä sekä lainsäädännöllä että budjettipäätöksillä, ettei tällaista vastakkainasettelua muodostu. Tämän vuoksi juuri olisi tärkeätä, että harkinnanvaraiset teatterimäärärahat, jotka tulevat valtion talousarvioon, ovat sellaisia, jotka käytetään todella teatteriryhmille, lasten teattereille, alueteattereille, kokeileville teattereille jne., ja kiinteät teatterit saavat apunsa teatterilain mukaan, ja siinä erityisesti sitten Työväen Teatteri ja Svenska Teatern oman pykälänsä perusteella.

Tervehdin ilolla ed. Jouppilan, sivistysvaliokunnan arvoisan puheenjohtajan, ilmoitusta siitä, että hän edelleen työskentelee sen hyväksi, että kirjastolainauksen maksuttomuuspykälä palaa todella eduskunnan päätettäväksi sivistysvaliokunnan esittämässä muodossa. ”Kirjaston omien kokoelmien käyttö kirjastossa ja niiden lainaus on maksutonta”, kirjoititte sivistysvaliokunnassa. Me luotamme nyt siihen, että omalta osaltanne tehokkaasti huolehditte, että se myös tulee eduskunnan päätökseksi.

Ed. Kohijoki merkitään läsnä olevaksi.

Ed. L e h t i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Ilmeisesti ajatuksemme tietyllä tavalla ed. Lahti-Nuuttilan kanssa kulkevat samaa rataa. (Ed. Lahti-Nuuttila: Kyllä!) Muistuttaisin kuitenkin, että Suomessa ilmeisesti on aika pitkä perinne siinä, että meillä yritetään kaikki saada lakisääteisyys suojaan, kaikki suojattua ja turvattua. Siitä on tietysti omat etunsa, mutta ilmeisesti joudumme jatkossa kuitenkin miettimään, joudummeko häivyttämään tavallaan rajaa täysin suojatun lakisääteisen toiminnan, kun on kyse ei-peruspalveluista, ja harkinnanvaraisen ja kokeilevan toiminnan välillä. Jatkossa uskonkin, että kehitys tulee kulkemaan siihen suuntaan, että myös aikaisemmin hyvin suojattujen instituutioiden on ikään kuin ansaittava olemassaolon oikeutuksensa joka päivä uudestaan.

Ed. S t e n i u s - K a u k o n e n : Herra puhemies! Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä kannattaa kunnallisen itsemääräämisoikeuden vah-

vistamista. On selvää, että sellaiset ratkaisut, jotka sopivat puolen miljoonan asukkaan Helsingille, eivät välttämättä toimi tuhannen asukkaan Kuhmalahdella. Kuntien erot on tärkeä ottaa huomioon päätöksenteossa ja hakea kuhunkin kuntaan sopivat ratkaisumallit, ja sopivat ratkaisumallit varmasti parhaiten löydetään kunnassa kuntalaisten ja kunnan edustajien toimesta.

Mutta kun me tarkastelemme näitä lakiesityksiä juuri vallitsevan tilanteen valossa, niin valitettavasti on todettava, että laman aikana tämä esitys saattaa merkitä suuria vaikeuksia kuntalaisille ja nimenomaan kuntalaisten tasavertaisuudelle. Erityisesti pienten ja syrjittyjen kansalaisryhmien oikeudet, joista tähänkin asti on huolehdittu heikoimmin, ovat leikkausten kohteena. Tästä kertoo Sosiaaliturvan Keskusliiton sosiaalibarometri.

Edellisessä puheenvuorossa puhuttiin sivistysvaliokunnan alueesta ja vaadittiin, että vaikeavammaisten ja yleensä vammaisten asemaa ei saa heikentää. Sama vaatimus on perusteltu myös, kun asiaa tarkastellaan sosiaali- ja terveysvaliokunnan ja sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonaloilta.

Jotta norminpurulla ei vaikeavammaisten ja muiden heikossa asemassa olevien väestöryhmien ja nimenomaan pienten ryhmien oikeuksia heikennetä, tulisi mielestäni hallitukselta edellyttää niiden valtuutussäännösten sisällyttämistä erityislakeihin, jotka uusi laki mahdollistaa. Nythän ei ole mihinkään lakiin ehdotettu valtuutussäännösten sisällyttämistä.

Ed. Jouppila kertoi, että yli 100:aa asiantuntijaa kuultiin sivistysvaliokunnassa. Sosiaali- ja terveysvaliokunnassa kuultiin yli 70:tä asiantuntijaa. Mutta tuntuupa siltä, että sillä ei ole mitään merkitystä, kun hallintovaliokunta suuressa asiantuntemattomuudessaan on tehnyt ratkaisunsa. Tämä on todella erikoista, ja toivon, että puhemiesneuvosto jatkossa ei tee sellaisia ratkaisuja, että jonkun erikoisvaliokunnan alaan selvästi kuuluva asiakokonaisuus lähetetään toisen valiokunnan ratkaistavaksi. Tämä on sosiaali- ja terveysvaliokunnan kannaltakin erittäin turhauttavaa: Ne muutokset, joita valiokunnassa tehtiin, ovat hallintovaliokunnan toimesta suurelta osin poistettiin, nimenomaan merkittävilta osin silloin, kun tehtiin todella asiantuntijavalioikunnan asiantuntemukseen perustuva ratkaisu, joka ei ollut teknistä korjausta lainsäädäntöön. Tosin on sanottava, että ne eivät olleet yksimielisiä päätöksiä, vaan äanes-

tyspäätöksiä, mutta sellaisia äänestyspäätöksiä, joissa enemmistöön muodostamiseen osallistui järjestään melkein kaikista hallituspuolueista myös edustajia, eivät kaikki eri hallitusryhmien edustajat, mutta jokaiseen ainakin joku kustakin hallitusryhmästä. Näin yleisesti voi sanoa.

Haluan tarkastella sosiaali- ja terveysvaliokunnan muutoksia pykäliittäin siinä järjestyksessä, missä ne tulevat vastaan hallituksen esityksessä. Näin ollen ehkä jonkin verran hyppään asiasta toiseen ja palaan äskeiseen asiaan vielä uudelleen.

Meidän mielestämme terveydenhuollon laskennallista valtionosuutta määrättäessä sairastavuuskertoimella on keskeinen merkitys, mutta yhtä lailla tämän kertoimen mukaanotto olisi ollut perusteltua sosiaalihuollon valtionosuuden laskennassa siitä huolimatta, että se on laskennallinen.

Edelleen sosiaalihuollon valtionosuudessa olisi työttömyysastekerrointa pitänyt muuttaa siten, että äkilliset työttömyyden kasvut voitaisiin paremmin ottaa huomioon kuin hallitus esittää. Nyt pidämme tarkistusmahdollisuutta liian myöhäisenä, kun se tapahtuu siis toimintavuonna 10 §:n mukaisesti. Hyvä esimerkki tilanteesta, missä tämä voi tulla kysymykseen, on parhailaan menevä lamatilanne, jossa työttömyyden nopeaa kasvua ei kyetty ennakoimaan. Kun nähdään, mitä tapahtuu, pitäisi jatkossa voida nopeasti reagoida siihen.

Perusturvalautakunnasta on paljon puhuttu. Lautakunta ei kokoonpanoltaan edusta asian puolueetonta tutkimusta eikä käyttäjien etuja, niin kuin hallituksen esityksen perusteluissa mahtipontisesti sanotaan, vaan siinä on pukki kaalimaan vartijana. Valtion ja kuntien keskusjärjestöjen edustajat nyt muka edustavat käyttäjien etua ja vain yksi varsinaisesti käyttäjien edustaja on mukana. Sen vuoksi ehdotimme kokoonpanon muuttamista ja myös sitä, että jo kuntalaisten muodostama yhdistys voi viedä asian perusturvalautakunnan käsittelyyn eikä niin, että vain sosiaali- ja terveysministeriö voi viedä asian. Siitäkin huolimatta, että tämä ei kokoonpanoltaan ja sen suhteen, kuka asian voi viedä perusturvalautakunnan käsiteltäväksi, vastaa meidän tavoitteitamme, pidämme parempana, että se säilytetään. Lautakunnasta on tehty aivan torso, kun 3 ja 4 momentti on poistettu juuri hallintovaliokunnan suurella asiantuntemattomuudella. Onhan se tietysti totta, että asiasta vallitsee hyvin paljon ristiriitaisia mielipiteitä,

mutta sosiaalivaliokunta kuitenkin päätyi lausunnossaan siihen, että se säilytetään ja kaikki momentit säilytetään.

Ed. Vehkaoja puhui palveluasiamiehestä. Me vasemmistoliiton edustajat olemme kannattaneet sitä.

Kannattaa tässä yhteydessä mainita, että hallitus esitti myös kriisiohjelmansa yhteydessä sosiaali- ja terveydenhuollon loppuerien jaksottamista ja sisällytti sen jo tähän esitykseen. Me emme tietysti hyväksy esitystä. Emme myöskään pidä oikeana sitä, että yksityisten valtion-apulaitosten noin seitsemäntuhantisen jäsenistön asema on nyt hyvin hankala, koska he joutuvat neuvottelemaan sopimuksista jokainen erikseen. Sen vuoksi olemme esittäneet uutta 47 §:ää.

Maksuttomien sosiaalipalvelujen osalta, joka on laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista, voi todeta, että tämä on ainoa sisällöllinen muutospykälä, jonka hallintovaliokunta on säilyttänyt. (Ed. Laine: Mikä virhe niille on tapahtunut?) — Ei heille ole tapahtunut virhettä, he ilmeisesti todella ovat tätä mieltä. — Olin sosiaalivaliokunnassa ainoa, joka puolusti hallituksen hyvää esitystä. Kun kunta on tehnyt sopimuksen vammaisen tai vanhuksen kotihoidon tuesta, hoitajalle kunta maksaa korvausta, joka on korkeimmillaan noin 4 000 markkaa kuukaudessa, mutta käytännössä juuri mikään kunta ei sitä maksa, maksetaan ehkä 2 000 — 3 000 markkaa, hyvä jos sitäkään, ja tämä on verollista tuloa hoitajalle. Koko ajan, kun järjestelmä on ollut voimassa, on ollut epäselvyyttä siitä, voiko kunta asettaa maksun hoidettavalle vai ei, siis vammaiselle tai vanhukselle. Tämä epäselvyys on koko ajan ollut. Alkuun oli niin, että maksu oli jopa suurempi kuin hoitajalle maksettu palkka tai se, mitä siitä jäi verotuksen jälkeen käteen. Tämähän on aivan järjetön systeemi. Jokainen varmasti myöntää, että jos ihminen ymmärtäisi, niin ei varmasti lähtisi tukea hakemaan, jos käy loppujen lopuksi niin, että kun vaimo hoitaa sairasta miestään esimerkiksi kotona, niin perhe joutuu maksamaan. Näin on tapahtunut. Tämä on pikkuhiljaa selkiintynyt, mutta ei riittävästi. Vasta tämän vuoden alusta voimassa olleeseen asetukseen sisällytettiin määräys siitä, että hoidettavalta vammaiselta tai vanhukselta ei saa periä maksua näissä tapauksissa.

Nyt ed. Vehkaoja lähti vaatimaan sosiaali- ja terveysvaliokunnassa, että tämä ei voi olla mak-

suton. Mielestäni ed. Vehkaoja ei ole ymmärtänyt asiaa. Hän laajentaa asian sellaisiinkin tapauksiin, mitkä eivät siihen kuulu. Ihmettelen todella suuresti, että tämä on mennyt läpi sosiaali- ja terveysvaliokunnassa. Voin sanoa suoraan, että tiedän, että moni edustaja ei tiennyt, mistä he päättivät, eivät tienneet, mistä oli kysymys. Muun muassa valiokunnan puheenjohtaja on todennut, että hän ei silloin oikein ymmärtänyt, mistä oli kysymys. Eräät muutkin edustajat ovat tämän todenneet. Tämä ainoa esitys sosiaalivaliokunnan muutoksista säilyi hallintovaliokunnassa. Sanon, että edelleen olen hallituksen hyvän esityksen kannalla ja toivon, että hallituspuolueet itsekin asiassa ymmärtävät muuttaa kantansa.

Tämä ei ole kokonaisuuden kannalta suurin asia, mutta tämä on yksityiskohta, joka kuvastaa sitä, mihin ollaan valmiita menemään. Kun me tiedämme, että tässä asiassa on ollut jatkuvasti ongelmia, tarvitaan normiohjausta, että epäoikeudenmukaisuuksia ei synny.

Lakiesityksessä hallitus myös ovelasti tekee terveyskeskusten laboratorio- ja röntgenkäynnit maksullisiksi. Tätä me emme hyväksy, äänestimehän sitä koskevan lain joulun alla lepäämään. Myöskään erikoismaksuluokkia meidän mielestämme ei tulisi sallia.

Maksupalvelulakiin liittyy vielä asia, josta pari sanaa. Maksua ei saa määrätä suuremmaksi kuin kunnalle aiheutuvat kustannukset. Se on sanottu 2 §:ssä. Tämä on tietysti luonnollista, olisihan hassua, jos suurempaa maksua perittäisiin. Mutta kun on tilanne, että henkilö saa jotakin etuutta, on esimerkiksi pysyvässä laitoshoidossa, nyt kunta voi periä esimerkiksi koko eläkkeen henkilöltä. Mielestäni näin ei pitäisi olla, vaan että kunta voi periä sen korkeintaan kustannuksia vastaavilta osin. Ministeriö ei asettanut vastustamaan, että tämä olisi muutettu valiokunnassa, mutta valiokunta ei tätä halunnut tehdä.

Vielä käyttövaroista. Asetuksessa on tarkoitus sanoa, että pysyvässä laitoshoidossa olevan käyttövarojen täytyy olla kansaneläkkeen kaksinkertainen pohjaosa eli 850 markkaa. Mielestäni tämä on asia, joka olisi pitänyt säätää laissa.

Sosiaalihuoltolain 10 §:stä on täällä puhuttu. Esimerkiksi ed. Perho-Santala oli sitä mieltä, että kelpoisuusehdot olisi tullut säilyttää. Tämä oli valiokunnan enemmistön kanta, mutta tämä on yksi niistä asioista, mitä hallintovaliokunta muutti.

Myöskään täydennyskoulutusvelvoitetta ei olisi tullut poistaa sen paremmin kansanterveyslaista kuin sosiaalihuoltolaista.

Eräs merkittävyyksiä, mitä hallintovaliokunta teki, oli se, että kun sosiaalivaliokunta päätti, että lasten päivähoitolain 4 §:ää ei tule kumota — ja siinä sanotaan, että päiväkodissa tulee lapsen hoidolle ja kasvatukselle olla sopivat toimitilat ja toimintavälineet sekä tehtävään soveltuva ja riittävä henkilökunta nyt — hallintovaliokunta on tämän kuitenkin kumonnut. On mielestäni hyvin käsittämätöntä, miksi näin piti tehdä.

Kehitysvammaisten erityishuollosta. Erityishuoltoneuvosto tulisi mielestäni säilyttää, samoin 2/3:n enemmistö päätös.

Viimeiseksi vielä erikoissairaanhoidolaista. Tästä kävimme pitkän keskustelun, ja tähän oli sairaanhoitajat vastaan lääkärit -asetelma. Valiokunta päätti erittäin selvällä enemmistöllä, että 23 § säilytetään hieman muutettuna, jolla olisi säilytetty, jos lyhyesti voi sanoa, hallintomalli, joka erikoissairaanhoidossa nyt on omaksuttu. Myös tämä on hallintovaliokunnassa muutettu.

Loppuyhteenvedona voi todeta: Erittäin vaikea on todella ymmärtää, että hallintovaliokunta nämä muutokset tekee eikä hyväksytä sitä, että sosiaalivaliokunta erikoisvaliokuntana asiat ratkaisee ja viime kädessä eduskunnan täysistunto.

————

Puhetta on ryhtynyt johtamaan puhemies Suominen.

————

Ed. Polvi: Herra puhemies! Käsittelyssä olevassa kuntien valtionosuuslainsäädännön uudistamisessa on asetettu tavoitteeksi mm. valtionosuusjärjestelmän yhtenäistäminen ja yksinkertaistaminen. Asetetut tavoitteet uudistuksella saavutetaan vain osittain.

Laskentaperusteet jäävät nimittäin edelleen verrattain monimutkaisiksi ja tietojenkeräämisjärjestelmät työläiksi. Valtionosuuksien laskentaperusteita määriteltäessä lähtökohtana näyttää olleen hakea sellaiset kertoimet, joita käyttämällä päästään kokonaisuutena ja keskimäärin ottaen nykyisen tasoiseen valtionosuuksien määrään. Ne eivät ota riittävästi huomioon kuntien välisiä taloudellisia eroja eivätkä niitä maantieteellisiä eroavuuksia, jotka vaikuttavat palvelujen tuottamiskustannuksiin; näihin seikkoihin

ed. Korva aikaisemmin perustellusti viittasi. Valittuja kertoimia käyttämällä päästään keskimäärin oikeaan ja haluttuun tulokseen. Yksittäisten kuntien kannalta valtionosuuksien muutokset nykytasoon verrattuina ovat kuitenkin joissakin tapauksissa kohtuuttomia.

Esityksessä oli tavoitteena valtion tuen perusteiden ja menettelytapojen parantaminen siten, että valtionosuusjärjestelmä kannustaa kustannustietoiseen toimintaan, lisää kuntien toimivaltaa ja poistaa valtion viranomaisen tarpeetonta ohjausta, painottaa toiminnan taloudellisuutta ja tuloksellisuutta, tasoittaa kuntien taloudellisessa asemassa olevia eroja, on yksinkertainen ja selkeä, toimii viivytyksettä ja joustavasti, on vaikutuksiltaan hallittava ja ennakoitava. Oikeastaan kaikki edellä mainitut yksityiskohtaiset tavoitteet ovat oikeita ja sinänsä kannatettavia.

Esitetty laskennallinen valtionosuusjärjestelmä kannustaa entistä kustannustietoisempaan toimintaan, koska mahdollinen kustannusten alentuminen lyhyellä aikavälillä jää täysimääräisesti kunnan eduksi, ei tosin pitemmällä aikavälillä, koska osa hyödystä siirtyy tarkistusvaiheen jälkeen valtion eduksi. Koko julkistalouden osalta se johtaa kuitenkin pitkällä aikavälillä kustannusten alenemiseen, mitä sinänsä on pidettävä myönteisenä.

Uudistusitys on laadittu ensisijaisesti talouden ja hallinnon näkökulmasta. Kysymyksessä on lähinnä hallintoa palveleva uudistus. Vähemmälle on jäänyt sen pohtiminen, mikä on kunnan tarkoitus ja mikä merkitys uudistuksella on palveluja tarvitsevan kansalaisen kannalta.

Perusturvalautakunnan tarpeellisuudesta käydyssä pitkässä keskustelussa palvelujen saatavuudesta ja turvaamisesta on aivan aiheellisesti kannettu huolta. Ehkä perusturvalautakunnasta on kuitenkin ollut helpompi keskustella kuin arvioida laskentajärjestelmään sisältyvien monimutkaisten kerrointen valintaa ja niiden merkitystä kuntien väliselle kustannustenjaolle ja palvelujen rahoitusmahdollisuuksille erityisesti köyhimpien kuntien osalta. Perusturvalautakuntaa, joka sinänsä on pieni yksityiskohta tässä kokonaisuudistuksessa, on kuitenkin pidettävä tarpeellisena palvelujen saatavuuden kontrolloijana.

Kustannustietoisuuden ja taloudellisuuden yksipuolisen voimakas korostaminen saattaa johtaa palvelujen tason oleelliseen heikkenemiseen. On olemassa vaara, että eri kunnissa asuvat joutuvat täysin eriarvoiseen asemaan kuntien

tuottamien palvelujen osalta riippuen siitä, mitkä ovat kussakin kunnassa päättäjien arvoasetelmat. Suurimmassa vaarassa ovat pienille erityisryhmille tarjottavat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, joita tällä hetkellä monissa kunnissa ollaan alas ajamassa. Pienryhmät yleensä eivät saa ääntään kuuluviin riittävästi. Sen vuoksi on syytä myös tässä yhteydessä korostaa, että taloudellisia, sivistyksellisiä ja sosiaalisia oikeuksia koskevien säännösten saaminen hallitusmuotoon olisi kiireellisesti toteutettava, jotta kaikille kansalaisille turvataan tarpeelliset peruspalvelut kaikissa olosuhteissa.

Esitetty valtionosuusjärjestelmä lisää asetetun tavoitteen mukaisesti kuntien toimivaltaa, koska kunnille annetaan nykyistä suurempi vapaus valita palvelujen tuottamistapa ja -muodot ja samanaikaisesti puretaan jossain määrin valtion viranomaisten norminantovaltaa ja ohjausta supistetaan.

Kunnan toimivallan laajuus riippuu kuitenkin aina ensisijaisesti taloudellisesta liikkumavarasta. Sitä tämä lakiesitys ei kuitenkaan lisää, jakaa tosin jonkin verran toisella tavalla kuntien kesken uudelleen, koska osa kunnista on häviäjiä ja osa selvästi hyötyjiä. Häviäjiksi jatkossa näytävät joutuvan kylläkin kaikki kunnat, mikäli nykyinen hallitus saa tahtonsa läpi valtionosuuksien leikkauksessa. Sehän rikkoo valtion ja kuntien välisen kustannustenjaon entisellään pitämisen periaatetta jo ennen kuin nämä lakiesitykset ehtivät voimaan.

Lakiesitysten mukaan valtionosuudet määritellään vuosien 1988—90 tilinpäätöstietojen perusteella. Näin ollen kaikki sellaiset kunnat, jotka ovat laajentaneet toimintaansa vuosina 91—92 ja saavat niihin kustannuksiin nykyjärjestelmän mukaan valtionosuuden, menettävät sen vuosittain jatkossa ja pysyvästi. Näin ollen menetykset niiden kuntien osalta ovat todellisuudessa oleellisesti suurempia kuin laaditut koelaskelmat antavat ymmärtää.

Lakiesityksen yleisperusteluissa on erääksi tavoitteeksi asetettu kuntien taloudellisessa asemassa olevien erojen tasoittaminen. Mainittu tavoite ei suoritettujen koelaskelmien perusteella toteudu. Laskelmathan osoittavat, että nykytilanteeseen verrattuna menettäjinä ovat ensisijaisesti Pohjois-, Itä- ja Keski-Suomen kunnat eli juuri ne kunnat, joissa verotulot asukasta kohti ovat oleellisesti maan keskiarvolukujen alapuolella, mutta lainamäärä ja veroäyrin hinta oleellisesti keskiarvon yläpuolella. Näin ollen uudistukselle asetettua tavoitetta kuntien välisten ta-

loudellisten erojen tasoittamisesta esityksellä ei saavuteta. Pikemminkin eroja lisätään.

Hallintovaliokunta on aivan aiheellisesti muuttanut lakiesityksen 17 §:ää korottamalla saaristo-osakuntien verotulojen täydennysrajaa yhdellä prosenttiyksiköllä. Se korvaa osittain niitä palvelujen ylimääräisiä kustannuksia, joita saaristo-osuus aiheuttaa. Valitettavaa sinänsä on, että hallintovaliokunta ei siinä yhteydessäkään arvioinut muiden maantieteellisistä olosuhteista aiheutuneiden ylimääräisten kustannusten vaikutusta palvelujen hintaan ja niiden kompensointiin.

Hallintovaliokunta on sinänsä aivan oikeassa todetessaan mietinnössään, että uudistus merkitsee periaatteiltaan uudenlaista järjestelmää, jonka soveltamisessa käytäntöön saattaa ilmetä odottamattomia ongelmia, minkä vuoksi uudistuksen toimivuutta pitää kaikilta osin jatkossa arvioida ja olla valmis tekemään järjestelmään nopeastikin parannuksia ja korjauksia.

Nyt esitetyt valtionosuusjärjestelmän muutokset aiheuttavat yksittäisille kunnille yli pennin äyrihinnan korotustarpeen useissa tapauksissa ja pääsääntöisesti niille kunnille, joissa äyrin hinta on jo tällä hetkellä 18 penniä tai sen yli. Näin ollen järjestelmää on korjattava hyvissä ajoin niin, että kohtuuttomat kuntakohtaiset kohtuuttomat menetykset korvataan jo ennen tasoitusajanjakson päättymistä.

Hallintovaliokuntakin näyttää ainakin epäsuorasti myöntävän, että esitetty järjestelmä johtaa yksittäisten kuntien osalta kohtuuttomuuksiin. Mietinnössään sivulla 17 se nimittäin toteaa: ”Valiokunta edellyttää, että harkinnanvaraisia avustuksia voidaan käyttää myös uuden valtionosuusjärjestelmän mahdollisesti aiheuttamien kohtuuttomien kuntakohtaisten taloudellisten vaikeuksien helpottamiseen.” Lakiesityksen 18 §:n mukaan harkinnanvaraista avustusta voidaan kuitenkin myöntää vain kunnalle, joka ensisijaisesti poikkeuksellisten tai tilapäisten kunnallistalouden vaikeuksien vuoksi on lisätyn taloudellisen tuen tarpeessa. Taloudellisen tuen tarpeeseen vaikuttavina seikkoina tuon pykälän mukaan otetaan huomioon myös paikalliset erityisolosuhteet. Valtionosuusjärjestelmän muutoksista aiheutuvat kuntakohtaiset menetykset eivät ole kuitenkaan 18 §:n tarkoittamia tilapäisiä vaikutuksia eivätkä johdu paikallisista erityisolosuhteista, vaan ne ovat pysyviä. Siten harkinnanvaraista avustusta ei voida tuon säännöksen perusteella myöntää valtionosuus uudistuksen aiheuttamien menetysten korvaamiseen

huolimatta siitä, että valiokunta on tuon perusteluissa maininnut.

Toisaalta harkinnanvarainen avustus on kaikissa tapauksissa aina sidoksissa kulloinkin budjetissa myönnettyyn määrärahaan ja edellyttää erillistä hakemusmenettelyä. Menetyksiä kärsivien kuntien ei ole siten syytä tuudittautua uskomaan harkinnanvaraisista avustuksista saatavaan kompensatioon. Se ei ole käyttökelpoinen ratkaisu menetysten korvaamiseen yleensäkkään. Kompensointia varten on syytä luoda lakiin pysyvä järjestelmä, jonka aikaansaamisesta teemme myöhemmin esityksen.

Ed. R y y n ä n e n : Arvoisa puhemies! Laajaan valtiosuosuudistukseen sisältyy laki kirjastolain muuttamisesta. Kokonaisuuden rinnalla kirjastolain muutos saattaa tuntua vain pieneltä yksityiskohdalta, mutta periaatteellisesti se on iso ja tärkeä asia.

Hallituksen esityksessä, joka on myös hallintovaliokunnan muotoilu pienellä poikkeuksella äänikirjoista, ehdotetaan laajennettavaksi kunnan mahdollisuutta periä maksuja kirjastopalveluista. Tämä kirjastolain 7 §, ns. maksuttomuuspykälä, nyt esitetyssä muodossa turvaa vain kirjojen lainauksen maksuttomuuden. Maksuja voi siis periä kirjaston muun aineiston lainaamisesta. Muihin tallenteisiin kuuluvat esimerkiksi lehdet, nuotit, partituurit, äänitteet ja videot.

Kirjastojen aineisto asetetaan siis lainattaessa eriarvoiseen asemaan tallennemuodosta riippuen. Sen sijaan omien kokoelmien käyttö kirjastossa on maksutonta. Kuitenkin esimerkiksi äänitteen kuuntelu kirjastossa aiheuttaa enemmän kustannuksia kuin sen lainaaminen kotiin, kun ajatellaan henkilökunta- ja laitekustannuksia.

Myöskään kirjastolain 1 § ei erottele aineistoa tallennemuodon mukaan vaan eräänlaisena kehyksenä ohjaa aineiston hankintaa käyttäjien näkökulmasta järkevällä tavalla sekä kulttuuripoliittisesti että taloudellisesti. Rajaus ei siis lähde tallennemuodosta vaan aineiston sisällöstä ja käyttäjäkunnasta. Tästä näkökulmasta on arvioitava myös kirjastojen audiovisuaalista aineistoa.

Kunnallisväki kunnallisten keskusjärjestöjen tukemana on kovasti innostunut vaatimaan kaikenlaisten maksumahdollisuuksien avaamista nykyisessä kuntien ahdinkotilanteessa, ja tämä lienee ollut perusteluna myös hallintovaliokunnassa, kun se muutti sivistysvaliokunnan yksi-

mielisen esityksen kirjastolainauksen maksuttomuuden turvaamisesta.

Maksujen periminen kirjastojen muusta aineistosta kuin kirjoista ei kuitenkaan avaisi rahahanoja käytännössä. Ensiksikin tämän aineiston osuus kirjastoissa on erittäin pieni, noin 8 prosenttia keskimäärin, eli tuotot hupenisivat perimiskuluihin. Monet käyttäjäryhmät jouduttaisiin lisäksi vapauttamaan maksuista, esimerkiksi vammaisryhmät, joten kallis byrokraatia vain lisääntyisi. Pelkään myös, etteivät lainamaksuja toivovat ole tulleet ajatelleeksi tekijänoikeuslainsäädännön vaikutusta. Jos kirjasto alkaa periä maksuja tallenteiden lainaamisesta, nousevat ennestäänkin korkeat tekijänoikeusmaksut, ja maksujen tilitys aiheuttaa myös lisää työtä.

Tärkeintä mielestäni kuitenkin on ymmärtää kirjastojen kulttuuripoliittinen merkitys ja tehtävä, joka näkyy myös lainattavan video-, äänite- ja musiikkiaineiston sisällössä. Kirjaston tehtävä ei ole kilpailla kaupallisten jakelukanavien kanssa vaan olla vaihtoehto ja täydentäjä niille. Kirjaston aineiston hankintaa ei voi tehdä kaupallisin perustein tinkimättä kirjaston varsinaisesta kulttuuritehtävästä.

Kirjastoista lainataan opetus- ja taitovideoita, klassikkofilmejä, lyhytelokuvia, tv:n lastenohjelmia, yleensäkin Yleisradion tallenteita, kieli- ja musiikkikasetteja. Huomattava osa audiovisuaalisesta aineistosta on sisällöltään verrattavissa kirjaan joko sitä tukevana tai vaihtoehtoisena tallennemuotona. On mahdotonta perustella sitä, että esimerkiksi jonkin alan opaskirjan voi lainata maksutta mutta vastaava kasetti on maksullinen. Kirjastojen audiovisuaalinen aineisto tukee siis opiskelua ja tiedonhankintaa, musiikin harrastusta ja muuta taidekasvatusta. Käyttäjärhymistä tärkeimmät ovat lapset, opiskelijat ja vanhukset. Monille vammaisille kirjaston audiovisuaalinen aineisto on ainoa mahdollisuus saada tietoa ja kulttuuria ulottuvilleen.

Arvoisa puhemies! Toivon todella, että asian jatkokäsittelyssä voimme palauttaa kirjastolain 7 §:n sivistysvaliokunnan yksimielisesti hyväksymään muotoon. Tulen itse edelleen työskentelemään sen puolesta. Toivon myös, että vastaisuudessa erityisvaliokuntien työlle, asiantuntemukselle ja yksimielisille lausunnoille annetaan niille kuuluva arvo ja mahdolliset muutokset tehdään vasta, kun asiaan on perusteellisesti perehdytty. Näin ei ilmeisesti ollut tapahtunut tämän asian kohdalla hallintovaliokunnassa. Siksi hallintovaliokunnan enemmistön menettelyä ja äänes-

tyspäättökseenä syntyneitä lopputulosta ei voi hyväksyä vaan on palattava sivistysvaliokunnan pykälämuotoiluun: ”Kirjaston omien kokoelmien käyttö kirjastossa ja niiden lainaus on maksutonta.”

Ed. R a j a m ä k i : Herra puhemies! Näinä aikoina kunnallistaloudessa ja kunnallishallinnossa tapahtuu varsin paljon ja monia itsestäänselvyyksiä jouduttaneen harkitsemaan ja tarkastelemaan uudestaan erityisesti myös kunnallistalouden kiristyvän tilanteen kannalta.

Ed. Ryynästä kuunnellessani tuli mieleen juuri eräitä tällaisia uudenlaisia pohdintatarpeita hänen keskittyessään kirjastolakiin ja kirjaston maksuttomuusperiaatteeseen, varsinkin kun samaan aikaan keskustapuolue on ollut ajamassa mm. terveyskeskusmaksua ja monia muita. Nyt sitten perustellaan mm. kasettien maksuttomuutta samalta taholta. Minä luulen, että kunnat joutuvat erittäin tiukasti miettimään maksujen kohdentumista nimenomaan maksukykyisyysperusteella ja monia uusia arvioita myös ehkä kasettien suhteen jouduttaneen tekemään. Olen joskus lukenut ajattelija Bebelin lausahduksen, joka varmasti alkaa olla aika paljon elävää elämää kunnallishallinnon tärkeysjärjestyksessä. Oli aika sattuvasti, kun hän totesi, että ”kun maa järisee, ei mennä taidenäyttelyyn”. Minä luulen, että juuri kunnallishallinnossa päättäjät joutuvat arvioimaan monta asiaa uudella tavalla.

Herra puhemies! Valtionosuusuudistuksessa on tärkeitä periaatteita, jotka on monta kertaa jo tuotu esille, toteutumassa, elikkä kustannustietoutta ja tulosvastuuta tullaan kunnallishallinnossa korostamaan ja nimenomaan kunnan tärkeysjärjestystä ja kuntalaisten tarpeiden tärkeysjärjestystä arvioimaan paikallisesti, mikä on uudenlaista ja paitsi valtion menoja säästävää myös kunnan toiminnassa järkevöitymistä.

On ollutkin aika ihmeellistä, miten pitkään Suomessa on tällaista kiinteätä normitettua suunnittelujärjestelmää ylläpidetty suurimpien menoaparaattien kohdalla, sosiaali- ja terveyspalvelut tietysti keskeisimpinä. Kun on ollut valtakunnallisten suunnitelmien alueellistettuja läänikohtaisia suunnitelmia sosiaali- ja terveydenhuollolle, ei niitä virkoja kunnille ole annettu kunnan tarpeen mukaan vaan myös sen mukaan, että läänissä on jäänyt tiettyjä nimikkeitä jakamatta, jolloin niitä jopa tarjottiin kunnille, ettei olisi jäänyt yli. Kunta ei edes voinut virkanimikkeiden muutoksia tehdä. On ollut hämmästyttävää, että me olemme eläneet tällaista

elämää vielä 80-luvulla pitkälle. Samoin kunnan oli esimerkiksi valtakunnallisen suunnitelman mukaan toteutettava esimerkiksi neuvolarakentaminen ennen päiväkodin rakentamista, vaikka tarve olisi ollut toinen. Kyse oli kansanterveys-työn suunnitelman pelivarjojen suuruudesta verrattuna sosiaalipuolen valtionosuusmahdollisuuksiin.

Nyt tällaisista heikkouksista päästään eroon ja päästään kokonaisvaltaisempaan tarkasteluun niin virka — kuin hankepuolella, ja tämä on toki erittäin tärkeä asia.

Toinen kysymys on sitten se, miten se tällaisessa tiukan kunnallistalouden tilanteessa menee läpi ja miten sitä toteutetaan. On selvää, että varsinkin uusi kunnallislaki vielä entisestään tulee korostamaan valtuuston eli kuntalaisten valitseman ylimmän päätöksentekojärjestelmän merkitystä. Valtuudet ovat todellisia päättäjiä ensi vuoden alusta.

Se, miten kuntalaisten tahto toteutuu kunnallisessa päätöksenteossa, on pitkälti tietysti kunnallisvaalien ja edustuksellisen demokratian toimivuuden varassa. Tältä osin voisi sanoa, että jos milloin niin nyt kunnallisvaaleissa kannattaa äänestää, ja olen ollut huomaavinani, että monet intressiryhmät, mm. vammaisjärjestöt ja monet muut, ovat ehdokasasettelussa olleet aktiivisia. Se on erittäin ilahduttavaa ja myönteistä, koska luulen, että heillä on ehkä eniten kamppailtavaa juuri tiukan kunnallistalouden seurausten takia.

Myös uudistuksen myönteisenä puolena on pidettävä sitä, että hyvin hankalan kantokykyluokitusjärjestelmän, jossa hyvin huonolla suunnitteluennakoitavuudella kunnallistaloutta on voitu hoitaa, merkitys nyt häviää sosiaali- ja terveyshuollon ja opetustoimen valtionosuuden ollessa eri järjestelmässä: asukaskohtaisessa tukijärjestelmässä kiinni.

Herra puhemies! Haluan lyhyesti vielä tässä yhteydessä korostaa juuri niitä vaaroja, joita kuntien toimintavapauteen toisaalta liittyy siinä mielessä, että sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestämisessä on nyt myös korostettava vastuuta. Nyt taloudellisesti tiukkana aikana voivat ylikorostua juuri sellaiset säästötoimenpiteet, joissa kamreerilinjaan mukaisesti saatetaan käyttää sairaanhoitopiiriin laitosten erikoissairaanhoidon palvelujen sijasta yksityisiä laitoksia lyhytnäköisten laskelmien perusteella. Samoin kansanterveys-työn ennalta ehkäisevästä toiminnasta voidaan tehdä hyvin lyhytnäköisiä säästöjä, jotka maksetaan hyvin kalliilla tavalla myöhemmin. Myös kansalaisten yhdenvertaisuuden

merkitys ja maan eri osien asukkaiden tasapuolinen asema palvelujen saamisessa on syytä kyllä tuoda esille.

Erityinen ongelma on se, miten turvataan valtakunnallisen suunnitelman edellyttämä yleinen linja ja ylipäänsä tietyissä peruspalveluissa ihmisten tasavertaisuus. Tapahtuuko se perusturvalautakunnalla, se on ollut tänään ihan riittävästi esillä. Ehkä ei, mutta sekin on tyhjää parempi. Tämäkään ei kuitenkaan tee tyhjäksi sitä, että kunnassa on se päätösvalta jatkossa.

Asiakkaan ja potilaan kannalta on merkittävää jatkossa se, onko hän puhtaasti kustannuserä, josta kunta omista taloudellisista lähtökohdistaan tekee kamreerilinjaa ratkaisuja potilaan hoitopaikan määrittelyssä. Potilaan oikeus saada hoitoa ja huoltoa vaatii huomion kiinnittämistä pieniin ryhmiin, erityisesti hiljaisiin pieniin kuntalaisryhmiin kuten vammaisiin. Yleensä täytyy todeta, että erityisesti lasten palveluihin liittyvät neuvola- kuin myös erikoissairaanhoidon palvelut ovat ne, joissa nyt jo näkyy sitä, että kunnallistalouden tiukka tilanne on johtanut juuri näistä karsimaan. Nämä eivät edusta äännekkäitä potilasryhmiä ja niistä ilmeisesti siitä syystä on ollut nyt jo sairaanhoitopiireissä suhteellisen helppo tehdä karsintoja.

Haluun tässä korostaa sitä, että tämä huolestuttaa minua sen takia, että yhä lisääntyvä työttömyys ja sen heijastevaikutukset päinvastoin kohdistavat ongelmia valtaosin nuoriin ja keskiikäisiin aikuisiin, joilla on nimenomaan lapsia. Kun samanaikaisesti koululaitoksessa, varsinkin viimeaikaisten hallituksen esitysten johdosta ensi syksynä, alkaa purra entistä rajumpi myös koululaitoksen palvelujen ja toiminnan karsiminen, luokkakokojen lisääminen ja tukiopetuksen vähentäminen, niin lapset joutuvat erittäin kovan stressitilanteen eteen. Se on alan asiantuntijoiden mukaan yhä enenevässä määrin näkyvässä myös heidän terveydessään, sekä mielenterveydessä että myös fyysisessä terveydessä. Näitä laiminlyöntejä ei voida rahassa laskea. Sellaista seurantajärjestelmää meillä ei minkäänlaisessa valtionosuus- tai kunnallisessa päätöksenteossa ole. Ainut tapa on se, että terveydenhuollon ammattikunta pitää esillä nämä ongelmat ja tätä kautta vaikuttaa myös valtuustojen päätöksentekoon ensi vuoden alusta.

Kun perusturvalautakunta ei ilmeisesti ole riittävä, mutta sinällään tietysti tyhjää parempi järjestely, niin olisi toivonut siirtymävaiheeseen myös sellaista valtionosuuden muotoilua, että eräisiin terveydenhuollon perusturvapalveluihin

olisi voitu korvamerkitä tietty osa valtionosuutta, jolla olisi esimerkiksi lasten erikoissairaanhoidopalvelut pystytty turvaamaan.

Ed. L a a k k o n e n : Arvoisa herra puheemies! Kuntien valtionosuusuudistus on merkittävin julkistalouden ja -hallinnon uudistus vuosikymmeniin. Uudistus koskee valtionosuusjärjestelmän muutosta kuntien yleisen valtionosuuslain, opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain sekä sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelua ja valtionosuutta koskevan lain osalta.

Nykyinen järjestelmä onkin monimutkainen eikä korosta kuntien itsehallintoa ja omavastuuta. Kuntien mahdollisuudet ottaa toimintoissaan huomioon paikalliset olot ja tarpeet ovat olleet hyvin rajalliset. Nykyisestä valtionosuusjärjestelmästä on tullut menoautomaatti, joka on johtanut moniin nykyisiin ongelmiin kunta- ja valtiosektorilla. Kuntien menot kasvoivat 1980-luvulla 4 prosentin reaaliarvoa, ja työvoima lisääntyi 350 000:sta 475 000:een. Nyt on tultu tilanteeseen, jossa julkista sektoria on ryhdyttävä purkamaan. Jos valtionosuusuudistus olisi annettu jo vuosia aikaisemmin, olisivat nykyiset ongelmat huomattavasti vähäisemmät.

Uusi laskennallinen valtionosuusjärjestelmä kannattaa kuntia toimimaan taloudellisesti ja tehokkaasti, lisää kuntien toimivaltaa ja poistaa tarpeetonta ohjausta ja valvontaa valtiovaltan taholta.

Valtion ja kuntien välinen kustannustenjako säilyy sellaisena kuin se on kokonaisuudessaan tänä vuonna. Yleisen valtionosuuden ja verotulojen täydennyksen merkitys kasvaa ja vastaavasti hallinnonaloitteiden tuen määrä vähenee, kun opetusministeriön ja sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnaloilta siirryy 4,4 miljardia markkaa yleiseen valtionosuuteen ja verotulojen täydennykseen.

Yleisellä valtionosuudella tasataan muutoksesta yksittäisille kunnille aiheutuvia vaikutuksia niin, että muutos on korkeintaan yhden kanto-kykyluokan suuruinen. Vuosien 1988—1990 koelaskelmien perusteella vahvistetaan kunkohtaiset tasauskertoimet, joita ei vahvistamisen jälkeen ole mahdollista muuttaa. Valiokunta edellyttää hallituksen huolehtivan siitä, että ennen tasauskertoimen kunkohtaista vahvistamista lähetetään tasauskertoimen perusteena olevat tiedot kullekin kunnalle.

Nykyinen valtionosuusjärjestelmä on ylläpitänyt tehokkaasti byrokratiaa, mikä on näkyntä erityisesti tietojärjestelmien laajuutena ja kalleu-

tena. Kuntien välittömät työvoimakustannukset tietojen tuottamisesta ja ylläpidosta valtion viranomaisia varten ovat olleet vuosittain 330 miljoonaa markkaa. Kun mukaan otetaan vielä valtion ja seurakuntien vastaavat kulut sekä automaattisesta tietojenkäsittelystä aiheutuneet kulut, ovat yhteiskustannukset jo 1 miljardi markkaa. Valiokunta edellyttää, että uudistuksen voimaan tullessa kunnat joutuvat keräämään ja ylläpitämään vain ehdottoman välttämättömät tiedot ja tietojen keräily tapahtuisi keskitetysti Tilastokeskuksen kautta. Näin kustannukset oleellisesti pienenevät.

Saaristokuntien asema on uudistuksessa turvattu, mutta hallituksen esityksessä oli jäänyt ottamatta huomioon kokonaan saaristo-osakuntien asema. Saaristokuntapäätöksen yhteydessä vuonna 1989 oli valtioneuvosto tehnyt periaatepäätöksen, jonka mukaan asia hoidetaan kuntoon valtionosuusuudistuksen yhteydessä. Valiokunta lisäsin saaristo-osakuntia koskevan lauseen verotulojen täydennyskohtaan. Sen mukaan saaristo-osakunnilla on tasoitusraja yhden prosenttiyksikön asukastiheyden mukaan määräytyvää tasoitusrajaa korkeampi.

Myös opetus- ja kulttuuritoimen osalta ottavat kunnat valtionosuusuudistuksen mielihyvin vastaan, vaikka joitakin puutteita on todettavissa. Uudistus antaa mahdollisuuden järjestää toiminnot paikalliset olot ja tarpeet huomioon ottaen. Nykyinen järjestelmä on edellyttänyt yksityiskohtaista kuntien toiminnan ja talouden ohjausta ja valvontaa.

Valtion rahoituksessa käytetään kauttaaltaan laskennallisia yksikköhintoja. Merkittävimmät yksikköhinnat säädellään nelivuotisrytmin mukaan. Vuosittain tehdään kustannustason muutoksesta ja toimintanormien muutoksista johtuvat tarkistukset, ja nelivuositain kerätään kokonaan uusi kustannuspohja. Käytökustannusten valtionosuusperusteena pidetään edelleen toiminnan laajuutta kuvaavia tunnuslukuja. Valiokunta pitää tärkeänä, ettei uudistus johda koulu- ja oppilaitosverkon harvenemiseen. Mielestäni se voi jäädä kuitenkin pelkäksi toiveeksi, onhan jo ns. armonvuosista koulusektorilla luovuttu. Käytökustannukset määräytyvät uudessa laissa laskennallisten perusteiden mukaan eivätkä enää käyttö- ja perustamiskustannusten mukaan.

Entisten toimintojen lisäksi ovat uusina tulleet valtionosuuden piiriin taiteen perusopetus, teatterit ja orkesterit.

Aikamoinen ihmeellisyysskin kuuluu tämän hallinnonalan valtionosuusuudistukseen. Opetustoimeen kuuluvan taiteen perusopetuksen valtionosuusprosentti määräytyy kulttuuritoimen asteikon mukaan, ja kulttuuritoimeen luettavaan kirjastotoimeen sovelletaan taas opetustoimen asteikkoo. Taitaa olla arvostuskysymys.

Taiteen perusopetus, niin hyvä kuin se sinänsä onkin, ei kaikilta asiantuntijoita saanut varauksentonta hyväksyntää. Miksi perustetaan uutta näin vaikeana taloudellisena aikana, kyseltiin. Tosiasiaan on, että se lisää kustannuksia sekä valtio- että kuntasektorilla.

Jotta kuntien lisääntynyt päätösvalta käytännössä toteutuisi, on siihen liitettävä myös tietyn asteinen normien purku. Valtionosuusuudistus on käynnistänyt normien purkamisen tai väljentämisen. Mutta sitä on kuitenkin vielä valiokunnan mielestä jatkettava. Kunnan asukastiheyden ja saaristaisuuden perusteella myönnettävän verotulojen täydennyksen merkitys kasvaa, ja harinnanvarainen avustus täydentää valtionosuusuudistusta. Olen kuitenkin sitä mieltä, että jos lähdetään liian rajusti normien purkuun, johtaa se hallitsemattomaan tilanteeseen, kuten kävi rahamarkkinoiden vapauttamisessa. Olisin hyvin varovainen esimerkiksi kelpoisuusehtojen väljentämisessä, vaikka se olisikin uudistuksen hengen mukaista.

Valiokunta painottaa suuresti luottamusta kuntiin hoitaa nykyisestä laista poiketen nekin asiat, joista ei ole erityismainintaa, ottaen esimerkiksi näkövammaista opettajaa avustavan henkilön palkkaamisen. Henkilökohtaisen kunnallisen kokemuksen perusteella epäilen suuresti, että kaikki kunnat toimisivat näin. Esimerkiksi vammaisen lapsen koulunkäynninavustajan virkojen perustaminen on ollut kiven alla, vaikka tähän asti on saatu siihen erikseen valtionosuus.

Perustamishankkeiden alarajaksi on asetettu 2 miljoonaa markkaa. Valiokunnan saaman tiedon mukaan 50 prosenttia liikuntapaikkahankkeista on alle 2 miljoonan hankkeita. Samoin koulujen peruskorjaukset ovat useimmiten alle 2 miljoonan markan. Siksi valiokunta katsoo, että perustamishankkeen määrittelyllä ei tule vaikeuttaa pienehköjen hankkeiden toteuttamista ja sen vuoksi valtioneuvoston vahvistama perustamishankkeen alaraja tulisi määritellä hallinnonalakohtaisesti.

Paljon keskustelua on täälläkin tänä päivänä herättänyt kirjastopalvelujen maksuttomuus/

maksullisuus. Hallintovaliokunta on tehnyt päätöksen säilyttää maksuttomana kirjojen ja äänikirjojen lainaamisen. Sen sijaan videoiden ym. lainaamisesta voi kunta periä maksunkin. Tekijänoikeuspalkkioiden maksaminen rajoittanee kuitenkin kuntien halukuutta periä näistäkään maksuja.

Henkilökohtainen kantani kuitenkin on, että kaikkien kirjastopalvelujen tulisi olla maksuttomia. Toivon, että hallituspuolueiden ryhmät pääsisivät tästä sopimukseen.

Erityinen huolenaiheeni on nuorisotyölain muuttaminen. Tarkoitus on luopua valtionosuuden jakamisesta kunnan omaan nuorisotoimintaan ja järjestöille annettavaan avustukseen. Vaikka valtionosuuksia on pyrittykin korottamaan näillä alueilla, korotus ei ole kuitenkaan riittävä. Valiokunta katsoo, että se saattaa johtaa nuoriso- ja liikuntajärjestöjen toimintamahdollisuuksien heikkenemiseen, mistä olen itsekin kovasti huolissani.

Sosiaali- ja terveyshuollon valtionosuus määrytyn uudistuksen jälkeen laskennallisesti palvelujen tarvetta kuvaavien tekijöiden avulla. Valtionosuus olisi lopullinen eikä sidottu näiden palvelujen järjestämiseen. Uudistus kattaisi nykyiset toiminnot entisessä laajuudessaan. Kunnan vastuulle jää palvelujen järjestäminen ja taloudellisten voimavarojen ohjaaminen. Kunnilla on jopa mahdollisuus jättää jotkut palvelut tarjoamatta. Kuntien on seurattava valtakunnallista yleislinjaa, mutta kuntakohtaiset erot ovat mahdollisia ja hyväksyttäviä. Siksi kansalais- ja arvokeskustelu on viimeistään nyt aloitettava kunnissa kunnallisvaalien lähestyessä.

Kunnat painivat nyt suurten taloudellisten ongelmien parissa. Tässä tilanteessa olisi houkuttelevaa hoitaa esimerkiksi terveyspuolella vain kaikkein akuuteimmat tapaukset ja tinkiä esimerkiksi ehkäisevästä terveydenhuollosta. Tämä ei kuitenkaan ole järkevää. Enemmän tai myöhemmin nämä lyhyen aikavälin mahdolliset säästöt johtavat lisäntyneisiin kustannuksiin samalla sektorilla tahi muilla sektoreilla.

Valtionosuusuudistukseen liittyvään maksupolitiikkaan sisältyy myös ongelmia. Laki antaa kunnille mahdollisuuden periä laitoshoidossa tai -huollossa olevan asiakkaan tulot, korvaukset ja saatavat ja käyttää ne hoidon kustantamiseen. Tässä asiassa otin yhteyttä erään kunnan vanhainkodin johtajaan. Siellä tilanne on tällä hetkellä se, että ylin hoitomaksu on vähän yli 4 000 markkaa, mutta katto on säädetty 6 000 markkaan kuukaudessa. Valtionosuuslaki ei aseta

perimiseen kattoa, mikä voi johtaa siihen, että kunnalla on mahdollisuus mennä yksityisen kansalaisen kukkarolle suuremmissa määrin kuin ovat hoidon kustannukset. Tämä on mielestäni väärin. Vaikka sanotaan, että asia hoidetaan kuntoon asetuksella, olisi parempi, että laissa annettaisiin määritelmä, jonka mukaan voitaisiin periä enintään kustannuksia vastaavin osin hoitomaksut vanhuksesta, samoin kuin elatusavut laitos- tai perhehoidossa olevasta lapsesta.

Perusturvalautakunnasta ovat valiokunnan asiantuntijoiden mielipiteet hajaantuneet. Kannatan lämpimästi perusturvalautakunnan perustamista koordinoimaan perusturvan toteutumista koko maan kannalta. Kun hallintovaliokunta on poistanut sanktiot, on lautakunta mielestäni täysin hampaaton, ja toivon, että nämä poistetut momentit sinne takaisin lisättäisiin. Valtionosuusuudistus on hyvin suuri ja mullistavakin asia. Luottamuksen asettaminen pelkästään kunnan luottamushenkilöiden varaan on mielestäni riittämätön. Heidät valitaan vain neljän vuoden välein. Jos kunnassa ilmenee ongelmia näillä alueilla, on paljon parempi, että perusturvalautakunta puuttuu asiaan kuin että odotellaan seuraavia vaaleja, josko sittenkään asiat korjaantuisivat. Perusturvalautakunnan kokoonpano ei ole kuitenkaan mielestäni myöskään paras mahdollinen vaan erittäin huono. Lautakunnan seitsemästä jäsenestä kuntien keskusjärjestöillä on peräti kolme paikkaa ja palvelujen käyttäjillä vain yksi. Tiedetään, että kuntien keskusjärjestöt yhdistyvät.

Kaikki asiaa käsitelleet kolme valiokuntaa ovat olleet yhtä mieltä siitä, että hallituksen tulee antaa selonteko valtionosuusuudistuksen vaikutuksista. Hallintovaliokunta edellyttää, että hallitus antaa selonteon mahdollisimman pian vuoden 1996 alussa. Sosiaali- ja terveydenhuollon kannalta halutaan erityisesti kiinnittää huomiota valtionosuusuudistuksen laskennallisten perusteiden oikeellisuuteen ja vaikutuksiin kuntien palvelutasoon, asiakkaiden aseman kehittymiseen, valtion ja kuntien väliseen kustannustenjakoon ja kokonaisvoimavarojen muutoksiin.

Ed. N o r d m a n : Puhemies, talman! Som medlem av social- och hälsovårdsutskottet får jag lov att konstatera att förvaltningsutskottet inte sätte mycket värde på social- och hälsovårdsutskottets utlåtande. Förra ministern Eeva Kuuskoski och kanslichefen Heikki von Hertzen hade säkert rätt när de varnade för allvetande

ministrar, riksdagsmän och tjänstemän som vill styra och ställa i vårdsektorn. Det måste naturligtvis finnas en helhetssyn och ansvar för kostnaderna på alla håll i förvaltningen och i det politiska beslutsfattandet, men också respekt för den speciella kunskap som finns på olika områden.

Hallintovaliokunta ei antanut paljon arvoa sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausunnolle. Tämän joudun myöntämään valiokunnan jäsenenä. Eeva Kuuskoski silloisena ministerinä ja kansliapäällikkö Heikki von Hertzen olivat varmasti oikeassa varoittaessaan kaikkietietävistä ministereistä, kansanedustajista ja virkamiehistä. Samanlainen varoitus koskee varmasti yhtä hyvin kunnallismiehiä, jotka haluavat määrätä hoitosektorilla. Tietysti on oltava kokonaisnäkemystä ja vastuuta kustannuksista kaikkialla hallinnossa ja poliittisessa päätöksenteossa, mutta myös eri alojen erityistietämyksen kunnioittamista.

On oikein antaa kunnille nykyistä huomattavasti enemmän päätösvaltaa. Kuulun kuitenkin itse valiokunnan enemmistöön, joka vaatii muutoksia hallituksen esitykseen perustellen tätä sillä, että lakeihin ja asetuksiin tarvitaan tiettyjä velvoittavia määräyksiä mm. lasten päivähoiton laadun ja sosiaalitoimen pätevyyden takaamiseksi. Jos hallintovaliokunnan ehdotus tällaisena tulee voimaan, lasten päivähoitosta annettava asetus ja sosiaalitoimen henkilöstön pätevyydestä annettava asetus muodostuvat hyvin tärkeiksi. Toivon, että sosiaali- ja terveysministeriö ei antaisi kunnille täysin vapaita käsiä näillä alueilla. Tämä johtaisi väärin suunnattuihin säästötoimiin, joista kärsisivät lapset ja heikossa asemassa olevat ryhmät.

Talman! Jag hörde till den majoritet i utskottet som krävde några ändringar i regeringens förslag med motiveringen att det nog fortfarande behövs förpliktande bestämmelser bland annat för att säkerställa kvaliteten i barndagvården och kompetensen i socialvården. Om förvaltningsutskottets förslag blir gällande kommer förordningen för barndagvården och förordningen för socialvårdspersonalens kompetens att bli mycket viktig. Jag hoppas att social- och hälsovårdsministeriet inte ger kommunerna helt fria händer på dessa områden. Det skulle leda till missriktade sparåtgärder som drabbar barn och kommuninvånargrupper i svag ställning.

Ed. Alaranta: Herra puhemies! Valtionosuusuudistuksen palautekeskustelussa on jo laajasti käsitelty lakipaketin perusteita ja vaikutuksia. Aion itse keskittyä eräisiin yksityiskohtiin lähinnä elävän elämän ja käytännön näkökulmasta.

Totean aluksi kuitenkin periaatteellisesta puolesta, että tietysti olisi syytä luottaa kuntiin ja kuntien päättäjiin, joille nyt tulee lisää valtaa ja vastuuta. Mutta minunkin mielestäni on perusteita sillekin, ettei tahdo jaksaa luottaa kuntiin ja kuntien päättäjiin, ihan niin kuin ed. Laakkonen edellä puhui. On tärkeää mielestäni kysyä, mikä kunta on. Kunnan muodostavat kuntalaiset. Sen vuoksi tällaista lakikokonaisuutta pitäisi tarkastella ihmisestä lähtien. Ihmisyuden, ihmisen ja hänen tarpeittensa, kuten Santeri Alkio opetti, pitäisi olla tarkastelun ja lainsäädännön lähtökohtana ja tavoitteena. Ihmisiä varten me teemme päätöksiä, emme jotakin organisaatiota varten. Organisaatio ei ole itsetarkoitus. Se on olemassa ihmisten palvelemista varten. Nämäkin käsittelyssä olevat lait ja niiden pykälät tehdään ihmisten arkeen. On totta, että kuntatasolla tarpeet tunnetaan, niin kuin esimerkiksi sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausunnossa todetaan. Mutta aivan toinen asia on, miten nuo tarpeet hoidetaan.

Ensiksi näistä yksityiskohdista puhun kehitysvammaisten asioista.

Olen yrittänyt oman eduskuntaryhmäni kautta vaikuttaa siihen, että kehitysvammaisten erityishuollosta annettuun lakiin olisi jätetty pykälä erityishuoltoneuvostosta. Sitä ovat esittäneet asiantuntijalauseunnoissaan sekä Kehitysvammaisten Tukiliitto että Kehitysvammaliitto, jotka tuntevat asian. Epäilen, ettei eduskunnan valiokunnissa ole ollut montakaan sellaista edustajaa, jotka tuntisivat käytännössä kehitysvammaisten huoltoa. Ed. Stenius-Kaukonen on tietysti tästä säännöstä poikkeus, kuten hänen puheenvuoronsakin osoitti.

Nykyisen lain mukaan erityishuoltopiirin liittohallituksen avuksi voidaan asettaa erityishuoltoneuvosto. Sen tehtävänä on seurata ja pyrkiä kehittämään kehitysvammaisten erityishuoltoa. Se on ollut ainoa hallintoelin, jossa varmuudella kehitysvammaisten omaiset lain niin velvoittamina ovat päässeet mukaan omaisiaan koskeviin asioiden hoitoon.

Koska itse olen kehitysvammaisen pojan isä, tiedän mihin käytännön asioihin erityishuoltoneuvostoa tarvitaan. Jos kerron jonkin esimerkin, niin sitä voidaan tarvita esimerkiksi keskus-

teluun siitä, miten kitketään vammaisen lapsen sanavarastosta jokin ns. ruma sana. Vanhemmat voisivat keskustella, niin kuin on käytännössä tapahtunut, erityishuoltopiirin asiantuntijoiden, lääkäreiden, psykologien ja hoitajien, kanssa siitä, käytetäänkö vielä tälläkin vuosikymmenellä ruman sanan poistamiseen suuta polttavia tippoja niin kuin laitoksissa käytännössä tapahtuu vai pidettäisiinkö lasta sylissä muutamia kertoja päivässä. Vanhemmat tietävät kokemuksesta, että jälkimmäisellä menetelmällä päästäisiin parempaan lopputulokseen kuin niillä maustetuilla tippoilla. Tämä on sitä elävää elämää laitoksessa ja erityishuollossa.

Meille kehitysvammaisten lasten vanhemmille erityishuoltoneuvosto on ollut suuri periaatteellinen kysymys. Se on asiakasnäkökulmaa ja ns. käyttäjädemokratiaa. Olen erittäin pahoillani siitä, ettei eduskunnasta näytä löytyvän yksimielisyyttä tämän asian hoitamiseen. Erityishuoltoneuvosto on tuonut inhimillisyyttä kehitysvammaisten hoitamiseen.

Olen joskus ennenkin tältä paikalta kertonut, mitä Ranskan entinen presidentti de Gaulle sanoi vaimolleen kehitysvammaisen Mariatyttyänsä haudalla, kun muut saattajat olivat jo poistuneet. Hänän sanoi: ”Nyt Mariakin on niin kuin muut ihmiset.” Isä oli helpottunut ja ehkäpä iloinen siinä tilanteessa, jossa muut vanhemmat tuntevat suurinta tuskaa ja surua: oman lapsen haudalla. Kerroin tämän uudestaan siksi, että tämä esimerkki kertoisi teille, arvoisat kollegat, siitä, mitä kokevat ja tuntevat tänäänkin kaikkien poikkeavien lasten vanhemmat.

Tiedän, että joku täällä sanoo, että erityishuoltoneuvosto voidaan asettaa, vaikka pykälä poistetaan. Näinhän asia tietysti teoriassa on. En jaksa kuitenkaan itse luottaa siihen, että tätä ymmärtämystä olisi kuntatasolla ja kuntainliitossa sen enempää kuin tässäkin talossa. Pelkään, että tämä yksi esille nostamani esimerkki saattaa olla tulevaisuuden kuva koko uudistuksesta, johon nyt olemme menossa: Heikot sortuvat.

Mielestäni tähän normipurkuun sopii erittäin huonosti se, että erityishuollon johtoryhmästä säädetään lain tasolla, vaikka esimerkiksi erityishuoltoneuvoston pykälät poistetaan. Miksi johtoryhmän asettamisessa tai sen puheenjohtajan valinnassa ei luoteta kuntien edustajien harkintaan? Mahtaako selitys olla siinä, että erityishuoltopiirien johto on osannut pitää ja pystynyt pitämään puolensa paremmin

tässä talossa kuin kehitysvammaiset ja heidän omaisensa?

Erityishuoltolain 68 §:n osalta ajattelen samalla tavalla kuin ed. Stenius-Kaukonen täällä jo totesi ja on sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausuntoon jättämässään eriväessä mielipiteessään esittänyt. Mahdollisen fuusion sairaanhoitopiiriin pitää tapahtua tulevaisuudessakin määräenemmistöllä.

Nämä pelot ja nämä mielipiteet eivät ole vain minun pelkojeni ja mielipiteitani. Viime viikonvaihteessa Kehitysvammaisten Tukiliitto eli valtakunnallinen vanhempainyhdistyksen keskuksjärjestö piti liittokokousta Rovaniemellä — itse en ollut paikalla, koska olin eräessä toisessa kokouksessa Kokkolassa — missä tuotiin julki sellainen tosiasia, että laman vuoksi kunnat ovat jo nyt aloittaneet säästönsä juuri tästä päästä. Eli kunnat ovat ottaneet niiltä, jotka eivät kykene vastustamaan. Vammaisjärjestöjen toimintavastuksia on leikattu ja lakkautettu. Maksusitoumuksia kuntoutus-, lomitus- ja virkistystoimintaan ei ole annettu. Kaikella tällä haluan kertoa, etten voi hyväksyä näin pitkälle menevää normipurkua. Vanhan sanonnan mukaan yhteiskunta on juuri niin vanha kuin sen heikoin lenkki. Meidän olisi pitänyt pystyä säätämään kaikkein heikoimmille kansalaisille parempi turva. Me emme saa palata takaisin huutolaisiikaan. Se vaara on nyt olemassa.

Viittaan myös täällä käytyyn keskusteluun perusturvalautakunnasta ja totean, että minunkin mielestäni oikeassa ovat ne, jotka vaativat sanktioita ja samalla myös asiakkaiden edustusta perusturvalautakuntaan.

Herra puhemies! Seuraavaksi muutama sana erikoissairaanhoitolaista.

Siitähän poistuu nyt monien muiden mukana lain 19 §, jossa on säädetty sairaaloiden johtokunnista. Omassa maakunnassani Pohjois-Pohjanmaalla on jo ryhdytty toimiin sairaalakoh- taisten johtokuntien lakkauttamiseksi. Siis tämä on minusta esimerkki siitä, että kun laissa ei ole määritelmää johtokunnasta, sitä ei käytännössä aseteta, vaikka se olisi mahdollista asettaa. Näin pelkään käyvän siis myös kehitysvammaisten erityishuoltoneuvoston kohdalla. Näin tämä asia käytännössä toimii. Useat kunnat menevät siitä ylitse, missä aita on matalin.

Haluan tässä yhteydessä lainata vuodelta 89 eduskunnan talousvaliokunnan mietintöä n:o 4, tai oikeastaan siihen liitettyä keskustan valiokuntaryhmän vastalauseita. Silloin tämä eduskunta sääti erikoissairaanhoitolain. Meidän sil-

loisen ryhmämme vastalauseen allekirjoittivat edustajat Riitta Kauppinen, Pekka Puska ja nykyinen sosiaali- ja terveysministeri Jorma Huuhtanen. He ovat tässä lausunnossaan todenneet sairaalahallinnosta ja sairaalakohtaisista johtokunnista näin:

”Maakunnallisesti yhdistetty sairaanhoitopiiri merkitsee helposti hallinnon, taloudenhoidon ja jopa palvelusten lisääntyvää keskittymistä maakuntakeskukseen. Maakunnan kaikki sairaalat kattava hallinto voi myös lisätä byrokraatia ja etäännyttää päätöksentekoa yksittäisistä sairaaloista ja toimintayksiköistä. Näiden haittojen vähentämiseen hallituksen esitys ei mielestämme kiinnitä riittävää huomiota. Laissa tulisi mielestämme varmistaa se keskeinen ajatus, että sairaanhoitopiiriin keskushallinto toimii ainoastaan eräänlaisena konsernihallintona ja kullakin sairaalalla ja isommalla toimintayksiköllä on laajaa autonomista päätösvaltaa käyttävä johtokunta. Lakiehdotus nyky muodossaan mahdollistaa sen, että piiriin eri osissa toimivien tosiasiallisten sairaaloiden ja yksiköiden hallinto keskitetään liittohallitukselle ja sairaanhoitopiiriin keskushallintoon. Mielestämme tulisi turvata se, että tosiasiallisia sairaaloita kutsutaan sairaaloiksi ja ne saavat oman johtokunnan.”

Haluan tässä viitata myös eiliseen puheenvuorooni, jossa totesin, että on vaikea olla samasta asiasta aivan päinvastaisia mieltä lyhyen ajan sisällä vain sillä perusteella, onko oma eduskuntaryhmä oppositiossa vai hallituksessa. (Ed. Vähäkangas: Mikä on mielen muuttanut?) — Minun mieltäni, ed. Vähäkangas, ei ole muuttanut mikään. — Sairaaloiden johtokuntien asema ja tarve on mielestäni pysynyt aivan entisellään, vaikka Suomen keskusta on muuttanut oppositiopuolueesta hallituspuolueeksi vieläpä johtavaksi hallituspuolueeksi. Olisin toivonut, että meillä olisi ollut entinen kanta tässä asiassa.

Sairaalat nimittäin tarvitsevat omat johtokuntansa. Nuo johtokunnat palvelevat sekä sairaalan käyttäjien että myös ennen kaikkea henkilöstön etua. Olen itse ollut pitkään tällaisen sairaalan johtokunnan puheenjohtajana ja tiedän, millainen merkitys omalla hallintoyksiköllä on henkilöstölle. Jos kaikki päätösvalta viedään sairaanhoitopiiriin hallintoyksikköön, alueen ääni ei enää kuulu. Hallinto siinä tietysti yksinkertaistuu, koska kansanvalta muuttuu harvinaiseksi, muutaman johtavan viranhaltijan käyttämäksi vallaksi. Minä en pidä tätä kehitystä hyvänä.

Herra puhemies! Opetus- ja kulttuuritoimen lakipaketissa on eräs asia, jonka vielä lopuksi otan esille. Se on valiokuntien yhteinen hanke korottaa Tampereen Työväen Teatterin ja helsinkiläisen Svenska Teaternin valtionosuuden prosenttia siitä, mitä hallitus esitti. Hallitus esitti 50:tä ja valiokunnat 60:tä prosenttia. Eduskunnassa on näinä viikkoina monen hyvän ja oikean asian yhteydessä todettu, ettei meillä ole siihen varaa, valtiolla ei ole varaa. Näyttää siltä, että rahaa on siihen, mitä pidetään tärkeänä. Minä en pidä arvokkaana ja tärkeänä sitä, että valtio tukee näin voimakkaasti teatterilaitosta ja paria yksikköä erityisesti. Siksi tulen lain yksityiskohtaisessa käsittelyssä esittämään, että tässä palat-taisiin hallituksen esitykseen.

Ed. Aittoniemi: Herra puhemies! Minulla on huonot tiedot kunnallispolitiikasta, mutta ed. Gustafsson on luvannut ensi syksystä alkaen opastaa minua Tampereen kaupunginvaltuustossa, joten eiköhän tämä asia tästä järjesty.

Mutta tästä valtionosuusudistuksesta totean, että se on tietysti perusteltu asia, mutta sen ylle lankeaa tietty varjo useastakin syystä. Yksi on se, että jos meillä huono aika jatkuu, niin kuin on todennäköistä, ja jos kunnissa päättäjät, tuo harvainvalta, saa lisävaltaa itselleen, niin tämän vallan kautta se saattaa muodostua mielivallaksi, jossa tietyt vähempiosaiset ryhmät, sanotaan vaikka vammaiset ja muut, jäävät huonommalle osuudelle yhteiskunnan palveluksista. Jos ja kun täällä tullaan päättämään myös enemmistöparlamentarismista, jos noin sanotaan, kuntien osalta, niin hyvin useassa kunnassa tuo harvainvalta tulee olemaan sen jälkeen todellisuutta. Se tulee olemaan diktatuuria, josta valistuneisuus saattaa olla hyvinkin kaukana. Näiltä osin katson, että on turha intoilla tämän asian positiivisista puolista. Minä uskon, että näillä perusteilla hyvinkin paljon tulee olemaan negatiivisia vaikutuksia kunnalliselämään ainakin siirtymävaiheessa.

Herra puhemies! Ed. Laakkonen vähän tähän liittyen totesi, että perusturvalautakuntaa ei tarvita, vaan jos jotkut tuntevat joutuneensa sorretuksi, niin seuraavissa vaaleissa asia ratkaistaan. Nämä, jotka perusturvalautakuntaa tarvitsisivat, ovat hiljaista vähemmistöä. He eivät vaaleissa koskaan muuta valtasuhteita eivätkä harvainvaltaa. Näin ollen on välttämätöntä, että on olemassa, niin kuin itse kannatan, tämä asia-miessysteemi, miksi ei perusturvalautakuntakin.

Ed. Ala - Harja: Arvoisa puhemies! Paljon on puhuttu tästä valtionosuusuudistuksesta tässä keskustelussa, mutta haluan tuoda vielä terveydenhuollon näkökulmasta tähän keskusteluun muutamia ajatuksia.

Tätä valtionosuusuudistusta on valmisteltu ja toivottu pitkään terveydenhuollon sektorille. Terveydenhuollon alalla on monia epäkohtia, joista ainakin osa tulee nyt korjaantumaan. Miten on oltu tähän sanoisinko aika hankalaa tilanteeseen? Aivan muutama tieto menneiltä vuosikymmeniltä.

70-luvun alusta lähtien meille on rakennettu maan kattava kansanterveystyön terveyskeskusverkosto, josta me voimme olla ylpeitä. Kaikki on perustunut valtakunnallisiin suunnitelmiin, tiukkoihin virkakiintiöihin ja tehtäviin. Rakentaminenhan alkoi Pohjois-, Itä- ja Keski-Suomesta, ja näin saatiin terveyspalvelut turvatuksi syrjäseuduilla. Viisivuotissuunnitelmat etenivät ja toteutuivat ottamatta huomioon sitä, että väki väheni ja myöskin palvelun tarve muuttui. Samanaikaisesti Etelä-Suomen ja pääkaupunkiseudun terveyskeskusverkoston rakentaminen jäi jälkeen.

Meillä on siis hyvä ja laaja laitosverkosto, mutta se on osittain väärässä paikassa. Säätely oli niin tiukkaa, että kun Etelä-Suomen kunnat olisivat halunneet omalla kustannuksellaan rakentaa terveyskeskukset, ei se ollut mahdollista, koska ne olisivat menettäneet valtionavun, ja näin pidettiin kaikki linjassa, myöskin rikkaammat kunnat. Virkoja oli hyvin paljon tarjolla, niin kuin ed. Rajamäki täällä huomautti. Niitä tarjottiin terveyskeskuksiin enemmän kuin kunnat olisivat niitä välttämättä halunneet, mutta ottivathan kunnat ne vastaan, koska niihin sai valtionosuuden. Huomautan, että samanaikaisesti kuitenkin sairaalan virat olivat kiven alla.

Viisivuotissuunnitteluun sidottuja toimintoja ja virkoja koskevaa säätelystä on hiljakseen löysennetty ja viime eduskuntakaudella löysennettiin reippaammin ja silloin kunnille annettiin jo vapauksia itse rakentaa toimintoja menettämättä valtionosuuttaan, siis omalla kustannuksella.

Monia järkevää toimintaa haittaavia säädöksiä on edelleen kuitenkin voimassa. Sekin oli epäkohta, että kun kunnat aikaisemmin eivät saaneet lääkäreitä virkoihin ja kunnalla on velvollisuus järjestää kuntalaisilleen perusterveyspalvelut, kunnat ostivat nämä palvelut, mutta eivät saaneet näihin menoihin valtionosuutta, joten valtio nettosi tällaisten kuntien kustan-

nuksella. Nythän tilanne on muuttunut, koska virat ovat täynnä. Kunnalla ei ole edelleenkään oikeutta ostaa lääkäripalveluita. Kunta voi ostaa kyllä esimerkiksi laboratorio-, röntgen- ja kuntoutuspalveluja. Tässä nyt muutama esimerkki näistä epäkohdista ja ristiriidoista.

Kun erikoissairaanhoitolaki tuli voimaan, se antoi kunnalle lisävelvoitteen järjestää erikoissairaanhoitopalveluita kuntalaisille. Se oli viime eduskuntakaudella. Keskussairaalat ja yliopistolliset keskussairaalat hinnoittelevat palvelunsa keskimääräisen hoitopäivämaksun mukaan, mikä ei anna kunnille todellista kuvaa siitä, miten kalliita palvelut ovat. Kunnat ovat aina maksaneet laskunsa. Siinä on myöskin moniporaisen virkamies- ja luottamusmiestahallinnon kustannukset. Viime aikoina keskussairaaloissa esimerkiksi on säästetty siinä, että on vähennetty sijaisten ottoa ja suorittajaportaan kustannuksia, ei ole otettu vuosilomien tai sairaslomien sijaisia, on pidetty osastoja suljettuna. Hallintobyrokratiaan tuskin on puututtu. Voi kysyä, miksi hyvin koulutetut ja tehtävänsä osaavat työntekijät tarvitsevat moniasteisia esimiehiä. Siihen ei ole enää varaa.

Valtionosuusuudistus tuo suuren muutoksen ja myöskin mahdollisuuden järkeviin, joustaviin ja hyviin palveluksiin kustannuksia säästäten. Kun kunta saa koko terveydenhuollon valtionosuuden itselleen, jolla kunta oman rahoituksensa ohella kustantaa sekä perus- että erikoissairaanhoidon, voi kunta, siis päättäjät kuntatasolla, suunnitella, miten toimintoja hoidetaan. Niitä voidaan siis ostaa toisilta kunnilta. Niitä voidaan ostaa myöskin yksityissektorilta.

Kunnan ei lain voimaantulon jälkeen ole pakko kuulua kansanterveystyön kuntainliittoon niin kuin tällä hetkellä. Tätä vielä tukee kunnallislain osauudistus kuntainliittojen muuttuessa kuntayhtymiksi. Voikin kysyä, miten kunta voi yhdistää sosiaalihuollon ja terveyspalvelut, jos terveyspalvelut ovat kuntainliitossa ja sosiaalipalvelut kunnan tehtävänä. Tämä vaikuttaa siihen, että kuntainliitot mahdollisesti hajoavat, enkä pitäisi sitä lainkaan huonona ratkaisuna. Se antaisi kunnalle mahdollisuuden yhdistää päällekkäisiä toimintoja sosiaali- ja terveydenhuollon alalla. Kunnalle jää velvollisuus kuulua jäsenenä edelleen erikoissairaanhoito- ja myös erityishuoltopiiriin. Kuntatasolla myöskin voidaan päättää viroista vain tiettyjä lääkärinvirkoja lukuun ottamatta.

Julkinen terveydenhuolto joutuu kilpailuasetelmaa yksityisen kanssa, mikä on mielestäni

aivan hyvä asia. Kustannustietoisuutta tarvitaan tulevaisuudessa joka alalla. On kuitenkin muistettava, että julkisen palvelun kustannuksia, ns. toimenpidehintoja, laskettaessa on varmaan tulossa valtakunnalliset tietyt hintarajat, joihin lisätään lisäkustannukset, mitä osastolla toimenpiteet ja lisätutkimukset aiheuttavat. Mutta näissä on myös otettava huomioon julkisen sektorin velvollisuudet järjestää päivystys ja opetus ja niistä tulevat lisäkustannukset.

Täällä on epäilty kunnan kykyä ja taitoa päättää itse terveydenhuollon järjestämisestä ilman ylhäältä tulevaa ohjailua. Mielestäni pelko on aiheeton. Uskon, että terveydenhuollon osalta taitoa löytyy. Voi käydä niin, että kunnat ostavat esimerkiksi lyhytkirurgiaa, jota voi saada paljon edullisemmin yksityissektorilta siihen verraten, mitä se tulee maksamaan kalliissa erikoissairaaloissa. Toivon kuitenkin, että erikoissairaaloiden toiminta on jatkossa turvattu ja kunnat huolehtivat tästä. Kunnathan ovat osakaina sairaalapiireissä.

Täällä on epäilty myös, esimerkiksi ed. Vehkaoja, kuinka voidaan päättää kuntatasolla, kuka tarvitsee hoitoa, kun siellä ei ole yhtään asiantuntijaa. Kyllä mielestäni — ja tämä tuli hyvin esiin valiokunnassakin asiantuntijoiden lausumana — paras asiantuntija siinä, kuka tarvitsee hoitoa ja koska, on hoitava lääkäri ja tämä oikeus hänellä täytyy olla, ei niin että hoitoon pääsyn päättää kamreeri. Tätähän vaatii jo potilasturvallisuus ja myös salassapitovelvollisuus.

Eri asia ovat sellaiset potilaat, kuten pitkäaikaissairaat, joiden hoitoperiaatteista on tietysti kunnassa voitava keskustella ja mietittävä, miten ne järjestetään, koska kustannukset ovat kunnan vastuulla. Resurssien vähentyessä ja väestön ikääntyessä palvelutarve tulee kasvamaan. Tämän takia yleisemminkin olisi käynnistettävä keskustelu hoidon rajoista. Eetistä ja arvokeskustelua täällä on jo peräänkuulutettu; ei voi käydä niin, että poliklinikalla hoitava lääkäri joutuu päättämään, että ei olekaan rahaa hoitaa. Täytyy muulla tavalla päättää nämä rajat ja raamit. Mielestäni on kuitenkin turvattava kaikille peruspalvelut ja myös turvattava vammaisten hoito niin kuin tähänkin saakka.

Hallintovaliokunta on tehnyt mielestäni hyvää työtä palauttaessaan hallituksen esityksen alkuperäiseen muotoon poistaen niin sosiaalihuollon kuin erikoissairaanhoidon kohdalla

sosiaalivaliokunnassa tulleet turhat, byrokratiaa lisäävät pykälät.

Ed. Alaranta oli huolissaan siitä, että johtokunnat häviävät ja että se huonontaisi sairaaloiden tasoa. Olen kyllä vähän toista mieltä. Kun erikoissairaanhoidolaki tuli voimaan, sen tarkoitus oli parantaa hoidon porrasteisuutta ja vähentää byrokratiaa, mutta kuinka on käynyt? Ainakin joillakin alueilla, joilla aikaisemmin oli kolme porrasta päätöksen eteenpäinviemiseksi, nyt niitä on kuusi. Se ei voi olla järkevä järjestelmä eikä enää taloudellinenkaan. Sairaalathan ovat potilaita varten eivätkä hallintoa varten.

Hallintovaliokunta on myös ottanut sosiaali- ja terveysvaliokunnan ponnen mietintöönsä siitä seikasta, että jos kuntaa kohtaa poikkeuksellisen suuri kustannus, on harkinnanvaraisilla avustuksilla korvattava erillismenettelyin erikoisesti pienille kunnille tulevat ylivoimaiset kustannukset. Lisäksi sairaalapiireittäin voidaan kerätä tasausrahastoon varoja, joilla korvataan muuten poikkeuksellisia menoja. Näinhän nytkin jo tapahtuu. Esimerkiksi kalliit apuvälineet keskussairaalapiireittäin kustannetaan yhteisestä potista, joten vanha järjestelmä voi jatkua. Sairaalapiiri päättää, miten rahastoon varat kerätään.

Tärkeintä on, että palvelut ovat edelleen tarvitsevien saatavissa. Maksut ja kustannukset eivät saa muodostua hoidon saannin esteeksi. Mitä tulee maksupolitiikkaan, laissa lisätään kuntien mahdollisuuksia päättää maksupolitiikasta. Kuitenkin jatkossa maksupolitiikan pitäisi olla tasapuolinen: Esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen pitäisi olla maksun suhteen linjassa eli samanlainen palvelu, oli se maksullinen tai maksuton, olisi sitä kummallakin vastaavasti eikä niin, että toinen palvelu on maksullinen ja toinen maksuton.

Kun uudistus antaa mahdollisuuden keventää hallintoa kuntatasolla, toivoa sopii, että hallinnosta vapautuvat voimavarat voitaisiin siirtää hoidon suoritustasolle. Nyt onkin tärkeää, ettei hallintoa siirry tuottamattomalle tasolle, kuten alue- ja maakuntahallinnon käyttöön. Tervetullut on myös uudistuksen tuoma kevennys lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosastolle.

Kaiken kaikkiaan toivon, ettei kuntien ja esimerkiksi terveydenhuollon tarvitse tehdä jatkossa enää moninkertaista ja turhien tietojen rekisteröintiä, vaan tietojen kerääminen perustuisi vastaisuudessa kunnissa normaalisti laadittaviin asiakirjoihin kuten talousarvioon, tilin-

päätökseen, kunnalliskertomukseen, poistokertomuksiin ja tilastoihin. Tätähän hallintovaliokuntakin on korostanut.

Arvoisa puhemies! Valtionosuus uudistus on mielestäni terveydenhuollon osalta pitkään odotettu ja myönteinen uudistus. Normin purku antaa mahdollisuuden kunnalle järjestää terveydenhuollon palvelu järkevällä, kustannuksia säästävällä ja joustavalla tavalla. Se tuo odotetun kilpailun julkiselle sektorille. En usko, että palvelut tästä huononevat, päinvastoin. Se tulee takaamaan riittävät mahdollisuudet palvelujen järjestämiseksi resurssien vähentyessäkin. Se antaa mahdollisuuden hyödyntää yksityisen terveydenhuollon palvelut, yhdistää ne julkisen sektorin palveluihin ja antaa myös ihmiselle valinnan mahdollisuuden ja mahdollisuuden osallistua vaikka itsekkin kustannuksiin.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

2) Ehdotukset laiksi opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 215/1991 vp
Toivomusaloite n:o 221/1991 vp
Hallintovaliokunnan mietintö n:o 6

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on hallintovaliokunnan mietintö n:o 6.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

3) Ehdotukset laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 216/1991 vp
Lakialoitteet n:ot 4 ja 5
Hallintovaliokunnan mietintö n:o 7

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on hallintovaliokunnan mietintö n:o 7.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

4) Ehdotus laiksi valtionosuutta saavista liikunnan koulutuskeskuksista

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 23
Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 5

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on sivistysvaliokunnan mietintö n:o 5.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

5) Ehdotus laiksi Venäjän federaation kanssa kaupasta ja taloudellisesta yhteistyöstä tehdyn sopimuksen, siihen liittyvän kirjeenvaihdon ja alkuperäsääntöjen eräiden määräysten hyväksymisestä

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 41
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 7

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 7.

Keskustelu:

Ed. A i t t o n i e m i : Herra puhemies! Suomen osuus Oecd-maiden kaupasta Venäjälle, entiseen Neuvostoliittoon väheni vuodesta 1990 vuoteen 1991 9:stä 4 prosenttiin. Aleneminen tietysti jatkuu edelleenkin, koska kysymys on siitä, että valtio ei enää suostu takaamaan vientituottoja, ja näin ollen tyrehtyminen jatkuu ehkä 2,5—2 prosentin vaiheille. Tämäkin sopimus Venäjän federaation kanssa kaupasta on toisaalta näin ollen kuin ilmaan puhallettu. Sillä ei ole paljon käytännön toimenpiteitä tällä hetkellä takanaan — tai takana on mutta ei edessä eikä tällä hetkellä.

Se, minkä vuoksi pyysin lyhyen puheenvuoron, on se, että on huolestuttavaa, kun suomalaiset yritykset varojen puutteessa eivät huolehdi enää Venäjän suuntaan kauppasuhteistaan, jotka pitäisi hoitaa siitä huolimatta, että kauppa ei käykään. Eräät länsimaat, erityisesti Kanada ja Englanti, ovat tällä alalla hyvin viit-

teellisiä: Suhteita solmitaan Venäjän suuntaan siitä huolimatta, että varsinainen kauppa ei tietysti syistä heidänkään suunnastaan tällä hetkellä käy.

Mielestäni, vaikka valtiota huudetaan tietysti apuun joka asiassa, tähän asiaan pitäisi kiinnittää huomiota. Olen tehnyt tästä asiasta eduskuntakyselykin. Jollakin tavalla nämä kauppasuhteissa olemassa olevia kanavia, jotka on aikanaan luotu, ei pitäisi päästää umpeutumaan, koska on todennäköistä, että joskus jossakin vaiheessa tulee se tilanne, että Venäjän suuntaan kauppa on eräs avainasemassa olevia alueita Suomen ulkomaankaupassa.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

6) Ehdotus laiksi Barbadosin kanssa tuloveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 173/1991 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 23

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 23.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

7) Ehdotus laiksi Kanadan kanssa tuloveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi ja veron kiertämisen estämiseksi tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 174/1991 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 24

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 24.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

8) Ehdotus laiksi Tanskan, Islannin, Norjan ja Ruotsin kanssa perintö- ja lahjaveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 60
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 25

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 25.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

9) Ehdotus laiksi polttoaineverosta annetun lain verotaulukon muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 71
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 26

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 26.

Keskustelu:

Ed. Luukkainen: Arvoisa puhemies! Suomessa yleisimmin myydyin bensiinilaadun hinta on laskenut lähes 30 penniä litralta kulu-
neen vuoden aikana, ja bensiinin ja dieselöljyn reaali-hinnassakin on ollut laskeva trendi koko 1980-luvun jälkipuoliskolla. Kansainvälisen hintavertailun mukaan Suomessa autoillaan keskimäärin 25 penniä per litra halvemmalla kuin Keski-Euroopan maissa ja muissa Pohjoismaissa. Tämänkin vuoden neljän ensimmäisen kuukauden aikana moottoribensiinin kulutus on maassamme kasvanut 2 prosenttia lamasta ja joulukuisesta polttoaineveron korotuksesta huolimatta. Tasainen korotus, jota hallitus nytkin siis taas esittää, ei siis toteuta ympäristötavoitteita.

Eräs hintapoliittinen päästöjen vähentämiskeino on polttoaineen ympäristövero, veroporastus vähäpäästöisten polttoaineiden käytön lisäämiseksi ja saastuttamisen vähentämiseksi. Ohjaava verotus kohdistaa veron liikenteen aiheuttamiin haittoihin ja siten suuntaa liikennekäyt-
tämistä. Tällöin ihmisten itsensä päätettäväksi jää, mitä liikennevälinettä ja/tai mitä polttoainetta he käyttävät.

Hallituksen nyt esittämä 20 pennin eli 5 prosentin korotus polttoaineveroihin on todella pieni, ja vero jää edelleen alle kansainvälisen keskimääräisen tason. Se ei siis vaikuta kulutuksen tai ympäristöhaittojen vähentämiseen merkittävästi. Arvioiden mukaan polttoaineen 5 prosentin hinnankorotus vähentää päästöjä vain noin prosentin verran.

Kuten ed. Paloheimo on oivallisesti todennut tämän suurusten esitysten kohdalla on itse asiassa terminologisesti täysin väärin puhua polttoaineverosta, koska polttoaineen yhteydessä maksettava vero on luonteeltaan vasta korvaus ympäristön pilaamisesta. Pilaamismaksun lisäksi tulisi periaatteessa maksaa varsinaista veroa, joka siis olisi tietty prosenttiosuus polttoaineen hinnasta. Koska energian käyttö on ympäristöä vahingoittavaa kulutusta ja tuontitavaraa, olisi pikemminkin luonnollista, että tällaista kulutusta tulisi verottaa ankarammin kuin työntekoa.

Vähäpäästöisten polttoainevaihtoehtojen edullisuutta tulee siis lisätä. Koska ympäristöä vähemmän rasittavien tuotteiden valmistus on kalliimpaa kuin tavallisten tuotteiden — esimerkiksi ns. citybenssiinin valmistus on kalliimpaa kuin tavallisen lyijyttömän benssiinin — on perusteltua, että vähäpäästöisten benssiinilaatujen polttoainevero on silloin matalampi.

Hintadifferentiointi polttoaineen päästöjen määrän ja laadun perusteella on yleistymässä kansainvälisessä polttoaineverotuksessa. Tulevaisuudessa siis Suomessakin joudutaan nostamaan polttoaineiden hintoja tuntuvasti ja ottamaan hinnoittelussa huomioon niiden ympäristövaikutukset. Siksi asteittainen korottaminen ja hintadifferentiointi olisi syytä aloittaa jo nyt.

Valtiovarainministeriön tulisi nopeasti selvittää myös tulevaisuuden polttoaineenkulutuksen ja päästöjen kannalta muutamia oleellisia seikkoja, joista mainittakoon esimerkiksi:

Onko mahdollista verottaa polttoaineita myös muiden haittaominaisuuksien kuin lyijypitoisuuden perusteella?

Onko myös mahdollista korottaa henkilöautoille dieselpolttoaineveroa? Nykyinen dieselpolttoaineveron alhaisuus aiheuttaa vääristymää henkilöautojen kesken, sillä kuorma-autojen ja joukkoliikenteen siivellä dieselhenkilöautojen omistajat maksavat matalampaa polttoaineveroa.

Kolmanneksi, onko mahdollista ottaa Suomessa käyttöön lentoliikenteelle ympäristövero joko hiilidioksidiverona tai meluverona? Sellaisesta on kansainvälisiä esimerkkejä. Tämän

ohella tulee toki tutkia myös teknisiä mahdollisuuksia lentokoneiden päästöjen vähentämiseksi.

Neljänneksi on myös selvitettävä keinot, joilla voitaisiin lieventää polttoaineveron korotuksesta aiheutuvaa elinkustannusten nousua sellaisten alueiden asukkaille, joilla ei ole käytettävissä julkisia kulkuvälineitä vaihtoehtona.

Arvoisa puhemies! Tämän asian toisessa käsitellyssä tulen ehdottamaan käsittelyn pohjaksi II vastalauseen mukaista verotaulukkoa, joka perustuu puhtaasti ympäristönäkökohdille, eli siis lyijyttömän ja muun moottoribenssiinin differentiointia happipitoisuuden perusteella, jolloin siis hapettomille laaduille sekä lyijyttömälle että muulle moottoribenssiinille tulisi 10 penniä korkeampi lisäpolttoainevero kuin hallituksen esityksessä ja hapellisille ns. citybenssiineille se taso, mitä hallitus esittää, ja moottoribenssiinin sekoitukselle myös 10 pennin lisäveronkorotus.

Ed. B a c k m a n : Herra puhemies! Nykyisin öljy-yhtiöt käyttävät benssiinilaatujen ”ympäristöystävällisyyttä” hyväkseen benssiinin markkinoinnissa. Tässä mielessä markka on kuitenkin paras konsultti, ja valtion tulisi tukea ns. ympäristöystävällisempien benssiinilaatujen käyttöä. Tämä tapahtuu parhaiten siten, että se huomioidaan benssiiniverotuksen kautta. Tältä osin hallituksessa on tietävästi suunnitelmia ensi vuoden budjetin yhteydessä tehdä porrastusta erilaisille benssiinilaaduille. Tämä olisi kuitenkin tehtävä jo aiemmin, sillä tämän hallituksen kykyyn tuolaiseen muutokseen ei ainakaan tämän päivän tv-uutisten perusteella ole kovin paljon painoa pistettävissä, koska ministerit ovat tänäänkin riidelleet ympäristöasioista niin maailmalla kuin kotimaassakin hyvin ansiokkaasti. Tässä mielessä eduskunnan tulisikin jo lisäbudjetin yhteydessä tehdä kyseinen porrastus benssiinin veroon.

Ed. A p u k k a : Herra puhemies! Kerta toisensa jälkeen muutaman kuukauden välein on tehty päätöksiä polttoaineiden hintojen korottamisesta tasaisin markoin tai pennein välittämättä siitä, että olosuhteet maan eri osissa ovat kovasti erilaiset. Kerta toisensa jälkeen olen myös esittänyt, että polttoaineiden hintojen korotukseen toteutettaisiin jonkinlainen oikeudenmukaisuus eli alueellinen porrastus, mutta se ei vain ole toteutunut. Joka kerta on sanottu, että asia pitää hoitaa muulla tavalla eikä polttoaineverossa.

Kuitenkin sen jälkeen kun polttoaineiden tahaintajärjestelmä purettiin, on tilanne johtanut siihen, että Pohjois- ja Itä-Suomen tietyillä alueilla bensaliträn hinta saattaa olla lähes markan kalliimpi kuin täällä rintamailla. Mielestäni on kovasti epäoikeudenmukaista mennä sellaisille ihmisille ilmoittamaan, että samanlaisen parinkymmenen pennin korotuksen ansaitsette kuin Etelä-Suomessakin. Etenkin kun näillä samoilla alueilla yleensä on niin, että paikka paikoin ei ole julkista joukkoliikennettä lähes ollenkaan, on kohtuutonta, että polttoaineiden hinnankorotukset ovat siellä aivan samanlaisia.

Herra puhemies! Sen vuoksi tulenkin toisessa, yksityiskohtaisessa käsittelyssä esittämään, että polttoaineverotaulukko hyväksyttäisiin muutoin hallituksen esityksen mukaisena paitsi, että siinä jätettäisiin Oulun, Kuopion, Pohjois-Karjalan ja Lapin läänin osalta verot sen suuruiseksi kuin ne ovat viime joulukuussa hyväksytyssä eli tällä hetkellä voimassa olevassa verotaulukossa.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

10) Ehdotukset arpajaisverolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Ensimmäinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 15

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 27

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 27.

Keskustelu:

Ed. J a n s s o n : Herr talman! Jag skall anlägga synpunkter på två aspekter i denna lotteriskattelag. Den första gäller lagens tillämpningsområde och den andra förhållandet till Ålands självstyrelse. Först om tillämpningsområdet.

Regeringen har föreslagit att lotteri skall anses vara anordnat i Finland även när lotteriet sker på finskt fartyg eller luftfartyg utanför Finlands territorium. Förslaget var till denna del illa underbyggt, opraktiskt och knappast möjligt att tillämpa med förnuft. Fartyg i trafik mellan tredje länder som kanske aldrig besöker inhemsk hamn är visserligen formellt att betrakta som

finländskt territorium, men att beskatta lotteriverksamhet på dem skulle kosta betydligt mycket mera än vad lotteriskatten skulle inbringa. Detta står inte i rimlig proportion till syftet med lagen eller till förnuftig skatteförvaltning i allmänhet.

Statsutskottet har lyssnat på dessa argument och föreslår en sådan ändring av 1 § att lagen inte skall tillämpas på lotterier och dylik verksamhet på fartyg i trafik mellan tredje länder. Jag välkomnar denna ändring och tror mig veta att ändringen kommer att ha praktisk betydelse för vår internationella kryssningstrafik.

Den andra aspekten gäller förhållandet till Ålands självstyrelse. Inom en kort tidsrymd har riksdagen och dess grundlagsutskott behandlat två skattelagar utgående från uppdelningen av lagstiftningsbehörigheten mellan riksdagen och Ålands landsting. Behörighetsfrågan är tyvärr oklar och flere oklarheter är att vänta, till exempel när förslag till lag om skatt på underhållning kommer till behandling. Så här kan det inte fortsätta.

Frågan har numera större praktisk betydelse än tidigare när inkomsterna till Åland baseras på statens inkomster med avdrag för nyupptagna lån. Frågan är faktiskt om Åland skall få inkomst av skatt som enligt självstyrelselagens bestämmelser skall tillfalla Åland, eller 0,45 procent av den skatten. Skillnaden är minst sagt väsentlig, som vi alla förstår.

Kontrollen av behörigheten är både preventiv och repressiv. Den preventiva kontrollen skall skötas av regeringen, riksdagen och i sista hand av talmannen. Den repressiva kontrollen handhas av högsta domstolen i dess egenskap av författningsdomstol i självstyrelsesystemet. I det ekonomiska umgänget mellan riket och landskapet har den ekonomiska behörighetskontrollen inte ägnats någon större uppmärksamhet därför att den skattefinansiella utjämningen hittills baserats på utgifterna i statsbudgeten enligt principen om enahanda förmåner i budgeteringen. Men med det ekonomiska system som träder i kraft den 31 januari 1993, alltså från årsskiftet, ändras det ekonomiska umgänget på ett sådant sätt att riksdagens och landstingets skattelagstiftningskompetens börjar konkurrera med varandra. När det existerar konkurrerande rättssystem måste det alltid finnas en instans som säger vad som är rätt, eller åtminstone vad som är gällande rätt. Samtidigt bör regelverket vara så tydligt som möjligt för att tolkningstvisterna skall kunna minimeras.

Ålands ekonomiska system uppvisar brister på bägge dessa punkter. Dels har högsta domstolen som jag nämnde inte någon etablerad position i det repressiva kontrollsystemet vad gäller rikslagar eller lagar som riksdagen stiftar, dels är själva lagstiftningen såsom både grundlagsutskottet och statsutskottet i detta ärende påpekat oklar. Åtminstone är begreppsapparaten föråldrad. Fråga är om inte hela systemet är tämligen föråldrat redan innan det trätt i kraft. Med ett europeiskt synsätt på autonomi är det i det närmaste en paradox att Åland har en vidsträckt normgivningsrätt och betydande internationella befogenheter samtidigt som den ekonomiska lagstiftningsbehörigheten är ytterst snäv för att inte säga obefintlig.

Jag har i grundlagsutskottet medverkat till en skrivning, enligt vilken regeringen borde utreda om det är skäl att vidta åtgärder för att modernisera formuleringen av 18 § femte punkten i självstyrelselagen för att undanröja dessa oklarheter. I själva verket är en ännu längre gående utredning aktuell och jag efterlyser snara åtgärder från justitieministeriets sida för att detta uppenbara irritationsmoment skall kunna undanröjas.

Statsutskottet föreslår en kläm med innebörd att den lotteriskatt som årligen uppbärs hos Ålands penningautomatförening återbetalas till landskapet Åland. Klämman är bättre än ingenting och går tillbaka på ekonomiutskottets och riksdagens enhälliga beslut år 1990 när lagstiftningen om kasinoverksamhet antogs. Jag kan bara beklaga att utskottet, och jag har förstätt närmast centerpartiet, inte kunde gå Åland till mötes och tillåta att denna återbärning skulle skrivas in i lagen. Det hade givit trygghet. Med den skrivning som nu ingår i betänkandet riskerar vi årliga uppgörelser och upprivande omgångar hur denna del av ekonomin mellan staten och landskapet skall skötas.

Så därför, herr talman, menar jag att handläggningen av denna lotteriskatt likasom handläggningen av reseskatten i fjol, som möjligen återkommer, visar att den mångskiftande beskattningsrätten måste bli det första delområdet i självstyrelsesystemet enligt den nya ordning som gäller från och med nästa år och som görs till föremål för en reform och att det sker i brådskande ordning.

Ed. B a c k m a n : Herra puhemies! En puutu muilta osin arpajaisveroesitykseen, mutta tavara-arpajaisten osalta hallituksen esitys perustelu-

jen osalta ei pidä yhtä totuuden kanssa sikäli, että siellä esitetään vero säilytettäväksi nykytallolla. Kuitenkin vero tulisi merkitsemään kolminkertaista veroa nykyiseen nähden niille yhdistyksille, jotka järjestävät maassa tavara-arpajaisia.

Lain käsittelyn yhteydessä oli aika merkittävää, että valtiovarainministeriön asianomaiset virkamiehet eivät edes tienneet, että Suomessa on sellainen yhdistys kuin Arpajaiskeskus, joka on arpajaisia järjestävien yhdistysten kattojärjestö. Kattojärjestön edustajat kertoivat meille verojaostossa, että nämä yhdistykset ovat hyvin erilaisia. Osa niistä joutuisi maksamaan jopa yli kymmenen kertaa suurempaa veroa, mikäli laki hyväksyttäisiin siinä muodossa kuin hallitus sitä esittää. Esimerkiksi Suomen Punainen Risti maksoi vuonna 1991 järjestämistään arpajaisista veroa 8 500 markkaa. Uusi ehdotus tietäisi 60 000:ta markkaa. Invalidiliiton osalta vastaukset luvut ovat alle 3 000 markkaa ja lähes 40 000 markkaa. Täältä osin ei ole perusteltua, että tällaisia yhteiskunnalle hyvin merkittäviä tehtäviä tekeviä järjestöjä näin rokotettaisiin niiden oman varainhankinnan osalta. Jaostossa yritimme ensin tarjota, että vero olisi pistetty samaan määrään kuin nykyisin on, mutta tämä ei hallituspuolueiden edustajille kelvannut, vaan he halusivat rokottaa näitä yleishyödyllisiä yhteisöjä. Tämän vuoksi tulemme esittämään, että vero poistettaisiin kokonaan tavara-arpajaisista.

Ed. L a h t i - N u u t t i l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Pyysin varsinaista puheenvuoroa, mutta voin kai vastauspuheenvuoronkin käyttää.

Tavara-arpajaisten näinkin voimakas veron korottaminen osoittaa mielestäni sitä, että hallitus suhtautuu nyt hyvin väärällä tavalla moniin sosiaali- ja terveysalan järjestöihin ja muihin yleishyödyllisiin yhteisöihin. Hallitus vaikeuttaa tällä tavalla näiden järjestöjen omatoimista rahanhankintaa. Me jokainen tiedämme, että Reumaliitto, Punainen Risti, invalidi- ja veteraanijärjestöt jne. hankkivat varoja mm. arpajaisten avulla todella hyvää tekevään toimintaansa. Ed. Backman jo ilmoitti, että tulemme esittämään toisessa käsittelyssä tavara-arpajaisten vapauttamista kokonaan tästä verotuksesta. Valtiollehan näistä veroa kertyy vain muutamia satojatuhansia markkoja eli tuotto on todella merkityksetön. Ilmeisesti tällaisen tuoton hankkiminen aiheuttaa jopa enemmän tai ainakin yhtä paljon byrokraatian kuluja.

Mielestäni hallituspuolueiden edustajien, joita nyt on vielä läsnä, kannattaisi todella miettiä asiaa ja vaikuttaa siihen, että tavara-arpajaiset säädettäisiin verosta vapaiksi. Tämä olisi todella hyvä palvelus monille sosiaali- ja terveysalan järjestöille ja yleishyödyllisille yhteisöille.

Ed. A p u k k a : Herra puhemies! On helppo yhtyä siihen, mitä edellä edustajat Backman ja Lahti-Nuutila totesivat, erityisesti siihen, mitä ed. Lahti-Nuutila viimeksi sanoi, että hallituspuolueiden edustajat ja hallituspuolueet vielä miettivätkin sitä, että tavara-arpajaiset vapautettaisiin kokonaan arpajaisverosta. Näin siksi, että tavara-arpajaisten osuus on todella häviävän pieni koko arpajaisverolain sisällään pitämästä toiminnasta. Siitä kertonee sekin, että hallituksen esityksen mukaisesti kolminkertaistettunaakin vuotuinen verotuotto olisi puolen miljoonan luokkaa. Kun puhutaan muista jättipeliorganisaatioista, tällähän ei ole käytännössä mitään merkitystä.

Kuitenkin, niin kuin ed. Lahti-Nuutila totesi, ne markat, joita tavara-arpajaisten tuoton kautta tulee, menevät yleishyödyllisten yhteisöjen toimintaan. Mikäli niiden verorasitus tällä tavalla kolminkertaistetaan, se tulee tietysti johtamaan siihen, että näiden yhdistysten valtiolta saaman rahoituksen tarve tulee lisääntymään, tai jos se ei lisääny, niiden toiminta tulee vaikeutumaan. Sitä kautta monia toimintoja, joita nyt valtion ja yhteiskunnan kannalta hoidetaan kutakuinkin ilmaiseksi näiden yhteisöjen kautta, tulee jossakin muodossa siirtymään valtion ja yhteiskunnan kannettavaksi.

Arvoisa puhemies! Myös vasemmistoliiton eduskuntaryhmä on sitä mieltä, että kun veroa ei suostuttu pitämään nykyisellään tai jos ei suostuta, niin olemme sitä mieltä, että tavara-arpajaisten arpajaisverotus poistetaan kokonaan.

Ed. L u u k k a i n e n : Arvoisa puhemies! Olen samaa mieltä kuin kollegani edellä. Myös valtiontaloudellisesti on erittäin typerää nostaa arpajaisveroa tai ylipäänsä verottaa tavara-arpajaisia ja estää sillä tavalla yhdistysten omaehtoista varainhankintaa. Valtiontaloudellisesti ainakin luulisi olevan järkevämpää, että antaisi yhdistysten hankkia varoja tavara-arpajaisten kautta täysin vapaasti. Silloinhan voi arvioida sitä valtionavun määrää, joita yhdistykset tarvitsevat. Tässä tilanteessa, kun tavara-arpajaisten veroa korotetaan, ilman muuta se tulee johta-

maan siihen, että yhdistykset joko joutuvat vähentämään työtään tai tarvitsevat lisää valtion-apua.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

11) Ehdotus laiksi Autorekisterikeskuksesta

Ensimmäinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 73

Liikennevaliokunnan mietintö n:o 3

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on liikennevaliokunnan mietintö n:o 3.

Keskustelu:

Ed. S a a r i : Arvoisa puhemies! Ensimmäisessä käsittelyssä on valtion liikelaitoksista säädettyyn yleislakiin perustuva erikoislaki, jolla Autorekisterikeskus tullaan muuttamaan valtion virastosta valtion liikelaitokseksi. Autorekisterikeskuksen liikelaitostamisen on tehnyt ajankohdattaiseksi tilanne, johon autokannan kasvun myötä on jouduttu. Autorekisterikeskus tarvitsisi lisähenkilökuntaa ilmoituksen mukaan arviolta parinsadan uuden viran verran, tai muuten entistä useampia vuosimalleja olisi vapautettava vuotuisesta uusintakatsastuksesta. Autorekisterikeskuksen liikelaitokseksi muuttamisen tavoitteena on parantaa ARK:n toimintaedellytyksiä, palvelujen laatua ja toiminnan tuottavuutta. Liikelaitosuudistus korostaa Autorekisterikeskuksen omaa taloudellista vastuuta ja antaa paremmat mahdollisuudet joustavaan henkilöstöpolitiikkaan. Viranomaistehtäviä hoitamaan perustetaan Autorekisterikeskukseen erillinen ajoneuvohallinnon yksikkö, jolle annettaisiin oma erillinen päätäntävalta viranomaistehtävissä.

Nyt esitetyssä laissa Autorekisterikeskuksen talous järjestetään jo liikelaitosuudistuksissa vakiintuneen käytännön mukaan yleislain periaatteiden mukaisesti. Laki noudattaa aiemmin annettujen liikelaitoseriokislakien mallia niin, että erot muodostuvat pääasiassa vain kunkin muodostettavan liikelaitoksen erikoispiirteistä.

Yksi ehkä merkittävämpi ero nyt käsittelyssä olevaan lakiin sisältyy verrattaessa sitä liikenneministeriön hallinnonalalla aiemmin toteutettuihin Posti-Telen, VR:n ja Ilmailulaitoksen liikelaitoslakeihin. Tuo ero sisältyy lain 10 §:ään,

jossa säädetään virkamiehen asemasta viran lakkauttamistilanteissa. Erot aikaisempiin lakeihin ovat erorahan ja toistuvan korvauksen saanti-mahdollisuudessa viran lakkauttamistilanteessa. Koska posti- ja telelaitoslakia samoin kuin VR-lakia annettaessa ja käsiteltäessä olivat tiedossa kyseisten laitosten mittavat henkilöstöön kohdistuvat saneeraustarpeet, mainituissa laeissa annettiin henkilöstölle valtion virkamiehiä paremmat erorahaa ja toistuvaa korvausta koskevat säännökset.

Koska, niin kuin edellä jo mainitsin, vastaavanlaista tilannetta ei Autorekisterikeskuksessa ole, päinvastoin laitoksella on tällä hetkellä kova paine lisähenkilöstön palkkaamiseen, ei nyt käsiteltävässä laissa ole katsottu tarpeelliseksi, että ARK:n henkilöstöllä pitäisi olla valtion virkamiehiä paremmat suojasäännökset viran lakkauttamista varten. Valtiontalouden tila ja yleinen tarve hallinnon keventämiseen ja byrokratian purkuun on muodostanut tilanteen, jossa monilla valtion virkamiehillä on jopa suurempi uhka viran lakkauttamisesta kuin liikelaitos ARK:n henkilöstöllä. Toistan vielä, että tässä laissa henkilöstön suojasäännökset viran lakkauttamistilanteessa ovat täsmälleen samat kuin valtion virkamiehillä.

Liikennevaliokunta on käsitellessään mainittua lakiesitystä päätnyt pitämään sitä tarpeellisenä ja ehdottaa sen hyväksyttäväksi muutamin vähäisin muutoksin.

Hallituksen esityksen yleisperusteluissa ja 10 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan viranomaistehtäväksi liikenneonnettomuuksien tutkijalautakuntatehtäviin osallistuminen. Tämä tehtävä hoidetaan kuitenkin vapaaehtoisena palvelustehtävänä, jonka Liikennevakuutusyhdistys tilaa. Liikennevaliokunta katsookin, että mainittu tehtävä on vastaisuudessa suoritettava liikelaitostehtävänä.

Lakiehdotuksen 2 sekä 9 §:ään valiokunta ehdottaa tehtäväksi vähäiset tekniset korjaukset.

Merkittävin hallituksen esitykseen valiokunnan mietinnössään ehdottama muutos on lain 3 §:ssä. Valiokunta katsoo, että hallituksen esityksessä ei ole oikealla tavalla erotettu toisistaan erilaisia valitusasioita, toisaalta hallintoja toisaalta kuluttajansuoja-asioita. Valiokunnan käsityksen mukaan esimerkiksi katsastus- ja siihen verrattavat päätökset ovat asioita, joissa tulisi säilyttää perinteinen hallinto-oikeudellinen valitustie. Valiokunta ehdottaakin lain 3 §:ään lisäyksiä, joitten perusteella asiakkaalla

on mahdollisuus vaatia katsastus- ym. hallinnollisiin päätöksiin oikaisua viranomaistehtäviä hoitamaan perustettavalta ajoneuvohallinnon yksiköltä ja sen oikaisuvaatimuksen johdosta antamaan päätökseen korkeimmalta hallinto-oikeudelta.

Herra puhemies! Vaikka liikennevaliokunta ehdottaakin lakiehdotusta esitetyin muutoksin hyväksyttäväksi, haluan tässä yhteydessä kuitenkin hieman arvostella lain valmistelutapaa. Kun laki liittyy kuluvaan vuoden toiseen lisätalousarvioon ja se annettiin eduskunnalle vasta viime viikolla, sen käsittelyaika jäi valiokunnassa varsin lyhyeksi. Kuten valiokunnan ehdottamat suhteellisen yksinkertaiset korjauksetkin osoittavat, myös lakiesityksen valmistelu näyttää tehdyn ehkä liiallisenkin kiireen vallitessa.

Ed. A i t t o n i e m i : Herra puhemies! Käsitkseni mukaan liikelaitostamiseen liittyy myös suunnitelma katsastustoiminnan yksityistämisestä. Minä en havainnut, puhuiko ed. Saari tästä asiasta mitään. Minä en pidä tämän suuntaista kehitystä suotavana, vaikka katsastustoiminta ei ole enää sellaista kuin aikoinaan, jolloin kaikenlaisia romuja yritettiin saada katsastetuiksi ja tapahtui aina joskus silläkin tavalla, että rekisteriotteen välissä oli muutama sata markkaa rahaa katsastusmiehelle. Minä en tiedä, kuinka monta kertaa ne jäivät katsastusmiehen lompakkoon ja kuinka monta kertaa tuli katsastettua, mutta tällaistaakin on tapahtunut.

Katsastustoiminnassa ovat kuitenkin liikkeellä aikamoiset taloudelliset arvot monta kertaa. Jos se yksityistetään pois viranomaisvastuulta, tämän tyyppiset mahdollisuudet ovat olemassa. Vaikka olenkin pyrkinyt eduskunnassa sellaisista harhakäsityksistä, jotka poliisimiehelle usein tulevat mieleen, irrottautumaankin, näen kuitenkin, että katsastustoiminta tulisi pitää viranomaistasolla eikä yksityistää, koska siinä ovat olemassa luonnollisesti tietyt haitat. En tiedä, ovatko tällaiset suunnitelmat olemassa. Sellaiseen käsitykseen olen joka tapauksessa päässyt.

Ed. K a s u r i n e n : Arvoisa puhemies! Liikennevaliokunnan puheenjohtajan esittelypuheenvuoro teki selväksi lain aineellisen sisällön. Sen sijaan aion puuttua juuri henkilöstön asemaan ja siihen prosessiin, joka Autorekisterikeskuksen siirtyessä liikelaitokseksi on olemassa ja joka mielestäni on periaatteessa hyvin väärin.

Ensinnäkin valtion palvelussuhde- ja uudelleenjärjestelmien uudistamista selvittämään parhaillaan valtiovarainministeriön ja pääosijajärjestöjen kesken. Nämä selvitykset ovat vielä keskeneräisiä eikä osapuolten kesken ole päästy yksimielisyyteen toistuvaa korvausta ja erorahaa koskevien järjestelmien uudistamisesta.

Minusta hallitus on tässä kiirehtinyt asioiden edelle, kun se on lain kautta pyrkinyt tekemään linjamuutoksen verrattuna muihin vastaaviin liikelaitostamisiin. Tämä ilmeisesti kuvastaa yleisemminkin tämän hallituksen suhtautumista ammattiyhdistysliikkeeseen ja siihen edunvalvontaan ja pelisääntöihin, mitä sillä taholla on tähän asti pyritty noudattamaan ja kunnioittamaan.

Olemme joutuneet tältä osin esittämään pykälämuutoksen lain 10 §:ään, ja olisin toivonut, että liikennevaliokunta kokonaisuudessaan olisi voinut tämän muutoksen tässä vaiheessa hyväksyä ja odottaa sitä aikaa, kunnes tämä selvittelytyö on tehty ja myös osapuolten kesken on todettu joko erimielisyys tai yksimielisyys, jompikumpi, ja sen jälkeen ryhdytty vasta lainsäädäntötoimiin.

Mitä tulee katsastustoiminnan yksityistämiseen, hallitus lain perusteluissa toteaa, että katsastustoiminnasta osa mahdollisesti tullaan yksityistämään jatkossa. Tämän lain yhteydessä tähän asiaan ei lain varsinaisissa pykälissä ole vielä kuitenkaan tehty ehdotusta. Oma ajatuskulkuni ja meidän eduskuntaryhmämme ja valiokuntaryhmämme ajatuskulku kulkee myös tältä osin samaa ajatusuraa kuin ed. Aittoniemellä: Tällä kohden yksityistäminen ei ole hyvä asia. Siinä saattaa tulla sen tyyppisiä ilmiöitä, jotka edesauttavat sitä, että hyvin nopeasti palataan vanhaan järjestelmään.

Kaiken kaikkiaan olisin toivonut, että valiokunta olisi voinut käyttää sitä harkintaa kokonaisuudessaan, joka valiokunnalla oli käytettävissään, mutta tältä osin tätä yhteisymmärrystä ei löytynyt. Näin ollen, arvoisa puhemies, tulemme tekemään asianmukaiset muutosehdotukset lain toisessa käsittelyssä ja joudumme myös sitten harkitsemaan omaa käyttäytymistämme, kun laki on lopullisessa kolmannessa käsittelyssä, joudummeko äänestämään peräti lain hylkäämisen puolesta.

Ed. **Lahikainen**: Arvoisa puhemies! Mielestäni tämä lakiesitys ja sen 10 § edustavat kyllä huonoa henkilöstöpolitiikkaa valtiovarain-

ministeriöltä. Tässä tilanteessa tämä on johtamassa eriarvoiseen kohteluun muihin perustettuihin liikelaitoksiin nähden henkilöstöjen osalta.

Valmisteluprosessissa on ollut valmistelutoimikunta, jossa ovat eri osapuolet olleet edustettuina. Siinä valmisteluprosessissa ei ole tullut esille se, että tässä ollaan nyt niukentamassa, kaventamassa henkilöstön asemaa, kuten tässä lakiesityksessä on tapahtunut. Saimmekin kuulla asiantuntijakuulemisessa, että valtiovarainministeriö olikin keksinyt tämän asian vasta sen jälkeen, kun oli neuvoteltu työntekijäosapuolen kanssa tästä lain pykälästä ja sen muodosta. Toisin sanoen tässä tilanteessa ei ole työntekijäpuolta kuultu lainkaan, mikä nyt olisi vähintään, mitä henkilöstöpolitiikassa voitaisiin tehdä, kun tällaisia pykäläiä rakennetaan.

Toisaalta ed. ja valiokunnan puheenjohtaja Aapo Saari kertoi, että työntekijöillä ei ole vaaraa tulla irtisanomisten kohteeksi. Silläkin perusteella olisi voinut edellyttää, jos tämä pitää paikkansa, että olisi voitu kohdella henkilöstöä tämän lain osalta yhdenvertaisesti muiden liikelaitosten henkilöstön kanssa. Tässä tilanteessa pannaan nyt sitten eduskunta tekemään ratkaisuja, ennen kuin neuvotteluosapuolet ovat päässeet yksimielisyyteen siitä, millä tavoin jatkossa henkilöstön asema turvataan.

Ed. **Pulliainen**: Arvoisa puhemies! Yksityistämistä voidaan varmastikin puolustella varsin monilla alueilla. Liikelaitostamisen kauttahan tätä on yritetty viedä periaatetasolla eteenpäin tavallaan valtionhallinnon puolellakin. Ehkä tässä tapauksessa tämä suunnitelma on kyllä varsin heikosti harkittu. Paitsi että siinä on tämä puoli, jota tässä nyt on käsitelty, eli henkilöstön asema ja sen turvaaminen jatkossa edes kohtuullisella tavalla, minä pahoin pelkään, että kun tällä tiellä edetään tarpeeksi pitkälle, erikoisesti maan pohjoispuoliskossa nämä toiminnot tulevat olemaan hyvin epätasaisesti jakaantuneita, niin että toisilla alueilla palvelut ovat hyvin saatavissa ja sitten on alueita, missä ne ovat erittäin huonosti järjestettyjä. Tämän laatuinen eriarvoistaminen ei minusta ole hyväksyttävää lainkaan. Minulla on hyvin samanlaiset ajatukset kuin demareilla tämän asian suhteen.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

12) Ehdotukset laeiksi lukiolain 15 §:n muuttamisesta sekä peruskoulun, lukion ja yleisen kirjaston valtionosuuksista ja -avustuksista annetun lain ja iltalukiolain 16 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 64

Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 4

Puhemies: Käsittelyn pohjana on sivistysvaliokunnan mietintö n:o 4.

Keskustelu:

Ed. Haacklin: Arvoisa puhemies! Hallituksen esitykseen n:o 64 sisältyy peruskoulun, lukion ja yleisten kirjastojen valtionosuuksista ja -avustuksista annetun lain muutos sekä iltalukiolain 16 §:n muutos. Nämä muutokset ovat esityksen mukaan väliaikaisia ja tulossa voimaan 1.8.92.

Nämä muutosehdotukset merkitsevät sitä, että iltalukioiden ja lukion iltalinjojen oppilaita poistettaisiin oikeus maksuttomaan ateriaan. Ammatillisten oppilaitosten iltaopiskelijoilta hallitus aikoo ateriaedun esityksen perustelujen mukaan poistaa muuttamalla asetusta. Iltalukioiden ja lukion iltalinjojen oppilaiden oikeus maksuttomaan kouluateriaan on ollut voimassa vuodesta 89. Nyt kolmen vuoden kokemuksen perusteella tiedetään, että kaikki iltaopiskelijat eivät tätä etua käytä, mutta niille, jotka käyttävät, tämä etuus on tuiki tarpeellinen ja opiskelun kannalta välttämätön. Lisäksi tämänhetkinen iltaopiskelijoidenkin vaikea työllisyystilanne tekee ateriaedun entistä tärkeämmäksi.

Ateriaedun poistamisesta aiheutuva säästö ei ole kovin merkittävä, ja kun hallitus lisäksi aikoo tehdä esityksen opintososiaalisia etuja koskevista kokonaisuutuksista iltalukioiden osalta, niin on turhaa ja tarpeetonta poistaa tätä etua syyslukukauden 92 ajalta.

Tulemme kolmannessa käsittelyssä esittämään, että valiokunnan mietintöön sisältyvät toinen ja kolmas lakiehdotus hylättäisiin.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan ensimmäinen varapuhemies Paakkinen.

Ed. Pulliainen: Rouva puhemies! Tästä hankkeesta voisi antaa hyvin lyhyen ja ytimekkään lausunnon, joka kuuluu: Kaikkea se lama hallituksella teetättää! Kolmannessa käsittelyssä hylättäköön!

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

13) Ehdotukset ympäristöterveydenhuollon, terveyskasvatuksen ja tartuntatautien vastustamistyön keskushallinnon uudelleen järjestämistä koskeviksi laeiksi

Ensimmäinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 54

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 13

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 13.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Eduskunnan seuraava täysistunto on tänään kello 22.40.

Täysistunto lopetetaan kello 22.32.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Seppo Tiitinen